

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ
YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI
“MECMUA-İ EŞ'AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI”
(İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)

YÜKSEK LİSANS

Hüseyin BAYRAM

EKİM-2024
GÜMÜŞHANE



**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ
YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI
“MECMUA-İ EŞ’AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI”
(İNCELEME-METİN-MESTAP’A GÖRE TASNİF)**

**ISTANBUL UNIVERSITY RARE WORKS LIBRARY
REGISTERED WITH LOCAL LOCATION NUMBER NEKTY00482
“MECMUA-I EŞ'AR AND MAKALAT-I İSMAİL HAKKI”
(EXAMINATION-TEXT-CLASSIFICATION ACCORDING TO MESTAP)**

YÜKSEK LİSANS

Hüseyin BAYRAM

**EKİM-2024
GÜMÜŞHANE**



**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ
YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI
“MECMUA-İ EŞ’AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI”
(İNCELEME-METİN-MESTAP’A GÖRE TASNİF)**

**ISTANBUL UNIVERSITY RARE WORKS LIBRARY
REGISTERED WITH LOCAL LOCATION NUMBER NEKTY00482
“MECMUA-İ EŞ’AR AND MAKALAT-I İSMAİL HAKKI”
(EXAMINATION-TEXT-CLASSIFICATION ACCORDING TO MESTAP)**

YÜKSEK LİSANS

Hüseyin BAYRAM

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Musa TILFARLIOĞLU

**EKİM -2024
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum **İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi** yerel yer numarası **Nekty00482** ile kayıtlı **“Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı” (İnceleme-Metin-Mestap’a Göre Tasnif)** isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

16/10/2024

.....
Hüseyin BAYRAM

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, bu süreçte sabır, hoşgörü ve anlayışıyla beni yönlendiren, manevi desteğini her daim hissettiren, klasik Türk edebiyatı alanında beni cesaretlendirip kendime güvenmemi sağlayan, çalışma disiplini ve ahlâkını kendime örnek almak isteyeceğim saygıdeğer danışmanım ve kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Musa TILFARLIOĞLU'na değerli emek ve katkıları için sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, klasik Türk edebiyatı alanında beni cesaretlendiren saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Selman YİĞİT'e teşekkür ederim.

Son olarak bu süreçte ihmal ettiğim aileme desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Hüseyin BAYRAM
GÜMÜŞHANE - 2024

ÖZET

Mecmualar, yüzyıllar boyunca eserler veren ve günümüzde de etkisini devam ettiren klasik Türk edebiyatının önemli bilgi kaynaklarındandır. Divanlarda bulunmayan birçok şaire, şiire ve bilgiye mecmualar sayesinde ulaşmak mümkündür. Mecmualar bünyesinde çeşitli ilaç tarifleri, reml, tefsir, deyim ve atasözü gibi fevaid bilgileri de barındırmaktadır. Mecmualar, asırlar boyunca İslam medeniyetinin etkisi altında gelişmiş, zamanla harikulade örnekler veren ve Türk milletinin edebi zevkini yansıtan eski Türk edebiyatına ait şiirleri bir araya toplayan nadir eserlerdir.

Bu çalışmada, **İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yerel Yer Numarası Neky00482 ile Kayıtlı “Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı”** isimli mecmuanın metin incelemesi ve Latin harflerine aktarımı yapıldıktan sonra mecmuanın MESTAP’a göre tasnifi yapılmıştır. Çalışmamızın konusu olan mecmua, 94 varaktan meydana gelmektedir. Birinci bölümde, mecmuanın tanıtımına yer almaktadır. Bu bölüm içerisinde mecmuanın genel ve muhteva özellikleri, mecmuada yer alan şiirlerin hangi dönem aralığında yazıldığı ve hangi şaire ait olduğu gibi konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, metnin Latin harfleriyle transkripsiyonu verilmiştir. Üçüncü bölümde, mecmuadaki şiirler proje kapsamında tablo halinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsmail Hakkı Bursevi, Mecmua, MESTAP, Na’ti Efendi, 18.yüzyıl

SUMMARY

Magazines are important sources of information of classical Turkish literature, which has produced works for centuries and continues to be influential today. It is possible to reach many poets, poems and information that are not available in divans through magazines. Magazines also contain favaid information such as various drug recipes, interpretations, interpretations, idioms and proverbs. Magazines are rare works that gather together poems from ancient Turkish literature that have developed under the influence of Islamic civilization for centuries, providing wonderful examples over time and reflecting the literary taste of the Turkish nation.

In this study, the magazine named "Mecmua-i Eş'ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı", registered with the local location number Nekty00482 in Istanbul University Rare Works Library, was classified according to MESTAP after the text analysis and translation into Latin letters. The magazine, which is the subject of our study, consists of 94 leaves. In the first chapter, the introduction of the magazine is included; In this section, topics such as the general and content characteristics of the magazine, the period in which the poems in the magazine were written and which poet they belong to are included. In the second part, the transcription of the text in Latin letters is given. In the third chapter, it is given in tabular form in accordance with the systematic classification project of magazines, which aims to make detailed classification and listing of magazines.

Keywords: İsmail Hakkı Bursevi, Magazine, Mestap, Na'ti Efendi, 18th century

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET....	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XI
1.GİRİŞ	1
1.1.Klasik Türk Edebiyatında Mecmuanın Yeri	1
1.2.Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesine Dair	3
1.3.İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yerel Yer Numarası Nekty00482 İle Kayıtlı “Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı” Tanıtımı.....	4
1.3.1.Mecmuanın Genel Özellikleri	4
1.3.2.Mecmuanın Muhteva Özellikleri	5
1.3.3.Mecmuada Yer Alan Şairler.....	14
1.3.3.1.Hakkı, Bursalı İsmail Hakkı Bursevi	15
1.3.3.1.1.Bursevinin Hayatının Anlatıldığı Kaynaklar	15
1.3.3.2.Bursevi’nin Hayatı	17
1.3.3.3.Edebî Yönü	20
1.3.4.Na’ti Efendi (Defterdar Hüseyin Paşa-zâde Mustafa Na’ti Bey).....	21
1.3.5.Ferezdak (Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa’saa et-Temîmî)	21
1.3.6.Ebu Hanife	21
1.4.Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri.....	22
1.5.Mecmuada Yer Alan Şiirlerde Kullanılan Vezinler.....	23
1.6.Mecmuanın Dil Özellikleri	24
2.İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI “MECMUA-İ EŞ'AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI’NIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ	25
2.1.Metnin Kuruluşunda İzlenen Yol.....	25

3.İSTANBUL NADİR ESERLER ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI MECMUA-İ EŞ'AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI'NIN MESTAP'A GÖRE TASNİFİ	151
4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	163
KAYNAKÇA.....	166
ÖZGEÇMİŞ	171



TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri	5
Tablo 2. Mecmuada geçen hadis-i kutsi, hadis-i şerif ve Türkçe tercümeleri	11
Tablo 3. Mecmuada yer alan şairlerin nazım şekilleri ve sayısı	15
Tablo 4. Mecmuada yer alan şair ve yazarların yaşadığı Yüzyıllar	15
Tablo 5. Mecmuada yer alan şiirlerin nazım şekilleri ve sayısı	22
Tablo 6. Mecmuada yer alan şiirlerde kullanılan vezinler ve sayısı	23
Tablo 7. Mecmua-i Eş'ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı Mestap'a Göre Tasnif-Manzum Kısım	151
Tablo 8. Mecmua-i Eş'ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı Mestap'a Göre Tasnif-Mensur Kısım	158

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

C.	: Cilt
D.	: Divan
E.T.	: Erişim Tarihi
M.	: Mecmua
Nr.	: Numara
s.	: Sayfa
t.y.	: Tarih yok
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Mecmualarda, asırlar boyunca İslam medeniyetinin etkisi altında gelişmiş, zamanla harikulade örnekler veren ve Türk milletinin edebi zevkini yansıtan eski Türk edebiyatına ait manzum ve mensur yazılar, birlikte veya müstakil olarak bulunabilmektedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan mecmua da manzum-mensur karışık mecmualar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, **İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yerel Yer Numarası Nekty00482 İle Kayıtlı “Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı”** isimli mecmuanın metin incelemesi ve Latin harflerine aktarımı yapıldıktan sonra mecmuanın MESTAP’a göre tasnifi yapılmıştır. Çalışmamızın konusu olan mecmua, 94 varaktan meydana gelmektedir. Birinci bölümde, mecmuanın tanıtımına yer verilmiştir; bu bölüm içerisinde mecmuanın genel ve muhteva özellikleri, mecmuada yer alan şiirlerin hangi dönem aralığında yazıldığı ve hangi şaire ait olduğu gibi konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, metnin Latin harfleriyle transkripsiyonu verilmiştir. Üçüncü bölümde, mecmuaların ayrıntılı tasnif ve dökümlerinin yapılmasını hedefleyen mecmuaların sistematik tasnifi projesine uygun olarak tablo halinde verilmiştir.

1.1. Klasik Türk Edebiyatında Mecmuanın Yeri

Lügatte dağınık şeyleri bir araya toplamak manasındaki cem‘ masterından türetilen mecmua¹ edebiyat terimi olarak ise içinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitapları ifade eder.² Mecmualar genellikle farklı yazarların eserlerini içerse de, tek bir yazara ait eserlerin derlendiği mecmualar da mevcuttur.

En genel manada mecmuanın tanımını Şenödeyici şu şekilde yapmıştır: “Çoğu zaman müellifi veya müstensihi belli olmayan, derleyicisinin zevkine göre içeriği oluşturulan, farklı sanatçıların değişik türlerdeki eserlerini ihtiva eden ya da tek bir form etrafında şekillenen manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık defterler şeklinde tanımlanmıştır”.³

Mecmualar birçok farklı muhtevada Arapça, Farsça ve Türkçe olarak da yazılabilir. Bir mecmua tek dilde yazılmış olabileceği gibi birden fazla dil kullanılarak da yazılmış olabilir.

Mecmualar, ilk başlarda ayetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilahiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, muammalar, ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin, notların,

1 <https://islamansiklopedisi.org.tr/mecmua> (E.T. :24.03.2024)

2 <https://www.lugatim.com/s/mecmua> (E.T. :24.03.2024)

3 Şenödeyici, Özer ve Akdağ A., Mecmualar ve Cönkler. Özer Şenödeyici (ed.). Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Klavuzu, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.367-368.

tarihî belge ve kayıtların derlendiği bir not defteri formundan zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren özgün bir kitap türü haline gelen eserlerdir.⁴

Türk edebiyatı tarihi için oldukça önemli olan mecmualar, tertip edildikleri dönem hakkında gün yüzüne çıkmamış tarihî ve toplumsal olayları, dönemin sosyal yapısıyla ilgili bilgileri günümüze taşıması yönüyle de ayrı bir öneme sahiptir.⁵ Büyük oranda şiir bilgisine sahip ve şiir beğenisi olan, kendileri de şiir yazan kişiler eliyle düzenlenen mecmualar incelendiği zaman klasik Türk edebiyatının tarihî gelişimi ve değişimi gözlemlenebilir. Müretteplerin mecmualara aldığı şiirlerde onların eğitimi, bilgisi, şiir beğenisi ve karakteri mühim bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak mürettibin kişisel beğenisinin yanı sıra toplumun zevki de şiirin kıymetini ortaya çıkarır. Bu yönüyle mecmualar düzenlendiği dönemlerin şiir zevki, önemli şairleri ve onların sevilen şiirleri üzerinde önemli bilgiler barındırırlar. Bunun yanı sıra kimi mecmualar, içerisinde müelliflerine ait yayımlanmamış şiirleri, bu şiirlerin bazı bölümlerini veya tek bir beytini barındırırlar.⁶

Yapılan açıklamalarda görüldüğü gibi, mecmualar bir veya birden fazla mürettip tarafından tertip edilen “derleme” niteliğindeki kitaplardır. Bu eserlerin derleyenleri belli olduğu gibi derleyeni belli olmayanları da vardır. Mecmuaların derleniş tarihleri her zaman kesin olarak bilinemez. Tarihi tespit etmek için mecmuanın içerisinde belirtilen şairin yaşadığı dönem, mecmuanın fiziki durumu ve mürettibin sayfa kenarlarına düştüğü notlar yardımcı olabilir. İçerisinde bulunan şiirlerin muhtevası ve dil özellikleri de tarih tespitinde önemlidir. Mecmuaların çoğunda istinsah kaydı bulunmaz. Derleyicinin ilgi alanları ve isteği mecmuaların içeriğini, türünü ve kapsamını belirler. Ortaya konulan bu metinlerde muhteva ve şekil bakımından bir benzerlik şartı zorunlu değildir.

Mecmuaların tertipleri bakımından gelenekte belli bir biçim ve kurala bağlı kalınmadan oluşturulduğu görülür. Belli bir düzen gözetilmemesi tamamen mürettibin kendi zevkidir. Kimi mecmualar büyük bir dikkatle ve düzenle hazırlandığı gibi düzensiz, kâğıt boyutları ve renkleri birbirine uymayan mecmualara da rastlanılmaktadır. Mecmualarda genel bilgilere de rastlanır. Mürettip, sayfa kenarlarında gündelik hayatta karşılaştığı çeşitli olayları, duygu ve düşünceleri, tarihsel bilgileri,

4 Uzun, M. (2003). “Mecmûa”, TDV İslâm Ansiklopedisi, (Cilt 28, s. 265-268), TDV Yay., İstanbul.

5 Fidan, G. G. (2010). Konya Mevlana Müzesi 2095 numarada kayıtlı Mevlevilikle ilgili bir mecmuadan hareketle Bâkî'nin yayımlanmamış bir şiiri, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 95-108.

6 Yılmaz, O. (2008). Metin te'sisinde şiir mecmualarının katkısına bir örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 numaralı mecmua ve muhtevası, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1, 255-280.

okuyucuların dikkatini çekebilecek durumlara yer verir. Bu bilgiler ışığında mecmualar, sadece edebi bir kaynak değil, sosyal ve kültürel olarak da büyük önem içerir⁷

Mecmuaların oluşumunda kilit rol müretteptedir. Mürettep, ilgisini çeken yüzyıldan ve tercih ettiği mezhepten şairlerin eserlerini mecmuasında bir araya getirir. Bu şairler, çağdaşlarının takdirini kazanmış, ünlü isimler olabileceği gibi, daha önce bilinmeyen yeni sanatçılar da olabilir. Mecmuayı derleyen bazen bir şair olup kendi eserlerini de ekleyebilir. Derleyicinin tek bir kişi olmadığı, mecmuaların farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından zenginleştirildiği de görülmektedir. Bu durumda kullanılan farklı mürekkepler ve yazı türleri, mecmuaların birçok elden geçtiğini gösterir.

Türk edebiyatı tarihi için paha biçilemez kaynaklar arasında yer alan mecmualar, eksik bilgileri tamamlamamıza ve edebiyat tarihimizi daha net bir şekilde yazmamıza olanak tanır. Derleyeni ve yılı tam olarak bilinmese de, bir mecmuanın yaklaşık derleniş tarihi, içindeki metinlerden tahmin edilebilir. Bu sayede, mecmualar yazıldıkları dönemin edebiyat zevkini, öne çıkan şairlerini ve en beğenilen şiirlerini de yansıtır. Mecmualar, divan sahibi olmayan şairleri, divan sahibi olan şairlerin divanlarında yer almayan şiirlerini barındırmaları açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Edebiyat tarihimizin gelişimini ve değişimini belirlemede mecmuaların önemi yadsınamaz

Son yıllarda mecmualara olan ilginin artması, kaynaklarda yer almayan şairlerin ve eserlerinin gün yüzüne çıkarılmasına, edebiyat tarihimize dair yeni bilgiler edinmemize katkı sağlamaktadır. Mecmuaların edebiyat tarihi açısından öneminin daha iyi anlaşılması, bu alandaki araştırmaların artmasına zemin hazırlamaktadır.

1.2. Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesine Dair

Mecmualar edebiyat tarihimizde zengin ve değerli bilgi hazineleridir. Kütüphanelerimizde yaklaşık 4000 adet el yazması mecmua bulunmaktadır. Son zamanlarda transkripsiyonlu metinleri hazırlanan çok sayıda mecmua, edebiyat dünyasına sunulmuştur. Kütüphanelerimizdeki mecmua sayısının bu kadar fazla olması, bu konu hakkında yapılan çalışmaları ve araştırmaları zorlaştırmakta ve süresini uzatmaktadır.

MESTAP, "Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi", Mecmualarda yer alan şairlerin, şiirlerin, faydalı bilgilerin belli bir sistemde bir araya getirilmesini sağlayacaktır. Bu sayede daha planlı çalışmalara imkân verilecek ve hız kazandırılacaktır.

MESTAP, öncelikle şiir mecmuaları olmak üzere tüm mecmuaların edebiyat tarihimiz açısından taşıdığı büyük önemin farkında olan bir projedir. Bu denli önemli eserler hakkında

7 Köksal, M. Fatih (2012). "Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi (MESTAP)", Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambağı. (haz. Hatice Aynur vd.). İstanbul: Turkuaz Yay. 411-435.

yeterince çalışma yapılmadığı göz önüne alındığında, MESTAP'ın ortaya koyduğu çaba büyük bir adım olarak değerlendirilebilir.⁸

1.3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yerel Yer Numarası Nekty00482 İle Kayıtlı “Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı” Tanıtımı

1.3.1. Mecmuanın Genel Özellikleri

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi yerel yer numarası Nekty00482 ile kayıtlı **“Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı”** isimli mecmua 213X151 mm. ebatlarında sarı aharlı kâğıda siyah mürekkeple yazılıdır. Varaklardaki satır sayısı düzensiz olup mecmua 94 varaktan oluşmaktadır. Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır [7a gibi].

Mecmuada nesir kısımlarda anlatılan fikirleri desteklemek için eklenen manzum kısımlara “limuharririhî” diye başlık kullanılmıştır. Aynı şaire ait şiirlerin peş peşe verildiği durumlarda ise “velehü” şeklinde başlıklar kullanılmıştır. Sırtı bordo renkli meşinden yapılmış siyah kapağa sahiptir. Mecmuanın tüm sayfaları Arapça rakamlar ile düzenli olarak numaralandırılmıştır. Mecmuanın bazı sayfalarında okunmasına çok fazla engel olmamakla birlikte mürekkep lekeleri bulunmaktadır. Mecmuanın tüm sayfalarında rekabe kaydı bulunmaktadır. Manzum-mensur karışık halde tertip edilmiş mecmuada Rika hattı kullanılmıştır. Mecmuada genel itibari ile İsmail Hakkı Bursevinin [ö. 1725] manzum ve mensur yazıları bulunmaktadır.

Eserin ilk sayfasında [1b] “Minmünşe’atı’l-Fakir Hakkı” yazmaktadır. 90b-91a arasında **"Minel-fakir sümkiye ezzebhü Hakkı tarih-i itmam mecmua-i Na’ti Efendi"** başlığıyla mecmuanın istinsah tarihi kaside nazım şekliyle

"Lisanü’l-gaybi Hak tarih itmam için ey Hakkı

Dedi mecmu’a-i Na’ti Efendi erdi payane" Sene 1124 [Miladi 1712-1713] olarak verilmekte ve bu nüshanın Na’ti Efendi nüshası olduğu yazmaktadır.

Baş:

Minmünşe’atı’l-Fakir Hakkı

Cild-i sebzile bu defter güya

Tuti-yi sebz-i Zengibaridir

Son:

İlla en tekune beyyeten ma’siyyeten felabe’sen yesme’ahü zalike in lem yehaf minzalike müfsideten. Ve’l-lahü e’lemü min’el-ezkari

⁸ <https://mestap.com/mestap/> (E.T. :24.03.2024)

1.3.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Mecmua genel olarak Türkçe yazılan gazellerden meydana gelmektedir.

12b, 45b, 54a, 73b, 77a, 88a, 91b varaklarında Arapça şiirler bulunmaktadır.

8b, 12b, 45b varaklarında ise Farsça şiirler bulunmaktadır.

15b-34b arasında mensur dini bir risale vardır.

38b-39a arasında üç adet vefk; 39b-40a'da 29 tabaka halinde Osmanlı devlet düzeni, makamlar ve vasıfları Arapça olarak dairevi bir şekilde yazılıdır.

40b'de Kutbül-aktab dairevi şekilde izah edilmiştir.

41a'da imanın şubelerini anlatan Arapça mensur bir sayfa bulunmaktadır.

41b-52a arasında mensur çeşitli dini konuların izahı vardır.

56b- 68b arasında bazı kelimelerin lugavî ve ıstılahî manaları verilmektedir.

68b-72a arasında çeşitli konularla ilgili duâlar (taundan korunma, terakki için vb.) vardır.

75a'da çeşitli konularda dini izahlar vardır.

75b-77a arasında çeşitli konularda Arapça olarak dini izahlar vardır.

77b-78a arasında bazı kelimelerin anlamları açıklanmaktadır.

80b-84a arasında bazı kelimelerin lugavî ve ıstılahî manaları anlatılmaktadır.

88b-90b arasında "Suret-i mektub-i Hazret-i Na'ti" başlıklı bir mektup yer almaktadır.

92a-94a arasında "Kale Ebu Hanife raziyel-lahü anhü libnihi Hammad" başlıklı mensur dini bir risale vardır.

98a'da Mecmuanın bulunduğu kütüphane ve müstensihî hakkında bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri

Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri				
S. Nu	Sure	Ayet	Ayet Metni	Türkçe Meali
1	A'râf Suresi	15	İnneke min'elmünzarîn	Allah da, Haydi mühlet verilenlerdensin! buyurdu.
2	Ahzâb Suresi	43	Liyuhricekum min'ezzulumâti il'en-nûri	Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, melekleri ile birlikte üzerinize rahmet eden Odur. O, mü'minleri çok esirgeyicidir.
3	Ahzâb Suresi	56	İnne'l-lâhe ve melâ'iketehu yuşallüne 'alâ'n-nebiyyi	Gerçekten Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona teslimiyetle salât ve selâm edin (Allâhümme salli âlâ Muhammed deyin).
4	Ahzâb Suresi	56	Yâ eyyühe'l-lezîne amenü şallü 'aleyhi ve sellimü teslimâ	Gerçekten Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona teslimiyetle salât ve selâm edin (Allâhümme salli âlâ Muhammed deyin).
5	Alak Suresi	4	'Alleme bil qalem	O, kalemle (yazı yazmayı) öğretmiştir.
6	Âl-i İmrân Suresi	9	Lâ raybe	Hiç şüphe olmayan.

Tablo 1. (Devamı)

Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri				
S. Nu	Sure	Ayet	Ayet Metni	Türkçe Meali
7	Âl-i İmrân Suresi	18	Şehide'l-lâhü ennehu lâ ilâhe illâhuve	Allah, kendinden başka İlâh olmadığına şâhiddir. Meleklerle ilim sahipleri de hak ve adalet üzere durarak şâhiddirler. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Güçlü- dür; hikmet sahibidir.
8	Âl-i İmrân Suresi	19	‘İnne’ d-dīne ‘inde’ llâhi’ l-islâm	Hiç şüphe yok ki, Allah indinde din, İslâm’ dır.
9	Âl-i İmrân Suresi	26	Biyedike’ l-ḥayri	De ki: Ey mülkün sahibi Allah’ım! Sen dilediğine mülkü verirsın, dilediğinden de mülkü çeker alırsın; dilediğini aziz edersin, dilediğini de zelil kılarırsın. Hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak sen her şeye kaadirsın!
10	Âl-i İmrân Suresi	26	Ve tū’ izzu men teşā’ü ve tūzillü men teşā’ü	De ki: Ey mülkün sahibi Allah’ım! Sen dilediğine mülkü verirsın, dilediğinden de mülkü çeker alırsın; dilediğini aziz edersin, dilediğini de zelil kılarırsın. Hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak sen her şeye kaadirsın!
11	Âl-i İmrân Suresi	74	Yaḥteşşu bi rahmetihi men yeşā zū’ l-fazl’ l’ azīm	Dilediği kimseye rahmetini tahsis eder. Hem Allah, büyük Fadıl sahibidir.
12	Bakara Suresi	21	Yā eyyühennas	Ey insanlar!
13	Bakara Suresi	30	Ve iz kâle rabbüke li’ lmelâ’ iketi innī cā’ ilün fîl ’arzi ḥalîfeten	Hani Rabbin meleklerle, muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, demişti.
14	Bakara Suresi	31	Ve ‘ alleme adem’ elesmâe	Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti.
15	Bakara Suresi	102	Vemā ünzile ‘ ale’ lmelekeyni	(Yahûdiler Allah’ın kitabını bırakarak sihir yapmaya başladılar ve) Süleyman (aleyhisselâmlın saltanatı aleyhine şeytanların okudukları şeye (si- hire) tâbi oldular. Süleyman (sihir yapıp .
16	Bakara Suresi	102	Vemā hüm bizârrīne bihi min eḥadin illa biiznillâhi	Ama Allah’ın izni olmadıkça kimseye sihirle bir zarar veremezlerdi.
17	Bakara Suresi	154	Ve lâ tekülû limen yuktelu fî sebîl’ il-lâhi Emvâtün	Allah yolunda öldürülenler (şühedâ) için ölülerdir demeyin. Hayır, onlar diridirler. Lâkin siz sezmezsiniz.

Tablo 1. (Devamı)

Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri				
S. Nu	Sure	Ayet	Ayet Metni	Türkçe Meali
18	Bakara Suresi	189	Ve'tû'l-büyüte min ebvâbihâ	(Yâ Muhammedi), sana yeni doğan ayları sorarlar. Deki: Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. İyilik, (ihramda) evlere arkalarından girmeniz değildir. Lâkin iyi kişi, haramlardan sakınan kimsedir. Evlere kapılardan girin. Ve Allah'dan korkun ki, muradınıza eresiniz. (Müslümanlar vaktiyle ihramlı bulundukları müddetçe evin arkasından bir delik açarak içeriye oradan girip çıkarlarmış ve bunu hayır bir iş sayarlarmış.).
19	Bakara Suresi	253	Tilke'r-rusulu fezzalnâ ba' zahum 'alâ ba' zin	Bu peygamberler (yok mu?) biz onların bazısını, bazısından üstün kıldık.
20	Bakara Suresi	269	Yu'tî'l-hikmete men yeşâ'ü	Hikmeti dilediğine verir.
21	Beled Suresi	16	Ev miskînen zâ metrabetin.	Yahut topraklı (tozlu) bir yoksula yemek yedirmektir.
22	Duhâ Suresi	5	Ve lesevfe yu' tîke rabbuke feterzâ	İleride Rabbin sana öyle ihsanda bulunacak ki, sen de razı olacaksın.
23	En'âm Suresi	12	Ketebe 'alâ nefsihi'r rahmete	De ki: Şu göklerde ve yerdekiler kimin? (Eğer cevap vermezlerse sen söyle), Allah'ındır de. O, kendi üstüne rahmeti yazdı. Sizi mutlaka kıyamet gününe toplayacaktır; bunda şüphe yoktur. Kendilerine yazık edenler var ya! İşte onlar, iman etmezler.
24	Enbiyâ Suresi	107	Vemâ erselnâke illâ rahmeten lil' âlemin	Ve biz seni ancak cihanlara rahmet olarak göndermişizdir.
25	Enbiyâ Suresi	107	İnnâ erselnâ rahmeten lil' âlemîn	Ve biz seni ancak cihanlara rahmet olarak göndermişizdir.
26	Fâtiha Suresi	3	Maliki yevmi'd-dîn	Kıyamet gününün sahibi.
27	Haşr Suresi	7	Ve mâ âtākum'ürresûlü fe huzūhu ve mâ nehākum 'anhu fentehū	Birde peygamber size ne verdi ise onu alın, neyi yasak etti ise ondan vazgeçin. Allah'dan korkun. Çünkü Allah şiddetli azap sâhibidir.
28	Hicr Suresi	99	Ve'budü rabbeke hatta ye'tik'el-yakîn	Sana ölüm gelinceye kadar da Rabbine ibadet et.
29	Hûd Suresi	46	İnnehü leyse min ehlike	Ey Nûh! O, senin aileden değildir. Çünkü o (nun yaptığı) sâlih olmayan bir iştir (o kâfirdir).
30	Hûd Suresi	112	Fâstekim	O halde (ey Resûlüm) sen, beraberindeki tevbekârlarla birlikte, emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı gitmeyin! Çünkü Allah, ne yaparsanız, hepsini görür..

Tablo 1. (Devamı)

Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri				
S. Nu	Sure	Ayet	Ayet Metni	Türkçe Meali
31	İnşirâh Suresi	1	Elem neşrah leke şadrak	Biz senin (istifaden) için göğsünü (peygamberlik vesaire ile) açıp genişletmedik mi?.
32	İsrâ Suresi	72	Ve men kâne fi hazihi e' ma fehûve filâhireti e' ma	Kuranı Kerim, Ama kim bu dünyada körlük ettiyse o, âhirette de kör ve tutacağı yol İtibariyle daha şaşkındır.
33	Kâf Suresi	1	Kâf ve'l-Kur'ân	Kaaf. Şanlı Kur'ân hakkı için!
34	Kâf Suresi	30	Hel min mezît	O gün cehenneme, Doldun mu? diyeceğiz. O, Daha var mı? diye soracak.
35	Kalem Suresi	2	Nûn ve'l-ķalemi ve mā yestūrûn	Nûn. Kaleme (ve erbâb-ı kalemin) dizip yazdıklarına yemin olsun ki, .
36	Kalem Suresi	4	Ve inneke le 'alâ ħuluķin 'azîmin	Gerçekten sen, büyük bir ahlâk üzerindesin.
37	Kasas Suresi	17	Rabbi bimā en' amte	Mûsa, Yâ Rab! Bana olan bu in'âmın hakkı için, artık suçlulara hiçbir zaman yardımcı olmayacağım. dedi.
38	Kasas Suresi	17	A' leyye felen ekûne zâhîrân li'l-mücrimîne.	Mûsa, Yâ Rab! Bana olan bu in'âmın hakkı için, artık suçlulara hiçbir zaman yardımcı olmayacağım. dedi.
39	Kasas Suresi	30	İnnî ene li'l-lahi	Oraya varınca, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısındaki ağaçtan, Yâ Mûsa! Gerçekten ben, evet ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!
40	Kasas Suresi	72	İn ce' alellâhu 'aleyküm elleyile sermeden	De ki: Söyleyin bana! Eğer Allah üzerinize gündüzü kıyamet gününe kadar devam ettirirse, Allah'dan başka, hangi tanrı size içinde istirahat edeceğiniz geceyi getirebilir? Hâlâ görmeyecek misiniz?
41	Kehf Suresi	83	Ve yes'elûneke an Zülķarneyn	(Yahûdiler) sana bir de Zül'İKarneyn'den soruyorlar.
42	Lokmân Suresi	12	Veleķad âteynâ Loķmâne'l-ĥikmete	Yemin olsun ki, biz Lokman'a, Allah'a şükret! diye hikmeti verdik. Kim şükrederse, ancak kendisi için şükreder. Kim de nankörlük ederse, bilmelidir ki, Allah ganîdir (muhtaç değildir), övülmeye lâyıktır.
43	Mâide Suresi	75	Kânâ ye'külâni'tta' âme	Her ikisi (Hz. Meryem ve Hz. İsa) yemek yerlerdi.
44	Muhammed Suresi	19	Fâ' lem ennehü lâ ilâhe illa'l-lâh	Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur.
45	Mü'min Suresi	16	Limeni'l-mülkü'lyevme	(Allah Teâlâ), Bugün mülk kimin? diye sorar.

Tablo 1. (Devamı)

Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri				
S. Nu	Sure	Ayet	Ayet Metni	Türkçe Meali
46	Mü'min Suresi	51	İnnâ lenensuru rusulena	Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında, hem de şâhidlerin kıyâm duracağı gün (kıyamette) muhakkak yardım edeceğiz.
47	Müzzemmil Suresi	9	Fâtteḥazehu vekîlen	O, doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde yalnız O'nu vekil edin.
48	Nasr Suresi	3	Vestağfirhu	Artık Rabbini hamd ile teşbih et! Ve O'ndan mağfiret dile! Muhakkak O, tevbeleri çok kabul edendir.
49	Necm Suresi	9	Ḳābe ḳavseyn	O derece ki (Peygambere) iki yay arası kadar yahut daha az kaldı.
50	Necm Suresi	3 ve 4	Ve mā yenṭıḳu 'an'ilhevâ in hüve illâ vahyun yühâ	O (Muhammed s.a.v.) hevâdan söylemiyor. Söylediği şey, bildirilen bir vahiyden başka bir şey değildir.
51	Nisâ Suresi	48	İnne'l-lâhe lâ yağfiru en yüşrike bihi	Doğrusu Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Ama ondan aşağısını dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak pek büyük bir günah ile iftira etmiştir.
52	Nisâ Suresi	49	Beli'l-lâhü yüzekkî men yeşâ'u	Şu, kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın? Hayır, yalnız Allah dilediğini temize çıkarır. Onlar da kıl kadar zulüm görmezler.
53	Nisâ Suresi	59	Ya eyyüha'l-lezzine âmenü eṭi' ullâhe ve eṭi' ü'r-rasüle ve ulî'l-emri minküm	Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin. Bir şey hakkında çekişip anlaşmazlığa düştünüz mü, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu hemen Allah'a ve Peygamberine arzedin. Bu, hem daha hayırlı, hem de netice itibariyle daha güzeldir.
54	Nûh Suresi	25	Ügriḳü feüdhilü nârân	Onlar, günahları yüzünden suda boğuldular. Ardından ateşe atıldılar ve kendilerine Allah'dan başka yardımcılar da bulamadılar.
55	Rahmân Suresi	72	Hûrun maḳşûratun fî'lhiyâm	Çadırlarda (gözleri) kocalarına hasredilmiş hûrîler var.
56	Sâd Suresi	1	Elif- Lām- Mîm- Şâd	Elif Lām Mîm Sâd.
57	Sâd Suresi	26	Ya Dâvud innâ ce'alnake ḫalîfeten fî'l-arḫi fiḥkum beyn'ennâsi bi'l-haḳḳi	Ey Dâvud! Biz seni yer yüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hüküm et. Hevaya uyma ki, seni Allah yolundan saptırmam. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları cihetle, kendilerine pek şiddetli bir azap vardır.

Tablo 1. (Devamı)

Mecmuada geçen Kuran-ı Kerim ayetleri ve Türkçe mealleri				
S. Nu	Sure	Ayet	Ayet Metni	Türkçe Meali
58	Sâd Suresi	71	İnnî hâlikun beşeran min ğinin	Ben çamurdan bir insan yaratacağım.
59	Sâd Suresi	75	Ħalaqtü biyedi	(Allah Teâlâ), Yâ İblis! Benim kendi elimle (kudretimle) yarattığıma secde etmene ne mâni oldu? Kibirlenmek mi istedin, yoksa yücelerden mi oldun?.
60	Şems Suresi	15	Lâyuhâf uġbâha	O, bu işin sonundan korkacak değildir.
61	Şuarâ Suresi	89	İllâ men etâ'l-lahe biġalbin selîmin	Ancak Allah'a temiz bir kalble varan başka.
62	Tâhâ Suresi	5	Er-raĥmanü 'alâ'l-'arşı istevâ	O Rahmân, (kudretiyle) Arş ı istilâ etmiştir.
63	Tâhâ Suresi	114	Ve ħul rabbi zidni 'ilmen	Demek ki Allah, o hak şehinşah çok yücedir. Mamafih sana vahy tamam edilmeden, Kur'ân'ı okumakta acele etme. Ve Ey Rabbim! Benim ilmimi artır! De.
64	Tahrîm Suresi	6	Lâ ya'şüne'l-lahe mâ emerahüm	(Melekler)Allah kendilerine ne emrettiyse, ona isyan etmezler.
65	Tahrîm Suresi	6	Lâ ya'sün'l-lâhe mâ emarahum ve yef'alüne mâ yu'merüne	Ey iman edenler! Kendinizi ve aile halkınızı öyle bir ateşten koruyun ki, yakacağı, insanlarla taşlardır. Üzerinde çok sert, çok şiddetli melekler vardır. Allah kendilerine ne emrettiyse, ona isyan etmezler. Emredildikten şeyi yaparlar.
66	Tekvîr Suresi	6	Ve iza'l-bihâru succirat	Denizler kaynayıp ateş kesildiği vakit.
67	Yâsîn Suresi	39	Ve'l-ħamere ħaddernâhu menâzile	Ay'a da menziller takdir ettik. Nihayet (son menziline) döner, eski hurma salkımı gibi eğri olur!
68	Zuhruf Suresi	3	İnnâ ca'âlnâhu Ķur'ânen 'Arabiyyen	Biz onu anlayasınız diye, Arapça bir Kur'ân yaptık.
69	Zümer Suresi	53	İnnallâhe yaġfir'uzzunûbe cemî'an	(Benim tarafımdan kavmine) de ki: Ey kendileri aleyhine israf eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü (tevbe edenlere) Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayanın, çok esirgeyenin tâ kendisidir.
70	Zümer Suresi	69	Ve eşraġtü'l-ârz binûr-i rabbihâ	Yer, Rabbinin nuru ile aydınlanmış, kitap (amel defterleri) konmuş; peygamberlerle şahidler getirilmiş olacaktır. Kullar arasında adaletle hüküm verilecek; kimseye haksızlık edilmeyecektir.

Tablo 2. Mecmuada geçen hadis-i kutsi, hadis-i şerif ve Türkçe tercümesi

Mecmuada geçen hadis-i kutsi, hadis-i şerif ve Türkçe tercümesi			
Sıra Nu	Hadis-i Kutsi / Hadis-i Şerif	Hadis Metni	Türkçe Tercümesi
1	Hadis-i Kutsi	Küntü kenzin	Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.
2	Hadis-i Kutsi	Lema hâlektül-Eflâk	Sen olmasaydın, sen olmasaydın ben âlemleri yaratmazdım.
3	Hadis-i Şerif	İ' melû feküllün müyesserün limâ huliķa lehü	Her şey yaratıldığı şeye kolayca ulaşır.
4	Hadis-i Şerif	‘ An eķike feyu‘ āfihi Allahü ve yebtelike	Din kardeşinin başına gelen belaya sevinme yi terk et! Zira Allahü Teāla, ona afiyet verir de seni belaya uğratar.
5	Hadis-i Şerif	‘ Ulemā-yi vereşehü ve verese-yi ‘ irfān	İrfanın varisleri ve peygamberin verdiklerinin (getirdiklerinin, tebliğ ettiklerinin) varisleri ulemalardır.
6	Hadis-i Şerif	Āhara mā yaħrucu min rū'üsü'ş-şiddikîne hubb'ul-cāh	Sıddıkların kalbini en çok yakan şey, dünya sevgisidir.
7	Hadis-i Şerif	Allāhumme ente'ş-şāhibu fi's-seferi ve'lhālifeti fi'l-ehli	Allah'ım Seferde (yolculukta) sāhibimiz, yardımcımız ve âile efradımızın sahibi ve koruyucusu sensin.
8	Hadis-i Şerif	Allāhümme eġnini bilā fetekāru ileyke	Hadis-i Şerif veya Salavat-ı Şerif.
9	Hadis-i Şerif	Bu' iştü bisseyfi	Ben, şirk koşulmadan yalnızca Allah'a ibâdet edilsin diye kıyâmetin eşiğinde kılıçla gönderildim.
10	Hadis-i Şerif	Ednāhe imāmetün elezā ' an'it-ṭariķ	İmanın el alt seviyesi insanlara eza veren taşı yoldan kaldırmaktır.
11	Hadis-i Şerif	El-esmā-i ve'l-künye tenzilü min şavb e'ssemā-i	İsim ve künyeler sema tarafından iner.
12	Hadis-i Şerif	El-veledü sırrun ebîhi	Evlat babasının sırrıdır.
13	Hadis-i Şerif	Enā min'el-lāhi ve'lmu'minüne min feyzī nūri	Ben Allah'tanım. Müminler de benim nurumun feyzindendir.
14	Hadis-i Şerif	Enā seyyidü veledi ādeme	Kıyamet günü ben Âdemoğullarının efendisiyim.
15	Hadis-i Şerif	Enne lāilāhe illā'l-lāhü deħale'l-cennete	Kim Allah'tan başka ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer.
16	Hadis-i Şerif	Entum e' lemu biumüri dünyāküm	Siz, kendi dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz.

Tablo 2. (Devamı)

Mecmuada geçen hadis-i kutsi, hadis-i şerif ve Türkçe tercümeleri			
Sıra Nu	Hadis-i Kutsi / Hadis-i Şerif	Hadis Metni	Türkçe Tercümesi
17	Hadis-i Şerif	Etlübü havā'iceküm ‘inde hisāni'l- vucūhi	Vechi güzel olan hocalardan talep edin.
18	Hadis-i Şerif	Es-sultānu zıll'ul- lahi fī'l-ārzi	Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.
19	Hadis-i Şerif	Evvelü mā haleka'l- lāhu ruḥā	Allah'ın ilk yarattığı şey ruhtur.
20	Hadis-i Şerif	Evvelü mā haleka'llāhü'l- kalem	Hazreti Allah birinci olarak kalemi yaratmıştır.
21	Hadis-i Şerif	Eyyüküm meşelī innī ebītü 'inde rabbī yuṭ' imūni ve yuskīni	Hanginiz benim gibisiniz, ben Rabbimin yanında evdeyim, O beni yedirir ve içirir.
22	Hadis-i Şerif	Feb' aşühü ḥasenü'lvechi ḥasenü'l-ismi	Bana birisini göndereceğiniz zaman veḥi güzel, ismi güzel olan bir adamı gönderin.
23	Hadis-i Şerif	Fekun min ehl'ilyakzihi ve'l- istibşār	Ey insanlar! Uyanık ve anlayışlı olun. Kim uyanık ve anlayışlı olursa, Allah onu hidayete erdirir ve doğru yolu gösterir. Kim ise gaflete dalar ve anlayışsız olursa, Allah onu saptırır ve yanlış yola götürür.
24	Hadis-i Şerif	Ḥatta yeza'u'l- cebbar fihā kademehu	Cabbar (olan Allah) oraya kademini (ayağını) koyuncaya kadar.
25	Hadis-i Şerif	Ḥayrüküm ba' de' lmi'eteyni ḥafifü'l-ḥāz	İki yüz senesinden sonra en hayırlınız zevce ve veledi olmamakla yükü hafif olanınızdır.
26	Hadis-i Şerif	Ḥuzu şülüṣī dinekum min ‘Āişetin	Dininizin üçte birini bu Aîşeden alın.
27	Hadis-i Şerif	İllā innehu lā nebiyyi ba' dī	Ancak benden sonra peygamber yok.
28	Hadis-i Şerif	İnne lī vezirayni fī'l-ārzi Ebābekrin ve Umer	Yeryüzündeki iki vezirim Ebubekir ve Ömer'dir.

Tablo 2. (Devamı)

Mecmuada geçen hadis-i kutsi, hadis-i şerif ve Türkçe tercümeleri			
Sıra Nu	Hadis-i Kutsi / Hadis-i Şerif	Hadis Metni	Türkçe Tercümesi
29	Hadis-i Şerif	İnne'l-lahe iştafa kināneten min veledi İsmā' ile ve iştafa kureyşān min Kinānetin ve iştafa min kureyşin benī hāşimin ve iştafanī min benī hāşimin	Muhakkak Hazret-i Allah İsmail oğullarından Kenan'ı seçti ve Kenandan Kureyş'i seçti ve Kureyşten Haşimoğullarını seçti ve Haşimoğullarından beni seçti.
30	Hadis-i Şerif	İnnehu le yūğāne 'ala kalbihi	Bazan kalbimin perdelendiği olur.
31	Hadis-i Şerif	İnnellāhe ḥalaḳa ādeme 'ala şuretihi	Allah Âdemi kendi suretinde yaratmıştır.
32	Hadis-i Şerif	Lā teḳūmu's-sā' atū ḥattā lā yuḳālū fi'l-ārzi Allah Allah	Allah Allah diyen kalmayıncaya kadar kıyamet kopmaz.
33	Hadis-i Şerif	Lā tensā min şālihiḥi duā' ike	Ey salih insan (hz. Osman) beni duanda unutma.
34	Hadis-i Şerif	Liküllü vāḥidetin minkemā mil'ūha	Her bir şey kendine özgü bir kaynaktan gelir.
35	Hadis-i Şerif	Mā fevḳa' l-'arş lā ḥalā ve la mālā	Arşın üzerinde ne hal vardır ne de mal.
36	Hadis-i Şerif	Men 'amile bimā 'alleme vereşeh'ul-lahü ma lemya' lem	Kim bildiği ile amel ederse, Allah ona bilmediği ilmi öğretir.
37	Hadis-i Şerif	Men istemreza feḳad mereza	Kim hastalığı talep ederse o hasta olur.
38	Hadis-i Şerif	Men māte vehüve ye'lemü	Kim Allah'tan başka ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer.
39	Hadis-i Şerif	Selmānū minnā ehl'elbeyti	Selman bizdendir, bizim Ehli Beytimizdendir.
40	Hadis-i Şerif	Şümme reşşe 'aleyhim minnūr	Allah, mahlûkatını karanlıklar içinde yarattı, sonra onların üzerine nurunu serpti.
41	Hadis-i Şerif	Vülidet min nikāḥin lā min sıfāḥin	Doğum nikâh yoluyla olur, zina yoluyla olmaz.
42	Hadis-i Şerif	Yā 'ali enā ve ente ebevā hezihil ümmeti	Ey Ali, ben ve sen bu ümmetin babasıyız.

Tablo 2. (Devamı)

Mecmuada geçen hadis-i kutsi, hadis-i şerif ve Türkçe tercümeleri			
Sıra Nu	Hadis-i Kutsi / Hadis-i Şerif	Hadis Metni	Türkçe Tercümesi
43	Hadis-i Şerif	Yâ ‘ Alî ente minnî bi menzile-i Harûne min Mûsâ	Ey Ali, sen benim için Harun'un Musa için olduğu gibisin.
44	Hadis-i Şerif	Yeħrucu min’ en-nâri men kâne fî kalbihi mişkâla zerretin min’ elimâni	Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse (günahlarının cezasını çektikten sonra) cehennemden çıkar.

1.3.3. Mecmuada Yer Alan Şairler

Mecmua 17-18. yüzyıllarda yaşayan Hakkı ve Na’ti Efendinin manzum ve mensur eserlerinden müteşekkil olmanın yanında 8. Yüzyılda yaşayan Ferazdak’a ait Farsça bir Müfred yer almaktadır. Ayrıca mecmuada 8. yüzyıllarda yaşayan Ebu Hanife hazretlerine ait mensur bir risale bulunmaktadır. İmamı Azamın Arapça olarak kaleme aldığı ve İslam dünyasında da çok meşhur olan “Oğlu Hammad’a ve Talebelerine Vasiyeti” çalıştığımız mecmuada da Arapça olarak yer almaktadır. Mecmuada yer alan bu bölüm Cüneyt Erçin tarafından daha önce Türkçeye tercüme edilmiştir.

Mecmuada yer alan şairlerin arasında kaynaklarda daha önce adı geçmeyen bir şaire rastlanılmamıştır.

İncelemiş olduğumuz mecmuada Hakkı mahlası çokça kullanılmaktadır. Yaptığımız incelemede manzum kısımda Hakkı’ya ait 2 adet gazelin 2019 yılında Tubanur Kaya tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan İsmail Hakkı Bursevi’nin Fevaid Mecmuasında geçtiği tespit edilmiştir. Yine incelemiş olduğumuz mecmuanın mensur kısımda geçen iki paragrafında İsmail Hakkı Bursevi’ye ait olan Tamam’ül Feyz Fi Babi’r Rical - Atpazarı Kutup Osman Efendi Menakıbı (İnceleme, Metin, Tıpkıbasım) kitabında geçmesi “Hakkı” mahlasının İsmail Hakkı Bursevi’ye ait olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Hakkı mahlasını kullanan Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Kemahlı Hakkı’nın da divanları incelenmiş fakat benzer hiçbir şiire rastlanılmamıştır.

İsmail Hakkı Bursevi’nin divanı ile çalışmamıza konu olan mecmua karşılaştırıldığında mecmuadaki şiirlerin şairin divanında yer almadığı görülmüştür. Bu durum çalışmamıza konu olan mecmuanın önemini bir kata daha arttırmaktadır.

Mecmuada ismi geçen şairlerden Na’ti Efendinin Divanı, tezkirelerde zikredilmekte fakat Divan elde bulunmadığı için şairin şiirleri karşılaştırmalı olarak incelenememiştir.

Mecmuada ismi geçen bir diğer şair Ferazdak ise divan sahibi şair olup mecmuada geçen tek beyti, divanında da yer almaktadır.

Mecmuada ismi geçen İmamı Azamın Arapça olarak kaleme aldığı “Oğlu Hammad’a ve Talebelerine Vasiyeti” daha öncede çalışılmış birçok mecmuada da bulunmaktadır.

Tablo 3. Mecmuada yer alan şairlerin nazım şekilleri ve sayısı

Sıra Nu.	Şair Adı	Nazım Şekli ve Sayısı	Şiir Sayısı
1	Hakkı	Gazel (82), Kıtı (2), Murabba (5), Müfred (1)	90
2	Na’ti Efendi	Kaside (2), Müfred(1)	3
3	Ferezdak	Müfred (1),	1
4	La Edri	Gazel (3),Kıtı(7) Müfred(4) Nazm (6)	20
Toplam			114

Tablo 4. Mecmuada yer alan şair ve yazarların yaşadığı Yüzyıllar

Sıra Nu.	Şairin Mahlası	Yaşadığı Yüzyıl
1	Hakkı,	17-18.Yüzyıl
2	Na’ti Efendi	17-18. Yüzyıl
3	Ferezdak	8. Yüzyıl
4	Ebu Hanife	8. Yüzyıl

Mecmuada yer alan şairlerin biyografileri şu şekilde verilmiştir:

1.3.3.1. Hakkı, Bursalı İsmail Hakkı Bursevi

1.3.3.1.1. Bursevinin Hayatının Anlatıldığı Kaynaklar

İsmail Hakkı’ya dair çalışmalar *Tamâmü’l-Feyz* ve *Silsilename-i Celvetiye* başta olmak üzere varidat ve şerhlerine dair eserleri, mecmuaları ile diğer bazı eserlerinde kendisinin verdiği bilgilere dayanır.⁹

İsmail Hakkı’nın kendi muasırlarının kaleme aldığı *Safâyî Tezkiresi* ve *Salim Tezkeresi’nde* kısaca hayatı, bazı eserleri ve şiirlerinden örnekler yer almaktadır.¹⁰ Bu tezkirelerin zeyli Fatin Davut’un *Hâtîmetü’l-eş’âr*’ında ve *Salim Tezkeresi’ne* zeyil olarak hazırlanan fakat tamamlanamayan Hüseyin Ramiz’in *Adabı Zürafasında* da İsmail Hakkı’ya yer verilmiştir.¹¹

⁹ Namlı, “İsmail Hakkı Bursevî”, *DİA*, C. XXIII, s.102.

¹⁰ Mustafa Safâyî, *Tezkire-i Safâyî*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, No. 2549, vr. 65b-66a; Sâlim Efendi, *Tezkire*, İstanbul, 1315, s. 227-229; Adnan İnce, *Sâlim Tezkiresi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, 1977.

¹¹ Fatîn Davud, *Hâtîmetü’l-eş’âr*, İstanbul, 1271, s. 62-63; Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zürafâ’sı*, Ankara, 1994, s. 81.

İsmail Belîğ 'in *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdeti'l-eş'âr*¹², Şeyhi Mehmet Efendi'nin *Vakâyiü'l-fuzalâ*¹³ eserlerinde Bursevi hakkında bilgiler vardır. Fındıklılı İsmet Efendi'nin *Tekmiletü's-Şakâik fi hakkı ehli'l-hakâik*¹⁴ adlı eserinde Bursevinin muasırı zatların ve bazı halifelerinin biyografileri bulunmaktadır. Hüseyin Ayvansarayî'nin *Hadikatü'l-Cevâmî*'sinde¹⁵ ve Bursa İsmail Hakkı Dergâhının son şeyhi Mehmet Şemseddin Efendi'nin Bursa dergâhlarıyla ilgili eseri *Yadigâr- Şemsi*'de¹⁶ Bursevinin hayatı ve eserlerinin birer listesi mevcuttur. Bursalı Mehmet Tahir, *Mevlânâ eş-Şeyh İsmail Hakkı el- Celvetiye* isimli dokuz sayfalık risalesinde İsmail Hakkı'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verir.¹⁷ Bunun yanında *Osmanlı Müellifleri* eserinde de eserlerinin bir listesini yaparak önemli eserlerini tanıtmış ve hayatını özetlemiştir.¹⁸ Hüseyin Vassâf, *Sefine-i Evliya'yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrar* adlı eserinde Celvetiye ile ilgili kısımda İsmail Hakkı'nın hayatı, eserleri, halifeleri ve Bursa'daki dergâhında postnişin olan zatlar hakkında bilgiler vermiştir¹⁹. Hüseyin Vassâf, daha sonra İsmail Hakkı Bursevi hakkında pek çok kaynaktan yararlanarak *Kemâlnâme-i Hakkı* adıyla müstakil bir eser kaleme almıştır.²⁰ Mehmed Ali Aynî'nin *Türk Azizleri I, İsmail Hakkı* adlı eseri yine müstakil bir çalışma olarak önemlidir.²¹ Muhammed el-Kevserî, *Makâlâtü'l-Kevserî* adlı eserinde “*Rûhu'l-Beyân fî tefsîri'l Kur'an*” başlığı altında İsmail Hakkı'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler vererek Osman Fazlı Efendi, Aziz Mahmut Hüdai ve Celvetiyye'yi tanıtır.²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* eserinde XVIII. yüzyıl ilim ve fikir adamları arasında Burseviyi de sayarak hayatı ve bazı eserleri hakkında bilgiler verir.²³ Mustafa Kara'nın *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler* eserinin ikinci cildinde hayatı, eserleri, mürşidi, fikirleri, tekkesi ve postnişinleri hakkında bilgi verilmiştir.²⁴ Müellifin hayatı ve eserleri hakkında başta Ali Namlı, Murat Yurtsever ve Sâkıp Yıldız'ın çalışmaları²⁵ olmak üzere

¹² İsmâil Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdeti'l-eş'âr*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, 1985, s. 87, vr. 16a-b.

¹³ Şeyhî Mehmed Efendi, *Vakâyiü'l-fuzalâ*, haz. Abdülkadir Özcan, (*Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri* içinde), C. III-IV, İstanbul, 1989

¹⁴ Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü's-Şakâik fi hakkı ehli'l-hakâik*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, (*Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri* içinde) C. V, İstanbul, 1989.

¹⁵ Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmî*, C. II, İstanbul, 1281, ss. 206-208

¹⁶ Mehmed Şemseddin, *Yadigâr- Şemsi (Bursa Dergâhları)*, haz. Mustafa Kara- Kadir Atlansoy, Bursa, 1997, ss.175-199.

¹⁷ Bkz.:Bursalı Mehmed Tahir, *Mevlânâ eş-Şeyh İsmâil Hakkı el-Celvetî*, İstanbul, 1329.

¹⁸ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. I, İstanbul, 1333, ss. 28-32-

¹⁹ Hüseyin Vassâf, *Sefine-i Evliya'yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrar*, C. III, Süleymaniye Ktp., Yazma Başışlar, No. 2307, vr. 37-63.

²⁰ Bkz.: Hüseyin Vassâf, *Kemâlnâme-i Hakkî*, haz. M. Murat Yurtsever, Bursa: Arasta Yayınları, 2000

²¹ Bkz.: Mehmed Ali Aynî, *Türk Azizleri I, İsmâil Hakkı*, İstanbul: Marifet Basimevi, 1944.

²² Muhammed Zâhid el- Kevserî, *Makâlâtü'l-Kevserî*, Kahire: Matbaatü'l-Envâr, t.y., ss. 482-486.

²³ Uzunçarşılı, a.g.e, C. III, s. 588-589.

²⁴ Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa, 1993, ss.143-172.

²⁵ Bkz.: Namlı, a.g.e.; Murat Yurtsever, *İsmâil Hakkı Bursevî Divan*, Bursa: Arasta Yayınları, 2000;Sâkıp Yıldız, *L'Exegete Turc İsmâil Hakkı Burûsawî, Sa Vie, Ses Oeuvres et La Methode dans son Tafsir Rûh al-Bayân*, Paris, L'Universite de Sorbonne, 1972.

pek çok akademik çalışma yapılmıştır.²⁶ Çalışmamızın temeli Bursevi'nin eserinden oluştuğu için Ali Namlı ve Murat Yurtsever'in çalışmaları, Bursevi'nin hayatı ve eserleri hakkında kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında bilgi vermeyi uygun bulduk

1.3.3.2. Bursevi'nin Hayatı

İsmail Hakkı, 1062/1651-52 yılında İstanbul Esir Hanı'nda çıkan büyük bir yangında evi ve eşyası yandığından maddî sıkıntıya düşerek İstanbul'u terk ederek Trakya'da bulunan Aydos kasabasına yerleşen Mustafa Efendi'nin oğludur. İsmail Hakkı Efendi de 1653 / 1063/1652-53 yılında bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Aydos kasabasında dünyaya geldi. Babası Mustafa Efendi, Bayram Çavuş'un oğlu; annesi Kerîme Hanım da Kadı Ahmet Efendi'nin kızıdır. Bu bilgiler ışığında İsmail Efendi'nin baba tarafından tasavvufa aşina, anne tarafından da ilmiye sınıfına mensup bir aileden geldiğini söylemek mümkündür.²⁷

İsmail Hakkı, Rumeli'de geçirdiği tahsil ve irşat yıllarının ardından Bursa'ya gelip yerleşmiş 1137/1725'te burada vefat etmiştir.²⁸ Aydos'ta doğduğu için Aydosi²⁹, uzun süre Bursa'da yaşadığı ve orada vefat ettiği için Bursevi, bir süre Üsküdar'da ikametinden dolayı Üsküdârî, Celvetiye tarikatına mensup olduğu için Celveti ve Şeyh nispetleriyle anılırsa da³⁰ kendisi mahlasının “Hakkı” olduğunu, manasını ve bu mahlası seçme sebebini ifade etmiş,³¹ şiirlerinde bu mahlası kullanmıştır. Hakkı, XVII. ve XVIII. yüzyıl Osmanlı edebiyatının manzum ve mensur 100'den fazla eser vermiş³² sûfî şairidir. İstanbul'un Aksaray semtinde doğup büyüyen babası Mustafa Efendi, İsmail Hakkı'nın doğumundan bir yıl evvel büyük Aksaray yangınında mal ve emlakını kaybedince akrabalarının bulunduğu Aydos'a gidip yerleşmiş, son beş-altı yıllık ömrünü ziraat işleriyle uğraşarak tamamlamıştır.³³ Daha önce İstanbul'da tasavvufi çevrelerle irtibatı olduğu anlaşılan Mustafa Efendi, Aydos'ta da bu ilgisini sürdürerek Zâkirzade Abdullah Efendi'nin halifesi sıfatıyla o sıralarda Aydos'ta irşat faaliyetinde bulunan Celvetiye şeyhi Atpazarlı Osman Fazlı Efendi ile yakınlık kurmuştur.³⁴ İsmail Hakkı,

²⁶ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (27.01.2018) ; <http://ktp.isam.org.tr/?url=makaleilh/findrecords.php> (27.01.2018); Bursevi hakkında tâlî ve doğrudan yapılan kitap, tez ve makale çalışmalarının listesi için ayrıca bkz.: Zübeyir Akçe, *İsmâil Hakkı Bursevi'nin Tuhfe-i Recebiyye Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, (Doktora Tezi), Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, ss. 2-10.

²⁷ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakki-bursali-ismail-hakki-bursevi> (E.T. :25/03/20224)

²⁸ Yurtsever, *İsmâil Hakkı Bursevi Divan*, s. 3.

²⁹ İsmâil Hakkı Bursevi, *Kitâbu'n-Netice I*, haz. Ali Namlı, İmdat Yavaş, İstanbul: İnsan Yayınları, 1997, s. 16.

³⁰ Namlı, “İsmail Hakkı Bursevi”, *DİA*, C. XXIII, s.102.

³¹ Bursevi, *Mecmû'a-i Hakkî*, vr. 37b.

³² Yurtsever, a.g.e., s. 3.

³³ Namlı, “İsmail Hakkı Bursevi”, *DİA*, C. XXIII, s. 102; Yurtsever, a.g.e., s. 4.

³⁴ Namlı, a.g.m., s.102.

Osman Fazlı Efendi ile babası vasıtasıyla henüz üç yaşında iken karşılaşmıştır.³⁵ Annesini yedi yaşındayken kaybeden İsmail Hakkı'yı büyükannesi yetiştirmiştir.

İsmail Hakkı'nın 1659'da başlayan tahsilinin ilk beş yılı Aydos'ta Arapça derslerini aldığı Şeyh Ahmet Efendi'nin yanında geçmiştir. Daha sonra Osman Fazlı Efendi'nin Aydos'a uğrayan Edirne halifesi Seyit Abdülbâki Efendi ile birlikte Edirne'ye giden İsmail Hakkı yedi yıllık tahsil dönemini onun yanında geçirmiştir. Burada hüsn-i hatla meşgul olmuş,³⁶ hıfzını ikmal etmiş, tasavvufi ve şer'i ilimlerle dair düzenli bir müfredat takip etmiştir.³⁷

Tahsilini tamamlayınca İstanbul'da bulunan Osman Fazlı Efendi'nin yanına giden İsmail Hakkı, 1083 Rebiyülevvelinde (Temmuz 1672) bu şeyhe intisap etmiştir. Kendisinden kelâm, ferâiz ve fıkıhla ilgili dersler okumuş; diğer bazı hocalardan tecvit, musiki ve Farsça dersleri almıştır. Hâfız Osman'dan hüsn-i hat meşk etmiş, meşhur şairlerin Farsça divanlarını ve ayrıca bazı eserleri incelemiştir.³⁸ İstanbul'da hem şeyhi hem de hocası olan Atpazarlı Osman Fazlı Efendi'nin yanında geçirdiği bu üç yıllık sürede tahsilini ve sülukünü tamamlayıp 1085/1674'te icazet alarak Celvetiye şeyhi olarak irşada başlamıştır. İrşat göreviyle 1675'te ilk tayin olduğu Üsküp'te altı yıl kalmış ve şeyhi Mustafa Uşşaki'nin kızı Ayşe Hanım'la burada evlenmiştir. 1681'den itibaren Köprülü'de on dört ay kalmış, 1682'den 1685'e kadar da halkın daveti üzerine tayin edildiği Usturumca'da irşada devam etmiştir.

İsmail Hakkı, Rumeli'deki on yıllık irşat faaliyeti süresince çok sıkıntılı günler geçirdiğini eserlerinde ifade etmiştir. Masivaya dalan halkın, ilme ve ilim adamına karşı gösterdiği kayıtsızlıktan şikâyet etmiş, dini nasihat ve telkinlere karşı takındığı tavrıdan üzüntü duymuştur. Ancak üzüntüsünün asıl kaynağı bu yörelerin halkıyla sağlam bir diyalogun kurulamayışdır. Bunda İsmail Hakkı'nın müsamahasız ve mücadeleci bir mizaca sahip olmasının etkisi büyüktür.³⁹

Ustrumca'da kaldığı dönemde, Sultan IV. Mehmet'e nasihatte bulunmak üzere Edirne'de bulunan Osman Fazlı Efendi tarafından Edirne'ye çağırılmıştır. Şeyhinin evinde üç aya yakın bir süre misafir kalmış ve onun gözetiminde *Fusûsu'l-Hikem*'i okuma imkânı bulmuştur. Osman Fazlı, Bursa halifesi Sunullah Efendi'nin vefatı üzerine İsmail Hakkı'yı Mayıs 1685'te Bursa'ya halife olarak tayin etmiştir. Şeyhinin tavsiyesine uyarak Ulucami'de ve diğer bazı camilerde vaaz vermeye, Temmuz 1685'ten itibaren vaazlarında Kur'an-ı Kerîm'i Fatiha'dan başlayarak tefsir etmeye

³⁵ Yurtsever, a.g.e., s. 4.

³⁶ Namli, a.g.m., s. 102.

³⁷ Yurtsever, a.g.e., s. 4.

³⁸ Namli, "İsmail Hakkı Bursevî", *DİA*, C. XXIII, s. 102.

³⁹ Yurtsever, İsmail Hakkı Bursevî Divan, s. 4.

başlamış, vaazda söylediklerine tasavvufi yorumlar ekleyip şiirler zikretmiş ve Arapça tefsirini kaleme almaya başlamıştır. Bu şekilde meydana getirdiği *Rûhu'l-Beyân* adlı tefsirini 1705'te tamamlamış; bu arada başka eserler de kaleme almıştır.⁴⁰

Rumeli'de irşat tecrübesi kazandığı, meşakkatle ve kötü intibalarla dolu senelerin ardından gelip yerleştiği Bursa'da geçen yıllar, İsmail Hakkı'nın en verimli yıllarıdır. İrşat faaliyetlerinin verimi ve tasavvufi olgunluğu bu dönemde artmıştır. Hayatının son kırk yılını yaşadığı Bursa'daki ilk iki yıl oturacak ev bulamama, geçim sıkıntısı, hastalıklar, kızı Hatice'nin vebadan vefat etmesi gibi mahrumiyet, zahmet ve sıkıntılar içerisinde geçmiştir. İsmail Hakkı, bütün bu zorluk ve yoksulluğa rağmen gayretinden bir şey kaybetmemiş, Osman Fazlı Efendi'den vekâlet alarak geldiği Bursa'da ilk günden vefatına kadar görevlerini eksiksiz yerine getirmiş; eser telifi, vaazlar ve tasavvufi sohbetlerle dolu bir ömür geçirmiştir.⁴¹ Bursa'ya halife tayin edildikten bir buçuk yıl sonra İstanbul'a şeyhini ziyarete gitmiştir. Ardından dört defa daha aynı amaçla İstanbul'a giden İsmail Hakkı, şeyhini son olarak sürgünde olduğu Magosa'da 1690'da ziyaret etmiştir.⁴² Dönüşünden kısa süre sonra vefat edecek olan Osman Fazlı Efendi'nin işaretiyle Celvetiye silsilesinin otuz ikinci şeyhi olarak görevi devralmıştır.⁴³ Askerin moral gücünü arttırmak için II. Mustafa'nın daveti üzerine 1695-1696 yıllarında I. ve II. Avusturya seferlerine katılmış, yaralanarak Bursa'ya dönmüştür.⁴⁴ İsmail Hakkı, 1700'de Suriye ve 1710'da Mısır üzerinden olmak üzere iki defa hacca gitmiştir. Bu seferleri sırasında Şam ve Kahire'de kısa bir süre kalarak devrin ilim adamları ile tanışmış ve müzakerelerde bulunmuştur.⁴⁵ Hac dönüşü İstanbul'da iki buçuk ay kalıp Bursa'ya gitmiştir. 1126/1714'te Tekirdağ'a geçerek irşat faaliyetini burada sürdürmüş, ikinci evliliğini de bu dönemde gerçekleştirmiştir.⁴⁶ 1129/1717'de tekrar Bursa'ya dönüp aynı yıl, eserlerini ve görüşlerini takdir ettiği Muhiddin-i Arabî'nin kabrini ziyaret için Şam'a gitmiştir.⁴⁷ Şam'da on kadar eser kaleme almıştır.⁴⁸ Hasret ve iştiaqla geldiği Şam'da görüştüğü ilim adamlarının ve insanların taşıdığı manevî heyecana cevap veremeyen kayıtsız tavırları onu mahzun etmiştir. Ailesiyle birlikte üç yıl kaldığı Şam'dan dönüşünde üç yıl kadar da Üsküdar'da ikamet ederek 1135/1723'te tekrar Bursa'ya dönmüştür.⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi, ömrünün son

40 Namlı, a.g.m., ss.102-103.

41 Yurtsever, İsmâil Hakkı Bursevî Divan, ss. 6-7.

42 Namlı, "İsmail Hakkı Bursevî", DİA, C. XXIII, s.103.

43 Yurtsever, a.g.e., s.7.; Namlı, a.g.m., s.103.

44 Namlı, a.g.m., s.103.

45 Yurtsever, a.g.e., s.7.

46 Namlı, a.g.m., s.103.

47 Yurtsever, a.g.e., s.7.

48 Namlı, a.g.m., s.103.

49 Yurtsever, İsmâil Hakkı Bursevî Divan, s.8.

dönemini de elinde kalan bir miktar para ile yaptırdığı ve adını Câmî-i Muhammedî koyduğu caminin inşaatına harcamış ve 1137’de (20 Temmuz 1725) vefat etmiştir. Bursa’da, Tuzpazarı semtinde cami, medrese ve çilehanesi ile birlikte “İsmail Hakkı Tekkesi” adı verilen külliye’nin kible tarafında metfundur.⁵⁰

1.3.3.3. Edebî Yönü

Tasavvufî yönü ve eserleri ile meşhur İsmail Hakkı’nın mürettep bir divana sahip olması, Mi’râciyesi ve hemen her eserine serpiştirdiği manzumeleri ona edebî bir kimlik de kazandırmıştır. Mutasavvıf şairin kaleminden şiirin bir fütuhât veya bir varîdat olarak çıktığını söyleyen İsmail Hakkı, şekilden ziyade anlamın önemli olduğunu belirtmiştir. Tasavvufî eserlerinde nazmı yardımcı bir unsur olarak kullanan Bursevi, manzumelerinin sayısının on bini geçtiğini haber verir. İsmail Hakkı, bu kimliğiyle devrinde ve sonrasındaki bazı şuarâ tezkirelerinde yerini almıştır.⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi, eserlerinde ana unsur olarak Türkçeyi ve Arapçayı kullanmakla birlikte bazen Farsçaya da yer vermiştir. Eserlerinin çoğu Türkçe, kırk kadarı Arapçadır.⁵² Bazı eserlerinde ise maharetle kullandığı bu üç dil bir aradadır. Bursevi, yaşadığı dönemin diline göre sade bir dil kullanmıştır. Şiirde kullandığı dil, dini-tasavvufî edebiyatın dil anlayışını yansıtır. Dili klasik şiirdeki kadar yabancı tamlamalarla dolu ve sanatlı olmadığı gibi halk şiiri kadar da sade değildir. Şiirlerinde daha çok ayet ve hadislerden yapılan iktibaslar, bazen irsal-i mesellere, teşbihlere; peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri ve klasik edebiyatın bazı mazmunlarına gönderme yapan telmihlerle rastlanmaktadır.⁵³ Bursevi’nin nesirleri şiirlerine oranla daha sanatlıdır. Özellikle mektuplarında, yaşadığı dönemin süslü nesir anlayışına uygun ağır, ağıdalı ve sanatlı bir dil kullandığı görülür.⁵⁴

XVIII. yüzyılın ve Bursa’nın en velut müelliflerinden olan İsmail Hakkı’nın eserlerinde konu dağılımı oldukça geniştir. Edebiyat, tasavvuf, hadis, fıkıh, kelam, tefsir ve akait alanlarında 120’den fazla eser vermiştir.

50 Yurtsever, a.g.e., ss.8-9; Namlı, “İsmail Hakkı Bursevî”, DİA, C. XXIII, s.103.

51 M. Murat Yurtsever, “İsmail Hakkı Bursevî: Edebî Yönü”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DİA), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, C. XXIII, s. 107.

52 Namlı, İsmail Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı, s.163-164.

53 Yurtsever, a.g.m., s.107.

54 Namlı, İsmail Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı, s.163-164.

1.3.4. Na'ti Efendi (Defterdar Hüseyin Paşa-zâde Mustafa Na'ti Bey)⁵⁵

Asıl adı Mustafa olup II. Süleyman (saltanatı:1687-1691) dönemi defterdarlarından Hüseyin Paşa'nın küçük oğludur. Hüseyin Paşa'nın da babası Küçük Mustafa Paşa'dır. İstanbul'da doğdu. Enderun'da yetişti. III. Ahmet (saltanatı: 1703-1730)'e sır kâtibi oldu. Şehit Ali Paşa ve Çorlulu Ali Paşa vezirliğinde tezkire-i evvel görevinde bulundu. Yeniçeri efendiliği ve sipahi kâtipliği yaptı. Mora Fethi'nde felç oldu. İstanbul'a taşındı. 1131 / 1718-19 yılında vefat etti. Sinan Paşa Medresesi haziresinde kardeşi Azvî'nin kabri yanında metfundur. *Safâyî* ve *Tuhfe-i Hattatîn* vefat tarihini 1131/1718-19 göstermekte ve şair Nedimâ'nın vefat tarihi olmak üzere söylediği: "Cihanda geçti Na'ti Mustafa Beg adn ola câyı" (1131/1718-19) mısraı da bu rivayeti doğrulamakta ise de diğer kaynaklar ittifakla 1130/ 1717-18 senesini göstermektedir. Nail Tuman, *Tuhfe-i Naili*'de vefatını Rebiyülahir 1130/ Mart-Nisan 1718 gösterir. Hâfız Hüseyin Ayvansarayî, *Vefeyât-ı Ayvansarayî*' de "hareket-i beşer" tamlamasının gösterdiği 1130 /1717-18 yılında vefat ettiğini kaydeder.

Na'ti Efendinin *Divan* ve Ethem ü Hüma mesnevisi adında müstakil eserleri vardır. Fakat Divanı tezkirelerde bahsedilmekte fakat eseri günümüzde mevcut değildir.

1.3.5. Ferezdak (Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'saa et-Temîmî)⁵⁶

Ferezdak (ö. 114/732), Emevi Dönemi'nin en meşhur Arap şairlerinden biridir. Yaşadığı asrın en saygın methiye ve hiciv şairlerinden biridir. Arap edebiyatında bilhassa nazmettiği şiirleri sayesinde saygınlık kazanmıştır. Kesin doğum tarihi bilinmemekle birlikte, 20/640 senesinin sonrasına tarihlendirilmektedir. Doğu Arabistan'da yer alan Yemâme'de veya Basra yakınlarındaki Kâzime'de doğmuştur. Zengin, cömert, kültürlü ve nüfuz sahibi bir ailenin oğludur. Dedesi Sa'saa b. Nâciye sahabedir. Babası Galip muhadramundandır. Güçlü bir hafızaya ve tabii bir şiir yeteneğine sahipti. Gençliğinde bedevî kültür ve âdetlerini gözlemleme imkânı buldu. Bedevî tarzı övgü ve yergi şiirleri ile tanınırlık kazandı.

Eserleri:1-Divan 2- Neka'izu Cerîr ve'l-Ferezdak 3- El-Kevâkibü's-semaviye.

1.3.6. Ebu Hanife⁵⁷

İslâm'da hukukî düşüncenin ve içtihat anlayışının gelişmesinde önemli payı olup daha çok Ebu Hanife veya İmam-ı Azam diye şöhret bulmuştur. Ebu Hanife onun künyesi olarak zikrediliyorsa da Hanife adında bir kızının, hatta oğlu Hammâd'dan

⁵⁵ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nati-defterdar-huseyin-pasazade> (E.T. :25/03/20224)

⁵⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ferezdak> (E.T. :25/03/20224)

⁵⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-hanife> (E.T. :25/03/2024)

başka çocuğunun bulunmadığı bilinmektedir. Bu şekilde anılması, Iraklılar arasında Hanife denilen bir tür divit veya yazı hokkasını devamlı yanında taşıması veya Hanif kelimesinin sözlük anlamından hareketle haktan ve istikametten ayrılmayan bir kimse olmasıyla izah edilmiştir (İbn Hacer el-Heytemî, s. 32). Buna göre “Ebu Hanife’yi gerçek anlamda künye değil bir lakap ve sıfat olarak kabul etmek gerekir. Onun öncülüğünde başlayan ve talebelerinin gayretiyle gelişip yaygınlaşan Irak fıkıh ekolü de imamın bu künyesine nispetle “Haneffî mezhebi” adını almıştır. “Büyük imam” anlamına gelen İmam-ı Azam sıfatının verilmesi de çağdaşları arasında seçkin bir yere sahip bulunması, hukukî düşünce ve içtihat metodunda belli bir çıkır açması, döneminden itibaren birçok fakihin onun görüşleri ve metodu etrafında kümelenmiş olması gibi sebeplerle açıklanabilir.

İmamı Azamın Arapça olarak kaleme aldığı ve İslam dünyasında da çok meşhur olan “Oğlu Hammad’a ve Talebelerine Vasiyeti” çalıştığımız mecmuada da Arapça olarak yer almakta ve bu Arapça bölüm Cüneyt Erçin tarafından Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir.

1.4. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri

Mecmua içerisinde 17-18. yüzyılları arasında yaşamış şairler tarafından gazel, kaside, kıta, nazım, müfred, murabba nazım şekliyle kaleme alınmış toplamda 114 manzume bulunmaktadır. Mecmua da 3 gazel, 3 müfred, 1 murabba Arapça olarak 1 kıta ve 1 müfred de Farsça olarak kaleme alınmıştır. Bunların dışında mecmuada yer alan manzumelerin tamamı Türkçedir.

Mecmua mürettep divan formun dışında Kıta nazım şekli ile başlamış gazeller ile devam etmiş ve arada kaside, kıta, müfred, murabba ve kaside gibi nazım şekilleri belli bir nizam içinde olmadan tamamlanmıştır. Bu nazım şekilleri içerisinde en fazla gazellerin yer aldığı göze çarpmaktadır. Bu durum gazel nazım şeklinin diğer nazım şekillerine nazaran daha fazla rağbet görmesinin bir sonucu şeklinde açıklanabilir.

Tablo 5. Mecmuada yer alan şiirlerin nazım şekilleri ve sayısı

Sıra Nu.	Nazım Şekilleri	Sayısı
1	Gazel	85
2	Kıta	9
3	Müfred	7
4	Nazım	6
5	Murabba	5
6	Kaside	2
	Toplam	114

1.5. Mecmuada Yer Alan Şiirlerde Kullanılan Vezinler ve Hece ölçüsü

Mecmuada yer alan manzumelerde toplam 32 farklı veznin kullanıldığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda şiirlerde kullanılan vezinler ve sayısı verilmiştir. Tablodan hareketle en çok remel bahrinde yer alan “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezninin kullanıldığı görülür. Aruz vezninin yanında 4 manzumede hece ölçüsünün de kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Mecmuada yer alan şiirlerde kullanılan vezinler ve sayısı

Sıra Nu	Kullanılan Aruz Vezni	Şiir Sayıları
1	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün	22
2	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün	12
3	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün	11
4	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün	8
5	Mef’ülü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün	8
6	Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fe’ülün	8
7	Fe’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün	5
8	Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün	4
9	Mefâ’ilün Fe’ilâtün Mefâ’ilün Fe’ilün	5
10	Müfteilün Müfteilün Fâ’ilün	3
11	Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün	1
12	Fâ’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün	2
13	Mef’ülü Fâ’ilâtün Mef’ülü Fâ’ilâtün	1
14	Mef’ülü Mefâ’ilün Mef’ülü Mefâ’ilün	1
15	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün	1
16	Fâ’ilâtün Fe’ilâtün Fâ’ilâtün Fa'lün	1
17	Fâ’ilâtün Fe’ilâtün Fâ’ilün	1
18	Fe’ilâtün Fâ’ilâtün Fe’ilâtün Fâ’ilâtün	1
19	Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün	1
20	Fe’ülün Fe’ülün Fe’ülün Fe’ül	2
21	Fe’ülün Fe’ülün Fe’ülün Fe’ülün	1
22	Mefâ’ilün Fe’ülün Mefâ’ilün Fe’ülün	1
23	Mefâ’ilün Fe’ülün Mefâ’ilün Fe’ülün	1
24	Mefâ’ilün Mefâ’ilün	1
25	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün	1
26	Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün	1
27	Mef’ülü Mefâ’ilün	1
28	Mef’ülü Mefâ’ilün Fe’ülün	1
29	Mef’ülü Mefâ’ilün Mef’ülü Fe’ülün	1
30	Müfteilâtün Müfteilâtün	1
31	Müstef’ilâtün Müstef’ilâtün Müstef’ilâtün Müstef’ilâtün	1
32	Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün	1
	Toplam	110

1.6. Mecmuanın Dil Özellikleri

1. İsmail Hakkı Bursevi'nin mecmuasının 17.yüzyılın sonu ve 18. yüzyılın başında kullanılan Osmanlı Türkçesi'nin özelliklerini taşıdığı fakat dilinin mensur ve manzum metinlerde farklılıklar gösterdiği görülmektedir.
2. Mecmuanın manzum kısımlarında 3 gazel, 3 Müfred, 1 Murabba Arapça olarak 1 Kıta ve 1 Müfred de Farsça olarak kaleme alınmış ve bunların dışında yer alan manzumelerin tamamı Türkçe'dir. Mecmuanın mensur kısımlarında ise Arapçanın çok daha yoğun olarak kullanıldığını görülmektedir.
3. Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar yoğun şekilde kullanılmıştır. Mecmuanın özellikle mensur kısımlarında Arapça ve Farsça kelimelerle kurulu uzun terkiplerin kullanıldığı görülmektedir.
4. Mürettebin Arapça ve Farsça dillerine vakıf olduğu ve bu dilleri şiirlerinde de kullandığı görülmektedir.
5. Bursevi'nin manzum metinlerde Türkçe, mensur metinlerde ise Arapçayı ağırlıklı kullandığı gözlemlenmektedir.
6. Mecmuada mürettibinden kaynaklı imlâ hatası bulunmamaktadır.
7. 17-18. yüzyıl Türkçesi'nin dil özellikleri korunmaya çalışılmıştır.
8. Mecmuada Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerinden olan zarf fiil eki “up-ip” in “b”li şekli görülmektedir.
9. Manzumelerde kullanılan dil, mensur metinlere kıyasla daha sadedir.
10. Gerek mensur gerekse manzum metinlerde müellifin manayla beraber ahenge de son derece önem verdiği gözlemlenmektedir.
11. Bursevi'nin, mutasavvıf bir şair olarak şiir dilini daha çok züht ve takva, zikir, gönül, aşk, tevhit, kale karşı hal, insan-ı kâmil, ihlas, dert, hakikat ve tecelli kavramları etrafında kurduğu söylenebilir.

2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI “MECMUA-İ EŞ'AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI'NIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

2.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yol

1. Mecmuanın transkripsiyonlu metni oluşturulurken “Başpınar” yazı tipi kullanıldı.
2. Şiirlerin ve varakların sıralanmasın da bir değişikliğe gidilmeksizin mecmuadaki sıralamaya uyuldu.
3. Her şiire mecmuadaki sıralamaya göre numara verildi. Verilen numaralarda Latin rakamlar kullanıldı.
4. Her sayfanın nerede başladığı metin üzerinde 1a, 1b. 2a, 2b şeklinde gösterildi.
5. Arapça ve Farsça şiirler transkripsiyon edilerek yazıldı.
6. Divanda okunamayan kelimeler “.....” şeklinde gösterildi.
7. Mecmuada her şiire ve şiirin her beytine ya da bendine sıra numarası verilmiştir.
8. Arapça ayet ve hadisler tırnak işareti (“ ”) içerisinde italik yazı karakteriyle gösterilmiş, kaynağı ve tercümesi dipnotta verilmiştir.
9. Mecmuadaki şiirlerin vezni, şiirin hemen üstünde gösterilmiştir.
10. Mecmuada şiir başlıkları büyük harflerle yazılmış, başlığı olmayan şiirler ise köşeli parantez ([]) içerisinde varsa mahlası yoksa şiirin nazım şekliyle gösterilmiştir.
11. Metin neşrinde klasik transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

[1b]

(1)

Min Münşaat'il Fakîr Hakkı

fâ'ilâtün/fe'ilâtün/fâ'ilün

1. Cild-i sebzile bu defter gūyā
Tūt-i sebz-i Zangābāridūr⁵⁸
2. Nokta-yi ma'rifet hemçū nebāt⁵⁹
Dehni-yi içre feyz-i bārīdur⁶⁰

⁵⁸ Bu yeşil ciltli defter sanki Zangibarın yeşil papağanıdır.

⁵⁹ Marifetin özü yokluğun filizlenip büyümesiyledir.

⁶⁰ Bir kişinin kalbinde ilahi lütuf ve ilhamın varlığı var ise tasavvuf yolunda ilerleyebilir.

[2a]

(2)

Velehü

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Te‘āla’l-lāh bu ‘ālem özge sun‘-ı kirdgārıdır
Duḥūl etmek bu şun‘uñ sırrına ‘aqlın ne kārıdır
2. Görinür şad hezārān nokṭa bir levḥ-i tecellīde
Ne kilik-i ḳudretin her biri bir naṣṣ u nigārıdır
3. Hemān bir nūh varak mecmū‘adır bu nūh ṭibāk-ı çarḥ
Varak ḥanān şun‘i Ḥaḳḳa Ḥaḳḳın yadigārıdır
4. Ğazel-i ṭurfe uslūbi felek şahrā-yı ḳudrette
Çerāḡāh-ı talebde şanma her şīnūn şikārıdır
5. N’ola merhem ne lūṭf u kerem olursa Ḥaḳḳıya
Ḥaḳḳın çokdan bu cāy-i iştılamda dılfikārıdır

[2b]

(3)

Velehü

fā‘ilātün/fe‘ilātün/fā‘ilātün/fa‘ilün

1. Etdi Ḥaḳḳ ḳudretle genç-i şāyegāne ibtidā
Ya‘ni izḥār-ı şu‘unāt-ı nihāna ibtidā
2. Feyz-i aḳdesle ‘ālemde bulacaḳ a‘yān şübūt
Eyledi feyz-i muḳaddes ile cāna ibtidā
3. Bilmedi ruḥ-i revānın imtidādan kimse hīç
Etmemiş idi o dem zirā zamāna ibtidā
4. Zāhir oldu sırru’r-Raḥmān “‘Ale’l-‘arşı istivā”⁶¹
İdecek işbu zemin ü āsumāna ibtidā
5. İntehāsı “küntü kenzeñ”⁶² oldu naḳd-i ma‘rifet
Ḥubb-ı zātı haḳdır ey Ḥaḳḳı oña ne ibtidā

(4)

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Her kim oldıysa ḥudādan āḡāh
Dedi her ibtidāda bi’s-mi’llāh

⁶¹ Kur’ān-ı Kerīm ve İzahlı Meālī, çev. Ahmed Davudoğlu (İstanbul: Çile Yayınevi, 1988), Tâhâ Sûresi 5. Ayet “O Raḥmān, (**kudretiyle**) Arş’ı istilâ etmiştir.”

⁶² Hadis-i Kutsi-Tercümesi: Gizli olan bir hazine idim.

2. Besmele sünbülidür bağ-ı dilün
Mişli yoktur ne şükûfe ne giyâh
3. Ser çeker imtidâdı tâ çarha
Ki bulubdur hâdden ‘âli-câh
4. Bâdedir her tâ‘ tiyene telvîc
Elifinden çekilür vahdete râh
5. Hakkıya rahmet-i Hak-cû iseñ
İde gör bir günâha yüz biñ ah

[3a]

(5)

Velehü

Hece ölçüsü

1. Gelün gelün diyelim lâ ilâhe illa’llâh
Dâi’mâ söyleyelim lâ ilâhe illa’llâh
2. Miftâhıdır cennetiñ mişbâhidir zulmetün
Fermânıdır Hâzretiñ lâ ilâhe illa’llâh
3. Budur vahdete kapu bunuñla bulunur hû
Deyün “*Fâ’lem ennehü lâ ilâhe illa’llâh*”⁶³
4. Cihân içre her mevcûd bu yüze eyler sücûd
Nedir vahdet-i vücûd lâ ilâhe illa’llâh
5. Ey Hakkı kûl halka hak virdi bu vird-i sebak
Tolsa cihân mutlak lâ ilâhe illa’llâh

(6)

Velehü

fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fe’ilün

1. ‘Âşıka cümle-i eşyâda tecellî görünür
Her tecellîde niçe günü tesellî görünür
2. Şolki külliyyet ile ‘aklı vire ‘aşkı ilâh
Bu ticâretde añâ fâ’ide küllî görünür
3. Eyleyüp her biri dīvân-ı ilâhîde kıyâm
Kıl nazar cümle-i eşyâya muşallî görünür

⁶³ Muhammed Sûresi 19. Ayet "Bil ki, Allah’tan başka ilah yoktur."

4. Nusḫe-i ‘ilm-i ledündür dil-i ‘ārifi bi’l-lāh
Her neye ṭālib iseñ ānda maḥallī görünür
5. Keşret-i feyz ile Ḥaḳḳı bugün oldu deryā
Gerçi şüretde kamu ḥalkıñ eḳalli görünür

[3b]

(7)

Velehü

fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ey gönül tā-be-key bu dürlü heves
Māsivādan yüri ‘alāḳayı kes
2. Şecer-i “İnnī ene’l-lāhu”⁶⁴ nedir
Eyle nārından anıñ aḫz-ı ḳabes
3. Bir hümādır hevada sırr-ı Hudā
Anı şayd idemi hiç yerde meges
4. Ğamdan āzād ola gör irkenden
Saña bāḳī degil bu ḥāk-i ḳafes
5. Ḥaḳḳı Ḥaḳḳ ‘aşḳına feryād eyle
Variken ‘indelîb-i dilde nefes

(8)

Velehü

mefā‘ilün/fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün

1. Belürdü çehre-i Ādemde nūr-ı Raḥmānī
Göründü āḫir o yüzden cemāl-i sübhānī
2. Cihāna gelmese Ādem bilinmez idi Hudā
Tecellî itmez idi ḥüsn-i zātınıñ ānı
3. Mürîd-i Ḥaḳḳ olan ādem murād olur āḫir
Bulur cem‘ -i merātibde şöhrat ü şanı
4. Beḳa-yı zāt u şıfāta iremdir ‘aşıḳ
Olur te‘alluḳ-ı cān ü cihānda fānī
5. Gel imdi lezzet-i esmāyı vir müsem māya
Ki ḥalka Ḥaḳḳī olasın ḡidā-ı ruḥānī

⁶⁴ Kasas Sûresi 30. Ayet "Oraya varınca, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısındaki ağaçtan, Yâ Mûsa! Gerçekten ben, evet ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!"

[4a]

(9)

Velehü

fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün

1. Yâ Resûlallâh yüziñ nûrundan oldu âfitâb
Afitâb-ı tal‘ atından hâşıl oldu mihre tâb
2. Çün ‘arâk-rîz-i tecellî-i Hudâ oldu rahîñ
Gül zühur etdi erişdi şemme bûy-i müşk nâb
3. Vechiñe ger fâtiha dirsem sözüñ “**Lâ raybe**”⁶⁵ dir
Zât-ı pâkiñ oldu esrâr-ı ilâhîye kitâb
4. Cünbüş-i lebden niçe rengîn suhan eyler zühür
Mevc urur ehl-i nazar yanında şân la‘ l-i muzâb
5. Fülful-i hâlik sevâd-ı nokta muvaḥiddedür
İki gîsû keşret-i esmâya oldu iki bâb
6. Şeyḥ Ḥaḳḳıya seniñ imdâd-ı feyziñ olmasa
Hâmeden olmazdı cârî böyle na‘ t-ı müsteṭâb

[4b]

(10)

Velehü

fa‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ey yüzi pertev-i envâr-ı Hüdâ cilvegehi
Nûr-baḥş-i dil şad merdim olan yek nigehi
2. Çün seni kendüsine etdi nazargâh Allah
Nazar it ümmetiñe sende ne var gâh gehi
3. Kadd tûbâ saña nisbetle olupdur kütâh
Ey bostân-ı vücûd içre Ḥaḳḳıñ serv u sehî
4. Çeşm-i eflâk geçürdi niçe kerre gözden
Görmedi sencileyin vech fereḫzâ-yı bihi
5. Silinür gerd-i keder tal‘ atıñ ile dilden
Mücrimiñ sîme döner safha-i devâ sehi

⁶⁵ Âl-i İmrân Sûresi 9. Ayet “Hiç şüphe olmayan.”

6. Cām-ı lebrîz-i keremden bizi maḥrûm etme
Ey bu bezm içre ḳamu teşnelerinî feyz-dihî
7. İrmege menzil-i iḥsāna şefā‘ at eyle
Sedd-i rāḥ olmaya tā Ḥaḳḳı faḳîrînî künhü

[5a]

(11)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Maṭla’i nūr-ı ilāhîdir yüzün yâ Muştafâ
Cümle vahy-i âsumânîdir sözün yâ Muştafâ
2. Leyle-i Mi‘râcda bulduñ maḳām-ı ḳurbe rāḥ
Âşikâre gördi Allāhı gözün yâ Muştafâ
3. Allah Allah dir seni seyr eyleyen ehl-i nazār
Maḫhar-ı tām oldı zîrâ kim özüñ yâ Muştafâ
4. Kimse görmez tā-ebed bî-perde didâr-ı Ḥaḳḳı
Kuḫl-veş ger çekmese çeşme tozuñ yâ Muştafâ
5. Kim bulurdı menzil-i vaşl-ı ilāhîden nişân
Ṭutmasaydı ger sülûkünde iziñ yâ Muştafâ
6. Eyle Ḥaḳḳı bendeñi şâyân-ı feyz-i merḫamet
Oldı zîrâ kim kadîm-i öksüzün yâ Muştafâ

[5b]

(12)

Velehü

fā‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ey yüzün gülşen-i ḫüsnün gül-i şadberg-veş
Âb-ı rüyuñ içün eyler ebr-i çarḫ âb-keşi
2. Vech-i esmâ vü şıfâtıyla tecellî idicek
İbtidâ Ḥaḳḳı saña nûruñdan erişdirdi reşi
3. Pertev-i nûruñ ile müşte‘il oldı melekût
Ṭoğdı andan yine bu ‘âlem-i mülküñ güneşi
4. Pâdişeh var yâran-ı muḫtesim ki olur
Ḥizmetiñle bugün olan saña ‘abd-i Ḥabeşi

5. Parmağından bir işâret gözedirdi bed-râyı
Kim dü-nīm ola koyub yoluña cān ile başı
6. Halk-ı mahşer ger harâretle ‘arağ-rîz olıcak
Ümmetiñ eyleye kevşerle izāle āteşi
7. Nūr-ı Didarla çeşmiñde olan hürmet için
Ne kadar mücrim ise ümmetiñe çatma kaşı
8. Ğam-ı ‘aşkıñdır rây-i şāh-ı sa‘adet pīşe
Hakkı haste dilüñ māye-i şādī vü huşu

[Derkenar]

Kemā kı‘le “Şümme reşşe ‘aleyhim minnūr”⁶⁶

[6a]

(13)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Ey güzīn-i kā’ināt u Muştafā-yı hūb-rū
Hüsni bī-hemtāha eyler hüsni Yūsuf ser-fürü
2. Sendedir sırr-ı melāhat sendedir nūr-ı cemāl
Mündericdir zāt-ı pākiñde kamū na‘t –ı nikū
3. Mehbi‘-i vahy-i ilāhī menba‘-ı feyz-i Hudā
Ma‘tla-ı envār-ı rahmet mazhār-ı esrār-ı Hū
4. Āsumān-pāye sa‘adet-māye hakkāni-nihād
Sāye-i Allāh nūr u sırr-ı “Fā‘lem ennehü”⁶⁷
5. Misk-i Rūmī sünbülüñden büy-ı müşg-i nāb
‘Arızıñdan oldı cüyā-ı le‘āfet āb-ı cū
6. Nüşa-ı ümmü‘l-kitābı şöyle tedkik eylediñ
Kalmadı ders-i haqikatla bilinmez kadr-i mū
7. Kā‘be-i ‘aşkıñ idelden şeyh-i Hakkı kıble-gāh
Eşk-i hūn-ālūdeden alur gice gündüz vuzū

[6b]

(14)

Velehü

⁶⁶ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Allah, mahlukatını karanlıklar içinde yarattı, sonra onların üzerine nurunu serpti.

⁶⁷ Muhammed Süresi 19.Ayet "Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur."

Hece Ölçüsü

1. Yā Rab şehirlerde esdikçe şabā
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim
Goncalar oldıkça şabādan kabā
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim
2. Ravzasına ırgür nem-i rahmeti
Mevc-engiz eyleyem ni‘ meti
Biñ bir adın zāt-ı pākiñ hürmeti
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim
3. İsmī zāhiriyle ender-i celvāt
Sırr-ı bātın ile ender-i ḥalvāt
Her nefesde eyle bī-ḥad şalāvat
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim
4. Maḳām-ı Maḥmūdı āña naşīb it
Derdine ümmetiñ anı tabīb it
Rūḥ-ı pākin sırr-ı zāta qarib it
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim
5. Esmā-i lüṭufla teveccüh kılup
Tesellī yüzinden āña açılup
Şalavat u selāma sen vekīl olup
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim
6. Ey çemen āra-yı cihan-ı Hūdā
Eyleme ümmetin ravzadan cüdā
Dir bu İsmā‘il Ḥaḳḳı gedā
Şalli ‘alā Muḥammedin ve sellim

[7a]

(15)

**Na‘t-i Na‘tī Efendī Şahib-i Mecnū‘a
mefā‘ilün/fe‘ülün/mefā‘ilün/fe‘ülün**

1. Na‘tī Efendi tezkire-i şāni-i vezīr
‘Aḳl-ı nuḥust-āşaf sulṭan-ı Cem-serīr
2. Sīmīn devātı olsa neṭāfetde berk-sāz
Māhiñ yanında şanki olur cüz her nazar
3. Dil-bend hūyi şekl-i kafes bulduğı bu kim
Ra’s-i kamerde oldı şüreyyā-yı dil-pezīr

4. Remmāl-ı çerh nokta-i ikbāl tarh idüp
Levh-i felekde dökdi niçe kevkeb-i münîr
5. Yazdı kebūdî kâğıda seyr it Utāridî
Bir böyle geldi feleke nāzenîn-i debîr
6. Kilk-i bedi' i naqşına behzâdır şek ider
Mânî bizi hâme düşer şukka-i harîr
[Derkenar]
Cem hazreti Süleyman üzerine itlak olunduğu deķā'ikde muşarrahdur
- [7b]
7. Dīvān-i 'adl buldı yine revnak-ı diger
Oldı çerāğ-ı na' tı ile halk müstenîr
8. Toğruldu kâmet-i felek-i köhne-mişâle bak
Ol nevcivânîñ olalı ihsânı dest-gîr
9. 'Arzıyla çıkdı maḥzarına 'arz-ı hâl iden
Döndi murâdı üzre sipihr-i sitem zamîr
10. Zer kâğıdını aldı ele sâil derî
Kıldı nişâr-ı dürr-i şenâyı kat-ı keşîr
11. Dâ'im du' â-yı devletine gösterip kıyâm
Tût bārgâh-ı Haḫka yüz ey Haḫḫî-i faḫîr
12. Gülzâr-ı hüsni şolmaya bâğ-ı irem gibi
Her ne ümîdi var ise ol şabâ-ı beşîr

[8a]

(16)

Velehü

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1. Kaṭre-i hün-ı ciger deryâ-y-ı şîr olmak nedir
Âb-ı okyânûsdan kaṭre-i keşîr olmak nedir
2. Bir serîr-o zerr-i zirr üzre bulurken mikneti
Şol Süleymân mûr-ı nâçîze esîr olmak nedir
3. Âdem-i ma' nâ ğidâ-yı kâinât olmuş iken
Şa' ve-i bî-havşala mânend-i sîr olmak nedir

4. “**Künt-ü kenziñ**”⁶⁸ maḥzeninden bulmuş iken bunca māl
Sā‘ il-i dergāh olup her dem faḳīr olmak nedir
5. Çār-ı ṭabī‘ -i demīden āb u ḥāk oldu murād
Yā müşenni yā müselleş bem ü zīr olmak nedir
6. Nokṭa vü şeş ka‘ beteyn içre muḳābil geldi baḳ
Bir za‘īf altı ḳavīye küşteḳīr olmak nedir
7. Halk bilmez Ḥaḳḳıyā biñ bir su‘ āle bir cevāb
Şol elif-bāda ‘ acibdir nokṭa bir olmak nedir

[8b]

(17)

Velehü

fe‘lūn/fe‘ulūn/fe‘ulūn/fe‘ul

1. Gırıftem tevāfer āsyāb-ı cihān
Velī dāne der āsyāb-ı cihān
2. Seret be-evc-i felek der-resed
Resed tīg bī-irtiyāb-ı cihān
3. Ne-māned ne Dārā ne İskenderī
Der īn kürsī ne ḳıbāb-ı cihān
4. Ḥalāşī ne-yābed kesī ‘ āḳıbet
Zi telḥ-āb cām-ı şarāb-ı cihān
5. Ten āsūde hergiz ne-māned kesī
Şeved cān ü dil pūr azāb-ı cihān
6. Çe cāyī sūkūn īn saray-i sipenç
Ender pīş-i ıztırāb-ı cihān
7. Elā tā ne-pendārī çūn bengerī
Şarāb-ı mūhenna şarāb-ı cihān
8. Be-rov Ḥaḳḳıyā çāre-i ğam ma-ḥāh
Çünīn mi-reved şeyḥ ü şābb-ı cihān
9. Be-şūret nümāyed safa-güsterī
Be-hūn münḳalib gerded āb-ı cihān

⁶⁸ Hadis-i Kutsi -Tercümesi: Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.

[9a]

(18)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Kendiñi görme sezā-yı medh zemm olmak dile
Nik sîret ol velî şûretde kem olmak dile
2. Giy melâmet hırkasın tâc-ı riyâyı eyle terk
Geç vücûduñ perdesin ‘ ayn-i ‘ adem olmak dile
3. Kühl-i mâzâğ’ül-başardan sürme sâz ol çeşmiñe
İr kemâle ehl-i dem şâhib kadem olmak dile
4. Bu hudûsuñ levşeni var dâmeni imkândan
‘ Âlem-i kudse iriş kân-ı kıdem olmak dile
5. Fakru fâka perdedir dervîşe mânend -i ğınâ
Bezî-i nağd-i nisbet et ehl-i kerem olmak dile
6. **Hakki** İsmâ‘îl veş kurbân-ı ‘ aşka vir boyun
Sende bu mevsimde ‘îd it ehl-i dem olmak dile

[9b]

(19)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Çehre-i maşşûd açılmaz baht-ı bîdâr olmasa
Çeşm-i ‘ amâdan ne hâşıl keşf-i dîdâr olmasa
2. Âyine oldı Hakkâ bu ‘ âlem hejde hezâr
Kim şuhûd eylerdi diyâri eger dâr olmasa
3. Vech-i bâkî isteriseñ bezî-i fânî îdegör
Hâşıl olmaz fâ’ide hakkıyla bâzâr olmasa
4. İrüşirdi menzil-i vaşla kamû ehl-i sülûk
Râh-ı Hakkda ger vücûdı üstüne bâr olmasa
5. Kâlbe genceyiş bulurdi sırr-ı zât-ı kibriyâ
Hâne-i zâhid gibi ‘ âlemde girtâr olmasa
6. Hoş geçerdi germ olub taqvâyla ehl-i cihân
Hakki’yâ bezm-i ezelde ‘ işka ikrâr olmasa

[10a]

(20)

Velehü

mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Ey bād-ı şabā toğrı cemenden mi gelürsin
Ya müjde eyle cāna Yemenden mi gelürsin
2. Hayli yüzüñ aķ alnuñ aķık çehre-i güşāsın
Bu vechle sen süy-ı semenden mi gelürsin
3. Ey nefḥa-i reşk-āver-i gül ğonce-i cennet
Bilsem seni bir ğonca dehnden mi gelürsin
4. Ğarķ eyledüñ ' uşşāķ meşāmen yine miske
Yohsa bû semt-i ğutendenmī gelürsin
5. Nazm eyleyüb ey Ḥaķķī yine dürr-i me' ānī
Ehl-i dile deryā-yı ' Adenden mi gelürsin

(21)

Velehü

mefā'ülün/fe'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

1. Belā-yı ' aşķ beni şehre-i cihān etdi
Ki yahşī ḥālīmī aḥirine pek yāmān etdi
2. Fezā-yı zillate düşmez hümā gibi āḥir
Yerini hemçü mülk her kim esmān etdi
3. Erişdi menzile tīr-i murādı aḥir kār
Şu kim rahı taleb içre ķadn-i kemān etdi
4. Ne ḥūnī ğamzesi vardır o fitnecūyuñ beķ
Toķındı çeşmime āliyle gör ne ķān etdi
5. Ne güne ayinedır kimse görmedi yārı
Egerçi Ḥaķķıya vech-i nedir ' ayān etdi

[10b]

(22)

Velehü

mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün

1. Tecellī -i Ḥudā kim yezüldür cevher-i ' ālem
Ḥaber verdi bu sırr-ı kâ' ināta sürür-ı ' ālem
2. Bu insān-ı şağīriñ gerçikim bir nokṭadır ' ilmi

Bakılsa harf harf emme idibdür ezber-i ‘âlem

3. Nazar kııl dide-i ‘ibretle bir bir veche esmāya
Ne zībā naqş ödübdür ademe şüretiñiz ‘âlem
4. Bu âdemdir ki bildi cümle-yi esmā-yı hüsnāyı
Bu âdemdir ki oldu fî’l-ḥaḳīka mazḥar-ı ‘âlem
5. Ola gör Ḥaḳḳıya ‘âlemde sende âdem-i kâmil
Seni sırr-ı hılâfet için toğurdu mâder-i ‘âlem

(23)

Velehü

fā‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Āşınā çünkü vefā bezmine bîgāne gelür
Bilsem erbāb-ı vefā yanına ayāna gelür
2. Her ne yazdıysa ezel kâtib dīvān-ı felek
Ḥükmi cārī olur elbet sırr-ı insāna gelür
3. Her kimiñ şāhid-i vaḥdet gözüne olmasa ‘ayān
Küfr-ü inkārī koyub ‘ākıbet-i imāna gelür
4. Rah bulup ğayb-ı ezelden bu şehādetgāha
İbtidā feyz-i hüdā mertebe-i ḥāna gelür
5. Her kimin zühre-i ‘aşḳ olsa dilinde Ḥaḳḳī
Nefis bir mekirle elleşmeğe meydāna gelür

[11a]

(24)

Velehü

mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fa‘ilün

1. Ey ‘andelīb-i dil yüri seyr cihāna çık
Faşl-ı bahār oldu gül ü gülsitana çık
2. Seyir eyle gel şevāhid-i tevhīd-i ḥazreti
Şāhenşeh ecel dimedin işbu cāna çık
3. ‘İsā gibi mürakḳı‘ tecrīd-i pūş olub
Bu ‘âlem-i te‘allukı kû esmāna çık

4. Da‘ vet-i ilā‘l-lāh etmege bālāda minārede
Vaqt oldu ezan haqqıla sende ezāna çık
5. Mi‘ mār ‘aqla kalsa harāb eyler ‘ālemi
Ey ‘aşk tarh-ı zemīn it zamāna çık
6. Dost sitemden ađlariseñ Haqqıyā eger
Divān-ı hān Aḥmed-i kürsi mekāna çık

[11b]

(25)

Velehü

mef‘ülü/mefā‘ilün/mef‘ülü/mefā‘ilün

1. Za‘īf görme Süleymān isende ger mūrı
Ki bir kavīnūñ olupdur umūr-ı me’ mūrı
2. Harāb olan dile eyle naẓar bñ dünyāda
Sipihri ber-şede üzre ẓo beyt-i ma‘ mūrı
3. Vücūd-ı fānīye besdür çü hırka-i peşmīn
N’ider mücerred olanlar kabā-yı semmūri
4. Bir iki ẓatre ucundan düşürme cāha seni
Olursuñ āb-ı şafā-cūy gözle yağmūrı
5. Bu bezm içinde mey-ii nb-ı ‘aşka ‘aşk olsun
Olursa Haqqı göñül olsun anuñ maḥmūrı

(26)

Velehü

mefā‘ilün/fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün

1. Açıldı gülşen-i envār şan bahār oldu
Sacıldı sünbül ile yāsemen bihār oldu
2. Açıldı dīde-i nergis tecellī ḥaḫtan
Kızardı çehre-i gülnār ‘ayn-ı nār oldu
3. Karardı guşsa-yı hicrānla dil-lāle
Ađardı yek semen çehre-i nigār oldu
4. Kimine gulgul bñbñ kimine şemme-i gül
Bu ḥalk-ı ‘ālem içün ārzū hezār oldu

5. Derūnī şūfī-i şāfī gibi şular taşdı
Bu mācerā-yı görüb Hakkī bī-karār oldu

[12a]

(27)

Velehü

mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1. Gördi şafā-yı 'arız-ı cānānı āyna
Kıldı giderdin āyine-i cānı āyna
2. Āyīne-i zamāneye yüz virme aç göziñ
Rüşen-i zamīr çehre-küşā kanı āyna
3. Gözlerdi ān-ı cengi çokdan görem diyü
Hāl-i ruḥıñda gördi hele anı āyna
4. Āynada derūndaya endām gösterir
Dükkānı çarḥıñ olalı her yanı āyna
5. Çarub 'aşk-ı pākla ey Hakkī sil süpür
Tā dil-serā nīñ ola meydānı āyna

(28)

Velehü

mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fā'ilün

1. Kayd hevāya düşme olursun esīr gel
Şayd ġazāl ārzūyı қо şīr gel
2. Dervīş lāubālī genc-i kanā' at ol
Genc-i maluña kılma nazar ey faḳīr gel
3. Dök dāne dāne çehreñi eşk-i nedāmeti
'Add eyle atduğıñ künhi bir bir gel
4. Çü giy şāf-ı sīne olub қо saña yeti
Yakma yaşıñda ey dil-süzān ḥazīr gel
5. Şulḥ u şalāḥa eyle bu 'ālemde meyliñi
Ey Hakkī kurma kimse ile der-gīr gel

[12b]

(29)

Velehü

mef'ülü/mefā'ilün

1. Kād eşreka dünyānā
Min nūri muḥayyānā
Allāhü tecella fī
Mirāti süveydānā
2. El-‘ aşku lenā rāḥun
Ve’ş-şevkü lenā ravḥun
Ve’l-feyzu lenā ruḥun
Min ḥazreti Mevlānā
3. Ez-zāhidü lā yedrī
Li’l-‘ aşkı min’el-ḳaderi
İz leyse min eş-şadru
Fī evveli mekânā
4. Men kâne lehü ḥālün
Lā yüşbi‘uhü ḳālün
Kād ‘asselehü ḳalbün bālün
Min lezzeti selvānā
5. Lā tübtigu mā’ü’l-leyli
Ev zemzemü İsmā‘īl
Yekfi leke ‘aşku’l-eyli
Bervī hüve zāmāünā
6. Eṭ-ṭālibü ḥayrānün
Ve’l-‘ aşıku sekrānün
Fī’l-bāṭını neyrānün
Lātüşbiḥu neyrānā
7. Yā ṭālibe’l-işbāḥi
Min meşraḳi’l-ervaḥi
Cüz-i zulümeti’l-işbāḥi
Nevvir leke a‘yānā
8. İn künte türīde’l-cāhi
Da‘ cümletü mā tehvāhü
Lāyemlikü ḡayru’l-lāhi
Men kâne Süleymānā
9. Kād cāe leke el-‘ irfānū
Kād zā’e leke’l-burhānū
Yā Ḥaḳḳī feli’l-mennānū
Ḥamdün ye‘fī’l-iḥsānā.

(30)

Velehü

fe‘ülün/fe‘ülün/fe‘ülün/fe‘ülün

1. Be-koştem der-i saray-ı sipenç
Be-reftem be-Mışır ü be-Rüm ü Şām
2. Merā der-Burūsa be-dādend cāy
Muķīmem der incā be-şubḥ u şām

[13a]

(31)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Aşınā şüret biyegāne görünür ne ğarīb
Hard ehl-i göze divāne görünür ne ğarīb
2. Beyti ma‘ mūr zerand kemālāt ü hüner.
Dīde-i cāhile virāne görünür ne ğarīb
3. Leyle-i ‘aşk nemā olmuş iken ḥāne muķīm
Meyl-i mecnūn biyābāna görünür ne ğarīb
4. Ol peri peykere ‘ālemde ḥayāl irmez iken
Mülk-i şivede insāne görünür ne ğarīb
5. Ḥaķķıyā şeş cihete oldı muķābil vaḥdet
Ka‘ beteyn ehline emāne görünür ne ğarīb

(32)

Velehü

mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fā‘ilün

1. Oldı diline baḥr-ı felek şemsle māhi
Gūyā ki şeb-u rüz yüzer anda dumāhı
2. Çoktan şeb envār tecellī nekrānım
Ağrıdı gözüm görmek için nur-ı siyāhı
3. Sırr-ı levḥa-ı mecmū‘ a-yı iḥsān ü kerimdir
Maḥiv eylemek aşār perişān günāhı
4. Olmazsa muṭayyib dil per sözi gedānıñ
Çün ‘avdıka nār elem ḥātır şāhı

5. Hakkıya içür şerbet cânbeş ü şalik
Leb teşne kavme hâlet nezi^ç içre ilâhî

[13b]

(33)

Velehü

Hece ölçüsü

1. Hamîde-yi kadle baksıñ ne hâle döndüm ben
Yanun şekline girdüm yâ dile döndüm ben
2. Beni bu cismle hergiz perî bile görmez
Meger peyker-i hâb-ı hayâle döndüm ben
3. Dirîğ ağzına düşdüm bu ehl-i dünyânıñ
Elemden ancalub ğın helâle döndüm ben
4. Geçmeden bu ‘ömr sâyesinde bir kaç gün
Miyân-ı rûzda fî zevâle döndüm ben
5. Bu deñlü lehce-i bûlbûl nevâ ile Hakkî
Olub ger fitne-i şad ğuşşa lâle döndüm ben

(34)

Velehü

müstef’ilün/müstef’ilün/müstef’ilün/müstef’ilün

1. Bezm-i şafâda irdi sebûdan meşâme bû
Var bir kerâmet anda hele bûş degül sebû
2. Nûr-ı cümle olmadı âyîne zeber-i kıan
Tâ olmadıkça pertev-i şemîle rûberû
3. Şûfî olur mı bâde-i ‘aşk içre ğıll u ğış
Şâf eyle meşrebiñ yûri ğamdan meşâl-cû
4. Ruhsâr âli rengine çeşmim boyandı çün
Oldım bu demdür eylerim kâtle vuzû
5. Hûn cekerdür içdiğim ey Hakkî rûz u şeb
Pâkinde meşreb olmayan anı şanur ki şu

[14a]

(35)

Velehü

fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün

1. Hemîşe nûş-ı müdām muḥabbet eyleyelim
Müdām çeşme-i mül için ne minnet eyleyelim
2. Şarāb kırmızı döndi kızardı eşk-i revān
Gelūñ sizinle bu demlerde şoḥbet eyleyelim
3. Egerçi kanımıza girdi o ḥūnī ammā
Helāl idüb biz anı aña ḥürmet eyleyelim
4. İki gözim bir olup gel o çeşmi fettānıñ
Raḳībe etdüğü ğamze şehādet eyleyelim
5. Belā-yı hecr seni etdi Ḥaḳḳıyā bīmār
Nişān-ı merk belürdi vaşıyyet eyleyelim

(36)

Velehü

Hece ölçüsü

1. Ben ki seym-i ğam ğınāda ḳalb-i şānımdır benüm
Killet-i ḳāf ḳanā‘ at āşiyānımdır benüm
2. Şūfī-i şāfī nihādım kim secincildir dilim
Cām-ı cem reşk-āver feyz-i cenānımdır benüm
3. Ḥancer-i sertīz ‘ aşḳıñ n’ola çeksem minnetiñ
Dembedem ruzen küşā-yı beyt cānımdır benüm
4. Ben cihād nefsi tekmīl eyledim çil sālda
Ḥasin dil semdenleri dār’el emānımdır benüm
5. Şeyḫ İsmā‘īl Ḥaḳḳī oldı maḥz ‘ abd-ı Ḥaḳ
Gerçi dir şāhān-ı ğulām āsitānımdır benüm

[14b]

(37)

Velehü

fe‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Ḥayālīñ cūy-ı eşk iḳer perī-i āba beñzetdüm
Ya āb-ı şāf renge ‘ aks iden mehtāba beñzetdüm
2. Nücümü feyz-i envār ile güyā delvdür anuñ
Şehr-i bī-ḳarāruñ derūnī dolāba beñzetdüm

3. Egerçi cüst ü cü itseñ degül kem-yâb deryâdil
Velîkin ‘aşk-ı pâki bir dürr-i nâyâba beñzetdüm
4. Ne mümkündür tutuşmak kişt-gîr-i ğamla ‘âlemde
Anuñ ben dest-bürdin Rüstem ü Sührâba beñzetdüm
5. Dil-i pür-hâlet-i Hakkîyî köhne rûzgâra sen
Dime şeyh anı ben cünbüşde zîrâ şâba beñzetdüm

(38)

Velehü

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

1. Gözlerüm şişe-i çarhı sîrâyet
Şoñ demi güzeliñe muhtâc etdi
2. Görmeden kaldı yâri dîdelerüm
Nûr-ı zulmetle imtizâc etdi

(39)

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

1. Bezm-i ‘ayş fenâda devr budur
Câm-ı lebriz ğamdir içdiğimüz
2. Neşve-yâb-ı belâyuz ey Hakkî
Kendimüzden ‘aceb mi geçdiğimüz

[15a]

Boş Sayfa

[15b]

Qāle’l-lāhü sübhānehü ve te’ālā “**Ve iz qāle rabbūke li’l-melā’iketi innī cā’ilün fil ‘arzi ḥalīfeten**”.⁶⁹ Qāle ma’lūm ola ki muḳāvele-i mezkūre ihtilāf-ı ‘avālim ile muhtelifedir. Ya’ni ne meḳūle ‘âlemde vāki’ oldıysa ona göre i’tibār olunur. Mesela eğer ‘âlem-i mişalde vāki’ a ise ehl-i ahirette vāki’ olan tecelli mişali gibi mükālemeyi hisseye şebîhe olur ve eğer ‘âlemi ervahda şudūr ettiyse ilkā-i me’ānī kabîlinden olur. Nitekim bevāṭın-ı enbiyāya vaḥiyle vesāir evliyāya ilhāmıla ḥaşıldır ve cemi’ lügātî Allāhü te’ālāya izāfet etmekte be’is yokdur. Zîrā “**Ve ‘alleme ādeme el’esmāe**”⁷⁰ naşşında dāhildir. Anınçün Ādem ‘aleyhi’sselam yedi yüz bin lügāt ile tekellüm eyledi ve lakin zamānında ğālib olan lügāt-ı Süryaniyye idi. Nitekim Hābîl ve Qābîl ve emşalî

⁶⁹ Bakara Sûresi 30. Ayet "Hani Rabbin meleklerle, muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, demişti."

⁷⁰ Bakara Sûresi 31. Ayet "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti."

esmā añā daldır soñra her lügat bir kıavme tahşış olundu. Lügat-ı ‘Arabiyye İsmā‘ıl ‘aleyhi’sselam ve evladına tahşış

[16a]

Olunduğı gibi bu cihetten ‘Arabiyye sâ’ir lügâtden efđal oldu. Zîrâ lügat-ı ĥatem’ul-enbiyâdır ki Hazret-i Kıur’ân ol kıısvetle müktesî olmuştur ve lafız ve şavt ve ĥarf olmak bu mevđına nüzûlden sonradır. Ya’ nî bu neş’eniñ ĥükmüne göredir. Nitekim Cebrâ’il ‘aleyhi’s-selam ba’ zı evkâtıñ şüret-i Dıhye ile temesşül iderdi. Pes ol temesşül bu ‘âleme göredir ki Cibrîlîñ hakikat-ı melekiyyesi münâfî değıldir. Zîrâ şüret-i beşeriyye fî’l-ĥaķıka şâbit değıldir. ‘İsâ ‘aleyhi’s-selam ise böyle değıldir. Ya’ nî gerçi rûĥ-u ilâhıdır ve lakin şüret-i ademiyyesi şâbittir. Anınçün aña ruĥu mücerred demek şahîĥ değıldir. Eđerçi ba’ zı keşif ehli ġalağan zâhib olmuşturlar ve ĥuşûs üzerine Fârisi didikleri lisan dâĥi ‘Arabiyyeye ilĥaķ olunmuştur. Anınçün lisan-ı Fârisiyyeden çâr ĥarfle ‘Arab tekellüm etmiştir bâ ve cîm ve zâ ve kâf-ı Fârisiyyedir ve bu 4 ĥarfın (p,ç,j,ğ) inzimâmıyladır ki otuz iki dendân muķâbelesinde otuz iki ĥarf i’ tîbâr iderler. Ve bu taķrîrden mefhûm oldu ki lügat-ı Fârisiyye dâĥi ĥususiyyât-ı ‘Arabiye gibi lisan-ı ehli cennettir ve evvel ki lügat-ı ‘Acem lügat-ı ehl-i cehennemdir.

[16b]

Denilmiştir. Burada ‘Acem ‘Arab muķabilidir muţlaķân zîrâ ‘Arabdan ġayra muţlaķan ‘Acem ıtlak olunur. Ve müdde’âyı mezķûre şâhid budur ki diyâr-ı Fârisde neşvünemâ bulan evliya-i kirâmdan niçeler lisân-ı Fârisiye ile nazmen ve neşren tekellüm etmişlerdir. Rum da elsine-i şeleşe ile tekellüm etdikleri gibi pes lisan-ı Türkî dâĥî şarkda fî’l-cümle mezķûre mülĥaķdır. Ve bu meziyyet ba’ zı ‘avârîz-ı sebiledir. Eđerçiki şeref-i zâtî ve şeref-i izâfî ikisi dâĥî mu’teberdir. Nitekim ĥazret-i Kıur’ân kelâm-ı ilâhi olduğı cihetden şeref-i zâtîsi ve lügat-ı Muĥammediyye olduğı ma’ nâdan şeref-i ‘ârîzîsi vardır. Ve Adem ‘aleyhi’s-selam dâĥî nazargâĥ-ı ilâhi ve mescûd’ül-melâ’ike olduğı vecihle böyledir. Ve ĥazret-i Ka’be dâĥi muţlaķan süluk-i şerifte muntazamdır. Zîrâ nazargâĥ-ı ĥaķ olduğından mâ’adâ mütenezzil’el-melâike ve müti-i kıuddâm’ul-enbiyâ ve muĥîţ’ur-raĥmedir ve ‘alâ hezâ

(40)

Limuĥaririhi

mefâ’ılün/mefâ’ılün/fe’ülün

1. Nazar etse gedâ sene ol şâĥ

Olur evvel de maḳbul dergāh
Ref' ider mūr-ı saḳf-ı merfū'ī
Cer eder kūhī kendine ber gāh

Rabbi Celāle gibi ism-i a'zam olduğına zāhip olmuşlardır. Anıñçün 'unvān-ı ademiyiye-i 'uzmā ismi mezkūriyle musaddedir. Ve lakin rubūbiyyet-i mertebe-i ilāhiyyete tābiedir. Anıñçün elhamdü lillāhi rabbi'l-'ālemīn

[17a]

Fātihasında uluhiyetden te'hūr olundu. Pes mertebe-i ilahiyyet mertebe-i salṭanat ve mertebe-i rubūbiyyet mertebe-i vüzārat gibidir ki mertebe-i te'ayyün şānīdır. Fevḳ 'ül-tā-i noḳṭateyn gibi sāir merātib ise niḳāṭ-ı tā-i muşelleşe mişāldir. Bu cihetten niẓām-ı umūr ve salāh-ı cumhūr müşir-i devlete menūṭ ve umūr-ı 'āmmе bir müttehā ḳabza-i teshūrine teshūrine merbūṭdur. Nitekim ḳavliñ ism-i mezkūre nisbeti ānı müş'irdir. Zīrā kavli ki fi'l-aşıl hükümdür suret-i vezir-i a'zam olanda zāhirdir. Ve bundan fehм olunur ki uluhiyyet ve rubūbiyyet şıfat-ı ilāhiye olmaḡla fi'l-ḫaḳīḳa biri birine nisbetle teḳaddüm ve tehhuri yoktur. Belki bu izafet-i merātibde zuhūr i'tibāriyledir. Bināen 'ale hezā min vecih iḫdeyhimā uḫrāniñ 'ayni ve minvecih ḡayrīdır denülür. Sulṭān ve vezīr dāhī böyledir. Ya'ni gerçi hükümle biri biriniñ suretindedir. Ve lakin fi'l-ḫaḳīḳa müteḡayyirlerdir. Bundan hükм-i vücub ve hükм-i imkān dāhī aḡz olundu ki fi nefsi'l-emir imkān demek maḡalliyyet ve mazhariyyet i'tibāriyledir. Ve illā eşer-i vücubdan ḡayrī nābud ve vücud mümkün meḳḡuddur. Ve lakin sırr-ı şıfāta nazaran ismi rabt kafi hataya izāfet olundu. Ve bu ḫitābda

[17b]

Biṭariḳi'l-işāre cemi' ulemā-i vārişin dāhillerdir. Zīrā per u reşi ilāhi bizzat mazhar-ı tāmme ve bi'l-vāsıta sāir-i müzāheredir. Ve sādāt-ı şemsle ḡamer ve sā'ir ecrāmı neyyire nūr-ı ilāhiden müstefid oldukları gibi bundan ḫadīş olan ḳıl ve ḳāl zā'il oldu. Zīrā cemi'eşfiyā ḫitābı mezkur'a da daḡil olup **Lemā ḡāleḳṭül-Eflāk**⁷¹ da Eflāk ile murād sāir kāināt olur. Nitekim ba'zı rivāyette Eflāka bedel kāināt vāki olmuştur. Eflākī taḡşiş ettiği mu'azzam-ı ka'ināt olmaḡladır. Ba'dezā terbiye-i ilāhiyye her mevcuduñ iştidādına dāirdir. Anıñçün reşul-ul-laḡ şallallaḡu aleyḡi ve şellem iştidāt cihetinden ekmel-i ḡalḳ olmaḡla tecell-i zātı ile perureş buldu ki bu ma'na salṭanat-ı süleymaniye'nin ḡezar mertebe fevḳindedir. Ve ma'nayı mezkurun ḡaḳayıḡındir ki bi

⁷¹ Hadis-i Kutsi -Tercümesi: Sen olmasaydın, sen olmasaydın ben âlemleri yaratmazdım.

hükm'ün-nas teşliye-i nebeviye vaqî' oldu. Bu sebepten beyn'el-habibeyn olan sırrı tesliye-i ilahiyye ma' lum olmadı. Zira kencâyüş havşala-i uķūldan 'āli bir emri ilāhi-i kemāl-i dir. Ehvāli sa'ir ise böyle değildir. Āli şāfile hākim ve muṭṭali' ve sāfil hāl 'āliyeden bu manādan cerh ana bir mecruh ve neyze-i ta'nı evliya madruḥdur.

[18a]

Zīrā perdedār muāmele-i ehl-i şadırdan ġāfil ve ḥilye-i' vukuftan ātıldır.

(41)

Limuharririhi

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Bez̄m-i ḥaş icre oturşa aḥbāb

Cāy-ı derbān olur 'inde'l-bāb

Etmesün da'vay'-ı zevk-ı ābī

Çünkü oldı hevādan vehbāb

Melāike iki vecihledir. Evvelkisi mücerredāt dedikleri ervāḥ mühimmedir ki libāsi cismāniyetten muṭlaķa ārilerdir. Ya'ni anlarıñ vücutları şūr-ı rūḥāniye üzerine maḥsūr olūb ne keşif ve ne laṭif cisimle teşekkül eylemişler. Ve tevecce-i ruḥāniyeden ġayrı ḥālet bilmemişlerdir. Elḥāşıl müşahede-i ḥaḫta müteferriķ olūp ādem ve 'ālemden bi şu' ūrlar ve mebde-i' evvele nazara maḥşūrlardır. Bunların dünyāda neẓā'iri meczūbu muṭlaķ olanlardır. **Ebū 'Uḫḫāl Megribī** gibi ki dört sene beşeriyetten bil külliye mā'hūz ve ekil ve şirbden ḫaṭ' ā bī-meze olūb ol ḥālet-i 'acībe ile Mekke'-i mükerrede de ruḥ per fetūḫ hermesü'l-hiramsa İdrīs 'aleyhisselām dārı çarḫ devvāra merfu' ve fevķ' ūl-cenne ervāḥ-ı küllīyyeye mezmūm ve meşfū' oldı. Bu maḫūle mücārebine 'uḫāla-i mücāneyn dirler. Bunları 'uḫalādan olanlar bilirler. Yoksa mücāneyn hükmünde olan ehl-i dünyā bilmezler. Anıñçün her sır sāme meczubdur deyu sır verirler ve bu ṭabakaniñ bugüne

[18b]

Eşbāhı dāḫī Ḥarem-i hümāyūn sulṭānīde havāşşı nüdemādan ki hizmet-i sulṭāna ger beste olūp ahval-i ḥāriciyeye mülābese etmezler. Ve maḫāmı ḫurbdan ṭışarı bir ādım gitmezler. Ve bunlār kemmil-i ricālden ikrār dedikleri ṭāi'fe-i muḫābelesindedir ki dā'ire'yi ḫutbü'l-aḫṭābdan ḥāriclerdir. Nüdemā'-i sulṭān taşarruf vezīrile muḫayyet olmadıkları gibi anıñçün vezir-i a'zāmda' üç ḫaşlet lāzımdır kī bunlar mertebeyi' vūzarāta göre uşulü'l-ḫişāldir ki biri kitmdāz-ı sulṭān ve biri 'adem-i ta' arruż-i memleket

ve biri ‘adem-i ta‘arruż-i Һaram-i Һümayundur. Һavāşşî nüdemā ise Һarama mülҺakdır. Pes bu Һişāl-i şelāşeden biri muҺāfaza olunmasa ‘örf-i Һāricide şer’ ān küfür gibi olup şāhibi ma’ fuv olmaz. Ziyneti peste istersen eger bendi sülük Һabüle çek çū kehez ‘āfiyet cū olān ādem-i Һaqqī şıfat-ı ‘ıffete olur mazhar. İkincisi melā’ike melekūtiyyedir ki ecsāmı laţifede zāhir olmuşlar ve rüh ve cisimle me’ ān şüret bulmuşlardır bünların’ ifāzallī melāi’ke-i’ erbe’adırki gālibū’r-ruҺāniyyedir. Anıñçün Cibrīle ‘aleyhi’s-selam ruҺu’l-Һudus itlāk olundu. Ve bu melā’ike-i melekūtiyenīñ mecmū’i secde-i adem ile me’mūr olmuşlar. melāike mühimme ise kendi istiğraklarında dāim olub dūnyā ve ādem ve Һilāfet ve secde ve emşālinden

[19a]

Bī-şu‘urlardır. Anıñçün anlara ervāҺ-ı mücerrede derler. Fī’l-Һāқиқа melāi’ke demezler zirā melek odur ki bir emirle me’mur ve bir risālet ile müsta‘mel ve müstaҺdem ola. ErvāҺ ise ecsāmdan bir tecerrüd ve teveccühe-i Һaqla mütəferrid olduklarından تنها-i Һizmeti Һaқ bilurler. Ve maқāmlarından gayriya Һareket etmez ve anların maқāmāti ‘ind-i ehli’l-Һaқāyık mā fevka’l-‘arşdır. Egerçigi felāsife “**Mā fevka’l-‘arş lā Һalā ve la mālā**”⁷² dır dediler. Velākin mükāşefe-i Һaқıқatten maҺcūplar ve muţāla‘a-i nefsu’l-emirden a‘mālardır. Ve ervāҺ fi’l-Һaқıқа mutemeyize değıldir. TeҺayyuzlerī biҺasebi’l-muvātiındır. ErvāҺı mufāraқа gibi ki sa‘deran onları mevātiını ‘ulviyyede mutevaţtān olmuşlar ve şureti Һasene-i e‘māl ve eҺvāl ile teşekkül kılmışlardır. Ve muţlaқā melā’ike ism-i nūrun tecellisinden zāhir olmuşlardır ki anlarada zulmeti beşeriyye ve kudūrāt-ı tabi’iyye ve şehvet-i hayvāniyye yokdur. Anıñçün ehl-i tefsir den Hārut ve Mārūt itlāk olunan melekler Һaқında isnād-ı me‘āşidenlerin’ eқvālī tezyīf olunmuşdur. Zīrā naşş-ı Qur’āna muҺālifdir. Nitekim gelür “**Lā ya’sūn’l-lāhe mā emarahum ve yef’alüne mā yu’merüne**”⁷³ meger ki arz-ı hebūttan sonra terkib-i beşerī ile mürekkep olup beni ādeme ifsād-ı fi’l-ārż

[19b]

Vasfin dimā’ı ile ta‘n etmeleriyle çāҺ-ı imtiҺāna düşeler ve bundan Һalb-i Һaқāi’k lāzım gelmez. Nitekim Şeytāniñ ba’d’el-le‘an şehvet terkīb olunub tağyīr-i mizāc kılındı. Ve bundan zāhir oldu ki şeytān aşılда melāikeden değıldir. Zīrā egerçi ciniñ vücūdı cinnileri ism-i laţife nāzırdır. Anıñçün melā’ike gibi eşkālī mütenevvi‘ada

⁷² Һadis-i Şerif -Tercümesi: Arşın üzerinde ne hal vardır ne de mal.

⁷³ Tahrīm Sūresi 6.Ayet “Ey iman edenler! Kendinizi ve aile halkınızı öyle bir ateşten koruyun ki, yakacağı, insanlarla taşlardır. Üzerinde çok sert, çok şiddetli melekler vardır. Allah kendilerine ne emrettiyse, ona isyan etmezler. Emredildikten şeyi yaparlar.”

teşekkül iderler. Ve lâkin hamir mâyeleri nârdır. ya' nî kürrei-i eşîr müşte' âl olduğda şihâbdañ halk olunmuşlardır. Semût ve 'Ammârî ise hılkat-ı arz ve 'anâşırdan çok mukaddemdir. Pes nur şifât-ı cemâlden maḥlûk olan melâ'îke ile nâr şifât-ı celâlden maḥlûk olan cinniñ meyânında fark-ı 'azîm vardır. Elhâşıl nâr 'anâşır-ı erba'adan olmağla andan maḥlûk olan ṭâi'fe-i cin iki fırça oldular ki muṭîr olanlarına cinn ve mütemerrid olanlarına şeytân ıtlâk olundu. Nitekim ṭinden mecbûl olan nev' i insânı dâhî iki şu'be olub sa'dâ ve eşkayâ ıtlâk olundılar. Bundan ma'lûm olduki sırr-ı maḥcûran olan şeytân fi'l-aşıl nârdır nûrî değildir. Egerçiki müddet-i ṭavîle meyan-ı melâ'ikede 'ibâdet ile me'mûr olmuş idi. Ve lâkin maḥalli imtiḥânda emr-i secde meḥekk olup mağşuş olduğu zâhir oldu. Ve Qur'ânda melâ'ikeden şihḥat-i istiḥnâsı fi'lân ḥükmü melâ'ikede olmağladır ve bir dâhî melâ'îke gibi ebşârdan

[20a]

Mestûrdur ve bir dâhî sefâret ile nice kerre me'mûr olmuşdur. Pes 'adedi melâ'ikeden olmak i'tibârâtı mezkûre ileddir. Nitekim melâ'ikeye istitârlarından ötürü cinn ıtlâk olundu. Pes ehl-i tefsîriñ ekâbirinden ma'dûd olub nâr ve nûruñ aşlı cevheri muḥayyi'edir ki ba'zı keyfiyyât ile teḥâllufü qabûl etmiştir. Binâ'en 'alâ hezâ şeytân dâhî aşlında melâ'ikeden olmak ba'id degildir diyen râh-ı sadâddan ḫatî pek ba'id getmişdirki bû meḫûle ḫavil nâ ma'ḫûl pây-e-i sahn-ı eşâğirden bile pestdir. Zîrâ cevher-i nûruñ nâriyyete isti'dadı yokdur. Belki emr-i bi'l-'akisdir. Anınçün melâ'îke 'uḫûlu mücerrede-i şâfiyedir ki shevâtan 'âriyyedir. Zîrâ intisâbları nura ve ṭab'ıyyet-i külliyyedir. Bu sebeble anlarda ḫavâtır ve efḫâr olmaz. Ve cinn ve beşeriñ aḫvâli ise böyle değildir. Belki nûr ve zulmetle imtizâc ve ihtilâṭdır. Zîrâ nişahları ikisini bile ḫâmileddir. Binâ'en 'alâ hezâ taşfiyye-i ḫâl ve tezkiye-i vücûd idenler 'âlem-i envâra şâ'id ve nüfus-i ḫudsiyyeye mülteḫâk oldular ve mertebe-i şehvette ḫalanlar 'alemi nâra nâzil ve ṭabâyi' deniseye inzimâm buldular. Bu cihetden terfi-yi ḫâl şekâleyne a'ṭâ olundu melâ'ikeye değil. Ya' nî

[20b]

Melâ'ikede e'mâl yüzünden teraḫḫî yok ve meşûbâtdan dâhî bi beḫrelerdir. Egerçiki 'ilm-i bi'l-lahdan ḫaṣṣa-i mend olmuşlardır. Nitekim “**Ve 'alleme adem'el-esmâe**”⁷⁴ âna nâzırdır. Bu cihetden kemal-i melâ'îke def'î ve kemal-i insânî tedricidir.

⁷⁴ Bakara Sûresi 31.Ayet "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti."

Nitekim “**Liyuhricekum min’ez-zulumāti il’en-nūri**”⁷⁵ āna nāzırdır. Elāşıl nūrdan nūra intikāl yoktur. Belki intikāl zulmetden nūra veyā zulmet hükümünde olān nūrdan nura intikāl vardır. Nitekim “**İnnahu le yūgāne ‘ala kalbihi**”⁷⁶ hadīşi anı meş’urdur. Ve kemal-i muṭlaḳ tadrīcde olmağla teşbiş-i ḳalb için Ḳur’ān-ı kerīm ‘alā mehil necmān necmān nāzil oldu. Ve Rasūl’u-llāh ḥazretleriniñ şallā’l-lāhü ‘aleyhi ve sellem rūḥāniyetleri dāhi ‘ālem-i ervāḥda bi’l-fi‘il şerefyāb-ı nübüvvet olmuş iken ‘aynı ḥāricide biḥaseb’i-lgālib-i emr kemal-i erbe‘ine menūṭ olmağla ser ḫel salde cilbāb-ı pūş nübüvvet oldular. Elḥāşıl rūḥāniyette terkīb olmağla zuḫūr-u kemāli zamāna mevḳūf değildir. Ve evvel ‘ālemdede ervāḥ üzerine zamān dāhi cārı değildir. Pes kemal-i rūḥāni def‘idir. Anuñçün melā’ike gālib’ür-rūhaniyye olmağla kemālleri def‘i oldu. Feemmā vücūd-ı ‘ayn-i ḥasebiyle cismāniyetde terkīb olmağla ve terkībde eṭvār-ı muḫtelife bülunmağla zuḫūr-u kemāl zamāna mevḳūf

[21a]

Oldu. Pes kemal-i cismānī tadrīcidir. Sū’āl olunursa ki Yaḥya ve ‘İsa ‘aleyhīma’es-selam ḥālet-i şabāvetde hikem ve nübüvvet iḥsān olundular. Cevāb budur ki bu ma‘na gālebe-i rūḥāniyetdendir. Anıñçün Yaḥyā maḥşūr ve ‘İsā merfū‘ oldu. Sū’āl olunursa ki bündan terāşide olur ki ḫatem’ül-enbiyāda Yaḥyā ve ‘İsa mertebesinde gālebe-i rūḥāniyyet olmaya anıñçün nübüvveti erba‘ine te’ḥīr olundu. Cevāb budur ki rūḥāniyyet-i Yaḥya ve ‘İsa rūḥāniyyet-i Aḥmediyye tābi‘dir ki andan müstefāddır. Nitekim “**enā min’el-lāhi ve’l-mu’minūne min feyzī nūri**”⁷⁷ aña şāhiddir. Pes vücūd-ı Nebī ‘aleyhi’s-şalavati ve’s-selam rūḥān ve cismān ekmel ve ‘adil olmağla zuḫūr-u nübüvvetleri ‘ālem-i ervāḥda aḳdem olduğı gibi ‘ālemi ecsāmda dāḫi aḳdem olmağla gerek idi. Ve lākin teḳaddümü cismānide zuḫūr iden kemal-i insān-i sāzic olmağla müḫlet üzerine müterettib oldu. Tākī minkū’l-lilvücūḫtūr insānda kemal-i ilāhi ve tūr-ı ilāhi de kemāl insāni zuḫūr idüp beni nev‘i üzerine tefevvūḳ ḥāşıl ola. Me‘a hezā enbiya-i müteḳaddiminiñ cümlesi revha bir kuşide-i nebeviyyeden şu‘be-i muḫtelifedir. Pes kemāli Yaḥya ve kemāli ‘İsa ve kemāli sā’ir eşfiyā kemāli nebevīden şu‘bedir Ve asl-ı kemāl-i mütekeffilī

⁷⁵ Ahzāb Sūresi 43. Ayet "Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, melekleri ile birlikte üzerinize rahmet eden Odur. O, mü'minleri çok esirgeyicidir."

⁷⁶ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Bazan kalbimin perdelendiğı olur.

⁷⁷ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ben Allah'tanım. Müminler de benim nurumun feyzindendir.

[21b]

Sa'adet-i dāreyn olan Rasūl's-şakāleyniñdir. Hāzret-i rūh'ul-lāhīñ te'allukī yalnız cismāniyeti madere olmağla ruḥān ve bedenēn eḥaffe görünürken yine felek-i şānīde kubbēden kīyām oldu. Vücūd-ı Aḥmed ise biḥasebi'z-zāhir ebeveynden her birine 'alāka-i ittişāl bulmuş ve sırrı izdivāçtan beḥrever olmuş iken ğalebe-i rūḥāniyet şol ğāyet-i resīde olduki rūḥāni olan 'İsa değil belki maḥz-ı rūḥda olān Cibrīl merkezinde bile karar etmeyüb terkīb-i 'ālemīñ muṭlāka zirvesinde āşiyān-ı sāz oldu. Ve ervāhīñ cümlesinden ziyāde taḥarrub-ı dergah buldı. Nitekim aḥvāl-i kevnā kevn-i leylet'ül-mi'rac külli kevnē sāz-ı ruḥsār müdde'adır.

(42)

Limuḥarririhi

fe'ilātün/mefā'ilün/fe'ilün

1. Kaldı çünkim maḥām-ı sidrede rūḥ
Hātırı oldu beḡāyet-i mecrūḥ
Dedi sīne müdde yokdur ol ḥālet
Ki evvele şoḥbetiñ ile meşrūḥ

Ba'de zā melā'ike ile olān müşāvere-i ilahiyyeniñ ğāyeti ve emr-i secdeniñ niḡāyeti 'uḡul-ı melekienīñ rütbesini ibraz ve sırrı ḥilāfet-i ādemiyyeyi izḡār ve iblisi ḡabāset-i nihādī dā'ire-i melā'ikedēn iḡrāc ve ḡahir ve lütfā müştēmil olān zāt-ı ilahiyeyi ta'rīfdir. Zīrā evvel vāḡitde İblisden ġayrī müste'idd-i muḡalefet yok idi. Eḡerçiki ba'z-ı rivāyāt-ı şa'īfede

[22a]

Ehl-i muḡalefetden bir tā'ife iḡrāḡ-ı bi'n-nār olundu. Denildi bu dāḡi tā'ife-i cinnden iblīsī şirret-i şī'ara mülḡaḡ olanlardır. Ne ānki melā'ikedēn olalar ve anlara melā'ike iṭlāḡīnīñ vechi sābiḡān şerḡ olunmuşdur. Elḡāşıl Ādemden 'aleyhi's-selām vāḡi' olan muḡalefet-i şūreti muḡalefetdir. Anıñçün i'tizāri maḡbūl oldu ve İblīsden şādır olān ma'şiyet ḡaḡiḡat-ı ma'şiyetdir. Anıñçün merdūd oldu. Ve burāda sırr-ı ḡazā ve ḡader vārdır ki keşfi ḡāram ve ifşāsı 'ahd-i mā'hūzı muḡill-i tamdır. Sā'ir-i eşyā Ādeme secde ile me'mūr olmadılar. Zīrā anlar ḡayātı zatiyyeleri mücebince secdei' ḡaḡiḡiyye ile ḡā'im ve evrādı tesbīḡ ve taḡdīsē müdavimlerdir. Bir veciḡleki anlardan 'işyān mutaḡavvur deḡildir. Ve anlarıñ elsine-i isti'dādlarıyle olān tesbīḡ ve taḡdīsleri şūḡūr ve vücūda dā'irdir. Beşere nisbetle iḡāmet-i nevāfil gibi zīrā ferā'iz vücūdu vācip muḡābelesinde şūḡūr içündür. Ve lākin beşere ḡöre dāḡi tā'āt-ı maḡbūle vārdır ki

eşyâda taşavvur olunmaz. Qur'ân-ı 'aķıķa gibi pes âdemî teşbîh ve taķdîs cihetinden şükürle ķā'im olduğu gibi ķurbân-ı 'aķîķa ile dāhî ķā'imdir ki

[22b]

Bu ķurbânı zebîh nefse bedeldir. Anıñçün herkes ķurbâ-ı 'aķîķaya merhûndür ve 'ind'al-lāh hacc ve ķurbândan efzāl tāt olmağla şûret-i ka' be Âdemden mukaddem-i meşhud ve bina-ı cevheriyesi mü'esses idi. Ve ķurbân dāhî zaman-ı Âdemden beri cārî olup külliyyeti hazreti İbrāhîm ve İsmā'îl de 'aleyhimā's-selām vücūd-ı pezir oldu.

(43)

Limuħarririhi

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Ka' be' köyünde göster tāl'at-ı mustehseniñ

Şeyh İsmā'îl Hakkı yol ki ķurbân seniñ

Cā'il cea'l ile hāķıñ meyānında fark būdur ki ce'ale o ma'neviyyeye te'alluķ eder bātın-ı Âdeme te'alluķı olan emr-i hılāfet gibi pes bu maħalde ce'liñ hüsne muvaķķı'ı bilindi. Ve hāķ ise umūr-ı hissiyyeye ta'alluķ eder. Zāhir-i Âdeme te'alluķı olan beşeriyet gibi anıñçün cānib-i beşeriyette **İnnî hāķıķun beşeran min tūnin**⁷⁸ vārid oldu. Cā'ilun beşerān denilmedi ve bundan **İnnā Ce'ālnehu Qur'ānen 'Arabiyyen**⁷⁹ sırrı serîsî dāhî ma'lūm oldu. Ya'ni hazreti Qur'āna cea'le te'alluķ etmekden Qur'ān maħlūķ olmaķ lāzım gelmez. Zîrā mec'ūliyyeti 'Arabiyyeti hasebiyledir. Pes demek olur ki Qur'ān qadîmdir ve lākin tenzilde kisvet-i 'Arabiyye ile kisvelenmiştir. Cibrîl ba'z-ı eh'yānda şûret-i Dıhye de nüzûl idüb ol şûret-i ğayr-ı şābite anıñ hakikat-ı melekiiyyesine

[23a]

Māni' olmadığı gibi ve Qur'ānda ba'z-ı mevāzı'de nūn-ı vāhid ile innî ve bazı mevātın da nūn-ı cemi' ile innā edādının vechi būdur ki innî 'ālemi zāta göre dir ki muķtezāsı vahdetdir ve innā 'ālemi şıfata göredir ki mü'eddāsı keşretdir. Zîrā zāt-ı ilahiyye bir nesne icād veyā izhārına teveccüh etse orāda eķall'il-emir şıfat-ı irādet ve ķavl bulunur ve bu nisbetden fehim olunur ki hālîfe hāķıķıñdır. Yani Âdemi hālîfe kılan hāķdır ki kendi rütbe-i ulūhiyyet ve rubūbiyyetine nā'ibdir. Ve lākin hāķ dāhî Âdemiñ

⁷⁸ Sād Sûresi 71. Ayet "Ben çamurdan bir insan yaratacağım."

⁷⁹ Zuhur Sûresi 3. Ayet "Biz onu anlayasınız diye, Arapça bir Kur'ân yaptık."

vekîl ve halifesidir. Nitekim tenzilde gelür **Fâtteḥazehu vekîlen**⁸⁰ ve ḥadîşde gelür “**Allāhumme ente’s-ṣāhibu fi’s-seferi ve’l-ḥālifeti fi’l-ehli**”⁸¹ ve bundan mertebeteyn ḥasebîyle ḥaḳḳıñ ḥaḳḳa ḥilāfeti zāhir oldu. Fefhem cidden **Arz** semānıñ muḳābilidir ki merkezi ‘ālemdir. Ve lākin ḥaḳā’iḳi cihetinden semādan efzaldır. Zirā arzda bu kadar bārikirānı taḥammülden soñra sukūn ve sukūt şıfatı vardır bu ise şıfat-ı küllidir. Semā ise böyle değildir. Zirā ilā yevm’il-ḳıyāme müteḥarrikdir. Ḥatta şevābetdir geldi kevākeb bile seyyāradır ve lākin buḥ-i ḥareketi olub seyrî ḥafî olmağla şevābet denildi. Buradan fehim olunduki Ādemiñ ‘aleyhi’s-selām arzda ḥilāfeti semāda ḥilāfete münāfi değildir.

[23b]

Belki melekūt ve melekiñ mecmū‘unda mutaşarrıfıdır zīrā zahiriyle şüret-i ‘ālemi ve bāṭını ile ḥaḳā’iḳini cāmi‘dir. ‘Avālimden murād ise zātı Ḥaḳḳa ‘alāmet olan eşyadır. Gerek ervāḥ olsün ki ‘alāmet-i ḥafıyyedir ve gerek ecsām olsun ki ‘alāmet-i celiyyedir pes bu ma‘na ‘ālem-i ‘aḳl-ı evveliden müvālidi şelaşeye gelince cümley-i muḥîṭ oldu. Anınçün Ādem ism-i cāmi‘a’ mazhardır ve ḥuṭbede olan ḳıyām ve ku‘ūd ehl-i melekūt ve melekiñ irşādına nāzırdır. Elḥāsıl arzı taḥşış bi’z-zikir olundu. Zīrā zāhir vucūd-ı Ādem zahir-i arzdan me’ḥūz olub siyāseti dāḥi arzda zuhūr etmiştir. Siyādeti semāda zuhūr etdügü gibi zirā ‘ālem-i ‘ulvî muḳarrı sādātdır ki anlara siyāset lāyık değildir pes zāhir-i Ādem siyāset ve bāṭın-ı siyādete dā’irdir. Ve ḥadîşde gelür. “**Enā seyyidü veledi ādeme**”⁸² maḳşūdu veche-i arzda nev‘i insanı üzerine siyādetini beyāndır melā’ike üzerine siyādeti ise leyle-i mi‘rācda imāmet ve emşāli ile zāhir oldu. Su’āl olunursa ki ḥatem’ul-enbiyāya göre vechi arzda siyādet denildī ḥilāfet denilmedi. Me‘a hezā mazhar ismi e‘zam ‘ale’t-taḫṣîl olan ḳuṭb’ul-aḳṭāb-ı muṭlaḳ odur cevāb budur ki ḥilāfet mertebesī “**Ḥalaḳtü biyedi**”⁸³ sırrına nāzır olmağla cemāl ve celāl ve raḥmet ve ḡazābı müştemildir. Ḥatem’ul-enbiyā’ ise ism-i raḥmāna mazhardır.

[24a]

Nitekim Qur’ānda gelür **Vemā erselnāke illā raḥmeten lil’ālemin**⁸⁴ binā’en ‘alā hazā kemal-i siyādet zuhūr-ı raḥmet ‘āmmeye iledir. Egerçiki fi’l-cümle muḳābilini dāḥi

⁸⁰ Müzzemmil Sûresi 9. Ayet "O, doğunun ve batının Rabbidir. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde yalnız O’nu vekil edin."

⁸¹ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Allah’ım Seferde (yolculukta) sâhibimiz, yardımcımız ve âile efradımızın sahibi ve koruyucusu sensin.

⁸² Hadis-i Şerif -Tercümesi: Kıyamet günü ben Âdemoğullarının efendisiiyim.

⁸³ Sâd Sûresi 75. Ayet “(Allah Teâlâ), Yâ İblis! Benim kendi elimle (kudretimle) yarattığıma secde etmene ne mâni oldu? Kibirlenmek mi istedin, yoksa yücelerden mi oldun?”

⁸⁴ Enbiyâ Sûresi 107. Ayet “Ve biz seni ancak cihanlara rahmet olarak göndermişizdir.”

mutazammındır. Nitekim **Bu'îştü bisseyfî**⁸⁵ anā nazırdır. Bundan fahr'ul-enbiyānıñ halk-ı 'aẓīmī zāhir oldu ki haqıqatı aşārı merḥametidir. Ve rahmetiniñ eşeri dāhı maḳāmı şefā'atdır. Bundan **İnnallāhe yağfir'uz-zunūbe cemī'an**⁸⁶ sırr-ı zāhir-i ve dāhı **Ve lesevfe yu'ṭike rabbuke feterzā**⁸⁷ haqıqatı bāhir oldu. Zīrā mertebe-i rızā bir sırrı 'aẓīmedir ki zebāne gelse zebāne-i tāşir ile lisān muḥterik olur. "**Feẓann'el- ḥayra ve lātes'el 'anilhāber**"⁸⁸ ba' de zā 'ālem-i enfusde arz ile murāt vücūd-ı insanidir. Nitekim biṭarīḳ'ıl-işāre gelur **Ve eşraḳtū'l-ārz binūr-i rabbihā**⁸⁹ zirā arz-ı afākī nūr-ı şemsle mütenevvire olduğı gibi arz-ı enfüsü dāhī nūr-ı rūḥ ve nur-ı tecellī ile müşriḳe' olmuşdur. Ve arzdan rub'-i meskūn olduğı gibi vücūd-ı insānide dāhı rub'-i meskūn vardır ki maḳām-ı ḳalbdır. Zīrā ḳalb nūr ve zulumetiniñ mecmū'unī ḥāwī ve tecellī ve istitāriniñ meyānını muḥtevidir. Arz-ı nefis ve ṭabī'at ise maḥalli zulumātdır ki ḳur'ānda **İn ce'alellāhu 'aleyküm elleyle sermeden**⁹⁰ añā işaretdir. Ve Arz-ı rūḥ ise maḥalli nürdür ki tenzilde **İn ce'alellāhu 'aleykum ennehāre sermeden** añā remzdır.

[24b]

Pes zulumāt-ı şarfe ve nūr-ı maḥẓda te' ayyüş mümkün değildir. Zīrā biri kemāl-i ḥarāreti ve biri dāhī ziyāde bürüdeti ile ḡayr-ı menbeletdir. Anıñçun maḳām-ı rūḥda ḳalanlar meczūb-ı muṭlaḳ olmuşlardır. Zīrā tecellī-i dā'imdir ki berḳ gibi muḥarriḳ ve müferriḳdir ve maḳām-ı nefis ve ṭabī'atde ḳalanlar mahcūb-ı muṭlaḳ olmuşlardır. Zīrā istitār-ı dā'imdir ki zulumāt-ı muḥāḳ gibi muḥayyerdır. Bu sebebdendir ki Allāhu te'āla arz-ı vücūda sūknāyı sırrı içün rub'-ı meskūn olan ḳalbī taḥşiş etdi ve ka'beyi dāhı çār köşe ḳılūb rüknü hicrī meşriḳ ve maḡrib meyānında ḳıldī ki bābe mulāşıḳdır. Ve rüknü Yemāni ṭarafı cānib-i rūḥa nāẓırdır ki şıfatı işrāk maḥẓdır. Anıñçun muḥāzetinde vāḳi' olān bilād-ı kemāl ḥarāretten muḥterikedir. Ve rüknü 'Irākī ve Şāmī ṭarafı nefis ve ṭabī'atā mā'ildir ki şıfatı izlām şarfedir. Anıñçun muḥāzetinde vāḳi' olān bilādiniñ ekser-i barda ve ḡayr-ı münbitedir. Elḥāşıl arz-ı afākiniñ rub'-ı meskūnunda mütewaṭṭın olanlar suknā'ile müntefi' oldukları gibi arz-ı enfüsün rub'-ı meskūnune muḳtım olanlar dāhı ikāmetle mütemetti' olmuşlardır ki ciheti beşeriyye ve ruḥāniyyeleriyle cemāl ve celāle

⁸⁵ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ben, şirk koşulmadan yalnızca Allah'a ibadet edilsin diye kıyāmetin eşiğinde kılıçla gönderildim.

⁸⁶ Zümer Sûresi 53.Ayet "(Benim tarafımdan kavmine) de ki: Ey kendileri aleyhine israf eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü (tevbe edenlere) Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayanın, çok esirgeyenin tâ kendisidir."

⁸⁷ Duhâ Sûresi 5.Ayet "İleride Rabbin sana öyle ihsanda bulunacak ki, sen de razı olacaksın."

⁸⁸ Tercümesi: O halde iyi düşün ve haberleri sorma (İmam-ı Gazali)

⁸⁹ Zümer Sûresi 69.Ayet "Yer, Rabbinin nuru ile aydınlanmış, kitap (amel defterleri) konmuş; peygamberlerle şâhidler getirilmiş olacaktır. Kullar arasında adaletle hüküm verilecek; kimseye haksızlık edilmeyecektir."

⁹⁰ Kasas Sûresi 72.Ayet "De ki: Söyleyin bana! Eğer Allah üzerinize gündüzi kıyamet gününe kadar devam ettirse, Allah'dan başka, hangi tanrı size içinde istirahat edeceğiniz geceyi getirebilir? Hâlâ görmeyecek misiniz?"

naşırlar ve maḳāmā ins ve heybetde ḥāzırlardır ki bünlar ḳuṭb-ı irşāt olmuşlardır. Zırā cihet-i rūhaniyyeleriyle meşriḳ-i envārdan muḳtesīs olub

[25a]

Cihet-i cismāniyyeleriyle ṭaraf-ı maḡrib zulumāt olān nüfūsa ifāde iderler. Anıñçün meczūb ve maḥcūbuñ ikisinden bile irşād gelmez zirā meczūb gerçı‘ ārif ve mükāşifdir. Feemmā kemal-i ḥayretinden lisānının takriri muṭāva‘‘ātı yoḳdur. Maḥcūb ise eṭvārdan ḡāfildir ḡāfıl ise ḡāfili ṭkāza ḳādir olmāz ve pay ki ḥārḥālīde ola nişter-i ‘aḳrep ile mu‘ālece ḳabūl eylemez. **Fekun min ehl’il-yakẓihi ve’l-istibşār**⁹¹ ve ḥükmen raşad-ı cümle-i zemini üç yüz altmış derece olmak üzere ḳismet idüb ḥaşşa-i rubu‘ meskūn ṭoḳsān derece olup ve lakin bu ṭoḳsandān altmış iki derece fi’l-haḳıḳa cibāl-ı şāhiḳa’ ve arāzı-ı muḥteriḳa olmaḡla ḳābil ābadānı suknā olān ancaḳ yigirmi sekiz derecedir demişlerdir. Bundan zāhir olur ki meyan-ı meşriḳ ve maḡrib ki beşyüz yıllık mesafedir. yigirmi sekiz derecesini seyr etmek otuz sene de payāyī seyr ve devrle ḥāşıl olmadıḡı hesabā rüşendir. Pes şeyḥ sa‘deti için tamam-ı rubu‘ meskūnı seyr etti dedikleri nā tamamdır. Maḳşūd-ı rubu‘ meskūnuñ ḡālibine sefer ve seyāḥatdır ve yigirmi sekiz ḥaşşayı ta‘yinde rumuz vardır ki sulūk-ı insānī dāḥī seyr-i ḳamer üzerinedir ki ḳamer **Ve’l-ḳamere ḳaddernāhu menāzile**⁹² mücebince yikirmi sekiz menzili

[25b]

Her māh-ı devr etdugi gibi sālīk dāḥī mertebe-i insāndan ‘aḳl-ı evvele dek yigirmi sekiz mertebe’i seyr etmedikçe seyri mümkün tamām olmaz. Ba‘de seyr-i vācibe şurū‘ ider ki bu mertebe’i bu yegāh ‘aḳıl ve meydan-ı rakz şebdiz kalem deḡildir. Zırā levḥayı naḳışdan e‘la ve mecmū‘a-i ḥikeme şebtten ber terdir. Ve şıfāt ciḥetinden yigirmi sekizden evvel’ül-emir irādet ve āḥır’ül-meratīb yakındır ve yakīnıñ dāḥī merātibinden teraḳḳiyāt vardır. Anıñçün Ḳur’ānda gelür **Ve’budü rabbeke ḥatta ye’tik’el-yakın**⁹³ ya‘ni ‘ibādet-i şeri‘yye sebeb-i ma‘rifet ve yakındır. Çünkü silsile-i ‘ibādet zaman-ı mevte dek muttaşıladır. Āşārī dāḥī muḳayyede ve müntehiyye deḡildir. Nitekim ḥadişde gelür **Men ‘amile bimā ‘alleme vereşeh’ul-lahü ma lemya‘lem**⁹⁴ ya‘ni ‘amel etmek muḳaddeme-i ‘ilim oldu ve ‘ilm-i mezīd dā‘imā maṭlūbdur. Nitekim ḳur’ānda kelür **Ve**

⁹¹ Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Ey insanlar! Uyanık ve anlayışlı olun. Kim uyanık ve anlayışlı olursa, Allah onu hidayete erdirir ve doğru yolu gösterir. Kim ise gaflete dalar ve anlayışsız olursa, Allah onu saptırır ve yanlış yola götürür.**

⁹² Yāsın Sûresi 39.Ayet “Ay’a da menziller takdir ettik. Nihayet (son menziline) döner, eski hurma salkımı gibi eğri olur!”

⁹³ Hicr Sûresi 99.Ayet “Sana ölüm gelinceye kadar da Rabbine ibadet et.”

⁹⁴ Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Kim bildiği ile amel ederse, Allah ona bilmediği ilmi öğretir.**

kul rabbi zidni ‘ilmen⁹⁵ sū’āl olunursa ki ‘amel-i mezid maṭlūb olmāyıp ‘ilm-i mezid niçün ṭāleb-i taḥṣīṣ olundu. cevāp budur ki ‘amel mevṭin ile muḳayyedir. Zīrā ahiret-i dār teklīf deḡildir. ‘İlim ise bir vaḳitle muḳayyetdir bir mevṭına maḥṣūr deḡildir. Belki cemi‘neṣātda ilā ḡayr’in-nihaye mezīd olmaktadır. İsmi vāsi‘ī ve ‘ilm-i taḳyīki lāzım gelür. Ḥaḳ te‘āla ve ṣıfātı ise muḳayyık ve maḥṣūr deḡildir. Ve lākin bu ma‘na

[26a]

Fī’l-cümle ‘ārif -i b’il-lāha göredir. Ya‘ni mahcūbu muṭlāk olān kimse bu mevṭında celīb-i ḥicābıdı yede ḳalmasa **Ve men kāne fi hazihi e‘ma fehūve filāhireti e‘ma**⁹⁶ mezmūnunda dāḥil olub mevṭle aḥvālī zāhire-i ahiretten ḡayrīsına münkeṣif olmaz ve cennete dāḥil olduḡu taḳdīrce dāḥi muḳarrabīne göre e‘mā gibi olur. Zīrā müşahede-i ilāhiyye herkesiñ dünyāda mūkāṣefesine göredir. Bu sebebdan mahcūbuñ rūḥuna felek-i ḳamerī tecāvüz yoḡdur. Belki haṣra dek ehlī siccīne mülḥaḳ olub beyn’es-semā’ ve’l-arz maḥbūs ḳalır. Ve’l-‘iyāz-ı billāhi te‘āla meḡer ki nūr-i imānı ḳavī olmaḡla fī’l-cümle ḥarḳ-ı ḥacib etmeḡe iḳtidār bula. Ve bu mes’ele ziyāde ḡāmiz-i nesnedir hemān sa‘idūb iftaḥ-ı ‘aynūñ mücebince bīdār olmaḳ gerekdir. Zīrā bīdār olān envāra ve ḡāfil olān ḡulumāta gider. Sepidkar olana ṣebtārīk olmaz. Zīrā envār-ı tā‘at ile münevverdir. Ve kendi mükerrrem olduḡu gibi. Ma‘budu dāḥī müṣerreḡdir ya‘ni elcins me‘ālcins mücebi üzere nūrāni envāra ve ḡulmāni ḡulumāta mülḥaḳ olub dünyāda olān baḳā’-ı ‘ibādāt arz-ı cennete ve mevāzi’-ı fışḳ arz-ı nāra ṭarḥ ve ilkā olunub faḳl ve ‘adl-i ilahiye vūcudā gelür ve bundan ḥattā ḥadīṣde “**Ḥatta yeza‘u’l-cebbar fiḥā ḳademahu**”⁹⁷ sırrı dāḥi zāhirdir.

[26b]

Oldı zīrā mevāṭin dünyāda beḳıyye-ı vūcūd-ı kemmil ki nefis ve ṭabī‘atdır. Pāy mertebesidir pes evvel mertebede tecelliyi ḳahır zuhūr idub kendileri ḳılūb ve ervāḥla dāḥil cinān ve nüfūs ve ṭabī‘atları maṭrūḥ nīrān olsa gerekdir. Ya‘ni evvel mertebeden Allāhü te‘āla bir nevi‘ maḥlūḳ-ı ḥāḳ etse gerektir ki anınla dū ḡeḡ mālen māl olub “**Hel min mezīt**”⁹⁸ demekden sāḳıt ve istizādeden ṣāmet olsa gerekdir. Anıñçün buyurur. “**Liküllī vāḥidetin minkemā mil’ūha**”⁹⁹ ve ehl-i cehennemīñ aḥvāl-i ṣūret-i ‘adle münḥaṣıradır. Ya‘ni anlar içün cehennemi mīrās ve iḥtiṣās yoḡdur. Ehl-i cennete cennet

⁹⁵ Tāḥā Sūresi 114. Ayet “Demek ki Allah, o hak ṣehinṣah ḳok yücedir. Mamaḡih sana vahy tamam edilmeden, Kur’ān’ı okumakta acele etme. Ve Ey Rabbim! Benim ilmimi artır! De”

⁹⁶ İsrā Sūresi 72. Ayet “Kurānı Kerim, Ama kim bu dünyada körlük ettiyse o, ahirette de kör ve tutacaḡı yol İtibariyle daha ṣaṣkındır.”

⁹⁷ Hadis-i Ṣerif -Tercümesi: Cabbar (olan Allah) oraya kademini (ayaḡını) koyuncaya kadar

⁹⁸ Kāf Sūresi 30. Ayet “O gün cehenneme, “Doldun mu?” diyeceḡiz. O, “**Daha var mı?**” diye soracak.”

⁹⁹ Hadis-i Ṣerif -Tercümesi: Her bir ṣey kendine öḡü bir ḳaynaktan gelir.

mirâş ve ihtîşâş olduğu gibi. Zîrâ fazl-ı ‘adilden evsa‘ ve rahmeti ğazabdan esbakdır. Anıñçün ‘ind’el- muhâkıkîn va‘adde hulf olmaz. Ve lâkin va‘îd de olur. Ya‘ni her mustehak şevâb oluna bir vecihle hirmân yoktur. Ve lâkin her müste‘id ‘ikâb olân î‘âd ve tahvîf olundu isede bi‘l-fi‘il muâheze olunmak iktizâ etmez ve illâ maķâm-ı şefâ‘at mu‘atıl olup keyfiyetten cemâl ve celâl berâber olmak lâzım gelür. Ve ‘ind’el-‘arab ihlâf va‘îd etmek keremden ma‘dûddür ve lâkin baż-ı ‘ulemâ-ı zâhirîn ma‘nâda muzâyaga’ gösterirler.

Limuharririhî

Haşr ve neşr isterisek ak yüzle zühâle bakma müşterî gözle ve ba‘z-ı rivâyetde gelur ki âyet-i mezkûre da arzla murâd Mekke-i

[27a]

Mükerrermedir. Pes bunda arz-ı vücûd-ı Muhammediyeye işâret vardır. Zîrâ Mekke meb‘ûş olmuştur. Ervâha göre evveliyet ile mevşuf olduğu gibi ecsâme nisbetle dâhî iki vecihle evveliyeti vardır. Evvelkisi evveliyet-i âdem ile zuhuridir. Zîrâ Âdemiñ vücudu anıñ vücudunun nemüdârı ve nübüvveti dâhî nübüvvetiniñ pertutâbdârıdır ve sâ‘ir vücudât ve nübüvvât enbiyâ ‘aleyhimü’s-selam dâhî aña kıyâs oluna. Ve ikincisi ümmü’l-kurâda evveliyet ile tülû‘îdir. Sırrı budur ki nefis ümm’ül-kura sâ‘ir kura ve bilâda göre evveliyet ve aşâlet ile muttaşîf olmağla anıñçün ümm ile ta‘bir olundu. Nübüvvet-i külliyye dâhi ibtidâ anda zühûr eyledi. Bu cihetten **Elif- Lām- Mīm- Şād** ¹⁰⁰ da sulţânul müfessirîn İbni ‘Abbâs razîya’l-lahu ‘anhumâ buyurmuşlardır ki **Elif- Lām- Mīm- Şād** ¹⁰¹ Mekke bir cebeldir ki hîn lâ leyl ve lâ nehar ‘arş-ı rahmân anıñ üzerinde sabit ve pâyidâr idi. Cebelden maķşûd kalb-i Muhammedidir ki cebel-i kâf cemî’ ecsâmı ya‘ni ecsâm-ı arzıyeye muhît nefâis ve cevâhiri müstemil olduğu gibi kalb-i Muhahammedi dâhi cemî‘-i ervah-ı semâviyyeyi muhtevi ve esrar-ı zât ve şîfât’ül-ilahiyeyi câmi-i ‘arş-ı rahmân olmuş idi. İsm-i rahmânı taķşîşden murâd budur ki kalb-i Muhammed-i mazhar

[27b]

İsmi Rahmandır anıñçün rahmeten lil ‘âlemîn oldı.

(44)

Limuharririhî

mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

¹⁰⁰ Sâd Sûresi 1.Ayet “Elif Lām Mīm Sâd.”

¹⁰¹ Sâd Sûresi 1.Ayet “Elif Lām Mīm Sâd.”

1. Delk-i āyine-i ‘ālem nümādır yā Resūl’al-lāh
Nazargāh-ı Cenāb-ı kibriyādır yā Resūl’al-lāh
2. Sana zāt-ı şifātiyla tecellī eyledi Allāh
Bu vecheyle dü çeşmiñ ruşnādır yā Resūl’al-lāh
3. Serīr-i cümle-i esmā-’i ḥaḳdır ḳalb-i agāhiñ
Ki **Er-raḥmanü ‘alā’l-‘arşi istevā**¹⁰² dır yā Resūl’al-lāh
4. N’ola sırrıñ hevāyı hevdelāne sāz ola dā’im
Ki ḳonmaz yerlere merg-i hemādır yā Resūl’el-lāh
5. Nigāh-ı lūṭuf ki her laḳza’ oldı intizār üzre
Kerem ḳıl şeyḥ-i Haḳḳıya recādır yā Resūl’el-lāh

Hālīfe: Odur ki anıñ tarīḳatı ve ḥükümeti tarīḳat-ı Muḥammediye ve ḥükümet-i Aḥmediyye üzerine ola sultān ise ‘eamdır. Ḳaçan sultānda ma‘nāyı mezkūr ve mefkūd olsa ānı ḥilāfetle vaşf etmek tefavvü’le maḥmūldür. Hindu ya kāfur dimek gibi ve kāh olur ki ba‘z-ı me‘āninin fi’l-cümle taḥaḳḳuḳı ḥasebiyle haḳıḳat olur. Zīrā edna el-emir seyf-i nebevi ile zūhūr ve evvel mertebe’ de ḥilāfetdir. Cihad ise ila yevm’il-ḳıyām māzīdir ve ehl-i haḳıḳat ‘indinde ḥalīfe odur ki emr-i ibtidāyı ile emre ḳādir ola. Ya‘ni emir ve nehyi Haḳḳı iblāğdan soñra kendi dāḥi emir ve nehyiden müsteḳil olup ḥāl ve ‘aḳidle müteşarraf ola bu ma‘nānıñ tenzīlden şevāhid-i keşiresi vardır.

[28a]

Ezcümle ḥazreti Dāvud ‘aleyh’is-selām ḥaḳḳında kelur **Ya Dāvud innā ce‘alnake ḥalīfeten fi’l-arzi feḥkum beyn’en-nāsi bi’l-haḳḳı**¹⁰³ ya‘ni Dāvud ḥaḳḳında ḥüküm bi’l-haḳ itlaḳ olundu. Nitekim muḳtezāyı muvāceheyi ḥilāfet budur ve yine tenzīlde gelur **Ve mā yenṭıḳu ‘an’il-hevā in hüve illā vaḥyun yūḥā**¹⁰⁴ ya‘ni vahyi ilāhī celī ve ḥafīdīr. Pes her māddeye naşş-ı celī olmaḳ lāzım değıldir. Belki ḳavl-i ve fi’l-i nebevī muṭlaḳā şerī‘atdır. Anınçün ekāmīl-i nāsdan olanlara i‘tirāz olunmaz zirā onlara i‘tirāz şāri‘-i e‘zama i‘tirāz gibidir. Nazār ile ḥazret-i Hızıra ‘aleyhi’s-selām ki şāri‘ değıl

¹⁰² Tâhâ Sûresi 5.Ayet “O Rahmân, (kudretiyle) Arş ı istilâ etmiştir.”

¹⁰³ Sâd Sûresi 26.Ayet “Ey Dâvud! Biz seni yer yüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hüküm et. Hevaya uyma ki, seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları cihetle, kendilerine pek şiddetli bir azap vardır.”

¹⁰⁴ Necm Sûresi 3-4.Ayet “O (Muhammed s.a.v.) hevâdan söylemiyor. Söylediğı şey, bildirilen bir vahiyden başka bir şey değıldir.”

iken şer‘i Mūsāya ‘aleyhī’s-selām bihasebi’z-zāhir-i muhālefet eyledi. Zīrā bāṭını ile ahz ‘an’il-lahe kıadar olmağla mübāşeret etdüğü mevāddede şārī‘-i maḥşūş olup hükmi-ilāhiden hāric olmadı. Ve lākīn bu bir emri ğāmizdir ki maḥcub olmağla olanlar bunu idrāk etmezler ve her kāmīl dāḥi evvel rütbe ile şerefyāb olmaz. Belki ekāmīlden olub me’zun-ı ilāhi olmağla olurki bu suretde her vecihle me’mūn’il-ğā’ile ve maḥmūd’ül - ‘ākıbe’ olur. Mübtedī ve mütevassıṭ olanlar her hūṭıra ile ‘amele me’zūn değīllerdir. Ve ba’z-ı me‘ānī ki ḳalb-i velīye ilhām olunur ta‘rifī ilāhi ḳabilindendir bu husus ibtidāen nūzūl değīldir.

[28b]

Pes her digerine ḥakīkat-i şūreti ki āyine-i velīde derunumā ola mukaddema ḳalb-i Nebīye ‘aleyhi’s-salavāti ve’s-selām min‘akis olmuşdur. Ve evvel ve ma‘anānıñ cümlesi şekvet-i nübūvvetden iḳtibās bulmuştur. Şefā‘at ile vücuda gelmiştir. Bina’n ‘ala hazā ḳanğī salıkde ki bu nazar olmaya felāsife gibi sulūk-ı ‘alel ‘ummiyādır. Ve yine Ḳur’ānda gelür **Ya eyyüha’l-lezzine āmenū eṭī‘ullāhe ve eṭī‘ū’r-rasūle ve ul’l-emri minkūm**¹⁰⁵ ya‘ni bunda iṭā‘atı i‘ade etdüğü istiklal-ı rasūle nāzırdır ve rasūlde vereşe dāḥī dāhildir. Ya‘ni evvel rasūl ki biz ānı muṭlakā istiḥlāf idüp emir ve neḥīyde vekil-i muṭlak kılmuştur. Evvel rasūl-i me’hūde iṭā‘at idinüz ki āña iṭā‘at baña iṭā‘atdır zīrā anıñ zāt ve şıfāt-ı ve ef‘ālī benim zāt ve şıfāt ve ef‘ālīmde fāniyedir. Ve fānide hüküm bakinindir. Sa’ir ul’ul-emir ise böyle değīldir. Anıñçün ul’ul-emre göre iṭā‘at-ı i‘ade olunmadı. Belki anlara mūtāba‘at mertebesi i‘ṭā olundu. Şu kıadar vardır ki selāṭīn ve mülūk dāḥi umuru mebleḥa da taşarrufa ḳādirlerdir. Kaçan anlar bir mübāḥ’ül-aşıl nesne ile emir etseler ol nesne umūr-ı vācibe hükümünde olub ol ḥuşuşda anlara iṭā‘at idenlere Allāhü te‘ālāya ve Rasūl’ul-lāha icāb ettikleri umurda i‘ṭā olunan ecir gibi

[29a]

Ecir verilür pes ul’l-emriñ muṭṭalī‘ oldukları umur şeri‘yye ve mübāḥededir me‘āşide değīldir. Ve bu mertebe dāḥī anlara şeref-i za’id īrāş ider ki şārī‘ menzilesine tenzīl olundılar. Anıñçün selāṭīn ve melūke ta‘zīm vācib ve şıllarını ḳabūl dāḥi lazımdır. Zīrā hediyye-i ilāhiyye hükümündedir. Ve yine Ḳur’ānda manşūşdur **Ve mā**

¹⁰⁵ Nisā Sūresi 59. Ayet “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin. Bir şey hakkında çekişip anlaşmazlığa düştünüz mü, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu hemen Allah'a ve Peygamberine arz edin. Bu, hem daha hayırlı, hem de netice itibarıyla daha güzeldir.”

ātākum’ür-rasülü fe huzūhu ve mā nehākum ‘anhu fentehū¹⁰⁶ ya’ni bundan dāhī hüküm itlāk māhūzdur ve bunda dāhī rasülde “ ‘Ulemā-yi vereşehü ve verese-yi ‘irfān”¹⁰⁷ dāhillerdir. Ve bunda ve **Lāyuhāf ukbāha**¹⁰⁸ sırrına remz vardır. Zīra emri ve nehyi rasülde haqq sarīh olduğu cihetden kendine bin nebe’ tevaḳḳuf olmadığı gibi vereşesinde ve anlardan aḥz idenler de dāhī tevaḳḳuf olmaz. İlham-ı ḥüccet degildir dedikleri ‘avvāmı nāse göredir. Ve illā mu’tekid olanlara ḥüccet-i revşen ve kelām-ı müberhendir. Bundandır ki selefde me’sūr olān aşarla ‘amel iderler egerçi şerī’ atda delīl-i zāhir değıl ise de zīrā şāhib-i eşere göre zāhir olduğu kâfidir. Ve deliliniñ ‘ademi zuhūruna baḳub tebdīl idenler cehl-i ‘aẓīm ile maḥkūm ve kemāl ḥamāḳate mensūb olurlar. Nitekim her ‘asırda bu ma’na cārīdir ki lişāna gelmez “**Fe eyne’s-seyā’isi min esrāri’s-sultān**”¹⁰⁹

[29b]

Ba’deza āyet-i sābiḳada ḫalīfe ile murād gerçi zāhirān eb’ul-beşer olān Ādemdir ‘aleyhi’s-selām. Ve lakin Ādem nev’i insāndan ‘ibāret olmağla ḫalifeden maḳşūd ekāmīl-i efrād i’tibāriyle nev’i insāniyyedir. Zīrā ḫadişde gelür “**İnnellāhe ḫalaḳa ādeme ‘ala şuretihi**”¹¹⁰ ya’ni Allāhü te’āla Ādemi şüret-i ḫaḳiḳiyye-i kemāliyesi üzerine ḫalk eyledi. Bu ḫod ma’lūmdur ki şüret-i kemāliyye-i mezkūreniñ eb’l-beşere ihtişāşı yokdur. Belki zürriyetinden ekāmīl-i vereşe dāhi ol şüret üzerine maḥlūḳdur. Egerçiki nebī ile velī ba’z-ı umūrda mütasāvi değıllerdir. Enbiyā mütasāvi olmadıkları gibi nitekim Ḳur’ānda gelür **Tilke’r-rusulu fezzalnā ba’zahum ‘alā ba’zīn**¹¹¹ ve ba’zı umurda dāhi fāzıl mefzül olmaḳ fazl-ı zātiyesini münāfi değıldir. **Entum e’lemu bi umūri dūnyākūm**¹¹² gibi ve ḫazreti Fāṭıma ve ‘Āişe arāsında dāhī fi’l-cümle tefāzul caridir. Ya’ni şiddiḳanıñ ba’zı ḫişālde Zehrā’ üzerine rüḫḫānı vardır. Nitekim “**Ḥuzu şülüşi dinekum min ‘Āişetin**”¹¹³ ana daldır. Velakin Zehrāya kemāl-ı zātī i’ṫā olunub Meryem’den bile tefevvuḳuna remz-i nuşuş vardır. Bundandır ki ḫazret-i Mürtezāya kerreme’l-lāhü veche tezvīc olundu. Zīrā ‘Ali’niñ ḫilāfeti hem mermüz ve hem

¹⁰⁶ Haşr Sûresi 7. Ayet “Birde peygamber size ne verdi ise onu alın, neyi yasak etti ise ondan vazgeçin. Allah’dan korkun. Çünkü Allah şiddetli azap sâhibidir.”

¹⁰⁷ Hadis-i Şerif -Tercümesi: İrfanın varisleri ve peygamberin verdiklerinin (getirdiklerinin, tebliğ ettiklerinin) varisleri ulemalardır.

¹⁰⁸ Şems Sûresi 15. Ayet “O, bu işin sonundan korkacak değıldir.”

¹⁰⁹ Tercümesi: Sultanın sırlarını bilen siyasiler nerededir?

¹¹⁰ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Allah Ādemi kendi suretinde yaratmıştır.

¹¹¹ Bakara Sûresi 253. Ayet “Bu peygamberler (yok mu?) biz onların bazısını, bazısından üstün kıldık.”

¹¹² Hadis-i Şerif -Tercümesi: Siz, kendi dünyanın işlerini daha iyi bilirsiniz.

¹¹³ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Dininizin üçte birini bu Aîşeden alın.

menşüştür. Nitekim hadîşde gelur **Yâ ‘Alî ente minnî bi menzile-i Harûne min Mûsâ**¹¹⁴ zira

[30a]

Bunda menzile hilâfetdir nübüvvet değildir. Anıñçün **İllâ innehu lâ nebiyyi ba‘dî**¹¹⁵ ile ihamı ref‘ eyledi. Ve nebide nebiyyi mütâbi‘un ve nebiyyi müşerri‘un dâhillerdir. Ve evliyâyâ ve enbiyâyâ i‘tikâd etmekde hatr-ı ‘azîm vardır. Ve Zehrâ-i kerime-i nebeviyye olmağla ümmehât‘ül-mü‘minînden ‘add olunmadı. Belki zevç-i Mürtezâ olmağla ümmehâtdan oldu. Zîrâ hadîşde gelür ki **Yâ ‘alî enâ ve ente ebevâ hezihîl ümmeti**¹¹⁶. Ve bundan zâhir oldu ki suret-i nübüvvetde ümmehât olmağla suret-i velâyetde ümmehâtın fark-ı azîmeti vardır. Zira nübüvvet-i zahire velâyet-i bâtına tealluk eder. Ve velâyet-i Nebî nübüvvetden ekvâdır. Bu cihetdendir ki nekadar selâsil-i taraf haqqâ varise Mürtezâ ve Zehrâyâ muttaşıladır. Gerek silsile-i suretiyye-i Hâşimiyeyi zemmi tarîkıyla olsun ve gerek olmasun. Zîrâ maksûd-i aşlı takvâyı haqqî ile intisâbtır. Faqat nitekim **Selmânü minnâ ehl’el-beyti**¹¹⁷ ana daldır. Ve ‘Aişeniñ kemâlî ta’lîmi dindedir ki maqâmı ‘âlîdir. Anıñçün kelâm-ı nebevide şerîde-i teşbiyye olundu. Zîrâ ‘Arab-ı şerî‘ata nâzır olduğı gibi serîr dâhî ta‘âm-ı memdûhu ‘Arabtır. Velakin seyyid‘ül-adam‘il-lahme delâlet iderki kemâl-i mutlak lahimdedir. Zîrâ kuvvet-i zâyide îraş ider. Pes şerîd ve lahmîñ meyânında fark-ı şerî‘at ve haqqatıñ

[30b]

Meyânında olân fark gibi oldu ki haqqatde kuvveti zâyide vardır. Anıñçün mükâşifde olân yakîn kavî-i maḥcûb olânda yokdur bu sebebdendir za‘ifdir.

(45)

Limuharririhî

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

1. Gerçikim şîr-i fîtrat oldu velî

Semenle şîriñ oldu farkı celi

2. Şureti ruḥa girmeyen âdem

O nebilür ki nedir sırrı ‘alî

¹¹⁴ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ey Ali, sen benim için Harun'un Musa için olduğu gibisin.

¹¹⁵ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ancak benden sonra peygamber yok.

¹¹⁶ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ey Ali, ben ve sen bu ümmetin babasıyız.

¹¹⁷ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Selman bizdendir, bizim Ehli Beytimizdendir

Ba‘de zā ma‘lum hoca-i bāl. Ve mefhum-i mu‘allim mekteb-i hāl ola ki ādem şüreti haḳḳıyye-i ilahiye ile zāhir olacak haḳ şüret-i ādemiyye ile muhteḳfı oldu. Egerçiki ādem-i ayine’ olduğu cihetden aña nezr etmede haḳḳān haḳḳa’ nazar etmek gibidir. Anıñçün derler ki kemāl-i zuhūr-ı haḳḳ haḳḳa’ perde olmuştur. Ya‘ni nāzıra göre ve illā haḳḳ-ı kaṭ‘ā muhtecib değıldir. Belki kā‘inat-ı kemal-i cellā içün ibdā’ etmişdir. Ve bir kişi kendi kendine fi‘l- haḳḳa hiçāb olmaz ve lākin şüret-i perde olur āyīnede olan şüret gibi ki aña zıll-i vücūd derler. Pes vücūdu mütāla‘a etmek ‘aynı vücūdu mütāla‘a gibi oldu. Ve illā eger perde bi‘l-küllıye mekşūf olsa hālet-i ‘aynde ru‘yet kalmaz. Fefhem bu cihetden ḥatem’ül-enbiyā Allāhü te‘ālāyı şabb-i emrad şüretinde mütāla‘a etdiği ol şüret-i fi‘l-haḳḳı kendi şüreti idi. Ve kezālike ba‘zı tıruḳ-ı medīnede Allāhu te‘alaya mülākı oldu setedāhi başiretiñ

[31a]

Başiretiñ var ise açā gör zīrā Haḳḳ seniñ mir’ātından muhtecib değıldir. Anıñçün ki muhtecib olsa mir’āt-ı gayr-ı haḳḳıate münkalib olub keşāfeti ḳabūl etmek lāzım gelur. Ve bu sırrı behīden fāş oldu ki mir’āta şaḳālet ve cilā lazımdır. Tākī inṭibā‘ şürete maḥal ola ve şaḳālet-i dil ‘aşḳ-ı ilāhī iledirki ḡayeti fenā fi‘l-lāhdır ki nihayet-i bi‘l-küllıye rüsum-ı te‘ayyunātı maḥv ve nuḳūş-ı ini‘yyātı re’sen izāledir. Ve bu ma‘nā ḥāşıl olmasa insāna insān demek meyyite-i ḥayya demek gibi olur. Pes ḡayret eyle tākī mir’āt-ı celī ola sen ve ḥilāfet-i mezkūrade iki ma‘nā melḥūzdur ki biri ḳuṭb-ı irşād ve biri dāḥi ḳuṭb-ı vücūd olmağla ḥilāfetdir. Ḳuṭb-ı vücūd-ı vāḥiddir ki her ‘asırdā medār-ı ‘ālemdir. Ve āna ḳuṭbu‘l-aḳṭāb itlaḳ olunur. Zīrā ism-i a‘zama mazhardır. Ve ism-i a‘zam mecmu‘ı‘l-esmādır. Ve ḳuṭb-ı irşād her ‘asırdā keşir olur ve bunlar dāḥi esrār-ı ism-i a‘zama vākıflardır. Ve lākin ol ismiñ mertebe-i maḥşūşaşı ile ḳā‘im değıllerdir. Zīrā maḳşūd-ı bizzāt olan esrār-ı ilahiyyedir. yoḥsa maḳām-ı maḥşūş değıldir. Şu ḳadar vardır ki ḳuṭb’ul-vücūduñ zevḳiñi yine ḳuṭb’ul-vücūd olan bilur. Zevḳ-i cülūsı sulṭān olan bildüğü gibi. Ḳutbiyyet-i ‘uzma ‘ālem-i şıfāta nāzırdır. Zīrā maḳām ḥidmetdir ve ḥidmet şıfāta göre olur zāta

[31b]

Göre olmaz ve ḥalkā iḥtilāṭ etmek meşrū‘uş-şadr olanlara nisbetle tenezzül değıldir. Anıñçün Enbiyā ‘aleyhimü’s-selem teblīğ ile me’mūr oldular. Ve ḥalkile oldukları haḳḳla şoḥbetlerine hiçāb değıldir. Nitekim **“Elem neşrah leke şadrak”**¹¹⁸ aña nazırdır. Ve ḥidmet-i teblīğ encām-ı resīde olduğda cānib-i ḥalkıyyet bi‘l-küllıye

¹¹⁸ İnşirāh Sûresi 1.Ayet “Biz senin (istifaden) için göğsünü (peygamberlik vesaire ile) açıp genişletmedik mi?”

mestūr olub zāhīran ve bāṭınan ḥaqq-ı meşhūd kalur. Nitekim Sure-i Naşrda **“Vestağfirhu”** ¹¹⁹ anā dā’irdir. Ve kṭb-ı irşād mertebe-i ‘ayn’el-yaḳīne vāşıl olandır. ‘İlm’el-yaḳīnde olanlar irşād ve teslīke ḳādir değillerdir. Her ‘aşırda müdde‘i besyārdır. Ve lakin mefşūş olan miḥk-i imtiḥanda zāhīr olur. Ve imtiḥān dāḥi erbāb-ı vuḳūfa ihale olunur. Her mübtedi olan ehl-i berāziḥī ne bilürki kendi dāḥi berzahīdir. Pes ehl-i berzahī berzahdan necāt bulan bilür. Zamānemiz ğarībdır ki ekşer-i ‘avvam ba‘z-ı müte‘ayyen ocaḳlara intisābla iftiḥār iderler. Meşelā Nakşibendiyye ṭarīḳatına izāfetimiz vardır deyu iddi‘ā iderler. Feemmā ol ṭarīḳatde bir ehle muḳārin ve müşāḥib oldukları yokdur. Zīrā ehil kimdir bīhaberlerdir. İntisāb-ı ṭarīḳat vicdān ehli üzerine menūtdur. Ve illā çeh sud ḥuşuṣā ki sālīkde şuruṭ-ı ṭarīḳat mefḳūd ola mubāyede fā’ide olmaz. Zīrā edna-yı fā’ide teşbihdir. Ya‘ni ṭarīḳe pes anda ki keffe-i şerī‘at ḥafīf ola yār-ı kesrān

[32a]

Emānet ‘azmī taḥammülüne nice ḳādir olūr ve zeyde ve semen şīrden ḥāşıl olur. Ābdan ve ğayrıyeden değil rağm-i māderde cenīni istikmāl-i cesed etmedikçe nefḥ u rūḥ terettüb etmedüğü gibi cesed-i şerī‘āt ve ṭarīḳat dāḥī müstekmil olmadıkça rūḥ-ı ḥaḳīḳat ve ma‘rifet menfūḥ olmaz. Anıñçün Ḳur’ānda gelür **“Ve’tū’l-büyüte min ebvābihā** ¹²⁰” Ve erbāb aḥvālidir dedikleri eşḫāb-ı şānāyi‘ ve ḥırfe gibidir. Ya‘ni Eşḫāb-ı şānāyi‘ ve ḥırfe-i ‘amel maḥşūşları olan şān‘at ve ḥırfetleriyle biri birinden mütemeyyiz oldukları gibi eşḫāb aḥvāl dāḥī ḥāl-i maḥşūşlarıyla imtiyaztām bulurlar. Bu sebebdendir ki umūr-ı zāhiriyyede biḥaseb’il-eḫ’āl ezāf-ı muḥtelife olduğu gibi hayyāz ve haffāf ve şabbāğ ve nazāiri’ gibi umūr-ı bāṭıniyye de dāḥī biḥāseb’il-eḫvāl eşnāf-ı mütenevvi‘a olur. Eḳṭāb ve efrād ve ebdāl ve ğayrıları gibi. Ve bu te’addüt ve iḥtilāf muḳteżā-yı isti‘dāddır ki vaḳt-i ‘amel ve ḥālde meyül ve teveccūhiyyāt ne meḳūle ismiñ cānibine iḳbāl iderse ol ismiñ muḳteżāsı vücūda gelüb ānın ḥükmünde mahbur gibi olur. Bu cihetden dirler ki: **“El-esmā’e ve’l-künne tenezzelü min şavbi’s-semā”** ¹²¹ Pes bundan te’addüt esmāda ḥikmetindir. Ma‘lūm oldu. Yani te’addüdü ismā ḳabiliyyāt-ı muḥtelife üzerine müterettibdir. Egerçiki cemī‘i esma ism-i vāḥide müntehi olub

¹¹⁹ Nasr Sûresi 3.Ayet “Artık Rabbini hamd ile teşbih et! Ve **O’ndan mağfiret dile!** Muhakkak O, tevbeleri çok kabul edendir.”

¹²⁰ Bakara Sûresi 189.Ayet “(Yâ Muhammedi),sana yeni doğan ayları sorarlar. Deki: “Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. İyilik, (ihramda) evlere arkalarından girmeniz değildir. Lâkin iyi kişi, haramlardan sakınan kimsedir. Evlere kapılardan girin. Ve Allah’dan korkun ki, muradınıza eresiniz. (Müslümanlar vaktiyle ihramlı bulundukları müddetçe evin arkasından bir delik açarak içeriye oradan girip çıkarlarmış ve bunu hayır bir iş sayarlarmış.)”

¹²¹ Tercümesi: İsimler sema tarafından iner.

[32b]

Sırr-ı vahdet zühür eder bundandır ki dirler her keşret cihet-i vahdeti zabt eder. Pes bir keşret yoktur ki aşıl vāhide rücu[‘] etmeye. Fikir ile ki ecsād-ı seb[‘]anın hamīr-i mayesi birdir. Ve lākin mizāc arz cihetiyle tegāyür qabūl idüb kimi zeheb ve kimi fizza ve kimi ğayrı şüretle zühür eder. Ve bundan müteḥakkıḳ oldu ki esma-ı müte[‘]addid olmak ḥaḳāiḳ ve māhiyātın te[‘]addüdüne mevḳūf oldu. Ve lākin ḥaḳāiḳ ve māhiyātda olān te[‘]addüd-i i[‘]tibārıdır ki emr-i [‘]arız ḥasebiyledir. Āniñçün cümlesi ḥaḳıḳat’ül-ḥaḳā’iḳa rāci[‘]dir. Feemmā bu rucū[‘]un ḥaḳıḳati dāḥi fenā ile ḥāşıldır. Şıfat fenā bulunmadıkça keşret dedikleri ma[‘]na ḥālî üzerine yerinde ḳālur. Binā’en [‘]ale hezā lāzımdır ki fulūsu derahime tebdıl ve derāhimi dāḥi denānire şarf ve taḥvıl ve denāniri dāḥi cevher-i vāhide bezle-i taḳlıl idesen. Zırufānın şehri ve külli dedikleri sırrı mezkûre vahdetden aġāḥ deġildir. Ba[‘]de za cānişben ḳuṭbiyyet-i [‘]uzma olān ḥalife ebdāl-i seb[‘]adan olur. İmāmeyn dedikleri ḳuṭbu vücūdun ṭarafeynde olanlardır ki ḳuṭbu vücūd intikāl etdikde yesārde olān ṭeqaṭṭub ider yemende olan deġil zirā gerçi erenlerin saġ ve şolu olmāz dirler meşhûrdur ve lākin bu ma[‘]na nefis’ul-emre göredir. Ḥāricde

[33a]

Merātib i[‘]tibāriyle şaġ ve şol mu[‘]teberdir. Ve şol ḳabza’-i şimāle rāci[‘]dir ki mutaşarrıf melekdir ki ḳuṭbiyyetden mūrād bu taşarrıfdır. Nitekim şaġ ḳabza’ yemīne rāci[‘]dir ki mutaşarrıf meleküddür. Ve melekût dāḥi gerçi muḥāfazaya muḥtācdır. Taki [‘]ademe mülteḥaḳ olmaya. Feemmā [‘]ālem-i mülk muḥāfazaya andan eḥvecdir. Çünkü [‘]adem-i ḥalife-i arz oldu. Pes arzın zāhirini muḥāfazaya muḳaddem oldu. Elḥāşıl ebdālî seb[‘]a eḳālīm-i seb[‘]ayı ve evtāda erba-ı cihātı erba’ī ve imāmāt-ı cihet meşriḳ ve maġribī ve ḳuṭbu vücūd cümle-i [‘]avālîmi zabt idüb dā’imā ifāza-i beḳā ile şüret ve ma[‘]nāyı muḥāfaẓa iderler. Ve bu muḥāfaẓa nüzul-i [‘]İsā ve zūhur-ı Mehdiye dek mümetted olur. Ba[‘]de dünyā bilā rūḥ ḳalub kıyāmet-i kübrā ḳā’ime olur. Nitekim ḥadişde gelür: **“Lā teḳūmu’s-sā’atü ḥattā lā yuḳālū fi’l-ārzi Allah Allah”** ¹²² tekerri celāleden murād zikir muttaşıl ehline işāretidir. Anlarıñ şālavat ve zikirleri dā’im her nefesde teveccühü ḥaḳla ḳā’imlerdir. Ve bu külliyyetiñ zāhirde mazhar-ı sulṭan-ı a[‘]zam olandır. Vücūdu vācib gibi. Vahdeti vücūtla muttaşıfıdır. Ve iki ḥalifeye mübāyi[‘]a olmaz. Cesedi vāḥidde iki ruh mutaşarrıf olmadığı gibi bundandır ki bir müsteḥlîfiñ belde-i vāḥitte iki ḥalifesi olmaz ve iki ḥalifeye mübāyi[‘]a olunsa aḥiri ḳatil etmek gerekdir.

¹²² Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Allah Allah diyen kalmayınca kadar kıyamet kopmaz.**

[33b]

Zirā ihtilāl-ı ‘ālem anıñ yüzünden hāşıl oldu. Halife-yi ahır dehirden murād vücūd-ı insānide hevā dedikleridir ki şıfatı şirkdir. Çünkü kalble tevhid-i hāşıl ola febiha ve illā şirki hevāyı nefsi katl ve izāle etmedikçe nizām-ı vücūd hāşıl olmaz. Elhāşıl vücūddan murāt vücūd-ı evveldirki vücūd-ı vācibdir. Pes hevaki vücūd-ı mümkinî teşrîkle müzāhama göstere. Anı tevhid-i haqqāni ile mahv etmek gerekdir. Ve mazhar-ı zāhir-i sultān-ı a‘zam olmağla hadişde gelür: **“Es-sultānu zıl’ul-lahi fı’l-ārzi”**¹²³ yani sultān haqıkatı ilāhiyyeden zū’z-zılden zıl gibidir. Vesāye mutlakān müntefi‘ bihdır. Zīsādat ol sultān ki vechi haqıqate muqābil ola. Ve lakin mutlakān tekābül kifāyet etmeyüb meyāndan izāle hicāb iledir birru müşāhede dāhı lazımdır. Bu vecihden selātin dāhı erbāb-ı haqā’ika mübāye‘ aya muhtācdır. taki zāhirān ve batınān manşūr olalar. Ve Mehdi-yi muntazarın eşāb-ı kehf ki yedi ‘adeddir vüzerāsı olduğu gibi. Şultānı a‘zamn dāhı yedi ‘aded kubbe-i vezīri olur. Taki şüret ve ma‘na bir biriyle muta‘abıx ola. Ve bu vüzerā-yı kubbe-yi seb’anın a‘zami şāhib-i mühür olandır ki mazhar-ı hüküm-i sultānidır ki sultānın gāliben cemāli ānda ve celāli igāyı yeniçeri yanda zāhirdir. Anıñçün in‘ām ve ihsān vezir-i a‘zama menūṭ ve te’dib ve tağrır-i igā mezkūra merbūtdır.

[34a]

Ve tezkere-i evvel tezkere-i şānı ki vezīr-i a‘zamıñ yemīn ve yesārında iki kاتب hoşnubesdir. Biri kuvvet-i ‘akliyye ve biri kuvveti nuṭkiyye müşābehesindedir. Me‘a hezā cemāl ve celāliñ te‘addüdünden hüküm ve fermān dāhı müte‘addid olub kāh lüṭuf ve kāh kahr yüzünden ceride-i hüküm sevād pezir olur. Ve şeyh’ul-islām şultān-ı a‘zamıñ merātib-i maḥşūşadan mertebe-i ‘ilmiyyesine mazhardır. Pes anıñ hākimi ismi ‘ilimdir. Zirā fetvā ‘ilme mevķūfdur. Ve denilmiştir ki: **“İstefdi kalbek”**¹²⁴ ya‘ni enfüsde müfti kalbdır ki şıfat ve şānı ‘ilim ve ma‘rifetdir. Ve āğā-yı dār’us-se‘āde şüret-i nefsi kudsiyye-i muṭme’innedir. Anıñçün maḥrem-i esrārı haramdır. Ve Qur’ānda gelür: **“Hūrun maḥşūratun fı’l-hiyām”**¹²⁵ Ve nedemāi erba‘īn izāf-ı evliyādan efrād dedikleri tāifeye işāretidir ki anlar zirā tasarruf-ı kademde değillerdir. Bunlar tāht-ı tasarruf-ı vezīrde olmadıkları gibi ve defterdār sultānıñ cānib-i tabi‘atına nāzırdır. Anıñçün ekşeriyya düz nāmçe-i mākūlāt ve meşrūbāt ve levāzım-ı beķā ecved-i kayd ile muḥayyedir. Ve re’is’ül-küttāb riyaset-i kuvāyı rūḥāniyye işāretidir ki riyaset-

¹²³ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.

¹²⁴ Tercümesi: Kalbine danış.

¹²⁵ Rahmān Sûresi 72. Ayet “Çadırlarda (gözleri) kocalarına hasredilmiş hüriler var.”

i kuvvet ‘aqliyye-i kudsiyyedir. Zirā sultāna muzāf olan kuvveti ‘aqliyye vezīre muzāf olān kuvvet-i akliyenin

[34b]

Haḳīkatidir. Anıñçün tevciye münāşip ‘ulemānıñ hāmesine rāci‘ dir. Ve şadreyñ sultān-ı e‘ zāmiñ esmāsından ḳāzī ismine mazharlardır. İki oldukları mīr-i miran-ı Rūm ve mīr-i miran-ı Anaṭolı i‘tibariyledir. Ve bunların dāhī te‘addüdüne ḥadīşde işāret vardır. Nitekim gelür: “ **İnne lı vezirayni fı’l-ārzi Ebābekrin ve Umer**”¹²⁶ bunların biri şer‘ate ve celāle nāzır ve biri dāhī haḳıqate ve cemāle dā’irdir. Ve sâ’ir ṭabaḳāt-ı muhtelif-e-i sultāna rāci‘ ve cümlesi anın merātibine ‘ā’iddir. “**Fā‘rafü cidden feḳad keşeftü leke vüçüh’el-esmā’e**”¹²⁷

(46)

mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ılü/fā‘ilün

1. ‘Aşḳ-ı ilahi şīḳal ü daldır çü āyīne
Āyīne şīḳal ile açılır her āyīne
2. Sultān ‘aşḳī dide-i dil etmege şuhūd
Gönderdi cānı ḥazret-i Hāḳ ten serāyine
3. Minnet ider mi zerrece kühl’ül-cevāhire
Etmege döşe ehl-i ḥaḳḳıñ ḥākipāyine
4. Tir-i murād-ı menzile ir gördi rāstān
Zāhid çekildi düşmedi bu ‘aşḳ yayine
5. Girdab-ı ‘aşḳ çekdi çevirdi sefīne var
Deryā-yı ḥayret aldı dal-ı ḥāḳā’iyine

[35a]

(47)

Velehü

fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün

¹²⁶ Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Yeryüzündeki iki vezirim Ebubekir ve Ömer'dir.**

¹²⁷ Tercümesi: O halde çok iyi bil; çünkü sana Esmâ'nın veçhi açıklandı.

1. Hevesi kendim etme ādem iseñ
Besdir rasib-i nefse nān-ı cevīn
2. T̄oludur rızık bī-nihāyet ile
Boş degildir bu ḥāne-i tekvīn
3. Sīne-i şāf ol cihana şayf gibi
Tābiki hemçū behārān telvīn
4. Bir nevend ile ide belki nevīd
Rah-ı ʿaşk içre duvar ayānın nevīn

(48)

Velehü

fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün

1. Tīğ-i ʿaşkıñ çāk eyler beni
ʿAķıbet bu yolda ḥāķ eyler beni
2. Ateşdir doğumun suzān idüp
Māsivādan cümle pāk eyler beni
3. ʿAks etse bir tūnūr raḥıñ
Āyinevüş tābenak eyler beni
4. Bir nefesdir kendim olsam munfaşıl
Dertsizlik dertnāk eyler beni
5. Refʿ idüp taḥtʿüs-şerādan haķķıya
ʿAşk-ı haķķ fevķʿes-simān eyler beni
derkenar müjde
derkenar biñ
derkenar şehzade ve ʿazīz

[35b]

(49)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Nār-ı ‘aşkıñla yanarım yā Rasul’el-lāh seniñ
Nur-ı dīdārıñ umarım yā Rasul’el-lāh seniñ
2. Pertü mühür cemāliñ baña göster bir nazar
Kim yolunda zerre varım yā Rasul’el-lāh seniñ
3. ‘Andelib-i dil gel ruhsarıñ eyler arzu
Verdü ki perah-ı vüzerım yā Rasul’el-lāh seniñ
4. Şu gibi her sevince seyyāl ve meyyāl olmayım
‘Aşkıñ ile bi karārım yā Rasul’el-lāh seniñ
5. Gözlerim deryā gibi taşdı döküldü sağ ve sol
Cevher-i vaşlın araram yā Rasul’el-lāh seniñ
6. Dir bu Hakkı cānıma imdād kıl nurunla tā
Şem‘ a-i na‘ tıñ uyarım yā Rasul’el-lāh seniñ

(50)

Velehü

mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Kadrin ne bilür cāhil olanlar ‘ulemānıñ
Farkı nedir a‘ māya göre hūnla mānıñ
2. ‘İsā gibi dem ursa eger ‘ārif-i billāh
Senki eşer etmez nefsi zerrece anın
3. Şatdı nice sakattı felek erhām zinadan
Noğşanı budur var ise enbiya-yı zemanıñ

4. Bir mertebeye irdi tenezzül meded Allāh
Yokdur şeh ile şimdi terakķisi gedānıñ
5. Adı çekulūr keffe-i hıffetde meded hāmi
Abdāl düşledin diline şol şekālānıñ
6. Hakkı çeke gör başını vār ceyb-i hafāye
Keym vaķtı değildir bu zamān şöhet ü şanıñ
- [36a]

(51)

Velehü

fā'ilatün/fā'ilatün/fā'ilün

1. Pay-ı sa'im keşt ider şahr'ur-ra
Gözlerim eyler hacel deryaları
2. Kahırla bir keşte halem ben bugün
Lütf idüb añma bañā ferdāları
3. Görmüşim dünyāda çok dār atları
Görmedim ben gercikim dārāları
4. Çün girifte oldı şöhetden dilim
Sevdim āhir-i 'uzlet tenhāları

5. Ger serkde var isem sevdāyı hakk
Hakkıya terk eyle gel sevdaları
- (52)

Velehü

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Bir kaķre nemā bahr-ı belānın nice demdir
Ben ğarkā-i deryāyı demem bir niçe demdir
2. Bağ deli seyrāb ferķ etmedi āhir
Ebr-i kaderiñ feyzi bu bağ-ı dile ğamdır

3. Semsem kadar olsun baña teryāk gerekir
Şerbet deyunūş eyledigim sâfi şû şemdir

4. Senkin getürmez beni şarrâf-ı zamāna
Mîzân kıyās içre ‘iyārım kōti kimdir

5. Āzrede-i hār olalı gülzār fetāda
Ey Hakkī benim çeşmim odumdan beri ğamdır
[36b]

(53)

Velehü

mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fā‘ilün

1. Münkir minden olsada imān yamān olur
Gerçi hadīs söyledi imān yāman olur

2. Rûz-ı ezelde etdügi ikrāra tırmayan
Debeste kalur hayret ile bir zamān olur

3. Düşdikse eger beyim celale sitemi kū
İnşāfla insān begim perāmān olur

4. Kemirmez bu fen ‘aşka dala ‘aql-ı ersutū
Ahā hardek bunda yakīni kemān olur

5. Göz dikse menzil-i emele bir kişi eger
Ahir vücūdı Hakkī mişāli kemān olur

(54)

Velehü

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Ticāret isteyenler ‘aşkla bazarı görsünler
Bu nef‘ī bilmeyenler yoğ iderler varı görsünler

2. Cihānda görmeyenler feyzi mevc engiz-i ‘ışşākı
Nümüvvec eyleyen şol kelzim zuhharı görsünler

3. Tecellî meşhedeni bilmezler ise tur-ı Mūsāda
Gelüb şafvet-i aşār ü'l'el-ebşārı görsünler

4. Görinür külle yevmin hüve fî şe'n libāsından
Nedir tebdîl cāma eyleyen hünkārı görsünler

5. Bugün bu zevkî 'aşka ırmeyen zehhāra varsunlar
Yārın ey Hakkî hasretle ahū-zārı görsünler

[37a]

(55)

Velehü

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Ey gönül şābır ü taḥammül eyle derd-i yār var
Neylesin netsiñ gerek çünkim ciğerde yār var

2. Derd-i 'aşkı 'aşıka mahrem olursa yār olur
Keşfirāz etme eger 'ākıl isen ağıyār var

3. İltifātı kūderü dīvāre bizim şāhda
Çeşmi cānıyla nazar kıl dārde deyyār var

4. 'Ālem kevn ü fesāda ibretle aç göziñ
Devirden şalma nazar bu merkeze seyyār var

5. Tekyegāh dehirde ger şoḥbet-i ḥak civāsiñ
Hakkıyā şübḥ ü mesāsın meclis-i aḥyāra vār

(56)

Velehü

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. 'Azīz Mışır vücūd oldı Yūsuf cānım
N'ola dil ehli görüb dirse bana sulṭānım

2. Bu delv ü çerḥ beni çekdi cāhı 'ālīye
Düşürdi gerçiki çāhe muḳaddem ihvanım

3. Beni görüb uyandır sihrini nice Fir‘avn
Ki var elimde çü Musa ğarib şe‘bânım

4. Ser kalemde midādım yeter baña imdād
Taşub dökülmededir halka nil-i ‘irfânım

5. Sefîdkāğda fülful konuldu kudretten
Sevād-ı noktama bak añlā Hakkıya şânım

[37b]

(57)

Velehü

mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Konuldu tecrübe-i Nîl-i Mısır için miqyās
Veliyekün eyleme feyz-i hudāya ānı kıyās

2. Ki feyz-i hazret olupdur kıyāsdan bîrûn
Kıyās-ı bahırle kaçre nedir bilürler nās

3. Gönülde şafvet-i āb olsa neylesün kederi
Ki hāş ayine tutmaz cihānda her kir pas

4. Nem-i hayātladır pāy-ı feyza düşdü Hızır
Karada kaldı binub eseb-i ateşe İlyās

5. Bugünki bekr-i me‘āni saña naşīb oldu
Sürur u sevrini dilde Hakkī neyler yās

(58)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Dil seniñ yā Rab çün Ya‘qub mahzun giderir
Gerçikim Yūsuf gibi ‘ālemde memnūn giderir

2. Kimseler bilmez bu ‘āşık halini dünyāda hiç
Ol kaderdirler ki derd-i ‘aşkla nun giderir

3. Vaşf-ı hüsniñ güneş iden ehli hırdı şeydā olur
Ol sebebdan dil seniñ ‘ālemde mecnūn giderir

4. İmtihān-ı ‘aşkla yandı yakıldı hıatırı
Neylesün olkim düşdü sevdāya meftūn giderir

5. Bahr-ı ‘aşka taldı kendi kimse bilmez hālini
Haqqı bī-çāre bu deryāda zu’n-nūn giderir

[38a]

(59)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Çāre perde bürünür üstüne māh
Çārdeh māh iken Allāh Allāh

2. Tāc şāhı giyer haqqatde
Şanma fark gedāda köhne külah

3. Yūsufuñ hāline nazar eyle
Māh-ı taḥşet görünür ender çāh

4. Bāğ-ı dehr içre acılmaz bir gül
Etmese bülbül anā derdle āh

5. Gör yine budur şevāhid-i tevḥīd
Ola gör Haqqı sende gevāh

(60)

Velehü

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Nesīm-i hūş nefes izhār bağı eyledi dilşād
Bilindi ol nefesden tekye-i gülzārda irşād

2. Surur-ı ‘andelīb āḥir tırebsāz etdi mergāni
Bu gülkeşt içre etdi bāzkeşti bir nevā-ı encāmı

3. Kızardı verdi gülzārīñ kemāli infi‘ ālinden
Leb bülbulden okundu şanasın üstüne evrād
4. Benefşe derleyüb gök renge girdi sünbül terāver
Erişdi āba tābve oldu cānīñ ateşi berbād
5. Çekildi pāyine serv-i sehīnīñ cavīdan rencber
Bu pā bendile kıldı bostānda olmadı azād
6. Şafāyī hatırı ādem deġişmez ravza-i ĥalde
Bugün cennetde sen Hāḫḫī biḥamdi’l-lah zī’l-imdād

[38b]

Şeş cihetten muḥāfaẓa-i vücūd içün bir vefḫ-i cāmi‘ idir ki bu faḫīr Hāḫḫıya ehl’ül-lāhdan biri beyn’en-nevm v’el-yekẓā ta‘līm idüp ḫıfẓ-ı mülūk ve ekābir içün cenāb-ı şeyh Vefā ve ḫāzret-i şeyh balī’eş-şūfiyūnuñ ‘amel etdikleri vefḫ budur deyü işrāb eyledi. Ravveha allahü ervāḫahüm

Fevḫūn¹²⁸

İmāmūn¹²⁹

Yesārun¹³⁰

Taḫtun¹³¹

Ḥalfun¹³²

Yemīnūn¹³³

“Ḥarīz-i ‘azime lidef’i’s-sihri vel’belā-i ve’s-seḫam ve’elledā-i ‘an ḫāmīlehü”¹³⁴

[39a]

Hezā hüve’r-rükn’ül-yemeni ve’l-vāvü fīhi vāv’ül-vehbi vehüve mertebet’ül-ḫalb-i’l-lezī hüve nāẓiran ilā’l-ismi’l-ḫādīri lienne’l-ḫudrete rāb’iun. Te‘ayyene fī’l-‘āleme ve bihi te‘ayyene ‘Abd’ül-ḫādīri min’el-evtade’l-erbe‘ati ve ce‘ale el-īmāne yamāniyān vehbiyyān essü‘adā’ü kemā lillensāri ehl’i-şāyīd

¹²⁸ Tercümesi: üst

¹²⁹ Tercümesi: ön

¹³⁰ Tercümesi: sol

¹³¹ Tercümesi: alt

¹³² Tercümesi: arka

¹³³ Tercümesi: sağ

¹³⁴ Tercümesi: Azim muhafazadır ki; taşıyandan dert, hastalık, bela ve sihri def etmek içindir.

Mimmā feteḥa'l-lāhü te'ālā ve menne bihi 'alā hezā el'abd'il-fakīr Ḥaqqī. Şerrefehu'l-lāhü biberīki't-tecellā ve mezīdi't-terakkī ve zelike fī mekketi'l-mükerremeti. Fe'lemū inne'l-ḥaqqā lillāhi veliküllü eḥadin mā yehvāhü

Hezā hüve rükn'ül-ḥacer'il-esvedi ve'l-vāvü fī kemā kāle te'ālā ve İbrahīme ellezi vefīi vehüve mertebe-i sırr. Es-sırrüllezī hüve nāzirun ile'l-ismilḥayyī. Li ennel ḥayvete evvelen te'ayyane fil'ālemi ve bihi te'ayyene 'abd'ül-ḥayyi min'el-evtād'il-erbe'ati

Hezā hüve'r-rükn'ül-'irākıyyü velvāvü fīhi vāvün veḳḳahü'l-lāhi. Liennel 'irāke ellezi vehüve cānib'ül-meşriki. Münşā'el-feteni ve's-şurūri vehüve mertebetü's-sırrı ellezī hüve nāzirun ilā'l-ismi'l-'alīmi. Li enne'l-'aleme şanı te'ayyane fī'l-'ālemi ve bihi te'ayyene ilā'l-ismi'l-'alīmi min'el-evtādī'l-erbe'ati ḳaddese'l-lāhü esrārahüm

Hezā hüve'r-rüknü's-şami ve'l-vāvü fīhi vāv'ül-vā'idi ve hüve mertebetü'r-ravḥi. Lienne'l-irādete şālisün te'ayyene fī'l-'ālemi ve bihi te'ayyene 'abdül merīdi min'el-evtādī'l-erbe'ati fe'r-rūḥu min emr'il-lāhi te'ālā ve irādetihi

Hezīhi da'iretün vāv'ül-vilāyet'il-'urfıyyeti elmülākayeti'n-nübüvveti ve lehā erkānū erbe'atün mu'addedi ümmehāt'iş-şifāti keerkān'il-beyti's-şerīfī zādehü'l-lāhü şerefān

[39b-40a]

Merātibü'l-ḥurūfi's-sābi'ati ve'l'ısrīne'l-letī hiye mesā'ırı ḳutbü'l-feleki'l-e'zam ve mezhera fī ṭabaḳati'n-nebābeti tebāreke'l-lezi ce'ale fī's-semā'i burūcān ve ce'ale fīhā sirācān ve ḳamerān ve münīrān

Me'a rumuz ve işaret lā yehtedde ilā fīhā illa min etāhe Allahü'lhükmi ve'l-kitābi ve'l-lāhü meleḥümü's-sevābi Ḥaqqı temmet bihezā'd-da'ire'il-'azīmeti'l-müte'allıḳati bibeyti'l-ḥılāfeti

Es-sultān'ül-a'zam zıllu'l-la-hi fī'l'ālemi. El-ḥamdulillāhi ez-zāhirü Eş-sems'ül- 'arşü Allahümme ic'al fī ḳalbī nūrān

1-El-vezir'ul-e'zam Rabb'ül-'ālemīne el-āḫiru el-bāṭinü el-ḳameru el-kürsiyyü ve fī sem'ī nūrān yemlīhā.

2- Tezkere-yi evvelü li'l-e'zam el-ḳuvvet'ül-'aḳliyyate'l-i'tā reddiyete

3- Tezkere-yi şāni li'l-a'zam el-ḳuvvet'ün-naṭfiyyeti li i'tā reddiyete

4-Ağāy yeñiçeryān ḥādım celāl'es-sultān fā zārabū fevḳ'ül-i'nāḳi ve ezrābū minhüm külli binan

5- Ağāy-ı dār es-seyyaratü'n-nefsi el muṭmeinnet'il-ḳudsiyyeti ve ic'alnī nūrān

6- El-vezirü's-şāni min vüzara-i seb'a ve eḥadü ve fī başrā mişlinā

7- Eş-şālişü min'el-ḳubbeti vaḥidün es-seyyaratü ve 'an **yemeni** nūrān meḳşelīnā

8- Er-rābi' u min'el-ḳubbeti vaḥidün es-seyyāra 'an **şimālī** nūrān mernüş

9- El-ḥāmisu min'el-ḳubbeti vaḥidūn es-seyyāratū ve **fevḳi** nūran debernüş

10- Es-sādisū min'el-ḳubbeti vaḥidūn es-seyyaratū ve **taḥtī** nūran şāzenüş

11- Es-sābi' u min'el-ḳubbeti vaḥidūn es-seyyaratū ve imāmi nuran **eḡṣaṭeṭayyūş**

135

12-**Emīr'ul-umārā-ı Anadolu** min'el-cenāḥayn inne lī vezirayni fil'arż-i ebābekir
ve 'umer mertebe'iş-şerī' ati

13-**Emīr'ul-umārā-ı rūm ili.** ELEVVELÜ min'el-cenāḥayni'l-ma'rifeti

14-**Emīr'ul-umārā-ı Şām.** 'Alīmūn bi'ş-şām. Feinneḥā şafvetullahi min bilādihi
Ve'l-arzi cemī'ān ḳabẓatühü

15-**Emīr'ul-umārā-ı Bağdad** ve's-semāvat maṭviyyat bi yemenihi min arż'il-
cenneti

16-**Emīr'ul-umārā-ı Mışır** ve lillahi'l-meşriḳi ve'l-mağribi ihbiṭū mişra.

17-**Re'is'ül-küttābi** “**alleme bil ḳalem**” ¹³⁶ “**Nūn ve'l-ḳalemi ve mā yestūrūn**”.

137

18-**Defterdār** ic'alnī 'ala ḥazā'ini'l-arzi. İnni ḥafızun 'alīmūn muḳsemu'l-erzāk

19-El-evvelü min'el-erkān'il-erbe' ati libüyüta's-salṭanati **yeniçeri** ve inne
cündenā lehüm Elfā lebūnin ḥizbullahi.

20-Eş-şani min'el-erkān'il-erbe' ati libüyüta's-salṭanati hüve'l-lezi **eyyedeke**
binaşrihi ve bi'l- mü'minīne

21-Eş-şalisü Min'el-erkān'il erbe' ati beyti's-salṭanati **topci** ve e' addü lehüm mā
isteṭa' tüm

22-Er-rābi' u minel erkān'il erbe' ati libeyti's-salṭanati **cebeci** ve ḥüzü ḥazeraküm.

23-**Şeyh'ul-islāmi** ḳale'l-lahü yüftiküm istefti ḳalbeke mertebet'ül-ismi'l-'alem
licāmi' i'l-esmā'e

24-**Eşşadr'ul-evvelü ḳāzī 'asākiri** Rum ili inne rabbeke yaḳzi beynehüm Yevmel
ḳiyameti.

25-**Eşşadru's-şani ḳāzī 'asākiri** anaṭolu İnne Rabbeke yefşilu beynehüm
yevm'el-ḳiyme

26-**Şerifün Mekke** ḳāle 'aleyhi'ş-şalavatü ve's-selamü el-eimmeti min ḳureyş
zuhūr'z-zāt bi'ş-şaffāt

27-El-efrādü ¹³⁸ḥalfi ¹³⁹

¹³⁵ Metnin siyak ve sebakından doğru kelime “kefeştetayyüş” olmalı

¹³⁶ Alak Sûresi 4.Ayet “O, kalemlle (**yazı yazmayı**) öğretmiştir.”

¹³⁷ Kalem Sûresi 2.Ayet “Nün. Kaleme (**ve erbâb-ı kalemin**) dizip yazdıklarına yemin olsun ki,”

¹³⁸ Kitabın arası olduğu için okunmuyor.

¹³⁹ Kitabın arası olduğu için okunmuyor.

28- **Ķapūdan** hüve'l-lezī yesserakūm fī'l-birri ve'l-baħri ve āyetün lehūm ennā ħamelnā zarriyyetehūm fī'l-fulki.

[40b]

Erbāb-ı ħaķā'ik 'indinde iħtilāf vāķi' olub ba'zılar ħuṭb-ul'aķtāb ve emāmān ve evtād-ı erba'a ibdāl-i seb'ada dāħil ve ba'zılar ħāricdir demişlerdir. Zāhir olan şāni olmağla bu dā'irede her biri 'alā ħadde taşvīr olundu. Ve bunlardan mā'adā erbe'üne ve seb'üne ve şelaşema-yi ve seb'amā-yi vardır ki bunlardan biri teraķķī veya teveffā etse maķāmına erbāb-ı isti'dāddan biri ķāmet olunur. Ve bu merātib-i şūretde kesbi ħaķikatde iħtişāşidir. Şaltanat ve vüzarat gibi. Fee'raf.

1-Ķuṭb'ul-aķtāb 'abd'ul-lāh medār'ül-'ālem mertebe-i ilāhi'n-nas

2-El-vezīr'ul-evvel ve'l-imām'ül-evvel abd'ül-melik mertebe-i meliki'n-nas

3-El-vezīr'uş-şānī ve'l-imāmü's-şānī abdü'r-rab mertebe-i birabbi'n-nas

(Cihet'il-ülā min'el-cihāt'il-erbe' i lil'ālem)

4-El-evvelü min'el-evtād'il-erbe'ati 'abd'ül-ħayy yelī cihet'il-meşriķ

(Cihet'iş-şāniyeti min'el-cihāt'il-erbe' i lil'ālem)

5-Eş-şānī min'el-evtād'il-erbe'ati 'abd'ül-'alīm yelī cenūb

(Cihet'iş-şāliseti min'el-cihāt'il-erbe' i lil'ālem)

6-Eş-şālisü min'el-evtād'il-erbe'ati 'abd'ül-ķādir yelī'l-meğrib

(Cihet'il-'erba'ati min'el-cihāt'il-erbe' i lil'ālem)

7-Er-rābi' u min'el-evtād'i 'abd'ül-mürīd yelī's-şimāl

8-El-evvelü min'el-ibdālī's-seb'ati 'abd'ül-ħayy yelī'l-aķlīm'ül-evvel

9-Eş-şānī min'el-ibdālī's-seb'ati 'abd'ül-'alīm yelī'l-aķlīm'üs-şānī

10-Eş-şālisü min'el-ibdālī's-seb'ati 'abd'ül-ķādir yelī'l-aķlīm'üs-şālisü

11-Er-rābi' u min'el-ibdālī's-seb'ati 'abd'ül-mürīd yelī'l-aķlīm'r-rābi' u

12-El-ħāmisü min'el-ibdālī's-seb'ati 'inde's-şekūr yelī'l-aķlīm'ül-ħāmisü

13-Eş-sādisü min'el-ibdālī's-seb'ati 'indes-semī' i yelī'l-aķlīm'üs-sādisü

14-Eş-sābi' u min'el-ibdālī's-seb'ati 'indel-başır yelī'l-aķlīm'üs-sābi' u

Ķuṭb'ül-eķtābla her 'aşırdā medārı 'ālem ve bā' işi beķā' benī ādemdir. Taşarruf-ı mülk ve melekūtda vezīre muħtāc olmağla biħikmeti'l-lāh te'ālā ānın içün imāmān ta'yīn olunub cānibi yeminde olan imām-ı evvel melekütü ħāfız ve cānib-i yesārda olan imām-ı şānī 'ālem-i mülkī mürā' i olub ħuṭb'ül-eķtābıñ zuhūrdan baṭūne ve dünyādan āhirete intikāl vakti geldikde nefes binefes canibi yesarda olan imām-ı 'ālem- mülk mezbūrun maķāmına ħılafet-i kübra ve imāmeti uzma ile ķā'im olur. Zīrā burada cānib-i yesar cānib-i yemeniden efzaldır. Şol cihetden ki imam-ı ġāzin istikbal-i kavmide yemīni yesar ve yesāri yemīn olur.

Pes âlem-i meliki muhâfaza etmek hılâfetde aşıl olmağla imâm-ı şânî imâm-ı evvel üzerine taqdim olunub imâm-ı evvel dâhî imâm-ı şânî makâmına kâ'im olur. Ve bunlardan ma'adâ 'e'imme-yi erbe'a ki evkat-ı erbe'a ta'bîr olunur. 'Âlemiñ cihat-ı erbe'inî muhâfazaya ta'yîn olunmuşlardır. Nitekim ebdal-i seb'a' ekâlim-i seb'a' üzerine müvekkil olub âlem-i cihâtî 'âlime muṭlaқа bunlarıñ imdâd-ı infâsıyla beқа ve nemâ bulub ilâ yevm'il-kıyâm müstemmer olur. Melûk-ı dünya ve rical-i devletin dahi ehvâl esrârı mezkûra üzerine dâ'irdir. Ve lakin **çe sûd** ¹⁴⁰ ekşeri bî şuûd ve mertebe-i ismini ma'rifetden devr ü ḥaḳâ'ikden elf menzil mehcûrdur. Ve min'el-lahi'l-imdâdu ve'l-irşâdü

Hakḳî ḡaffera zenbe vücûdehe

[41a]

El-îmânü bişeb'atin ü şeb'üne şu'beten

Velâ nihayete lilecûz'ıyyâti min'eş-su'bi

“Ednâhe imâmetün el-ezâ'an'it-ṭarîḳ”¹⁴¹

Hezîhi'ş-şemâniyetü bâṭinetün müte'allikâtün bitteḥliyeti 'an'iz-zedeili ve tüsemmä nefsanıyye eyzân.

Et-teḥallî 'an ḥubb'il-mâl ve ḥubbet'il-câh ve'l-ḥıḳdû ve'l-ḥasedü ve'r-riyâ' ve'n-nifâḳ ve'l-'ucub ve'l-kibrü

Hezîhi'l-ḥamsetü'z-zâhiriyyeti ḳavliyyeti ve nefsanıyyeti liennehâ müte'allikâte bi nefsi'r-racüli lâ bigayrihi

Et-telaffuzu bikelimeti's-şehâdeti ve sıdḳ'ul-hücceti ve tilavetü'l-ḳur'ânî ve't-ta'limü li's-şerâyi' i ve'l-aḥkâmi ve't-te'allümi

Hezîhi'ş-şemâniyetü menziliyyeti liennehâ müte'allikâte bi'l-menzili ve ehlihi

Et-teaffüfü 'an'is-sifâḥ ve 'akîd'ün-nikâh ve'l-ḳıyâmu biḥûḳuḳihi ve'l-birru bi'l-vâlideyni ve-terbiyetü'l-evlâdi ve şılatü'r-rahmi ve ṭa'atü's-sādât ve'l-iḥsâni ilâ'l-memâlîke

Hezîhi'l-'erbe'atü müte'allikâte bifi'li'l-lahi te'âlâ ve ḥükmihi

El-îmânü bimelâ'iketihi ve kütübihi ve rusulihi ve hudûsi'l-'âlemi

Hezîhi'tis'atü mebdâ'ıyyetün müte'allikâte bizâti

El-îmânü bi vücûd'üş-şânî' ve bi't-tevhîdi ellezî hüve aşlu şıfatü'l-celâli ey eş-şıfatü's-şelbiyyeti

Hezîhi'l-aḥadü 'aşere bâṭinetün müte'allikâtün bitteḥliyeti bi'l-fezâili ve tüsemmä nefsanıyye eyzân

¹⁴⁰ Farsça tamlama ne fayda, ne faydası var.

¹⁴¹ Hadis-i Şerif –Tercümesi: İmanın el alt seviyesi insanlara eza veren taşı yoldan kaldırmaktır.

Et-tehallî bi't-tevbeti ve'l-havfi ve'r-recâi ve'l hayâ'i ve's-şükri ve'l-ahdil-vefâ'i ve's-şabri ve'l- ihlâşi ve'l-muhabbeti ve't-tevekkülü ve'r-rıza'i bi'l-kazâ'i

Hezîhi'l- aşereti z-zâhiriyyeti fi' liyyeti ev bedeniyyeti ev mürekkebeti minhümâ ve tusemmâ nefsanıyyetü eyzân.

E't-ṭahârat'ül-vüzû'ü ve'l-ğuslû 'an'il-cenâbeti ve setr'ül-avreti ve ikâmetü's-şalavatü ve itâ'üz-zekûti ve'l-kıyâmu biemri'l-cenâ'izi ve's-şıyâmü ve'l-haccü ve'l-vefâ'ü bi'n-nezri ve' t-te' zîm'ül-îmâni ve edâü'l-keffâratü

Hezîhi'l-erbe' ate aşere medenıyyetün liennehâ müte'allıkatün bi'âmmeti'n-nâş ve me'âşihim

El-kıyâmü bi'l-emareti ve itbâ'ül-cemâ'ati ve muṭâba'atü ülä'l-emri ve mu'âvenetü 'ale'l-birri ve ehyâ'ü mu'alimü'd-dîni ve'l-emru bi'l-ma'rûfi ve nehyi 'an'il-münkeri ve ḥafızu'd-dîni bi'l-katli ve'l-kıtâli ve ḥıfzu'n-nefsi bi'l-keffî 'an'il-cinâyâti ve ikâmetü ḥudûd'il-cirâhi ve ḥıfzu'l-akli biṭalebi'l-ḥuḳûḳi ve edâ'ihî ve ḥıfzü 'ani'l-mekerâti ve'l-müḥcânâti ve ḥıfzu'l-mâli el-insâbi biikâmetin ḥudûd'iz-zinâ ve ḥıfzü'l-emrâzi bicedd'il-kâbzi ve'tt' azzîri ve def' izzarar 'an'il-müslimîn

Hezîhi' s-şemâniyetü muaddiyetün liennehâ müte'allıkatün bi'l-me'âdi

El-îmânü bi'l-ba'şî ve'l-vakfetün ve'l-hisâbü ve'l-mîzânü ve's-şıraṭü ve's-şefâ'atü ve'l-cennetü ve'n-nâru vemâ yete'alleḳu bihimâ

Allâhü te'âlâ ellezî hüve'l-mebde'e'l-evvelü

El-îmânü bi's-şıfâtı't-tebi'ul-müsemmâti lişıfât'il-ıkrâmi ey eş-şıfatü's-şübütiyye ve hiye'l- ḥayvetü ve'l-ilmü ve'l-irâdetü ve'l-ḳudratü ve's-sem'î ve'l-başaru ve'l-kelâmü

El-îmânü bivücûdi's-şâni'

İ' lâhâ şehâdetü en lâ ilâhe illa'l-lâhü ve enne muḥammeden rasûl'ul-lâhi

Şeceretü'l-îmâni ve şu'biha'l-küllıyyeti

Min mürsemâti'l-fakîri's-şeyḥ İsmâ'il Ḥaḳḳî'l-Burusevi Ḥaḳḳaḳu'l-lâhü te'âlâ imânehü ve e'ṭâ lehü imânehü

[41b]

Ḳâle'l-lâhü sübhânehu ve te'âlâ: **“Yeḥtaşşu biraḥmetihi men yeşâ'ü”**¹⁴² ma'lûm olâki merâtibi şuriyye ve cümle-i maḳâmât-ı ma'neviyye ihtışâsât-ı ilâhiyye kabîlindendirki ânda medḥal-i kesb yokdur. Egerçiki ba'zı merâtibiñ zuhûrı kesb üzerine müterakkeb olmağla maḥcûb olan anı meksûb zann ider. Meşelâ zâhirde paye-i saltanat ihtışâsidir. Nübüvvet gibi. Ve mertebe-i vüzarat kesbidir. Velâyet gibi. Fe

¹⁴² Âl-i İmrân Sûresi 74. Ayet “Dilediği kimseye rahmetini tahsis eder.”

emmā fi'l-ḥaḳīka velāyet ve vüzerāt dāhī ihtisāsidir ve nübüvvetiñ ihtisāşi olduğı budur ki 'aynı şera' ve naşb-ı aḥkāmdan bu ma' nāniñ ḥuşūli ise kesble olmak memnu' dur. Şu kadar vardır ki nübüvvet payesi olan menzile-i maḥşūşa kesbiyeyedir. Ve lakin orada muṭlakān teşri' yokdur. Efvāh-ı ricālde paye dedikleri bu ma' nāya dā'irdir. Pes payeden bi'l-fi' il ol pāye munşabını teḳallud etmek lāzım gelmez. Bu sebepdendir ki evliyāya enbiyā itlāk olunmaz. Zīrā 'uluvvi pāye ondan bi'l-fi' il nübüvvet iktiza etmez. Uluvvi pāyelerden murād budur ki taşfiyye-i vucūd etmekle derece-i nübüvvet teşri' iyyeye garīb olmuşlardır. Ve lakin bi'l-fi' il vahyiñ

[42a]

'Adem-i nüzūli itlāk-ı nübüvveti men' etmiştir. Egerçiki bu derecede ilhāmla müşerreflerdir ki aña nübüvvet-i taḥḳīka dirler. Nübüvvet-i teşri' iyye demezler. Zīrā veli nübüvvet-i teşri' iyyede nebīye mütābi' dir. Nübüvvet-i taḥḳīkiyye dāhi nübüvvet-i teşri' iyyenin ḥaḳa'ıkindandır ki ta'rif-i ilāhi ḥasebiyle ilhām vahiy pāyesinde olmuştur. El-ḥāşıl evliyā enbiyā ile ilhāmātda müştereklerdir. Ve lākin veliniñ ilhāmı nebīye mütāba'at ile egerçi bunda dāhī melek tevessuṭ etmiştir. Fe emmā vech-i ḥafī ḥāşdandır. Vech-i celī ve 'āmdan gelir. Şāhib-i dahi ḥāşşa olduğı gibi bundan zāhir oldu ki rical-i devletiñ pāye i' tibar etdikleri fi'l-cümle ḥaḳa'ıkdendir. Ya'ni erbābı ḥaḳa'ıḳ 'indinde aña i' tibar-ı şāhiḥ vardır. Ve ḳuṭbiyyet-i kübra dāhī böyledir. Pes her müsteidde ḳuṭbiyyet olan kimse bi'l-fi' il teḳaṭṭub etmek lāzım değildir. Naẓar ile ki vāşıl-ı 'alem şinā' i ya'ni malik-i iksir-i a'zam olan kimse şüret-i faḳirde zāhir olur. Ğinā-i küllī pāyesi var iken zīrā 'amel etmez ve bundan ma' lūm oldu ki söz bir kemāliñ ḥaḳīkatine vuşūldeḍir. Yoksa ol ḥaḳīqatin zāhirde mertebesiyle taḥaḳḳukda değildir. Ve ba'zı ḥavāşşı beşer ism-i zāhir ile zuhūra dāhī meyl etmişlerdir.

[42b]

Nitekim gelür : **“Āḥara mā yaḥrucu min rū'üsü's-şiddikine ḥubb'ul-cāh”**
¹⁴³zīrā burāda “yaḥrucu” yezharu ile müfesserdir. Bunuñ dāhī vechi vardır. E'imme-i işna 'aşere ma' nāsı ḥilāfet ile teḳallut etdikleri gibi. Şüret-i ḥilāfet ile dāhī teḳallüt etmişlerdir. Ve bunda bir veche ekmeliyyet cemi' i tarafeyn vardır. Demişlerdir ki benū ümmiyye üç vecīhile ihtisāş bulmuşlardır. Şāmda kendilerine muzāf olan cāmi' laṭif ve ma'bed-i menīfedir ki cāmi' ül-eshāb dāhī dirler ve biri dāhi mevāliyi benī ümmiyyedir ki bilād-ı İslāmiyyede her biri kemāl-i 'ilimle rüknü rekīn ve tamām şalāhına ḥüccet-i din-i mübīn olmuşlardır. **“Zalike faḫlu'l-lāhi yū'tihi men yeşā'u”** ve biri dāhī ḥulefā-i

¹⁴³ Hadis-i Şerif –Tercümesi: Sıddıkların kalbini en çok yakan şey, dünya sevgisidir.

haķıķıyyeden olan Ömer bin ‘Abd’ül-‘Aziziñ zuhûrudur ki zamânı hilâfetine küsfend ve kazak bürâder olmuşlar ve biri birileriyle imtizâcî tām bulmuşlardır ki bir vecihle ki bu ma‘na anıñ dem-i intikālinde müntekil-i ‘adem olmuşdır **limuħarririhi**:

(61)

1. Nūr-i ‘adl olsa meş‘il-i şāhı
‘Ālem nūra iregördi rāhı

Ve ‘acā’ib-i ihtisās ve ġarā’ib-i tevfiķ-i ħāş’dan üç nesne dāhî vardırki her nāvedān isti‘dāddan ol baran-ı feyz-i cārī olmamış Ve her naķdine-i miknet aña maşrūf olmağla revāc bulmuşdur.

Evvelkisi eşref-i kāytebānın muvaffak

[43a]

Olduğı ħidmet-i ħarem-i nebeviyyedir ki ol merġ-i kudsi-i sidre āşiyān üzerine bir kafes-i āhen nihād bir kubbe-i reşk-i āver çerġ-i mu‘ālla benyāddır ne tevfiķ-i ‘āzim ve şevk-i cenāb-ı rabbi kerimdir ki şekl-i muķarinis-i bināsı u‘cūbetü’z-zamān ve ķanādīl-i kubbe av-ı yeġtesi ġabt-ı ferman-ı zamān olduğundan mā‘adā ħidmet şāyestesi ile şāyān-ı şefā‘at –ı ‘uzma olmuş ve şadr-ı ķarbde bi-taġşış teķarrüb-i nebevī bulmuşdur.

(62)

Limuħarririhi

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Baña sultān-ı cihān olmaķdan
Cān ü başile kulluğıñ yeğdir
Sana gercek ķül olsa bir ādem
Bu cihān içre begler begidir

İkincisi sultān Selīm evvelin muzāfāt-ı Şāmdan şālihiyye-yi nām-ı ma‘mūra da ‘imāretine muvaffak olduğu künbed ‘arş berāber ħazret-i şeyh-i ekberdir. Ķaddesa’l-lāhü sırrahü’l-eṭhar zīrā şeyh-i merbūr beyn’el-evliyā-yı ħatemiyyet ile ma‘rūf ve kemālāt bī-nihāye ile mevşūf bir ‘aziz’il- vüçüd ve bir ‘azizi’l-feyz ve’l-cüddur ki cāhilān-ı ķureyş ħazret-i Ķur’ān-ı şi‘r-i mensüb kıldıkları gibi. ‘Ulemā’ bāblı nihād dāhî anı siħre muzāf ķılūb fehm-i suħande ķuşūrlarından belki ikfār eylemişler. Ve idrak-ı ma‘nāda kemāl ‘acizlerinden raṭb u yābis ağzlarına geleni söylemişlerdir.

Limuħarririhi

[43b]

(63)

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Nazār-ı zāhirile şol ki baķar
Şekl-i insānda olur ‘ayn-ı baķar
Variken cāna cennet iķrār
İder inkārlar yerini saķar

Üçüncüsi şāhibü’l-kavānini sultān-ı selīmān per temkīnin Mekke-i mükەرreme de icrā etdügi bezābezdirki delv-i esmāndan tekne-i cihāna teķātūr-ı feyz ideli çeşme-i cūda böyle bir lüle konulmamış.

Ve şeker pāre-i hayāt meşşā içün bu güne bir ānbüb yönelmemişdir. Bir maḥallinde hayır bāķīdir ki bezm-i ciḥan encam-ı resīde olunca sākī-yi felek müdir kadeḥī ve teşneķān ḥicāzīñ mucib-i ve müzīl-i terḥīdir. Teķabbela’l-lāhu te‘āla

Limuḥarririhi

Taḥt-ı zed zirri Süleymān-ı nebī oldı āḥir fetā’ile berbād bu Süleymān beķā endişek āble oldu revānı ābad el-ḥāşıl bu üç feyziñ ikisi şāhib-i feyza ḥıdmet ve biri dāḥī muṭlakān ‘āmmeyi ri‘āyetdir hidmet-i ḥavvāş ise ḥidmet-i ‘avāmdan akırab ve evla zīrā ma‘nā-yı feyz-i şavtdan eşlaḥ ve e‘ladır. Bundan zāhir oldu ki insān-ı kāmile ḥıdmetden devr olan bāri-yi ḥıdmet ‘āmmeden mehcūr olmaya Pes ibtidā-yı ba’s işāre tatıyb-i ḥatır insān se‘adet-i eserdir. Zīrā ḳalbi nazargahı ḥaķķ ve durūn-i maşşib feyz-i muṭlaķdır. Ba‘dehü bina-yı mesciddir ki şüret-i dildir. Ba‘dehü şadaķāt-ı cāriyeden āb-ı hayāt-ı intisābdır ki zindegide şüret-i ‘ālem ve nema-yı baḥş gülzār- vücdı benī ademdir.

Lā siyyamā te’lif-i ‘ulūm- ‘āliye ve taşnīf-i melekāt-ı gāliye etmek hayāt-ı ḳulūbe sebep ve mestecelb mezid-i ecr-i cenab-ı rabdır. Ve’llāhü’l-muhyī ve minhü’n-nemāi fī’l-ārzi ve’s-semā’i

[44a]

Na‘tī Muştafā Efendi

Na‘atle şıfatıñ miyānında fark budur ki na‘at memdūḥda isti‘māl olur. Anınçün na‘at-ı bāri ve na‘at-ı rasūl dirler. Vaşf ve şıfat ise e‘amdır. Ahlāķ-ı ḥasene meķūlesine nu‘ūt-i ilāhiye dirler ki taşḥīḥ-i şüreti ilahiyye içün bi’l-cümle teḥalluķ etmek lazımdır. Ve illā vücd-ı insānī nīm-āyine veyā bi’l-külliiye zeng-beste ḳalur. Mekārim-i ahlāķ dedikleri şol nu‘ūtdır ki senden ğayrıya te‘addi eyleye. İt‘ām-ı ta‘am ve kırā-yı zayf ve ilbas-ı fuķarā ve tatıyb-i ḳulūb şulḥān ve ğayrī gibi pes insān adem-i kāmil ve mükemmel olmağla mu‘amele-i nefsiyye ve ğayriyye ile kemā yenbeğī ḳā’im olmağa mevķūfdur. Ve simṭ-i aşārı şarīha ve sülūk-i aḥbār-ı şāḥīḥada mesrūd ve manzumdur ki bi’set lā temme mekārimü’l-ahlāķ bu cihetden mīzān-ı vücd-ı nebevī gibi dü keffe

beraber vücūd-ı mu‘tedil gelmemiş ve haqq-ı halkla mücāmele ve hüsni mu‘āmelede bir vech-i etemm bir ferd-i kıdḥ mu‘allā bulmamıştır. Anınçün kṭb-ı dā’ire-i kemal-i muṭlaḳ ve medār-ı imtimsāk felek-i mu‘allaḳdır ve bu mertebe-i ‘uzmā ve ṭabaḳa-i mişlī iḥtişāş-ı rahmānī ve feyz-i ḥaşş-ı rabbānidir ki her cām isti‘dād bundan ser şar olmak muḥāl

[44b]

Ve her göz-i kābiliyyet andan lebrīz olmak mücerred ḥayaldır. Egerçiki feyz-i ilāhide baḥil yokdur. Meşhūr ve ḳabūldur. Derāke-i cumhurdur. Ve bundan teşnekān badiye-i sülūk bıkaderi’l-isti‘dādımız nevī(a) olmak lāzım gelmez. Liküllī sālīkīn ḥaṭre ve ‘alāmet-i irtivā budur ki ḡayret-i ‘alā’l-lāh andan zā’il ve kerahet-ı kemāl ḡayri bil’-küllīye muḫhıldır. Anınçün ba‘ż-ı ‘arifāye **“Meta testerīḥu”** deyu sū’āl etdiklerinde **“İzā lem eralehū zākirān”** deyu cevāb virmiş maḳşūdi zākir maḥcūbdur ya’ni ḳaçan zākir maḥcūbun ḥicābı münḥarik ve ḥayālat-ı başīrātı müteferriḳ olub şuhūd-i tām ve keşfimala kelām ḥāşıl olur. Ol vakıtte dil ıztırāb-ı sekīnet ve iṭmi’nānı bulur ve bu ma’ nāyı serpuşideyi ızḥār ider ol saḥn-ı mecaz-ı kıy ki ba‘ż-ı şu‘āra-yi mecāziyyeden şādır olmuştur. Keşki sevdiğ mi sevse ḳamū ḥalk-ı cihan. Sözüümüz ortada heb kıssā-i cānān olsa.

İştifā bir nesnenin şafve ve ḥulāşasına aḥz etmektir. İhtiyār ve inticāb ve emşālī gibi pes Muştafā münteḥab ve muḥtār ma’ nāsına olur. Aşlında şıfatı nebeviyyedir. Zīrā ḥadīş-i Müslimde gelür: **“İnne’l-lahe iştafā kināneten min veledi İsmā’ile ve iştafā ḳureyşān min Kinānetin ve iştafā min ḳureyşin benī ḥāşimin ve iştafānī min benī ḥāşimin”**¹⁴⁴ soñra ‘alem ḳılınmışdır ḥadīş-i mezkurede

[45a]

İştafā’iyyet ḥişāl-ı ḥamīdeye rāci‘dir. Demişlerdir ki rasūl’ul-lāhıñ salle’l-lāhu ‘aleyhi ve selleme biñ bir ism-i şerīfleri vardır ki bunlara esmā-i kevnīyye dirler. Nitekim ḥaqq te‘āla biñ bir ism-i münīfī vardır ki anlara esmā-ı ilāhiyye itlāk olunur. Ve esmā-i ilahīyyenin dāḥī mazhar-ı tammı muştafadır. ‘Aleyhi’s-şalevati ve’s-şelleme. Pes bundan vucūbān ve imkānān kemāl-i muştafā zāhir ve zāhirān ve baṭinān Cemāl ve Celāl-i Muḥammedi bāhir oldı ve’l-ḥamdü li’l-lāhi subḥānehu ve demişlerdir ki: **“El-esmā-i ve’l-künye tenzilü min şavb¹⁴⁵e’s-semā-i”**¹⁴⁶ ya’ni esmā ve künyelerin müsem mā ve mükennā olanların vücutlarında te’sīri ḥafīyyesi vardır. Bihasebi’l-ḡālib āşarı meşhūda ve şemerātı maḥşūşadır. Hüsün ve cemālde olduğı gibi. Nitekim ḥadīşde

¹⁴⁴ Hadis-i Şerif –Tercümesi: Muhakkak Hazret-i Allah İsmail oğullarından Kenanı seçti ve Kenandan Kureyşi seçti ve Kureyşten Haşimoğullarını seçti ve Haşimoğullarından beni seçti.

¹⁴⁵ Yön, yan, taraf

¹⁴⁶ Hadis-i Şerif –Tercümesi: İsim ve künyeler sema tarafından iner

gelür: “**Eṭlibū ḥavā’iceküm ‘inde ḥisānī’l-vucūhi**”¹⁴⁷ Pes bu ma‘nā ḡālibe-yi maḥmüldür. Zīrā ba‘zı zeşt ru olanlardan ḳazā-i ḥavā’ic ḥāşıl olduḡı gibi cemīl olanlardan dāḥī ḥılāfı zuhūr eyler ve bû bâbıñ naẓā’iri çokdur. “**El-veledü sırrun ebīhi**”¹⁴⁸ Ve emşāli gibi. Velakin velāyet-i ḥāşşa veledü’r-rüşde olmaḡla mevḳufdur. Zīrā zinādan tevellüd eyleyen kimse de şalāḥ zāhir bulunsa dāḥī tezkiyye-i bâtın bulunmaz. Anıñçün selāsil-i nübüvvet ve velāyetde cāhiliyyetin vücūdī mezāḥim deḡildir. Şirk gibi. Fe ammā ‘ademi

[45b]

Nikāḥ münāfi-yi kemāldir. Bu cihetden ḥadīşde gelür: “**Vülidet min nikāḥin lā min sıfāḥin**”¹⁴⁹ Ve her nikāḥ-ı şaḥiḥ dāḥi kemāl için cihet-i cāmī‘a olmaz. Esmā ve Kenānıñ olmadıḡı. Nitekim şi‘r-i Ferezdak¹⁵⁰ gelür.

(64)

1. Ve ḳad telteḳi’l-esmā‘i fī’n-nāsi velkünye

Keşirān velakin ferriḳū beyn’el-ḥalāyıkı

Burada ḥalāyık ḥalīfenin cemi‘idir. Tabi‘at ve ḥavā ma‘nāsına ve bu ma‘nayı müş‘ir-i zebān pāresi ile kelām-ı Ḥākānide gelür:

(65)

1. Ney heme yek renk dāred der neyistānhā velīk

Ez yekī ney ḳand ḥīzed vez diger ney büryā¹⁵¹

Bundan zāhir olur ki cevher-i vāḥit biḥasebi’l- evşāf teḡāyür nezīr olub şavr-ı muḥtelifede cilveger olur. Ba‘de zā esmā-i ḥalāyık iki vecih üzerinedir. Bir vecih budur ki ism-i ḥaḳīkidir ki ‘ilmü’l-lāhda olan isimdir. Ve bu isim se‘ādet ve şekāvetde teḡayyür ḳabül etmez. Ve bir isim daḡa vardır ki ism-i mecāzi dir ki levḥ-i maḥfūzda olan isimdir. Ve bu isim mahv ü işbātla mütebeddel olur. Anıñçün ‘ārifler esma-ı ḥaḳīkiyyeden ḥavf iderler. Zira niçe se‘ādet-i ‘ārıza vardır ki şekavet-i aşliyye ile zā’il olur. Ve niçe şekavet-i ‘ārıza dāḥī vardır ki se‘ādet-i atıyye ile zevāl bulur. Ve ekşeriyya esbāb-ı şer‘iyye medar-ı necāt olur. Esbāb-ı ḡayr-ı şer‘iyye ba‘āş-i helāk olduḡu gibi.

[46a]

“**İ‘melü feküllün müyesserün limā ḥuliḳa lehü**”¹⁵² aña nāzırdır. Ve ḡarā’ib-i feżadandır ki fiḡāni teḡallüş iden şu‘arādan iki kimse maḳtül olmuşlardır. Anıñçün

¹⁴⁷ Hadis-i Şerif –Tercümesi: Vechi güzel olan hocalardan talep edin

¹⁴⁸ Hadis-i Şerif –Tercümesi: Evlat babasının sırrıdır.

¹⁴⁹ Hadis-i Şerif –Tercümesi: Doğum nikāḥ yoluyla olur, zina yoluyla olmaz

¹⁵⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ferezdak> (E.T.:26/03/2024)

¹⁵¹ Hakaniye lehçesinde şiirin **manası**: "Ney, tek bir renkte deḡildir. Onun içinde, her renkten bir iz vardır. Neyzen, bu renkleri nasıl kullanacağını bilirse, neyden güzel bir melodi çıkarabilir."

demişlerdir ki: “ **Men istemreza fekad mereza**”¹⁵³ ya‘ nī bir kimse şahīḥü’l-mizāc iken temārüz idüb ve bilā ‘ illetin mücebetin nāhoşum dimek sebeb-i ‘ illettir. Bundan ḥüsn-i tefe‘ ülūñ sırr-ı zāhir oldu. Anıñçün ḥadişde gelür: “ **İzā be‘aştüm ileyye racülen** (ke’l-berīd)¹⁵⁴ **Feb‘aşühü ḥasenü’l-vechi ḥasenü’l-ismi**”¹⁵⁵ ḥikmeti sebaḳ raḥmet-i ilāhiyye ve tekaddüm-i ḥüküm ism-i cemildir pes zāhir-i vücūd-i insānide ba‘z-ı evşāf ḳabīḥa emr-i ‘ arız ile olduḡu gibi eḥvālī bāṭına da dāḥī böyledir. El-ḥāşıl ya dīnan veya tīnān eḥvāl-i ‘ arıza tevessüt etmedikçe mülk ve melekūt ḥüsün ve cemāl üzerinedir ki mücib-i ḳabiliyyāt ve muḳteza-yı isti‘dāddır. Bu dāḥī maḥlūḳa göredir zīrā ‘ inde’l-ḥālīḳ küfür ve me‘āşiden ḡayr-ı zeşt nesne yokdur. Nitekim tenzilde gelür: “ **Biyedike’l-ḥayri**”¹⁵⁶ efendi lafzı ba‘zı elsinede lügat-ı müştarekedir ki ḳül ve cāriye mālīki ma‘nāsına isti‘māl iderler. Şābūn lügat-ı müştareke olduḡu gibi. Soñra ‘ ulemāya ta‘zīmān iṭlāk olundu. Zīrā ‘ ilim dedikleri mülke mülk-ü ḥaḳīḳīdir. Feemmā mü’mine göre mülk-i ebedi ve kāfire nisbetle zā’ildir.

[46b]

Anıñçün Ḳur’ānda biṭarīḳi’l-işāre gelür: “**Ve tü‘izzu men teşā’ü ve tüzillü men teşā’ü**”¹⁵⁷ Yani i‘tā-i ‘ ilimle i‘zāz ve intizā‘la izlāl ḥāşıl olur. Pes ‘ ilim fī’l-ḥaḳīḳa mü’mīn ‘ amelin ‘ ilmīdir ki bāḳī ve ‘ ile’l-ebet mezīddir. Ve ba‘z-ı ‘ ulemā esma-i tevḳīfiyyedir deyü efendi lafzını Allāhü te‘āla üzerine iṭlākdan teḥāşı itdiler. Ve lākin ta‘zīmī müş‘ir olub Allāhü te‘āla mālīki’l-mülk olduğundan ba‘z-ı ‘ ulemā-i zevāhir ve ḥaḳā’iḳ iṭlāk etmişlerdir. Sultān lafzını ve emşālīni iṭlāk etdikleri gibi nitekim maḥallinde mebhūş ve muzānnende mevcuttur. Süleymān ferzendid-i dil-pesend hazret-i na‘tīdir. Selleme’l-lāhü te‘āla. Ve feseḥa fī müddetihi. Bihürmeti’n-nebiyyi ve i‘tiratihi. İştīḳāḳī selāmetdendir. Ḥazreti Süleymanıñ ‘ aleyhi’s-selām ism-i mezkūr la sebeb-i tesmiyyesi selāmet şadırındır ki i‘tā olunan mülk ve devlete te‘ālluḳ etmedi. Ve bu ma‘nāya kemāl-i ḥürriyyet dirler ki mālī ‘ ubūdiyyet maḥzadır. Ve ba‘z-ı leṭā’ifde gelür ki bir mürçe ḥazreti Süleymāna ḥiṭāb idübde didi ya nebiyye’l-lah pederiñe Dāvud ve saña Süleymān tesmiyyesinin vechi budur ki pederiñ Dāvūd ḳalbine medāvāt eyleyub cerāḥat-i iltifāt māsivādan taḥlīş etdi. Ve mertebe’ ve dū muḥabbet buldu ve senle el-ān Selim sin şīḡa-i taşḡīr üzerine vāḳit oldıki sende

¹⁵² Hadis-i Şerif –Tercümesi: Her şey yaratıldığı şeye kolayca ulaşır.

¹⁵³ Hadis-i Şerif –Tercümesi: **Kim hastalığı talep ederse o hasta olur.**

¹⁵⁴ Kenar yazısı

¹⁵⁵ Hadis-i Şerif –Tercümesi: **Bana birisini göndereceğiniz zaman vechi güzel, ismi güzel olan bir adamı gönderin.**

¹⁵⁶ Âl-i İmrân Sûresi 26. Ayet “De ki: Ey mülkün sahibi Allah’ım! Sen dilediğine mülkü verirsın, dilediğinden de mülkü çeker alırsın; dilediğini aziz edersin, dilediğini de zelil kılarırsın. Hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak sen her şeye kaadirsın!”

¹⁵⁷ Âl-i İmrân Sûresi 26. Ayet “De ki: Ey mülkün sahibi Allah’ım! Sen dilediğine mülkü verirsın, dilediğinden de mülkü çeker alırsın; dilediğini aziz edersin, dilediğini de zelil kılarırsın. Hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak sen her şeye kaadirsın!”

[47a]

Kemâlde pederiñe mülteḥaḳ olasin bundan fehm olunur ki gūyā lafz-ı Süleymānda olan elif ve nūnun ziyādeligi mezīd ma‘na üzerine müterettibdir ki tedricidir. Pes insān bir mertebeniñ şāhibi ve bir ismiñ māliki olduḳtan soñra ol mertebeniñ kemālne vuşūle zamān ister. Anıñçün ilā āḫiri’l- ‘ömür kemāl-i insāni ber mezīd olmaḳdadır ki nebī ve velī bu ma‘nāda müsavidir. Ve tūl-ı ‘ömrün fā‘idesi biḥasebi’l-isti‘dād istikmāl-i vücūddur. Egerçiki ‘ömürde ziyāde ve nokşān yokdur. Belki enfās-ı ma‘dūddır ki münḳazī olduḳda ‘imāret-i beden ḫilāfına mübeddel olur. Ve esmā içinde Selīm ve Süleymān esmā-yı maḳbūledir. Zīrā Qur’ānda gelür. **“İllā men etā’l-lahe biḳalbin selīmın”**¹⁵⁸ yani Selīm ve Süleymānda renk pezīr te‘alluḳ olan eşyādan ḳalbiñ inḳitā‘ına delālet vardır ki evliyā’ul-lah ‘indinde eḥabbū’l-evşafdır. Zīrā anlar ḳātında ‘ubudiyyet-i māsiva küfürdür. Anıñçün vacibdir ki ni‘metde men‘amı ve fazilde müfzili müşāhede idüb hiçbir şūret ve ma‘nāya dilpeste olmaya ve esmāda tefe‘‘ül bulunmaḡla abāya gerekdir. Evladına fāl-ı hasene dalalet esma vaz‘ eyleye. Kibriyāya müte‘allik-i elḳāb ve esmādan ihtirāz ide ve evlād-ı insan iki vecihledir evvelkisi evlād-ı şulbiyye ve ikincisi evlādı ma‘neviyyedir ve kāh

[47b]

Olur ki evlād-ı şulbiyye evlādı ma‘neviye ‘adādinden dāḫī olur. feemma bu e‘şārda kemyāb dır. Ekşer budur ki cemālden celāl ve bi’l-‘akis tevellüt ider. Muḥaşşalle kāh olur ki cemālden cemal-i tevellüt ider. İbrāhimden İsmā‘il ve İşḫāḳ tevellüt ettiḡi gibi ‘aleyhimü’s-selām. Ve kāh olur ki celālden celāl tevellüt ider. Ḳābilden evlād-ı küffār tevellüt ettiḡi gibi. Ve kāh olur ki cemālden celāl tevellüt ider. Ādemden ‘aleyhi’s-selām ḳābil tevellüt ettiḡi gibi ki pederine kāfir olub ḳatl-i hābilden sonra evlādile başḳa nevāḫide müteveṭṭin oldu. Nūḫ ve Ken‘ān dāḫī böyledir. Ve Şems-i tebrizi vāḳi‘asında evlād-ı mevlānādan beri ṭaraf-ı e‘dā ve cānib-i inkārda bulunub ol haftada vefāt etdikde ḫazreti Mevlāna benden degildir deyü cenāzesine ḫāzır olmadı benden degildir dedigi sīretini nefidir yoḡsa neseb-i sūlb degildir ve nazā’iri basardır. Ve kāh olur ki celālden cemal tevellüt ider Āzdan İbrāhim aleyhi’s-selam ve ‘Abd’ul-lahdan cenab-ı nübüvvet penah tevellüt etdüḡi gibi aleyhi’s-şalevatü ve’s-selamü egerçiki ḥaccü vedā‘dan ‘avdetde ‘Abd’ul-lahıñ imān ve iḫyāsına müte‘allik ba‘z-ı eḫbār-ı āḫad vardır. Kemāl-i nebeviyyeye göre müsteba‘ad deḡildir. Pes ḡayet i‘tibariyle ḫāl-i ‘Abd’ul-lah imān ve cemāl ve bidāyet ḫasebiyle cāhiliyyet ve celāl olur. Bu vücūhu

¹⁵⁸ Suarā Sūresi 89. Ayet “Ancak Allah’a temiz bir kalble varan başḳa.”

[48a]

Muhtelifede sırr-ı ilâhi budur ki insân-ı hılkat biyeddî mücebince bihasebi'n-neş'eti hâmil-i cemâl ve celâldir. Binâ-i 'alâ hezâ cemâl-i zâhir ile mevşûf olan kimesne bihasebi'l-bâtin müstemildir. Ol celâl bâtin anıñ ayîne mişal olan ve ledünde rû nema olmuştur. Ve celâl-i zâhirile mütecellâ olanıñ hâli dâhî buna kıyâs oluna. El-hâşıl bir cemîl yokdur ki bâtin-ı müstemil celâl olmaya. Nitekim bir celâl ehli yoktur ki bâtinî muhteva ecmâl olmaya ve hazret-i Mevlânâdan kuddise sirruh ba'z-ı ruhâniye ihtar ve 'ayeti muqâbil olan ruhbanlarıñ bâtinlerinde mestûr olan cemâle nazırdır. Ve illâ küfür ehline min hayşü hüve ehlü islâmdan ta'zim şâdir olmaz. Me'a hezâ zaman-ı keşifle zaman-ı ihticâbıñ aḫvalî meyânında faruk vardır. Ya'nî hâl-i keşif ve tecellide zâhirân şenîc olan ba'z-ı umûr şudûrunda şâhib-i keşif ma'zurdur. Zîrâ maḡlûbü'l-hâldir. Pes hâlet-i şâhiv aña kıyâs olunmaz. Belki ol hâletde 'ind'el-kül ve'l-kemâl müre'ât-ı edep lâzımdır. Bundan serzede olduki evlâddan ehl-i celâl olanlar fi'l-haḳîḳa 'ırq-i pederden iselerde min hayşü'z-zâhir ve's-sîret anıñ ehlinden degillerdir. Nitekim tenzilde gelür: “**İnnehü leyse min ehlike**”¹⁵⁹ şu kadar vardır ki ittisal

[48b]

Neseb hasebiyle ve merḥamet sebebiyle ehl-i celâlin haḳḳında ba'z-ı ihtirâḳ-ı dil hâşıl olur. Ve lâkin bu ma'na mertebe-i tabî'atıñ aḥkâmındandır. Derece-i haḳîḳatiñ âşârından degil zîrâ ol derecede vaşfân müteḡâyireyn beyninde bevn-i ba'id ve hâ'il-i keşif vardır. Binâ'en 'alâ hezâ rûz-i berûz şıfatda nisyân 'arîz olub biri birlerinden cüdâ düşerler. Ya zaman-ı maḥdûd veyâhüt ebedî ve eger dünyâda aña ve ya anıñ hükmünde olana meşelâ zen gibi te'allukı var ise şüretinde ism-i hallâḳdan veled veya zen zuhûra gelüb ḡâ'ile-i dâ'ie mündefi' ve ol zann ile hâṭır-ı muṭayyeb ve mütesellî olub kalur. Ve evlâda şemeretü'l-fevâid ve reyḥânetü'l-elf ve kurretü'l-'ayn itlâḳından mefhûmdur ki nikâḥ liecli't-tevellüd sünnetü'l-mürselîn ve şeri'atü'l-evvelîn ve'l-aḫirindir. Ve lakin âḫir zamânda merfûc el-hükümdür. Hadîşde gelür: “**Ḥayrüküm ba'de'l-mi'eteyni hafifü'l-haz**”¹⁶⁰ ya'ni bin iki yüz tarihinden soñra hayrû'l-ümmeṭ ehil ve evlâdı olmayandır. Zîrâ kurb-ı kıyâmet zaman-ı ihtilâldir. Ve iki yüz veyâhüt iki yüz dört zamân zuhur hazret-i Mehdidir ki anın zuhûrundan mukaddem-i 'âlemde ihtilâl-i 'azîm zuhûr etse gerekdir. Anınçün ba'z-ı eḥâdişde iki yüzden noḳşânda dâhî nikâḥ ve tezevvüden

¹⁵⁹ Hûd Sûresi 46. Ayet “Ey Nûh! O, senin ailenden değildir. Çünkü o (nun yaptığı) sâlih olmayan bir iştir (o kâfirdir).”

¹⁶⁰ Hadis-i Şerif –Tercümesi: **İki** yüz senesinden sonra en hayırlınız zevce ve veledi olmamakla yükü hafif olanınızdır.

[49a]

Men' vârid olmuştur. Tevfîk budur ki eşhâşu ve ahvâl ve bilâdîñ tefâvütî hasebiyle ahkâm dâhî mütefâvetedir ve bu ma'na belki hâlâ caridir. Ve erbâb-ı haķâik demişlerdir ki devlet-i 'osmâniye ki yüz on yedi devletiñ hülâşasıdır. Zamân-ı hülâfet-i mehdiyyeye muttasıldır. Ve Mehd-i hülâfet-i Muḥammediyyede olan hulefânîñ hâtimidir ki anîñla emr-i hülâfet encam-ı resîde olur. Ve ḥabl-i veşîka niyabet-i inķıṭâ' bulur. Nitekim zuhûrî ḥazret-i 'İsa ve nüzûlü cenâb-ı Mesih fûlk-i fersâ âdemden ğâyete dek silsile-yi bendin zuhûr olan evliyânın ḥatem velâyetidir ki andan sonra derece-i velayet-i ḥâşşaya bir ferd vaz' -ı ḳadem etmez. Ve rûḥ 'âlem cesed-i şûretden müfâreḳat idüb bir dâhî kimse râh-ı reşâd ve irşâda gitmez. Pes ḥâne-i dünyâya semi'-i hidâyete pûf denülür. Ve ḥuşâle-i nâs **men la ḥayre fih** zulmet-i ṭabî' ate sevk olunur. Ve yüz sene ḳadar dâhî şûret-i 'âlem bu fesâd-ı ḳabûlden sonra meyyiti maḳbûr gibi eczâsı biri birinden cüdâ ve e'azâsı maḫşal bi maḫşal şûret-i da'ide peydâ olub zîr-i künbed çeraḫde şît ve şada ḳalmasa gerekdir. Ḳâle Allahu te'ala: **"Limeni'l-mülkü'l-yevme"**¹⁶¹ demişlerdir ki: **"Ḳıyâmetü'l 'ârifîn dâ'imetün"**¹⁶² ya'ni erbâb-ı fenâdan olanlar ḫalâ **"Maliki yevmi'd-dîn"**¹⁶³

[49b]

Tecellisinde nâzır ve kıyâmet-i kübrâda nefis-i ḳudsiyyeleri ile ḥâzırlardır. Anıñçün anlar ḫaḳķında öldü demek terk-i edepdir belki intikâl eyledi demek gerekdir. Nitekim Ḳur'ânda kelür **ve lâ teḳülû limen yuktelu fî sebîl'il-lâhi emvâtün"**¹⁶⁴ ve bu taḳrîrden bu 'âlem kevn ve fesâda 'acûz ve mâder dedikleriniñ sırrı zâhir oldu. Zîrâ 'acûz olduğı budur ki salḥordedir ya'ni devr-i âdemidir seneye olub yedi bin yıldan 'ibaretdir ki cumi' a âḫiretde bir cum'adır ve bu devirden muḳaddem ḳavm-i cânn dâhî altmış bin sene bu 'aşırda cân gezdireb andan aḳdem peş 'aded-i ṭâ'ife-i muḫtelife dâhî 'arus dehre niçe yüz bin sal namzed olmuştur. Anıñçün demişlerdir ki ibtidâ-i ḫadûş-i dünyâyı ancak Allah te'âla bilür. Bu ḳıdem 'ahd ve teṭâvül zamândan ötürü ebû'l-beşer ḳalb-i cesede rıḫte olduḳta dünya aña ḫıṭâb idüb ey ḥân-ı mader. Ziyâde köhneligimde toğduñ ve pîrzen olduğum vaḳitde vücûd buldun didi. Ve mâder olduğı budur ki 'âlem-i kevn ve fesâd ki muḳa'ir-i semâ-i sabi'adan ḳarârgah-ı küffâr olan siccîne dekdir. Raḫm-i ḳâbile-yi ve menfa'le ve müte'esseredir. Nitekim mütenezzilü'l-ehkam olân sidre mâ fevk-ı peder gibi fâ'il ve mü'eşşerdir. Ve âḫir olan dünya-yı insandır ki fâ'iliyyat-ı 'aliyye ve ḳâbiliyyât-ı

¹⁶¹ Mü'min Sûresi 16. Ayet "(Allah Teâlâ), "Bugün mülk kimin?" diye sorar."

¹⁶² Tercümesi: **Ariflerin kıyameti daimidir.**

¹⁶³ Fâtîha Sûresi 3. Ayet "Kıyamet gününün sahibi."

¹⁶⁴ Bakara Sûresi 154. Ayet "Allah yolunda öldürülenler (şühedâ) için "ölülerdir" demeyin. Hayır, onlar diridirler. Lâkin siz sezmezsiniz."

[50a]

Sâfilenin ezvâcından tevellüt eylemişlerdir. Egerçiki fi'l-ḥaḳîḳa dünyâ âdemden toğmuşdur. Zîrâ ḥaḳâik-i 'âlem şuverinden mukaddemdir. Nitekim ḥadîşde gelür: “**Evvelü mâ ḥaleḳa'l-lâhu ruḥā**”¹⁶⁵ Ve bu ruḥ-ı muḳaddes ve 'aḳl-ı muṭahherdir ki merâtib-i tenezzülât ve ṭabakât ister salâtıda biḥasebi'l-mevaṭin cilvergeer olub zirve-i 'arşdan zîr ferşe dek ḥayât bahş olmuşdur. Ve lakin bu keyfiyyet-i zuḥûr ve neş'e 'âlem-i kün enbiyâya ve kemmel evliyâya ma'lûmdur ki faḳaṭ ma'adâ cân ve cihândan bî-ḥaberlerdir. Sû'âl olunursa ḥazret-i 'İsa 'aleyhi's-selam ḳurb-ı ḳıyâmetde arzâ nüzûl etdikde mervâ olduğı üzere teehhül eyleyub kızları tevellüt etse gerekdir. Me'a hezâ bunda iki vech-i kelâm vardır. Biri budur ki ḥazreti Ḳur'ânda onda ruḥla ta'bîr olunmuşdur. Ve ruḥ ü cesedle niçe imtizâc idüb istilâd eyler. Ya'ni rûḥ me'a'l-cesed âḥirle izdivâc eyler. Yoḥsa ruḥ-ı mücerret izdivâc ve imtizâc etmez ve biri dâḥî budur ki evvel vaḳitte 'adem teehhül-i evla iken nebiyy-i 'azîm ne vecihle terki evla idüb naşşa muḥâlefet eyler. Cevâb budur ki ammâ te'ehhüli indifâ' şuru'u irtifa-ı herc ve merc cumhûrdan şonradır ki kırk sene ḳadar zamân-ı vecih arzda şerî'at-ı Muḥammediye üzerine muḳîm olub şerî'atü'l-mürselîn olan nikâḥla 'amel ve istilâddan

[50b]

Şoñra maḳbûz olub Ravza-i Muṭahharede medfûn olsa gerekdir. Zîrâ rasûl'ul-lah ḳarâbet-i ḳarîbesi vardır. Ya'ni rasûl'ul-laha anıñ ceddî menzilesindedir ki Cebra'îl nûr-ı Muḥammediden maḥlûḳ ve 'İsa dâḥî nefḥ-i Cebra'îlden tekvîn olunmuşdur. Ve âḥiretde vâlidesi Meryemî tezevvüc idüb sevr-i 'azîm vâḳi' olsa gerekdir. Nitekim Âsiye ḥaḳḳında dâḥî bu emir nikâḥ-ı mervîdir. Çünki ḥabîb-i zamân destkeş meḳş ehâlidenden devir ola ol vaḳitte emr-i te'ehhül kendine müfevvezdir. Zîrâ medar-ı 'âlemdir. Pes her ne vecihle ra'y ise muşibdir ve emmâ ruḥâniyyeti ḥuşuşunda kelâm-ı şevâb budur ki 'İsa ruḥ-i mücessem değıldir. Belki beşeriyyet ile ḳâ'imdir. Zîrâ egerçi ana nefḥ-i ruḥ-i ilahî te'alluḳ etmişdir. Fe emma sebiḥa şerîfi mâ'e Meryemden tekevvün etmişdir ki mâ'e mezkûr-i 'âlem ṭabî'ate nâzırdır. Ve aḥkam-ı ṭabî'atde duḥûlüne işâret idüb tenzîlde gelür: “**Kānā ye'külāni't-ṭa'āme**”¹⁶⁶ Zîrâ bunda ekl-i ṭa'ām 'inde ba'z'il-'ulema ḳazâ-i ḥâcetden kinâyedir ki ekil ve şurb-i ṭabî'i gibi levazım-ı beşeriyyedendir. Pes 'İsa 'ale't-taḥḳîḳ ifrâd-ı beşerdendir. Ve lakin Cebra'îl gibi ḡalibü'r-ruḥâniyye olmağla ruḥ itlâḳ olundu. Pes ḥâle ḥadd-ı melâ'ike de olmağla mevṭn-ı melekûtün ḥükmî üzerine 'uḳûl-i mücerred payesinde olub âşâr-ı ṭabî'atden olan şehveteyn ve eṭibinden maḥfûz ve ma'şûmdur.

¹⁶⁵ Hadis-i Şerif –Tercümesi: **Allah'ın ilk yarattığı şey ruhtur.**

¹⁶⁶ Mâide Sûresi 75. Ayet “Her ikisi (Hz. Meryem ve Hz. İsa) yemek yerlerdi.”

[51a]

İdris ‘aleyhi’s-selam gibi. Ya‘ni İdris mev‘tın-i şühût olan dünyâda iken dâhî on altı sene kadar ekil ve şurbu ve menâmdan bi‘l-külliyeye münka‘tî‘ olub kuvvet-i kudsiyyesi hasebiyle bedel mâ yetehallehü muhtâc olmadı. Zîrâ ‘urûk-ı enbiyâ ve kemmil evliyâ envâr-ı ilâhiyye ile mümteli‘e olmağın ma‘nâyı tehallülû dâhî müteşavvir değildir. Zîrâ nûrun dem-i tabî‘iden kuvveti ziyadedir. Pes beden insânı anıñ kuvvetiyle dâ‘imâ istimsâk kabûl etmek câ‘izdir. Nitekim rasûl’ül-lâh şalle‘l-lâhu ‘aleyhi ve sellem müvâsele-i şavm eyleyüb buyurdularki: “**Eyyüküm meşelî innî ebîtü ‘inde rabbî yu‘‘imüni ve yuşkîni**”¹⁶⁷ Murâd-ı ta‘âm veskâ ruhânidir. Pes hadd-i beşerde bu mertebede riyâzatda imkân olıcak hadd-i melekde olanıñ hâlî nicedir. Kıyâs oluna ve bundan ‘İsâ bi‘l-külliyeye şühutden münka‘tî‘ olmağ lâzım gelmez zirâ fi‘l-haқиқа melek gibi. ‘Aql-ı mücerret değildir. Belki kuvvâ-yı muhtelif-i beşeriyyeye dâhî müştemeldir. Anınçün vechi arzâ nüzûlden sonra hükmi beşeriyyet ‘avdet idüb hudûs-i şühûtile te‘ehhül etse gerekdir. Bundan ihtilâf-ı mevâtın ve ahvâlile ihtilâf-ı ahkâm beşeriyyet ve mülkiyyet mefhûm oldu. Ya‘ni ‘İsâ semâya şu‘ûdla hükmi melekde olub ahkâm-ı beşeriyyetden münselah olduğu gibi câizdir ki melek dâhî terkîb-i beşerî ile mürekkeb olub arzâ nâzil olsa

[51b]

Hükmi melekîyetden mücerred ola. Nitekim Hârût ve Mârût hakkında ba‘z-ı ehl-i tefsir zahib olmuşlardır. Egerçiki umûr mümkinedendir. Zîrâ “**Lâ ya‘şüne‘l-lahe mâ emerahüm**”¹⁶⁸ vaşfî imkâna delâlet ider. Ve lâkin her mümkün-i emir vuqu‘î değildir. Nitekim ‘ind’el-eşâi‘re teklîfî mâ lâ yu‘tâk ‘aqlen câ‘izdir ve lâkin vuqu‘î yokdur. Ve ta‘zîb-i ber‘-i dâhî Hakk te‘âlâya nisbetle câ‘izdir. Ve lâkin curmdan ber‘i olanı ta‘zîb etdüki aşlâ vâkı‘ olmamıştır. Binâ’en ‘alâ hezâ bir kimse melâ’ikeyi ‘ışyânıyla vaşf etse naşş-ı sâbıkî tekzîble kâfir olur. Fe emmâ terkîb-i beşeriyyeden sonra tecvîz etse kâfir olmaz. Nitekim İblîs ‘aleyhi mâ yestehiqqâ melâ’ike arasında seksen biñ yıl ‘ibâdet idüb tabî‘at-ı nâriyesinde aşla dâ‘iye-i şühût yogiken ba‘de‘l-le‘an berâ-yı istilâd-ı şehvet hâdişe olub vesile- i tenâsül oldu. Binâ’en ‘ala hezâ câ‘izdir ki melekde dâhî terkîb-i beşeriyyet hasebiyle şehvet zuhur eyleyüb şehvet üzerine mübteni olan me‘âşî dâhî şudur eyleye. Zîrâ ba‘z-ı melâ’ikeden hılkat-ı âdemde ta‘an vaқи‘ olduğundan mâ‘adâ me‘âsi benî ‘âdem melekûte şu‘ûd etmege bedi’ etdikde ta‘an-ı mezkûr efzûn ve da‘vâ-yı ‘iffet ve perhiz-i mezîd olıcak berâ-yı imtihân vechi arzâ melekân ihbâf olunub kâne mâ kâne bu sebebdan hadîşde gelür ki: “de‘i ş-şemâte

¹⁶⁷ Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Hanginiz benim gibisiniz, ben Rabbimin yanında evdeyim, O beni yedirir ve içirir.**

¹⁶⁸ Tahrîm Süresi 6. Ayet “(Melekler)Allah kendilerine ne emrettiyse, ona isyan etmezler.”

[52a]

‘an ehîke feyu‘âfihi Allahü ve yebtelike”¹⁶⁹ ya‘ni insân gayra şemâtet ve ibtilâsıyla ta‘bîr ve serzeniş eylese ‘âkıbeti anınla mübtela ola. Pes kişi haddin bilmeyub tezkiye-i nefis etmek kabihdir. “Belî’l-lâhü yüzekkî men yeşâ’u”¹⁷⁰ Ve ba‘zıları ahvâl-i Hârût ve Mârût umûr-ı nefsiyyedendir demişlerdir. Ya‘ni Hârût ve Mârût bihasebi’t-te’vîl vücûd-ı insânî de ‘aql ve rûhdur ki anlardan cânib-i beşeriyyete huşûşân ki zehre-i tabî‘âte meyl vâkı‘ olsa üç ceyrutdan hazîz nâsûte nâzil olub mücrim gibi. Çah tabîateñ mecûs olurlar ne anların ıslâhı ta‘zîb-i dünyeviye iledir. Zîrâ ahiretde riyazat ve mücahide ve tezkiye-i nefis itmek mümkün değildir. Zira demişlerdir ki her kemâl ki insâna dünyâda hâsıl olmaya ahiretde dâhî hâsıl olmaz. Megerki muqaddem sâlik olub işnâ-i tarîkde müteveffa ola. Bu şûretde hacc-ı şûride tarîkde vefât eyleyen gibi olub min ba‘di terak্কiden hâlî olmaz. Nitekim ba‘z-ı âşârimızda tafşîlân tahkîk olunmuşdur. Ve zehre-i tabî‘at ki shehvâta müteveggile ve ol babda gâyet-i mâ yekûne müteğâlgiledir. Tefvîk-i hâşşıla ‘iffete mukârîne olsa ‘alâ muhl nefis-i insâniyye dâhî muṭme‘inne ve kudsiyye olub melekût-i haḳâ’ik ve mu‘ârefe ve levc ve ism-i a‘zam-ı ilâhiye iştiğâl-ı teemmüle mükâmin mezâhir-i esmâdan hurûc ile emr-i ber ‘aks olub sâfilât ‘âliyât derecesin bulur. El-hâsıl insan bir heyûlâdır ki. Her şûret-i kâbil ve mülk ve melekûtten her birine muttasıldır. Nihâdında aḳkâm-ı vücûb ve imkândan kangisi gâlib olursa anıñla maḳkûm olur nes’ela’l-lâhi’s-sıfâtü’l-melekiyye ve’l-aḳlâḳu’l-meḳtiyye

[52b]

(66)

Velehü

mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

1. İlâhî mâye-’i feyzîñ hayât-ı cavidânımdır

Dilim envâ‘-i esrâra müheyyâ cür‘adânımdır

2. Beni takrîb-i dergâh-ı mu‘allâ etmege dâ’im

Dilimde ‘aşḳ ü şevḳîñ pâyeye pâyeye nerdübânımdır

3. Ğamîñla ḳalvete tenden sera-perde çekilmiştir

Ölünce cân-ı bidârım ana hoş pâsbânımdır

¹⁶⁹ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Din kardeşinin başına gelen belaya sevinme yi terk et! Zira Allahü Teâla, ona aḳfiyet verir de seni belaya uğratar.

¹⁷⁰ Nisâ Sûresi 49. Ayet “Şu, kendilerini temize çıkaranlara bakmaz mısın? Hayır, yalnız Allah dilediğini temize çıkarır. Onlar da kıl kadar zulüm görmezler.”

4. Şuhūduñ menzīline ermege eṭvār-ı ‘aşk içre
Fenā fi’l-lāh sırrı cānıma rāh-ı ‘iyānımdır
5. Vücūdum ḥilye-i envā‘ -ı esmā eyledin zībā
Maḳām-ı küntü kenzen ¹⁷¹cevher-i esrāra kānımdır
6. Kātı çok lūṭuf ve iḥsānıñ görübdür bende-yi Ḥaḳḳī
Nola el-ḥamdülillāh dirseger vird-i zebānımdır
(67)

Velehü

fe‘ilātün/fā‘ilātün/fe‘ilātün/fā‘ilātün

1. Yine el-ḥamdülillāh cīsme cān bi eṣfā geldi
Tecellī muṭla‘ından toğdı sırr-ı Muṣṭafa geldi
2. Riyāz-ı lūṭuf ü iḥsāna duḥūle va‘de kılmışdı
Meṣam cana ḥaḳdan ‘ākıbet būy-ı vefa kaldı
3. Bu māristān ten içre olubdı cān ü dil ḥasta
Dem-i enfās raḥmāniyyeden dürlü şifā geldi
4. Kimi vecih oldı vech-i muṭlaḳa nazır olub bunda
Kimi ol yüzden istidbar idüb yüzi kafa geldi
5. Bilen şol sırrı ‘İnne’d-dīne ‘inde’l-lāhi’l-islām¹⁷²
Dimez kahr-ı celālinde baña cevır u cefā geldi
6. Yürü esrar-ı Ḥaḳḳı ḥaḳḳıyā şemden geri setr et
Tecellī ruz-i şām oldı zamān ihtifā geldi

[53a]

(68)

Velehü

müstef‘ilātün/müstef‘ilātün/müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

¹⁷¹ Hadis-i Kutsi-Tercümesi: Gizli olan bir hazine idim

¹⁷² Âl-i İmrân Sûresi 19. Ayet “Hiç şüphe yok ki, Allah indinde din, İslâm’dır.”

1. Hayāl-i rüyki gözden çıkarmam sürme-yi āsā-yı ben
Görürsemde yüzüñden nice kahr-ı cān fersā-yı ben
2. Demiñ bād-ı şaba-yı cān bahş-ı gülşen-i dildir
‘ Acebmidir ölürsem ol nefisden ruh-ı efzā ben
3. Bana bir kaṭre-yi feyz-i ma‘ rifet deryādır ‘ ālemde
Ki anda bulurum her demde nice dir yektā ben
4. Niğāhından bilendi ki ānda bir sırr-ı nihān vardır
‘ İyān etmem o remzi söylerim sırrıyla ammā ben
5. Kaleminden verdi Hakk Hakkī bana bu feyz-i ‘ irfānı
Nola levḥe yāzarsam yek beyek esrar-ı müsenna ben

(69)

Velehü

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Çü bülbül ağlamak gül gibi ḥandān olmadan yegdir
Ġam-ı ‘ aşkıyla olmak belki şādan olmadan begdir
2. Tutuşmak kiştgir-i ğamla bu meydan-ı ğayretde
Nahḥaşlık idüb maġlūb-i akrān olmadan yegdir
3. İki akçe sere şekkile kul oğlu olmak ‘ ālemde
Serīr-i ‘ izz ü nāz Mışıra sūltān olmadan yekdir
4. Kanā‘ at benim kendimle cihānda mürçe-yi āsā
Ġına-yı tām tahtında Süleyman olmadan yekdir
5. Bu demlerde neverdi defter fazıl etmek ey Hakkī
Eger vahy olsada ḥalkā varak-ḥavān olmadan yekdir

[53b]

(70)

Velehü

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Kul olmasa hiç kimse sultan bulunur mu
Yüz sürmese şu yerlere 'ummān bulunur mu?
2. Her yerde bulunmaz güzelim hüsn-i dilārā
Ken'ān bulunur Yusūf-i Ken'ān bulunur mu
3. Mevc urmasa deryā gibi ker 'aşk-ı ilāhī
'Āşıqlara dilde dürr ü mercān bulunur mu
4. Biñ kaṭre-yi kân akmazsa bu insān cigerinden
Bir lahza-yı dem vuslat-ı rahmān bulunur mu
5. Çok geldi cihān-ı tekyesine şeyh-i ilāhī
Ey Hakkı velī seyyid-i 'Osmān bulunur mu

(71)

Velehü

mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Ben ne şofiyim ne şeyhī hānḳāh
Belki 'abdi feyz-i dergāh-ı ilāhi
2. Eylemem meyl-i kerāmet bir nefes
Kim bugün içre taşarrufdur günah
3. Her umūra Hakk te'ālādır vekīl
Da'va-i ehl-i Hakk'a oldur güvāh
4. On sekiz biñ 'ālemi kılmasına
Hakk-ı muṭlaḳdır dil ehline penāh

5. Ğark-ı baħr faẓl iken Ħaġġī niye
Bīm-i ‘adlinden nedir bu āh ah

[54a]

(72)

Velehü

fe‘ülün/fe‘ülün/fe‘ülün/fe‘ül

1. Elā inne Bursāhiye’d-dāruḷī
Fein ‘izte miltü ila semti mısra
2. Ve min mısra meyli ilā cenneteyn
Fe ıayyebehe ve mekkehü ve zāke biħaşrin
3. Fefecrī biıaybe ve zuhrī bibekke
‘Alā külli ħālin ve fi külli ‘aşrin
4. Eġamtü ‘alā ‘azmetī külle ħaıv
Lizā leyse lī mezheb ehli ħaşr
5. Leīn cā’e naşrun min’el-lāhi lī
Feħaġġun liħaġġī fetūħātu naşr

[54b]

(73)

Velehü

mefā‘ılün/mefā‘ılün/mefā‘ılün/mefā‘ılün

1. Ħarīm-i ħurbe geldim vir icāzet yā Resūlu’l-lāh
Ķılam tā Ka‘be-i zātın yā Resūlu’l-lāh
2. Ħicābumdan nola ıursam serāperde verāsında
Ki yoktur görmeġe yüzün liyāġat yā Resūlu’l-lāh
3. Yüzün miħrābına ħarşu teveccüh eyledim zīrā
Saña secde bana oldı ‘ibādet yā Resūlu’l-lāh

4. Niyāzım bārikāh-ı nāze geĉsün eylerim minnet
Beni de eyle dergāha ŧefā‘at yā Resūlu’l-lāh
5. Baña farz oldu gözden kanlu yaŧ dökmek bu demlerde
Ki zīrā etmedim icra-yı sünnet yā Resūlu’l-lāh
6. Bu İsmā‘il haĉĉīnıñ kemal-i za‘fī var iken
Nice kurbana etsun yā cesāret yā Resūlu’l-lāh

[55a]

(74)

Velehü

mef‘ülü/mefā‘ilün/mef‘ülü/fe‘ülün

1. Ben bir geda-yı bi-serüpā bir haĉīr zāt
Sen serīr-i nāzda sulţān-ı ka’ināt
2. ‘Aŧĉıyla olmuŧım tutayım feyz-i rīz-i na‘at
Seyrāb olur mu na‘atım eyle gülŧen-i ŧıfāt
3. Yektā vücūd-i ‘ālem-i terkib serbeser
Ėutbu medar-ı cümle‘ eczā-yı ŧeŧ ciĉāt
4. Ser ü ĉirām kıdde ki ĉasret nikahdır
Ėubā-yı ser keŧide-i cennāt-ı ‘āliyāt
5. Cendān ki lāyık nigeĉiñ ker degilsede
Haĉĉī eyle küŧe-i ĉeŧmiñle iltifat

(75)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Merĉabā ey vadi-i tül ü rāz-ı arzū
Ėün muĉadderdir olurmu iĉtirāz ārzū

2. Günde yetmiş biñ melek germekdedir beyt-i dile
Biri birinden olurmu imtiyaz-ı ārzū
3. Ārzū-yı Ka‘be-i vuşlun baña farz oldu farz
Böyle yerlerde olur mu hiç cevaz-ı ārzū
4. Neylesun ādem budur devr-i kamerde hükümü haqq
Halk bilmez kim neder dünyāda rāz-ı ārzū
5. Ārzülardan beni yā Rab cūda kılma ebed
Ta idem esmā’ile nāz ü niyaz-ı ārzū
6. Haqqıya kadr-i kelāmın bilmedi ehl-i kıyās
Kaldı bāzār-ı cihānda şöyle bāz-ı ārzū

[55b]

(76)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Şabır et ey dilekim gelüb geçmekdir de evkāt-ı dert
Bir iki gündür ki olmuşdur cihan miķāt-ı dert
2. Bir zamān bī-derd iken dermān şürürdüñ halkdan
Hamdu’l-lāh sende vardır şimdi şad hālāt-ı dert
3. Bed’ idince kargah sun‘i’ mimar-ı ezel
Ekşerin kaldı binā-ı ‘ālemin ālāt-ı dert
4. Şuret-i da‘vāma şahit ister isen zāhid
Ruz u şeb bu āh efgānım ider işbāt-ı dert
5. Sure-i ra‘di oķu va‘d-i şabah haşre ķo
Haqqıya ders isterisen pes bugün ayāt-ı dert

(77)

Velehü

mef'ülü/fā'ilātü/mefā'ilü/fa'ilün

1. Yoktur elimde neyleyeyin ihtiyār āh
 Āh u figāna bā' aş olur ıztırār-ı āh
2. Tab-ı tenvirdir dile yandı kül oldu dil
 Bilmem neden gelür yine bu āh u zār āh
3. Ahıñ yerine hū dise olmaz mı mübtelā
 Sırrt nedir ki eyleye naçar u çār āh
4. Eğyārı etmek olmazidi āhdan habīr
 Bir derde beñzemez nideyin derd-i yār āh
5. Gülğoncalar şikefte olur Hakkıyā seher
 Etse hezār dertle bülbul-i hezār āh

[56a]

(78)

Velehü

mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Delā bir lahza erām ise maşşūd
 Nedir Bursa nedir Mısır nedir Şām
2. Nehār-i 'ömür bir sâ'atçe gelmez
 Tolar bu şişe-i çerh olur ahşām

(79)

Velehü

mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Dehn-i hāme olubdur mizāb
 Feyz-i necaş olma da pa lüle-i āb

2. Ceryān eylese medād-ı andan
Dökilür noktâlar bî-ğayr-i hisâb
(80)

3. Ola gör pey seyir ehl-i reşât
İresen menzile ta âhir kâr

4. Zâr-ı râh hâkikat itmekiçün
Mâ hâzar ola diliñde ezkâr

(81)

Velehü

mefâ'ılün/mefâ'ılün/fe'ülün

1. Sırr-ı 'uşâkı bu bezm-i ğamda
Kerem iden 'aşıkdır hâkikat de

2. Âb-ı işâm zühd bî-mezeye
Barî bir katre-yi 'aşqdan kâtda

[56b]

Şāmāh

Zemaşşeri muḳaddemetü'l-edebe zebân pâresiyle kâversi pirinç deyü tercüme eylemişdir. Pirinç me'külâtdan ma'hûd hubbedir ki ba'z-ı rivayâtta 'arḳ-ı Nebevî den mahlukdur. Verd-i aḥmer gibi. Kâvers suret-i turûsi dedikleridir ki taribde ḥâvers dirler. Arab ḥarde darveye zerre dir zammele. Ba'z-ı luġâtde kavres ṭuruvdur dedikleri yani iṭlâk üzerine ḥatâdır. Zemaşşeriniñ kâvresi pirince izafeti taḥşîş içündür. Zîrâ âhirde ṭuruv-ı pirinç içinde buluna gelmiştir. Taşnîf sadesinde olanlarıñ ba'zıları mutaḥayyer olub lem eder manayı dimiş. Maḳsûd bizim zikir etdügümüzdür. Nitekim şeyḫ zâde merḥûm ḥâşiye-yi tefsirde ḥacer-i ḥalli mu'ceme ile ḥall etmeyüb ma'nasına vasıl olmadım demiştir. Hacer-i ḥalle dedikleri bir taşdır ki serkeden nefret idüb ya'ni bir zarf-ı sergi ile mâla mâl idüb ol taş üzerine ilkâ itseler resüb etmeyüb münḥariḳ olarak kendini andan dışara ilḳa ider. Anınçün ana ḥacer-i baġız dirler. Güya sergi ile aralarında buġz ve adavet vardır ki biri birilerinden nefret iderler. Ve bir ḥacer dâḥî vardır ki ana ḥacer-i ḥalk dirler ki anıñla baş tırâş iderler. Şûretde iplik bu ma'nâ gibidir. Aḥcâr içinde andan eḥaff yokdur. Zîrâ degirmen taş kadar kebîrül-hacm olunsa

[57a]

Yine vezinde bir dirhem ancak gelür ve mıkñatısa hâcer-i cezbdirler. Zira hadîdi kendi cânibine cezb ider. Kehribâgâhı cezb etdüki pes bu halk ve nefret ve cezb etmek ahcârı mezkurenin tábâyî ve havâşşıdır. Hâcer Mûsâdan ‘aleyhi’s-selâm zarb-ı ‘aşâ ile hâsıl olan cereyân ab-ı haşşa tarîkıyle degildir. Belki harķu ‘âd vechiyledir ki mu‘cize-yi Mûseviyyeden enâmil mübâreke-yi Rasûl’ül-lâhdan salle’l-lâhu ‘aleyhi vesellem çeşmeler revân olduğu gibi. Feemma bu mu‘cize mu‘cize-yi Mûseviyyeden aķvâdır. Zîrâ el-cümle âbîñ aslâ mübâsebeti yokdur. Seķânâ Allâhü te‘âlâ ve iyyâküm men kevşere.

Hünkâr ma‘lûm ola ki hüdâvend mâlik ve şâhib ma‘nâsındır. Mâlik-i haķîķî Allâhü te‘âlâ olmağla aña itlâķ olunub ism-i zât kılındı. Allâh ve Rabb ve emşâli gibi ğayra itlâķı izâfetledir. Hüdâvend-i mâl ve hüdâvend-i câh gibi. Mübâlağâ murâd olunsa hüdâvendigâr denülür. Hüdâvendikârdan tahfîf olunmuşdur. Nitekim salâtîn Rûma Şâhân ‘acemden gelen nâmelerde hüdâvendigâr deyu yazarlar. Ve ol ki lisan-ı ‘âmme de hünkâr dirler. Hûvendigârdan ğalaţdır. Ba‘z-ı benât-ı melekût ve ekâbire hûvândi dedikleri buradandır ki elķâb-ı müşerrife ve e‘lâm-ı râfî‘ adandır. Nitekim bir vesâde-yi âsûde olan hazret-i emîriñ kıddise sirruh menķûhesi olan dahter-i *sultân* Bayezîde hûvândî sultân dirler.

[57b]

Aşlı zikir olunan hüdâvendigârdır. Egerçi ekşer ‘ulemâya aşıl mezkûr hafîdir. Ve Mevlânâ Celâle’d-dine kıddise sirruh hüdâvendgar itlâķı pederî sultânü’l-‘ulemâdan kalmışdır. Nitekim Mevlânâ demek şeyh Şadre’d-dîn el-ķonevi. Kıddise sirruh hâzerâtlarına muzâfdır. Pes hüdâvendigâr âhirinde olan ğâr lafzı ki ‘ucmeyledir. Mübâlağâ ifâde ider. Fe emma ol ki nikûğâr ve şirniğâr ve künhâr ve emşâli ev âhirindedir kâf-ı ‘arabî ile. İş ma‘nâsına zîrâ kelimât-ı mezkûraniñ cümlesi ķâ‘ide-yi naḥviyye-yi fârisiye üzere şıfat müşebbehedir. Bu luğatde şıfat-ı müşebbehe dedikleri iki ism-i cāmidden mürekkebdir. Kemân-ı ebrû gibi ki ķaşş yay dimekdir. Pes nikûğâr işi iyi veya iyi işlü ve şirniğâr ğâr-ı şirin ve künhûğâr ğâr-ı künah ya‘ni dâ‘imâ ğünâh işler demektir. Vaşf-ı terkîbi dedikleri ise böyle degildir. Belki iki cüz’den mürekkebdir ki bir cüz’ü cāmittir. Ve bir cüzü dâhî müştakdır. Dilrubâ gibi. Aşlında rubâyinde-yi dildir. Ya‘ni ğönül kapıcı sonra cüz-i şânî cüz-i evvel üzerine taķdîm ve ismi fâ‘ilin ‘âlâmeti fâ‘iliyetti hâzîf olunup dilrubâ dediler. Lâ me‘î dibâce-yi ğülistan serḥande ve sude-yi perziyân dâhî ba‘z-ı şurûḥunda künhûğâr ve emşâlinde olan kafları ‘ucme olmak üzere aḥz idüb

[58a]

İdüb ‘acemîlik etmişler ve şîfât-ı müşebbehe olduğun bilmeyüp rāh-ı tekellüfe gitmişlerdir. Ve ba‘z-ı terākib-i Fārisiyye dāhî vardır ki ana terkīb-i mezci dirler. Serhoş gibi ki aşlında hoş ser idi şîfât-ı müşebbehe olmak üzere sonra ser takdim olunup serhoş denildi. İbn-i Kemāl dekā’ikde ğalaṭ idüb serhoş da hoş sere şîfâtdır demiştir. Bilmiştir ki serin kendi hoş olmaz. Belki şāhibi ser olān hoş olur. Pes serhoşda hüsnu’l-vecihde i‘tibār olunduğu gibi zamīr mahzūf i‘tibār olunur.

Pādişā elif ile ve pādişāh hā ile beg ve emir ma‘nāsındır. Anınçün evā’ilde melūke beg dirlerdi. Orhān beg ve Murād beg gibi. Ma‘nāy-ı pādişāh rāfi‘-i veyl ve rāfi‘-i zulm dımekdir. Ve selefde vüzerāya dāhî pādişāh itlāk olunur ki bu şüretde ma‘nā-yı pādişāh muşlih-i şāh dımek olur pad zehir gibi ki zehri işlāh edici dımekdir. Bu ma‘nā vezir itlākına münāsıbdır. Zīrā lisan-ı ‘arabda vezīr celīsü’s-sultān ve hāşşatü’l-melikdir ki rāy ve müşāveresi ile sultāna i‘ānet ider ve şalāh ‘aleme ba‘ş olur. Şultān dāhî ‘arabīdır ki aşlında tasalluṭ ve istilā kahr ma‘nāsına maşdardır. Şoñra mütesallit ma‘nāsına isti‘māl olundu. Melik dāhî ‘Arabīdır ve lakin şıfatdır. Zū’l-melik ve’l-iḳtidār ma‘nāsına ḥazreti Qur’ānda sūre-yi Bakārada **vemā ünzile ‘ale’l-melekeyni** ¹⁷³de Ḥasan-ı Başri

[58b]

raziye’l-lāhü ‘anhü melekeyni kırā’at etmiştir. Ya‘ni kesr-i lāmıla va ba‘z-ı ehl-i tefsīr Dāvud ve Süleymāna ‘aleyhime’s-sellem ḥamil etdüğünde gerçi ve eteynāhüm mülken ‘azīmen zāhir ne muvāfaḳat etmiştir. Ve lakin itlākāt-ı Qur’āna muḥālifdir. Zīrā enbiyā ‘aleyhimü’s-salam nübüvvet ve hilāfet ve hükümet ile mezkûrlardır. Saltanat ve melikiyyet ile degil zīrā fi’l-cümle ihām vardır. Anınçün rasūlü’l-lah şalla’l-lāhü ‘aleyhi ve sellem şüret-i saltanātı kabul etmedi. Ve benden sonra hilāfet otuz senedir sonra melik-i azūzdur buyurdu. Zīrā ma‘nāyı hilāfet saltanatdan akvādır ki hilāfetde melik ve meliküte istilā tam vardır. Saltanat ise zevāhir-e mahsusadır. Zevāhir ise bu vatandaş tünekdir. Binā’en ‘alā hezā o maḳūle ‘ālī cenābe sultān-ı ‘ālem diseler bir zey‘aya şū başı dımek gibi olur. Zīrā dünyā ḳalilü’l –miḳdārdır. Ve ülke sultānü’l-enbiyā ve sultānü’s-şekaleyn ve sultānü’l -ka’ināt deyu itlāk iderler. Ta‘zime maḥmūdür. Zīrā e‘āmme-yi nās ma‘nāyı hilāfeti bilmezler.

¹⁷³ Bakara Sûresi 102. Ayet “(Yahûdiler Allah’ın kitabını bırakarak sihir yapmaya başladılar ve) Süleyman (sihir yapıp da) kâfir olmadı, fakat şeytanlar kâfir oldular. (Çünkü o şeytanlar), insanlara sihir ve Bâbil’deki Hârut İle Mârut adındaki **iki melek ‘e indirilen şeyleri** öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek, "Biz ancak bir imtihan için gönderildik, sen kâfirolma" demedikçe, kimseye hiçbir şey öğretmezlerdi. İşte (insanlar), onlardan karı ile koca arasını ayıran şeyleri öğreniyorlardı. Ama Allah’ın izni olmadıkça kimseye. Sihirle bir zarar veremezlerdi. Onlar kendilerine zarar verecek, faydası olmayacak bir şey öğreniyorlardı. Yemin olsun, bunu satın alanın âhiretten bir nasibi olmadığını muhakkak bilmişlerdi. Karşılığında canlarını sattıkları o şey ne çirkin idi. Keşke bunu bilselerdi!”

Pāṣā vezīr dimekdir ve etmeçe dedikleri kṛṣā dahī iṭlāk olunursa pes cā'izdir ki bu ma' nādan menkūl ola zīrā pādīṣāhlara ṣāhidīn ve ṣāhbāz iṭlākına münāsib olan vezīrlere pāṣā dimekdir. Ve elfāz-ı Türkiyyeden olmak dahī muḥtemeldir.

Beg emirdir mīr dahī dirler emirden muḥeffedir. Āmiriñ mübāleğasıdır ki mübāleğa ile emir idici ma' nāsına zīrā emir ve nehiy

[59a]

Nehiy lisānī ve fi' lī āña mufevveẓdir. Beg kaf-i 'acemiledir. Fe emmā yüzde olan beñ ki vardır anın kāfına ṣāğır kāf dirler. İbn-i Kemāl kāf-ı 'acemiyye ṣāğır kāf demekle noḡṣān göstermiştir. Sāmeḡahu'l-lāhu te' āla

Girdār bu kelime luğātde 'ādet olub işlenen iş ve ṣan'at ma' nāsına aḡz olunmuştur. Ve kāf-i 'Arabīnin kesriyle olduğu ni' metide ve deḡa'ıḡde muṣarraḡdır. Gird kesirle fi' il ma' nāsınadır. Zāhir olan fetḡa idi. Nitekim Sūdī Perziyān vaẓ' ı aṣliyesine nazāran fetḡa ile taṣḡīḡ idüb cumhūra muḡālefet itdi. Ve lākin ḡavli cumhūrda i' tibār-ı daḡṭḡ vardır ki fenn-i ferṣde mūmāresesi ḡalīl olanlara ḡafī ve belki 'adīmū'l-idrāk ve za' īfū'l-meleke olanlara ḡıffāṣe ṣems gibi muḡtefīdir. Zīrā vaẓ' ı aṣlisinden menkūl olanlar taḡḡṭḡ-i naḡl iḡün hey'etlerinden taḡyīr olunmuşlardır. Kūsāle gibi ki aṣlı kavsāledir. Ve 'Arabiyye ve feleke ki girdven dirler aṣlı gerdden me'ḡūzdur. Kesre kāf-ı a' cemī ile ki diğeri mi ma' nasınadır. Me' a heẓā gerdvan fethledir. Fethle ferā ki ferv mukabilidir. Aṣlı ferāẓdır. Kesre ker pes gird ki fetḡāla fi' li māzīdir ismiyyete naḡl olunduḡda ḡareketi kesreye taḡyīr olunmuştur. Girdārāndan mürekkebdir ki bir cüz-i girddir. Bir cüz-i girddedir bir cüz'i de ārdır kī ism-i fā' ildir. Ürdünden pes girdār lafzı

[59b]

Āvrende-i gird takdīrindedir. Şoñra dādı taḡḡiften ḡazf idüb arende-i gird şoñra vaṣf terkībī ḡılub girdār dediler. Ve cā'izdir ki gird kāf-ı 'acemiñ kesriyle degirmi ma' nāsına ola ve lakin diğeri mīlki cemi'yyet lāzım olmaḡla cemi' ma' nāsına ḡaml olundu. Nitekim zerdāger demīkend dirler. Altūnı cem' eyler ma' nāsına pes ṣıfat cemi' māla sebep olduğundan ötürü gerdār dediler. Me' a heẓā destḡāḡ teẓḡāḡ dedikleri āletdir. Lakin teẓḡāḡda el ile işlemek sebep-i müknet olmaḡla andan destḡāḡ ile ta' bīr etdiler. Ve 'āmel-i insanıñ meḡsūb ve meṣnū' olmaḡla girdir denildi. Pes girdār 'amel ve kesbdir ve'l-lāhū e' lem bitaḡḡṭṭetü'l-ḡāl

Gerden firāz ve vaṣf-ı terkībīdir. Aṣlında efrāzende-i gerdendir boyun yüceltici ve yuḡarı ḡaldırıcı ma' nāsına serūk başı yuḡaru ve 'ālī olduğundan ötürü zīrā 'ālīṣān olanlarıñ ṣānı zāhiran gerden eẓzāzīdir. Pes gerden efrāriñ ma' nāyı medlūlünde tecebbūr ve tekebbūr me'ḡūz deḡildir. Belki ol ma' nāyı ifāde iken gerden keṣ ve serkeṣ ve

emşâlidir ki kemal-i kibriyadan kimseye serfurû ve etmeyenler hakkında itlâk olunur bu takrîrden fehim olundu ki ferâzîñ aşlı efrâzdır zîrâ lisan-ı ‘Acemde

[60a]

‘Acemde mevâzi‘-i zarûretde bu mekûle hemzeler iskât. Nitekim ba‘z-ı hemzâtı vaşl işbât oluna gelmiştir. Ve efzâz efrâhterden me’hûzdur ‘ala ğayrı’l-kıyâs ka‘detün cülûsen gibi müstaķbelinde hâyı zâyâ ħalb idüb efrâzed ve efrâzende dirler. Bu şûretde maşdarı efrâziden i‘tibâr olunmak daħi vecihdir. Ve lakin muħaddeşdir ekşer Fârisiden olanlar ħavl-i evvele zehb olmuşlardır. Veliküllî vichetün.

Besî aşlı besdir bâ-yi ‘Arabi ile niçe ma‘nâsına te‘şîr içündür. Âħirinde nisbet içündür. Pes besi niçe niçe dimekdir. Besâ gibi. Zîrâ besâde daħi elif mübâleĝa ider ki anıñ daħî nisbete delâleti vardır. Pehnaverde ki gibi güyâ ve güyî deyüb elifi yeye ħalb etdikleri gibi besâ ve besî de daħî ħalb iderler. İkisinin daħî mâlı birdir. Ve tûsi ki besâyı taklîl ve besîyi teksîr içün ahz etmiştir. Cumhûra muħâlifdir. Ĥuşûşan ki mevâzi‘-i isti‘mâlât ikisiniñ daħî müfid-i keşret olduğuna dâldir. Meger ki ba‘z-ı emşile ħasebiyle ola. Nitekim dirler besâ merdmân kerîm dūċâr ĥürdem ya‘ni merdem-i kerîmra andan mülâķât-ı şedem. Zîrâ kerîm lafzı bu mişalde kılletî müş‘irdir. Ve nitekim dirler besi merdmânde madend ya‘ni besyar merdmân emdend zîrâ merdemânda olân ‘avvamın keşreti iķtizâ id bundan ma‘lûm oldu ki besi de yâ aşliyyedirler diyenin ne nesebi idrâkde aşlı

[60b]

Ve fer‘î belürsüzdür. Cüveyd cüyiden ve ‘alâ ĥılâfî’l-kıyâs cestenden me’hûzdur. Zîrâ ma‘nâları biri birine ħarîbdır ki cesten cîm-i ‘Arabiniñ zammıyle istemek ve cüyiden aramaķdır. Muķadder şûsten ve şû beden gibi yumuķ ve artmaķdır. Cesten ile testenden muzâri‘ ve fâ‘il ve emir gelmez. Belki muzâri‘de sîn vâva ve ye‘ye ħalb olunur. Cüveyd ve cüveynde ve bicüvî dirler ve kezalik şûveyd ve şûveynde ve bi şüvî dirler. Bu nev‘i tevessü‘dur ki lisan-ı fârisiyye maħşûşdur. Bu tevessü‘î bilmeyen her kelimenin kendi lafzından maşdar ahz etmekde tekellüf ider. Ve belki muħâlifi noħta‘eyler ve ħad iķtâ‘ ibin uħtu ĥâletihî ve kâh olur ki mâzi ve emir me‘ân mezkûr olub ĥâşıl bi’l-maşdar murâd olur keftekevî gibi. Söz sâd ma‘nâsına ‘Arab bu ma‘nâda ķîl ve ķâl ile ta‘bîr eyler. Ve zedĝîr gibi örme tûtma ma‘nâsına refî rûb silûb süpürme ĥaft ĥız yatub ħalkma kend kûb ħâzma ve ħoparma ve dökme şûst sūy yunma ve arınma ve neĝâri gibi ve cenk ve ĥarbe dârgîr dirler. Ve girdâr daħî dirler kâf-ı ‘Acemî ile i‘tibâr-ı ħudemâ‘ üzere giriftenden me’hûzdur. Ve dâr daħî i‘tibâriyle dâştandır. Müştakdır daştan tûtmaķ ve şaķlamak ma‘nâlarına gelur. Cenk maħalli emir olmaĝla dârgîr didiler.

[61a]

didiler ve salâatine cihândâr dedikleri dahî bundandır. Zîrâ ehl-i cihânı himâye ve hıfz iderler. Ya‘nî bi hasebi’z-zâhir esbâbına teşebbûti ile ve illâ hâfız ve hâmi ve zümerâ‘i Allâh subhânehu ve te‘âladır.

Şadef hayvân-ı bahrîdir kâmusda şadefî gîşâ’i’-d-dâr ile tefsîr-i hayvâniyetinî münâfi değildir. Dürr ve lü’lû‘ Arabidir incü ma‘nâsına bahr-i hind ve Fârisde tekevvün ider. Ve ‘aden ki Yemende bir şehirdir incüniñ iyüsü ve âna nisbet olunub dürrü ‘adeni dirler. Misk-i ezfer bilâdi şarkıyyeden tübbet dedikleri şehre muzâf olduğu gibi. Dürrü ‘adende hikmet-i izâfet budur ki dürriyây-ı Yemen sâ’ir beğârdan hâkka ziyâde münkâddır. Zîrâ sefâ’in ehl-i tevhîdi bir ser ref idüb ta‘zîm tevhîd ve ehl-i tevhîd etmesiyle Allah te‘âla anda şüret-i ‘ilim ve ma‘rifet olan dürrî hâk eyledi. Sâ’ir beğârda ise bu kabûl bulunmadı. Belki melâ’ike benî âdemin ifsâd-ı fî’l-ârz ve sefek dimâ’ etdiklerine nazarân ta‘in etdikleri gibi. Sâ’ir beğâr dahî cihet-i me‘âşîye nazarân insânı kabûl etmeyüb cevherimiz buradan mahrûm oldular. Ve âdem ‘aleyhi’s-selam dahî bilâd-ı şarkıyyeye vaż‘-ı kâdem etdikde âhûlar Âdemi ziyârete varub orada mesh-i Âdem ilevücûdlarında rayhâ-i tayyibe zühûr idüp nâficetel-misk ile mümtâz oldular. Bunda ihlâşın te’sîrine işâret vardır. Zî se‘âdet ol dilki dem-i tabî‘ atden hâlâş

[61b]

Ve râyiha-yı nefesden necât bulub misk-i ruhânî ve tayyib-i hâkânî ile şerefyâb ola. Demişlerdir ki mâh-i nisyânın onsekizinci bahri hind ve bahr-i Fârisde ne kâdâr işdâf var ise ka‘rı deryâdan gelüb eşvât ve ga‘ga‘a sâz fetih cenâheyn etdiklerinde rûyi deryâ sefid renk olur. Ve ol hâlde Allah te‘âla beraber per bereket gönderüb imtâr etdikde mâ kaderu’l-lâhe ecvâf-ı eşdâka katarât vuku‘unda cenâheyn muntabık olub fî’l-hâl ol zemin cevher âbdâr telhât merknüş idüb ınkılâb-ı haceriyyet ile ga‘rı deryâya resüb eyler ba‘de tavrı nebâta terakki idüb şecer gibi müdde ‘arûk idüb müddet haml ve in‘ikâd tamam olduğda gavvâşlar eliyle istihrâc olunur. Kâtre-yi vâhideyi müştemil olanın cevher dürrü yektâ olur. Dürrü yetim dahî dirler ve sâ’irler kıllet ve keşretle tefâvüt bulurlar. Her çend ki kâtre-yi endek ola. Cevher dâne dâr olur ve her ne kadar ki besyâr ola. Ana göre zühur ider beş altı yüz kâtre kabûl iden hırş ucundan kalîlû’l-ı‘tibâr olur. Ve ol günde mâr biçeler dahî şahrâ ve kevde dehân bâz olub ol feyz anların ağızlarında zehir kâtil olur. Pes feyz-i bâranı nisyân ki aşlı vâhiddir. Gavâbil hasebiyle müteğayyir olub fîtratından ‘udül ider. Ve ey ol fîrata ki mizâc-ı şîrden mizâc-ı kîre munkalib ola fâfhem cidden

[62a]

Ḥikmet-i ḥaḳā'ik-i eşyāya kemā yenbeği vukūfdur ki herkese maḳdūr değidir. Anınçün ba'z-ı ümmi müsni' dilere ḥakim dirler. Bizim bilādımızda neşvü nemā bulān Yunus Emre gibi ba'z-ı 'ālim nā müste'idde dimezler. Ve kāh olurki 'ilim ve ḥikmet müctemi' olur. Demişlerdir ki ḥikmet ikidir ki biri ḥikmet-i ṭabiiye ve biri ḥikmet-i zevḳiyyedir. Loḳmān ḥekimde ikisi dāḥī mevcut idi. Zīrā **“Veleḳad āteynā Loḳmāne'l-ḥikmete”**¹⁷⁴ naşşından ḥāşıl olān teşrīf muṭlaḳdır egerçiki ḥikmet-i zevḳiyye ṭabiiyeden e'lādır. Zīrā ḥikmet-i ṭabiiye ḥavāşşı zāhire-yi eşyāya vukufladır. Ḥikmet-i zevḳiyye ise esmā-yı ilahiyye yüzünden melekūt-i eşyāyı mükāşefe ve ḥaḳā'iki kā'inātı mu'āyenedir. Ve meşhūrdur ki bu ümmetde şehābü'd-dīni'l-maḳtūl cemi' beynel ḥikmeteyn eylemişdir. Ve lakin her şāhib-i zevḳ olana kāmīl ve ekmel denilmez. Zīrā ba'z-ı süllākiñ ervāḥ-ı mertebe-i 'aşḳda ḳalub biṭarīḳi'l-beḳā-i kemayenbeği derece-yi ṭabi' ate nuzūl etmişdir. Bizim bilādımızda müzāhiri çok gelmişdir. Lisāna gelmez keşf-i astār lāzım gelür. Ḥalvetiyyeden tekmi'l sülūkde behrever olanların efzāl-i şufiyyede mest vāriye-yi ḥāk olan şeyḫ bālī efendidir. Ḳaddese'l-lahu sirrah. Ve celvetiyyeden cīm ile bir vesāde-yi āsūde olan şeyḫ Muḥammed Üftāde ve Üskūdārda ravza-yı maḳām olān şeyḫ Maḥmūd Hüdāyidir. Ḳaddese'l-lāhu sirrahümā bilād-i mu'azẓamanıñ ekşerinde müştehir olanlar ricāl dedikleri

[62b]

Ṭavā'ifdendir. Ba'de zā ḥikmet zevkiyye mevāhib-i ehliyyeden olduğuna **“Yu'tī'l-ḥikmete men yeşā'ü”**¹⁷⁵ dāldir. Bu ḥikmet ehline ḥukemā-yi ilahiyye-yi ḥaḳīḳiyye ve maḳālātına kelimatı ḥikmetiyye-yi cāmi'a dirler. Anınçün anların rütbelerinden bi ḥaber olanlara anların kelimātını şerḥ etmek sezā değildir. Megerki ḥarfen bi ḥarfin tercüme ṭarīḳiyle ola. Ve illā zulümle ifsād fi'l-ārż ḥāşıl olduğu gibi. Cehille dāḥī ifsād fi'l-'ilim ḥāşıl olur. Ba'z-ı cühelānin ḥoca-yi ḥāfız ve sa'dī ve cāmī kelimātını şerhe taşaddī maḥzā gürürdur. **“Fe eynehüm men fehime merātibü'l-keḷām ve hel yedḥülü'l-seyā'isü meclise sulṭani'l-enam”**¹⁷⁶ ve Hind ve Rūm ve 'Arap ve 'Acemden ḥikmet-i ṭabiiye ehli çok gelmişdir. Ḥukemā-yı İslāmiyyede Ebū 'Ali Sinnāriyyesdir. Ve lakin İmām-ı Ġazālī ravveḥ-i rūḥa ba'z-ı teşānifinde ḥukemā-yı muṭlaḳā ekfār eylemişdir. Ḥatta Eflāṭūn ilāhı bile ānlarda idrāc olunmuşdur. Zīrā i'tikādiyatda nihadlerinde iḥtilāl ve mizāc-ı dinīlerinde kemal-i i'tilāl vardır. Ezcümle Allahü te'āla ḥaḳḳında ḥareket ve süküne zāhib olmuşlardır. Ve ḥüküm taḳdīs ve

¹⁷⁴ Lokmān Sûresi 12. Ayet “Yemin olsun ki, **biz Lokman'a**, “Allah'a şükret!” **diye hikmeti verdik**. Kim şükrederse, ancak kendisi için şükreder. Kim de nankörlük ederse, bilmelidir ki, Allah ganîdir (muhtaç değildir), övülmeye layıktır.”

¹⁷⁵ Bakara Sûresi 269. Ayet “Hikmeti dilediğine verir.”

¹⁷⁶ Tercümesi: Kelâmın mertebesinin anlayan kimseler nerdedir, sultanın ikram sofralarına dâhil olan siyâsiler mi?

tenzîhi bilmişlerdir. Ve ‘ulemâ-yı İslâmiyye buyururlar ki şer‘in terhîş etmediki nesneye i‘tikât etmek küfürdür. Meşelâ bir kimse sihrin haqîkat ve ibâhat ve te‘şirine zâhib olsa bi'l-ittifâk küfürdür. Es-sihru haqqun dedikleri bâtil mukâbelesinde olan haqla hüküm değildir. Belki burada sihrin

[63a]

Sihrin haqîkatı meshûrda eşerinin taḥaqquk ve sübutudur. Zîrâ irâdet-i ilâhiyye te‘aluk etdikde ba‘z-ı esbâb-ı celiyye ve hafîyye yüzünden aşarı ğaribe ḥârişe olur. Anınçün Qur’ânda gelür. “**Vemâ hüm bizârrine bihi min eḥadin illa biiznillâhi**”¹⁷⁷ ey bi emrihi’t-tekvîni ve demişlerdir ki ferâ’izde ‘alâ sebili’l-farziyyet ve vâcibatda ‘alâ sebili’l-vücûb ve Sünende ‘alâ sebili’l-sünnetiye ‘aḳden ve ‘amelen mûtâba‘at-ı nebeviye etmek farz-ı ‘ayn ve emr-i ḥatimdir. Binâ’en ‘alâ hezâ herkes meşrû‘atı bilüb ana göre i‘tikâd etmek gerekdir. Bir kimse kıldığı namazın ve tutduğu şavmın ne idüken bilmese ‘ibâdeti bâtil olur. Zîrâ ‘amel niyet üzerine mürettebdır. Bundandır ki nâ bâliğ olanlar namâza şuru‘da niyet eyledim mükellefler üzerine farz olan namâza dimek gerekdir. Ve şavm dâḥî böyledir. Ve imân bi'l-ittifâk bâliğ ve nâ bâliğden farz vaqi‘ olur. Zîrâ imânda sünnet mertebesi yokdur. Sâ’ir ‘amâl böyle degildir. Belki farz ve vücûb ve sünnet ile ihtilâf kabûl eder. Ve aḥlâḳ dâḥî böyledir. Meşelâ ḥayâ dedikleri şıfatda farz olân budur ki muḥerremât olan umûr-ı irtikâbdan ḥayâ ile ve mevâzı-ı nehiyde bulunmaya ve sünnet odur ki kendiniñ ve ehliniñ sev’isine zarûret-i qaviyye olmadıkça nazar etmeye. Egerçiki biḥükmi’l-fetvâ câ’izdir.

[63b]

Ve taḥkîḳ takvâ bâbındandır ki ba‘z-ı ḥazerât-ı eşḥâb razıya’l-lâhu ‘anhüm yeminle mess ferc etmeyüb mübâyî‘a-yi cenâb-ı nebevî de evlad-ı müsafehâ ve mu‘âkadeyi muḥâfaza etmişdir. Ve ba‘zılar dâḥî maḥalli edep ki fercdir. Nazar endâz olmayıb cemâli ahmediye olan nazar-ı murâ‘ât etmişdir. Zîrâ bir çeşme zeşt ve neyke nazar etmek kabîhdır. Ol dîdeki cemâl yâre muta‘ala sala ve ol iftâbdan per tunur ilah bir dâḥî mâsivadan e’maz etmek lâzım gelür. Ve lakin bu mertebeler kangı bestân istidâd da beter ve ba‘z-ı evliyâ dâḥi dest rasten sürreden aşığa tenzîl etmemiş ve ḥürmet azimesen ri’âyet eylemişdir. Zîrâ Allâhü Te‘âlâ yemînini meyamin umûr için ḥalk etmişdir. Messi Mushâf ve sebḥatü emşali gibi müste‘id olan bîḳadri’l-isti‘dâd şarf-ı maḳdûr ider. Verah ‘amele müstekîmen gider. Ve Allah el-mürşîd. Imân-ı taşdıḳi kalbîdir ki beş kışım üzerinedir. Evvelkisi iman-ı taklîdidir ki ‘avâm-ı nâs içündür. İkincisi iman-ı ‘ilmidir ki eşḥâb-ı nazar ve delîl içündür. Üçüncüsü imân-ı ‘aynî ki ehl-i müşâhede içündür. Dördüncüsü iman-ı ḥaḳdır ki ‘ârifler içündür. Beşincisi iman-ı

¹⁷⁷ Bakara Sûresi 102. Ayet “Ama Allah’ın izni olmadıkça kimseye sihirle bir zarar veremezlerdi.”

ḥaḳīkidir ki vaḳıflar içündür. Ve bir imān daḥi vardır ki ana iman-ı ḥaḳīka el-ḥaḳīka dirler. Mürselīn içindir ki Mürsellerden ḡayriler ol mezākdan bi ḡaṣnilerdir. Nitekim ‘ilme’l-yakīn

[64a]

Ve ‘ayne’l-yakīn ve ḥaḳḳe’l-yakīnden soñra bir mertebe dāḥī vardır ki ana ḥaḳīkatü ḥaḳḳa’l -yakīn derler. Bu mertebeniñ hatemü’l-enbiyāya ‘aleyhi ve ‘aleyhimü’s-selam ziyāde ihtişāş ve lüzümü vardır. Anınçün leyle-yi mi‘rācda ve ḡayr-ı evḳātta anların dāhil olduḡı maḳām ḡurbe bir ferd dāḥil olmadı. Ve cemī‘ merātibde olan imānıñ esāsı imān-ı taḳlīdīdir. Pes kişide imān-ı taḳlīdi bir vecihle ḡuvvetde gerekdir. Merātib-i yakīn ve müşahede-yi vusūlde asla müteḡayyir olmaya. Anınçün her imāna i‘tibār yokdur. Egerçiki imān-ı taḳlīdi ve icmālī mu‘teberdir. Ve kāh olur ki aşḡāb deliliñ imānı ehl-i taḳlīdiñ imānından za‘īf olur. Zīrā delīl dāḥī ba‘z-ı evḳātde şübhe kabūl idüp şāḥib-i delīliñ ḥālī müteḡayyir olur. ‘İlm-i zarūri ve imān-ı ḥaḳīki vehb-i ilāhidir ki ihtişāşıdır. Ve ‘ilmiñ verā-yi ḥicābdan olan mertebesine şu‘ūr dirler. ‘İlim dimezler. Anınçün her ‘alim nāmına olan kimse rāyiḡa-yı ‘ilim iştimām etmez. ‘İlim didüḡi kendi zu‘mi üzerinedir ki ḡavā‘id-i mec‘ūledir. Imān sebeb-i se‘ādet olduḡı gibi ‘ilim dahi bā‘is kemāldir. Pes bī-‘ilim olan mü’mīn nāḳışdır. Bī-imān olan ‘ālim gibi. Ve ‘ilme’l-yakīnde olan ‘ilm-i idrāk ḡavī ve yakīn ol idrākıñ ḡalbinde istihkāmıdır. Ve ‘ilme’l-yakīn ehli ne ḡadar fenninde kāmil olsa irşād-ı tālīb etmeḡe ḡādir degildir. Ehl-i irşād olmaḡa

[64b]

‘Ayn’el-yakīn ehli gerekdir ‘avvāmıñ ‘ilmi ‘ilme’l-yakīndir ki ekṣerī naḡar ve istidlāl üzerine mevḡūfdur. Ḥavāṣṣıñ ‘ilmi ‘aynidir ki mükāşefe-yi ef‘āl ve müşāhede-yi şifāt ve mu‘ayene-yi zāta te‘alluḡ ider. Mübāye‘a dedikleri mertebenin evvela ḡüsn-i i‘tikād ba‘dehu e‘mālī şāliha ile tevessül ba‘dehu müşāhededir. Ve sa‘il ve esbābın dāḥi merātibi vārdır ki her tālībın ḡaline ḡöre ḡidā gibidir. Pes muḡtezī eşlaḡ-ı teḡarrī etdüḡü gibi müctehid dāḥi biḡasebil vaḳit enfe‘ī taleb lazımdır. Zīrā ḡadlar muḡtelif ve esmā mute‘addir. Ve muṣārib dāḥi tenevvü‘ üzerinedir. Temyīzi ḡākim ḡāzeḡ ve ḡabīb fā’iḡa menūṡ ve eşlaḡ-ı mizāc cismāni ve ruḡāni anın ḡüsnü tedbirine merbūtdur. Nuṡuḡ bikelimeṡi’ş-şehāde ‘indel imāmü’l-a‘ḡam imandan cüzdür ki zarūret ḡalinde rüknü zā’ildir ki feemma bū ma‘na mesā’il-i müşkiledendir. Zīrā ḡadişi şāḡiḡde ḡelür ki: “**Yehrucu min’en-nāri men kāne fī ḡalbihi mişḡāla zerretin min’el-imāni**”¹⁷⁸ mişḡāl-

¹⁷⁸ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse (günahlarının cezasını çektikten sonra) cehennemden çıkar.

i zerre ednā-yi imān ve miqdār-ı dinār e‘lā imandır. Pes dinār kadar imān olan dâhil-i rûzeḥ olmaz. Andan devn olanlar ‘inde’l-lah müâ’haze olunurlarsa merâtib üzerine dâhil olurlar ki her biri vaqt-i mu‘ayyende ḥâriç olurlar. Bunda ḥâl-i ḳalble ‘amel olundu ki aşıldır ve bu ḥadisden dâhi eddek ve ihfâ kelim-ı Nebevî de gelür: **“Men mâte vehüve ye‘lemü”**¹⁷⁹

[65a]

“Enne lâilāhe illā’l-lāhü deḥale’l-cennete”¹⁸⁰ bundandır ki eşḫāb-ı fitrât ve ḡayrilerde münāfi-yi tevḥid bulunmazsa bi’l-âḫiret necât ehli olurlar. Zîrâ helak-ı muṭlak şirkdedir. Nitekim tenzilde gelür: **“İnne’l-lāhe lâ yaḡfiru en yüşrike bihi”**¹⁸¹ bundan mefhûmdur ki cemî‘ me‘âşî ve t̄â‘âtın fi’l-ḥaḳîḳa vücûdu vardır. Anınçün kimi maḳbûl ve kimi maḡfurdur. Ve lakin şirkin vücûdu ḥaḳîḳîsi yokdur. Ya‘ni şirk dedikleri bir emr-i mütevehhimdir ki anı müşrik olanların vehmi işbât ider. Bu hisse **“Şehide’l-lāhü ennehu lâ ilāhe illāhuve”**¹⁸² mu‘cebince cemî‘-i eşyâ şevâhid-i tevḥiddir. Ve bir iḳlîmde iki pâdişâh olmadığı gibi on sekiz bin ‘alem ki bir iḳlim ḥükmündedir egerçi kimi cismâni ve kimi ruḥânîdir anda dâḫî ḥâkîmferd-i vâḥiddir ki eşyâ müzâhir esmâsı ve esmâ dâḫî şûra müsemmasıdır. Pes sırr-ı vâḫide nice te‘addüt bulub kendi kendine şerîk olur. Subḫānehü subḫānehü hüve hüve ve’l-eşyâ’ü eşyâ’ü ya‘ni hüve eḫadün fi zâtîhi vâḫidün fi şifâtihi ve’l-mahiyâti hadîsetün ve’l-ḳayyümü ḳadîmün ve lâ yukâvemü’l-ḥadişü’l-ḳadîmi ve eḳallü’l-emri en yeküne zillü vücûdihi er-refî‘ fefhem ve lâ teḡlaṭü feḳad bi enne leke sivâ’ül-ḥattî fi dâ’reti’l-ḥıtaṭî ve cemî‘ ü ‘âlemü fi’l-ḥaḳîḳa bu tevḥîd üzerinedir.

[65b]

Ve lakin nûr-ı fitrât zulmet-i beşeriyet ve imkânla muḥteceb olmaḡla ḥalk-ı ‘âlem **“Yâ eyyühennas”**¹⁸³ nidâsıyla mu‘lem olmuşlar. Ve maḳâm-ı ḳarîbde ki ve naḫnü eḳrabü ileyhi min ḥabli’lvarîdi ḳatî zalâl ve bu‘ud bulmuşlardır. Lâ ilāhe illā’l-lāh diyelim kemal-i fenâ bulalım. Muḫammed rasûlü’l-lāh söyleyelim tamam-ı beḳâ’ile ḳâ’im olalım fi maḳ‘adi şıḳḳin ‘inde Melîki muḳtedir payigâhında ey Ḥaḳḳı ḥaḳla تنها kılalım hüve’l-evvelü ve’l-âḫiru ve demişlerdir ki ef‘âli dünya ile âḫiretiñ meyânında fark vardır. Ya‘ni bir nesne ef‘âli dünyâdan olsa ol ḥuşûşda ḥaber-i vâḫid şaḫîḫ ile ḥüküm ve ‘amel cā’izdir ve eger aḥkâm-ı âḫiretten ise o maḳûleyi ‘alâ’t-ta‘yin ‘aḳîde tutmaya belki diyeler ki eger bu ma‘na bana vâşıl olduḡu gibi fi nefsi’l-emri rasûlü’l-

¹⁷⁹ Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Kim Allah'tan başka ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer.**

¹⁸⁰ Hadis-i Şerif -Tercümesi: **Kim Allah'tan başka ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer.**

¹⁸¹ Nisâ Sûresi 48. Ayet “Doğrusu Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Ama ondan aşağısını dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah’a ortak koşarsa muhakkak pek büyük bir günah ile iftira etmiştir.”

¹⁸² Âl-i İmrân Sûresi 18. Ayet “Allah, kendinden başka İlâh olmadığına şâhiddir. Meleklerle ilim sahipleri de hak ve adalet üzere durarak şâhiddirler. Ondak başka hiçbir ilâh yoktur. Güçlü-dür; hikmet sahibidir.”

¹⁸³ Bakara Sûresi 21. Ayet “Ey insanlar!”

lāhdan ‘aleyhi’s-selam şadır ise ona ve sâ’ir şübütü vaqi‘ olanların cümlesine mā e‘ lemu mālā e‘ lemu īmān getirdim. Zīrā naķilde maķtū olān tevātūr ile vardır ve ‘ aķılda meczūm olan delīli ķat‘i ile şābit olandır. Ya‘ ni ‘ aķlen ve naķlen ķatī‘ olmayan nesneyi i‘ tīķāt etmek olmaz ve delil-i ‘ aķli dāķī naşş-ı mütevātire muķālif olmazsa me’ hūzdur. Ve illā maķcūrdur. Meger ki meyanını cem‘ a imķān ola bu şüretde emr-i vāķid gibi olub ma‘ mūlū bih olur sa pes ķadīs-i źa‘ if ‘ ilmiyyatda me’ hūzdur.

[66a]

Feemmā ķadīs-i mevzū‘ bi’l-kūlliye metrūkdur ve ķadīs-i mevzū‘ naķil etmek memnu‘ dur ki vaz‘ını muķātabā i‘ lām eyleye. Huşūşān ki ba‘ zı ecūr e‘ mālī müştemil ola zīrā şāri‘den ğayrısını ta‘ yin icrā etmege ķādir deĝildir. Meger ki şāri‘den ba‘ zı ķarā‘in ile aķz oluna. Ve ba‘ zı eşķābdan umūru müstaķbele müte‘ allīķ eķbār şadır olduĝu meşķūt-i nübūvvetden aķz ķarıķıyledir. Nitekim İbn-i ‘ Abbāsdan rażīya’l-lāhu ‘ anı mervīdir ki Ebu Ħanīfe deyū bir kimse gelse gerekdir ki sirāc-ı ümmet olsa gerekdir. Zīrā İbni ‘ Abbās şāri‘ degildir. Umūr-ı ātiyeden aķbār ide. Pes aķbārı kendi ‘ indinde sened ve semā‘ üzerine mevķūfdur. Bu ma‘ nādan ifrāţ idūb Ebu Ħanīfe sirāc-ı ümmeti deyū bu ķadīsī şebt iderler. Nitekim ‘ ayne’l-‘ ilimde meşķūrdur. Ve ba‘ zı kelimāt-ı mūrtezāyı dāķī kerreme’l-lāhu veche cenāb-ı nübūvvet penāha isnād iddikleri bu veche nāzırdır. Men ‘ arefe nefseķū feķad ‘ arefe rabbeķū ve emsālī gibi. Ve ‘ ulemā-yı zāķiriñ aķval-i şuru‘ ātda aķvāl-i ķarıbeleri vardır ki Ez-cümle erbāb-ı ķadīs biri birlerini cerķ iderler. Kütübü sitte her vecihle müstesna iken şaķiķaynde iki yüzden ziyāde fā müşbet işbāt iderler ve ecelle-yi ehl-i tefsīrden ma‘ dūd olanlar celal-i tefsīrde mevzūat naķl iderler. El-ķaşıl

[66b]

El-ķaşıl ķadīs-i rasūldür dedikleri maķalde maķām-ı ta‘ zīmde ķıyām edūp bir hoş tedebbūr itmek gerekdir. Ve kelimāt-ı ehl-i ķaķā’iķ dāķī böyledir. Ve demişlerdir ki muķaddişin fuķāhādan efzāldir Zīrā hıfz-ı ķadīs ve teblīĝ-i ķaķ ile mazhar-ı esrar-ı ķilāfet olurlar. Fefhem ve’l-lāhu te‘ āla hüve’l- ‘ alīmü’l-ķabīr

Şālavāt

Şālavāt-ı şerīfeniñ e‘ dādı seyyār ve envā‘ bīşimārdır ki her biri bir vecihle şābitdir. Feemma ķazret-i Ħur‘āna muķābīķ olan şālavāt-ı şerīfe budur ki zıķr olunur:

“Allāhümme şalli ‘alā seyyidina Muķammedin ve ‘alā āl-i Muķammedin ve sellim” ¹⁸⁴ seyyid zıķrī **“Enā seyyidū veledi ādeme”** ¹⁸⁵ ķadīsinden me’ hūzdur. İsm-i

¹⁸⁴ Salavat-ı Şerife

¹⁸⁵ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ben Âdemoğullarının efendisiiyim

Muhammed “İnne’l-lāhe ve melā’iketehu yuşallūne ‘alā’n-nebiyyi”¹⁸⁶den ahz olunmuştur. Zīrā Nebiyyi ma‘hūd mā kāne Muhammedun ilah āyetinde mezkūr olan Muhammeddir. ‘Aleyhi’ş-şalevatü ve’s-selāmü ve ‘alā āl-i Muhammedin ta‘mīn ba‘z-ı ehādīşde muşarrahdır. Şalli ve sellim “Yā eyyühe’l-lezīne amenū şallū ‘aleyhi ve sellimū teslimā”¹⁸⁷ emrinden cem‘ olunmuştur. İctihād-ı Şāfi‘i üzere şalavat ve selāmiñ cem‘i vācib

[67a]

Vācib olmağla Hanefiye dāhī evveli ve ahiri olan budur ki ikisinin meyānını cem‘ eyleye

Ba‘z-ı erbāb-ı haqā’iğden şalat-ı cāmi‘a-yı me’sūredir ki budur: “Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā Muhammedin nuri’z-zāti ve’s-sırrı’s-sādī fī cemī’i’l-esmā-yi ve’ş-şifāti”¹⁸⁸ Velākin bū şalavatı bundan ahşar tarīkle edā etmek dāhī mümkündür. Nitekim bu faķīre ba‘z-ı evķāt-ı münācātde mülhem olmuştur. Ol edā-yı laţif budur ki zıkr olunur: “Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā Muhammedin el-müştemili ‘alā’l-haqā’iği”.¹⁸⁹ Zīrā sırr-ı sāriden maķşūdına nūr-i zātıdır ki cemī‘-i haqā’iğde cilveger olmuştur. Pes esmā ve şifātın murād haqā’iğ-i eşyādır ki esmā ve şifātla kâ’im ve belki nūr-i zātla mütecellidir. Ya‘ni cemī‘-i haqā’iğ-i kevnīyye zıll-ı haqīķat-ı ilāhiyyedir. Ve Haqīķat-ı Muhammediyyi cemī‘-i haqā’iği kevnīyye ve ilāhiyyeniñ esrārını mütezammindir. Zīrā mażhar tamdır. Anınçün: “Allāhümme eġnini bilā feteķāru ileyke”¹⁹⁰buyurdu. Maķşūd-i nebevī cemī‘-i esmā yüzünden vech-i haqķa teveccühdür ki tafsīli ol vecihle maķşurdur. Fe e‘rafü cidden

[67b]

Bir şalat-ı laţife dāhī vardır ki sultān-ı Maħmūd ġaznevīye mensūbdur ki bir derviş secencel tab‘ın yüzünden şüret bulmuş. Ve anın bahānesiyle zuhūra gelmiştir. Ol şalavāt budur ki zıkr olunur.

Allāhümme şalli ‘alā seyyidinā Muhammedin

Māhtelefe’l-melevāni ve te‘ākabel ‘aşrāni

Ve kerrere’l-cedīdāni vestekbele’l-ferķedāni

Vebelliġ rūħahu ve ervāha ehl-i beytihi

Minnā’t-taħiyyati ve’s-selāmi ve bārik ve sellim ‘aleyhi keşīrān

¹⁸⁶ Ahzāb Sûresi 56. Ayet “Gerçekten Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona teslimiyetle salât ve selâm edin (Allāhümme salli âlâ Muhammed deyin).”

¹⁸⁷ Ahzāb Sûresi 56. Ayet “Gerçekten Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona teslimiyetle salât ve selâm edin (Allāhümme salli âlâ Muhammed deyin).”

¹⁸⁸ Salavat-ı Şerife

¹⁸⁹ Salavat-ı Şerife

¹⁹⁰ Hadis-i Şerif veya Salavat-ı Şerif

Bu şalavat hakkında denilmiştir ki herbiri on biñe bedeldir. Bir kimse anı yatduğı vakitte üç kere teveccühü tammle okusa otuz bin şalavât-ı şerife getürmüş olur. Ve ‘inde’ş-şabâh dâhî böyledir. Melevândan murâd leyl-i ve neharidir ki nûr u zûlmet ve ezdiyyât-ı intikâşla muhtelif olmaktadır. Ve ‘aşrândan dâhî murâd odur. Velâkin te‘âkibi ihtilâfiñ gayrı olmağla ‘atf olundu. Ve cedîdân dâhî vardır. Velakin kürûr ve muziyyi te‘âkibiñ gayrı olmağla ma‘tûf oldu. Cedîdân ile

[68a]

‘İdeyn irâde olunmak dâhî muhtemeldir. Zîrâ senede teceddüd ve ‘avdet iderler. Ferkdân cihet-i şimâlde iki nûrânî sitâredir ki rebi‘ ve me‘mûrda aşlâ gâ’ib olmazlar. Anların istikbâlinden murâd zühûrlarıdır. Ve bu kelâmdan te’bîd-i ‘örfî murâddır. Ehli beyti el-i ‘abâye ve gayrılara şâmindir. Âl ‘abâdan murât hâzarât-ı ‘Ali ve Fâtîma ve Hüseyindir. Rażîya’l-lâhü te‘âlâ ‘anhüm. Ve teşâretü fıtrata nâ’il olanlar dâhî anlarda dâhîdir. Ve’s-selâmü ma‘lûm ola ki on bir kere şalavât getürmenin sırrı budur ki feyz-i ilâhî insân on bir tabakadan nâzil olur ki eflak-ı tis‘a ve levh ve kalemdir. Zîrâ kalem ‘âlemi ihtirâ’ın mebde’idir. Nitekim eşerde gelür: “**Evvelü mâ haleka’l-lâhü’l-kalem**”¹⁹¹. Andan sonra mahlûk olan levhdir ki kalemîñ âyînesi ve maḥalli zühûr-ı envâr ve esrârıdır. Soñra vücûdu pezîr olan tabakât-ı eflâkdır. Bunlar külliyyât olmağla tahşîş bi’z-zîkr olunur. Ve illâ eflâkden soñra ‘anâşır-ı erbe‘a ve mevâlîdi selese dâhî i’tibâr olunur. Ve ba‘z-ı du‘aları üçer kerre kıra’atin dâhî sırrı vardır. Zîrâ insânda mertebe-yi hiss ve mertebe-yi hayâl ve mertebe-yi ‘aql vardır. binâ’en ‘alâ hâzâ

[68b]

Bu üç perde-yi hark için üç kerre okunub melâ-yi e’la cānibine ki ervâh-ı muḥaddesedir. Teveccüh kılınur. Ve feyyâz-ı mutlakdan berekât ve aşâr nüzul-i zühûr eder. Zîrâ her tâlib için semâda müvekkil rûh vardır ki anıñ yüzünden tâlibe imdâd gelür. Ya‘ni ruḥânî olduğı şüretde. Nitekim şerrîrû’n-nefs olanlara dâhî ‘illet-i cinsiyyet ile ervâh-ı ḥabeşîyye-yi cenîyye tarafından ba‘z-ı te‘âvün ve tezâhür ḥâşıl olur.

Ve du‘âda sedâd-ı sehm lâzımdır. Ya‘ni ok doğru olmadıkça menzile vâşıl olmâz. Yeteveccehe dâhî ona kıyâs oluna. Ve iğrâz-ı şahîḥa için istiğâl-i du‘â me’sûrdur. Umûr-ı uhreviyye için olmak evlâdır. Zîrâ meṭâlib-i fâniyye te‘alluku şâlih degildir ki vücûdı serî‘i’z-zevâl ve ḥuşûli müte‘âkib-i izmiḥlâldir. Velakin erbâb-ı ḥaḳdan olanlara ḥalk ḥicâb olmâz. Ve dünyâyâ bieserihâ mâlik olsa daḥi deryâ gibi tegayyür qabûl eylemez.

¹⁹¹ Hadis-i Şerif veya önemli söz

Ed' iye'

Bebr-i kûhsâr bahadırı şîr-i bişe zâr şafderî. Hâzret-i mürtezânîñ kerreme'l-lâhü veche cemi'-i şedâ'idde siper-i kaçâ ve cümle-yi mehvâvifde iştiğâl için irtizâ itdüğü du'âdır ki vi'â'i'l-'ulûm ve gîşâ'ü dîruri'l-fehûm olan ibni

[69a]

'Abbâs râziye'l-lâhü 'anhümâ cenâb-ı haydar kerrârdan nakl eylemiş ve gıdâü'lkâ'inât olan şeyh-i Mekkî kuvvetü'l-kûlûb nâm-ı kitâbü'l-hakâ'ik-i encâmda sübut kılmıştır. Ol du'â budur.

“Yâ kâf he ye 'ayn sâd e'ûzu bike mine'z-zunûbi elletî tûcibü'n-nekıme. Ve e'ûzü bike mine'z-zunûbi elletî tûgayyirünni' me. Ve e'ûzu bike mine'z-zunûbi elletî tehtikü'l-işme. Ve e'ûzu bike mine'z-zunûbi elletî tehîbisü gayse's-semâ'. Ve e'ûzu bike mine'z-zunûbi elletî tûdîlü'l-e'dâ'e. Unşurnâ 'alâ men zalemnâ.

Bu du'â 'alâ münâkıbde kâf he yâ 'ayn sâd şûret-i münâdiyede vâkı' olmak esmâ'i ilâhiyyeden olduğuna delâlet ider. Nitekim ba'zıları zâhib olmuşlardır. Ve câ'izdir ki her harfî bir şifât-ı ilâhiyye rumuz ola. Kâfî Hâdî. Yedu'l-lâhi fevka eydîhim. Yâ men yucîru ve lâ yucâru 'aleyhi. 'Azîzün. 'Adlün. Sâdîku'lva'di şârifü'l-e'dâ'i gibi. Ve men zalemnâ kavlinde Mu'âviyeyi zulûmle vaşf vardır. Zîrâ du'â-yı mezkûr kıtâl-i şıffinde vâkı'

[69b]

Olmuştur. Şıffîn siccîn vezni üzere şatı-yı firâtda bir mevzu'dur ki hicretin otuz yedinci senesi müştemil olduğu şaferü'l-hayrın gırresinde mevzu'-i mezkûrdur. Hâzret-i 'Alî ve Mu'âviye meyânında harb ve kıtâl vâkı' olmuştur. Bu cihetden halk-ı 'âlem ile el-ân şehir-i şafer ile teşe''üm iderler. Velakin teşe''ümleri 'örfdür. Şer'î degildir. Ba'de zâ hâzret-i 'Alîniñ huşûş-i Mu'âviyede ta'rîz-i zulûm etdiği hılâfet hakka-yi 'Alîniñ olmağla delâlet ider. Nitekim mecmu' 'aleyhdir. Velakin hâzret-i aşhâb biri birlerine etdikleri mu'âmelât ve kıldıkları edâyı gılzat semât sâ'irler hakkında senet olmayub hakkı eşhâbda mu'tlakâ sū'i edâdan imsâk ile me'mûr olmuşlardır. Ve hâzret-i 'Alîniñ bi'l-âhire istişhâdında “**Veyektülüne ennebiyyine bigayri'l-hakki**” sırrına remz vardır. Pes anın istişhâdı ma'âm-ı hılâfetini münâfî degildir. Zîrâ fi nefsi'l-emr hüccet ve burhânla menşûrdur. Kâle te'âla “**İnnâ lenensuru rusulena**”¹⁹² vefi'e-yi 'alâ fi'ehi 'âde lehü olduğuna ve “Yehku ya 'ammâru yektulûke el-fietü'l-bâgiyettü” hadîsi dâhî hüccet 'âdiledir. Zîrâ rûz-ı Şıffinde 'Ammâr Yâsir râziye'l-lâhü 'anhe cânıb-i 'Alî de istişhâd olundu. Lâ semmiyâ hayru't-tâbi'îne Üveysü'l-Karanî

¹⁹² Mü'min Sûresi 51. Ayet “Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında, hem de şâhidlerin kıyâm duracağı gün (**kiyamette**) muhakkak yardım edeceğiz.”

[70a]

Raẓıya'l-lāhü 'anhe dāhī muzāherāt 'Alīde bulunub āhır cām-ı işām şehādet oldu. Üveysin feẓā'ili na maḥşūrdur. Hāzret-i 'Ömer raẓıya'l-lāhü 'anhe anıñ ḥayr du'āsı almış. Ve 'Alī dāhī muḳārenetiyle ḥazẓ u tām bulmuştur. Bundan zāhır olur ki erbāb-ı şalāhıñ du'āları isticlāb ve teveccühlerini iktisāb-ı mu'tād ḳadīm ülü'l-elbābdır. Hattā mütekeffil-i se'ādet-i dāreyn Rasūlü's-seḳaleyn ḥazretleri 'aleyhi's-ṣaletü ve's-selam ḥazret-i 'Osmāna raẓıya'l-lāhü 'anha ḥıṭāb idüb **“Lā tensā min şālihī duā'ike”**¹⁹³ buyurduklarından insānū'l-uyūn nām-ı kitāb manẓūme-yi 'aḳd-i taḥrīr-i müsteṭāb eylemiştir.

Du'a-yi Āḥar

Umūr-ı diniyye veyā aḥvāl-i salṭanat veyā ḡayrı ḥuṣūş da beyne'n-nās ihtilāf ve iftirāk ve ihtilāl vākı' olsa müdāfe'a-yi ḡavā'il ve muḥāfaẓa-yi devā'ir için iştiḡāle sezā du'a' 'acā'ib nümādır ki ḥazreti Mūsā 'aleyhi's-selām iḳtāl-i recüleynde zebāne götürmüş ve İbni 'Ömer raẓıya'l-lāhü 'anhümā dāhī ol virdle ba'z-ı vaḳā'i'de iş bitirmiştir. Ol du'a sure-yi ḳaşaşda olan bu āyetdir ki zıkr olunur. Ve keşide-yi simṭ-i taḥrīr kılınır. **“ Rabbi bimā en'amte”**¹⁹⁴

[70b]

a'leyye felen ekūne zāhīrān li'l-mücrimīne”.¹⁹⁵ Zekerehu's-şeyḥ reşīdü'd-dīni'y-yezdā fi't-tefsīri'l-mevsūm-i bikeşfi'l-esrār.

Du'a-yi Tā'ün

Bu du'āyı defi' tā'ün için hergün okumak müstecab olmak üzere şuyūḥ ḥadīşden Sirācü'd-dīni'l-bālakāniden nakil olunur.

Bismillāhi'r-rāhmāni'r-rāḥim

Allāhümme inni e'ūzu bike mine't-ṭa'ni ve't-ṭā'uni ve 'aẓīmi'l-belā'i fi'n-nefsi ve'l-ehli ve'l-māli ve'l-veledi

Allāhü ekber Allāhü ekber Allāhü ekber

Mimmā eḡāfū ve eḡzeru

Allāhu ekberu 'adede zünūbenā hattā tuḡfera.

Allāhümme ṣalli 'alā seyyidinā Muḥammedin şāḥibi'l-kevşeri.

Allāhümme yā 'aẓīme's-sulṭāni āminnā fi'l-evṭāni.

Ḥayyūn şamedūn lehu kenefūn vāḳin.

Ḥayyūn şamedūn lehu kenefūn bāḳin

¹⁹³ Hadis-i Şerif -Tercümesi: Ey salih insan (hz. Osman) beni duanda unutma.

¹⁹⁴ Kasas Sûresi 17.Ayet “Mûsa, “Yâ Rab! Bana olan bu in'âmın hakkı için, artık suçlulara hiçbir zaman yardımcı olmayacağım.” dedi.”

¹⁹⁵ Kasas Sûresi 17.Ayet “Mûsa, “Yâ Rab! Bana olan bu in'âmın hakkı için, artık suçlulara hiçbir zaman yardımcı olmayacağım.” dedi.”

Bismike Allāhümme sellim.

Zekerehu fîşerhi't-terğîb ve't-terhîb el-müsemma yeftehu'l-ķarîbü'l-mücîb min kütbi'l-eĥādîş.

[71a]

Du'ā-yi Sefer

Bu du'ā ma'nevi zû'l-irşâdi'l-kaviyyi ĥazreti Şeyĥ Şadre'd-dîn el-Ķonevîden ĥaddese'l-lāhü sirrahü menķüldür ki tefsîri Fâtiĥa-yı ĥaķā'iki meşĥûnda mezmûndur ki cenāĥ-ı sefer ve seyāĥat üzerine olan sâlik her şabaĥ ve müsâmeraĥ teveccûhe bu du'âyı şebbâl eylese üç zafere ĥareket ve âşiyân-ı vaţana şihĥatle 'avdet eyleye.

Allāhümme ente's-şāĥibü fî's-seferi ve'l-ĥalîfetü fi'l-ehli ve ente ĥasbî fî seferî fike vel'ivažu 'annî ve 'an külli şey'in Ve ni'mel vekîlü ente 'alā mā ĥaleftü mimmā kâne meşāfān ileyye 'alā sebîli'l-ĥuşûşî min zâtin ve şfatin ve fi'lin ve levâzimin külli zalike ve mā ezaftahu ileyye îzân min ĥaysü istiĥlâ fike lî 'alâ'l-kevnî izâfeten şâmileten 'âmmeten muĥîţaten feķum 'annân bimā şî'tehü minnâ

[71b]

Keyfemâ şî'te ve fî külli mā şî'te fekefânâ ente 'ivażân 'annâ ve 'an sivânâ ve'l-ĥamdü li'l-lāhi rabbi'l-'âlemîne

Du'ā-yi Teraķķi

Erbe'in-i İdrisiyyede mezkûrdur ki bir kimse on iki gün beher yevm yigirmi beşer kerre

Yâ tämmü'l-mülki felâ teşifü'l-elsünü künhi celâli mülkihi¹⁹⁶

Virdine şafâ-yı bâtın ile iştiĥâl eylese tereķķi-yi münâşib ve zafer-i murâdât ile şrefyâb ola

Du'ā-yi Diger

İmâm Zerrûķi raĥimehu'l-lāh te'âla şerĥ-i esmâ-yı ĥüsnâda erbe'ini İdrisiyyeden naķl ider ki bir kimse bir cām şînî üzerine “**Yâ ĥāĥiru ze'l-beţşî's-şedîdi'l-lezî lâyuţāķu intikāmuhu**”¹⁹⁷ kelimâtını yazub şoyun ma'ķûd 'ani'n-nisâ' olan kimseye içürse münĥalle ola biznillāhi te'âla. Veya vaķt-i muĥārebede şevb-i ĥarb üzerine terķîm eylese e' dâsı maķĥûr ve ĥuşûmı maĥlûb ola bi te'sîr Allāhü subĥānehu

[72a]

Muşţafa ismiyle müsemma olanlar vird-i münâşib yâ Raĥmandır ki beher yevm ĥesâb-ı ĥurûfi üzere iki yüz toķsân sekiz kerre ihşâ eyleye. İsmi Aĥmed ve Muĥammed

¹⁹⁶ Tercümesi: Ey her bakımadan tastamam olup,yüceliliĥinin,saltanatının ve tüm yönlerini dillerin vasfedemediĥi Tamm ismiyle müsemme olan Allahım

¹⁹⁷ Tercümesi: Ey İntikam almasına kimsenin güç yetiremediĥi, engelleyemediĥi şiddetle ve kuvvetle tutup yakalama sahibi olan Kahhar ismiyle müsemme olan Allahım

ve Maḥmūd lehu müsemḡā olanlarıñ münāsibi dāḡi ism-i mezkūrdür. Zīrā Rasulü'l-lah şella'l-lāhu 'aleyhi ve sellem ism-i Raḥmāna mazḡarı tam idi. Nitekim **“İnnā erselnā raḡmeten lil'ālemīn”**¹⁹⁸āyeti **“ Ve inneke le 'alā ḡuluḡin 'aḡīmīn”**¹⁹⁹ naşş-ı ma' nā-yı mezkūre dāldir. Süleymān ismine münāsib olan isim şükūre mülāzetmdir. Zīrā Süleymān 'aleyhi's-selām mülk-i 'aḡīme mazḡar olmaḡla derece-yi devlet-i salṡanat şükūre nāḡır ve dā'ir idi. Davūda vedūd ismi ve Yūsufa 'Azīz ismi ve İskendere Muḡīṡ ismi ve Eyyūbe Mu'ṡī ismi münāsib olduḡı gibi. Kelām bir vird ve şurūd u ḡuyūduyla iḡşādedir. Tāki eḡeri ḡāhir ola. ṡahāret-i zebān ve şevb ve mekān ve tecezzū ḡuzūr-ı dil gibi. Feemma ḡuzūr-ı dil ve şafā-yı bāṡın şart-ı ekvādır. Müşevveş bulunan mevāzi' de ḡalvet-i iḡtiyār etmek gerekdir. Ve vaḡt-i seher işrāk ve zuḡāya dek zamān iştiḡāldir. Zīrā evḡāt-ı mezkūrde ehlu'l-lahe ḡālāt-ı 'acībe ve ilḡāt-ı māḡrībe ḡāşıl olur.

[72b]

(82)

Velehü

mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Siḡirle ḡülen her dīdeye ḡādu ḡörünür
Aḡzına alsa medād sīḡi şu ḡörünür
2. ḡörünür āyinem içinde ciḡān-ı esrār
Pāk ve şāfi ola ger āyine her dū ḡörünür
3. Fī'l-ḡaḡīḡa bekā-yı dūnyā ile 'uḡbā birdir
Ḳalb ü ḡālīb bir olub ḡeşmime o bu ḡörünür
4. Aḡlasun şolki fenā taḡtına sultān oldu
Ki anın 'ākibeti dīdeye o uyḡu ḡörünür
5. Ḳıl ḡadar ḡalmadı 'ālemde vücūd-ı Ḳaḡḡī
Ḳeşm-i pir 'illete baḡılsa velīmü ḡörünür

(83)

Velehü

mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

¹⁹⁸ Hadis-i Şerif -Tercümesi: “Muhakkak ki ben ancak alemlere rahmet olarak gönderildim.”

¹⁹⁹ Kalem Sûresi 4.Ayet “Gerçekten sen, büyük bir ahlâk üzerindesin.”

1. Şu kim bî-tahtdır çarh üzre keyvân olsa da neyler
Degildir çünkü lâıyık tahta sultân olsa da neyler
2. Şu kim encâm-ı kârı bülbül âsâ giryedir anıñ
Bir iki gün fenâ bāğında ħandan olsa da neyler
3. Cigerden dem çekide olmadıkça tîğ-ı miñnetden
Cihân-ı cenkcüden çehresi kân olsa da neyler
4. Kalendarlik ħaķıķatde ‘alâ’ikden şoyunmaķdır
Tecerrüd olsa dilde ten-i ‘uryân olsa da neyler.
5. Çü İsmâ‘ıl yokdur çünkü teslim-i dil ey Ĥaķķı
Zarûrî ħancer mevtiyle kurbân olsa da neyler

[73a]

(84)

Velehü

fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün

1. Yâ ilâhi budur saña recâ-i fuķarâ
Fuķarâyı koma kim ola zebûn-i ümerâ
2. Merdim çeşmimi ağlatma ilâhi çü yetim
Çünkü bahır girmek ġarķıdır âğ u kâra
3. Nice demdir ki gözüm yaşı kızıl kân oldu
Çeşme-i feyzini şimdi Nekîri ile eczâ
4. Ĥulle-i sündüs ile cismime ver arayış
Bir kefenle koma tenhâ tehnâ taht-ı şera
5. Sırr-ı pâkıñ Ĥaķķı ħaķķıya tecellî ile
Nûr ki çünkü seniñ âyinedir cürd ü serâ

Velehü

(85)

mefā‘ılün/mefā‘ılün/fe‘ülün

1. Delindi bağrım āhır-i nāye döndi
Hamīde oldu kıddem-i yāye döndi
2. Aşkarken katre katre eşk-i çeşmim
Temevvüç eyleyüb deryāya döndi
3. Güneş gibi zevāle irdī ‘ömrüm
Vücūdumda nazar kıl sāye döndi
4. Ne cüz’i demde demşir oldu sırāyet
Teğayyür buldı āhır māye döndi

Ara yazı-Ḥamīr māya ve fihi eyhām

5. Katar oldu fenā semtine a‘zā
Çekildi girdi şān-ı elāya döndi
6. Mezārı üzere Ḥaqqının çimenler
Serāser bir yeşil dibāya döndi

[73b]

(86)

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Kile lī tucāhe’l-ka‘bete’l-müşerrifeḥü
Ente min ehli beyti’n-nübüvve
2. Ḥamdülillāhi kim menem āl-i rasūl ma‘nevī
Oldı cāhım cāh-ı eşrāf-ı cihānıyla sevī
3. Ceddi pāki mābihi’lfahrim olubdur Muştafa
Silsilem iş bû nesebde gāyet olmuşdur kavī

4. Hâşimîyim Hâşimîyim Hâşimîyim Hâşimî
Olmuşum rāh-ı şerefde Muştafânîñ pirvî
5. Döndürür miske dem-i āhūyı feyz-i terbît
Hûn içinde seniñ olur la‘ lile āhir-i müstevî
6. Hakkıya bu ni‘ mete şükür eyle kim Mevlâ seni
Kıldı ehli beytten turdukça bu dünyâ evi

[74a]

(87)

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Dergāh-ı hâkdan beni devr eyledi ‘ işyân-ı dil
Kıl şefā‘ ât bende ki yâ rahmeten lil‘ âlemîn
2. Silsilem eyle iki ‘ âlemde Hakkâ muttaşıl
Kıl şefā‘ ât bende ki ya rahmeten lil‘ âlemîn
3. Sen ki miftāh-ı vücūd cümle-i e‘ yānsın
Cevher-i cevd ü ‘ aţāya ta ezelden kansın
4. Niçe bir nār-ı elemde bu vücūdum yansın
Kıl şefā‘ ât bende ki ya rahmeten lil‘ âlemîn
5. Hâşıl olur zemzem-i nuţkun ile şad şad-ı şifā
Vasıl olur qalbe ihsânınla envā‘ -ı vefā
6. Dir bu Hakkî bulmağa mir’ât-ı cān içre şafā
Kıl şefā‘ ât bende ki ya rahmeten lil‘ âlemîn
Tala‘ a fîl-Hatīm²⁰⁰

(88)

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

²⁰⁰ Kâbe-yi muazzamanın kuzeybatı duvarının (Irakî ile Şamî köşelerinin) karşısında, yerden 1.25 m. yükseklikte yarım daire şeklinde bir duvar bulunur. Bu duvara “Hatim” denir. “Talaā fîl-Hatīm” ifadesi Arapçada mecazi bir anlamda kullanılır ve çok değerli veya önemli bir şeyin ortaya çıkması anlamına gelir.

1. Dem eker   aşk erleri    lemd  ejderler gibi
Dilleri suz n ider te ir a karlar gibi
2. K bbe-i ar   h-ı    dan olur b r n r z
   letinden  alvet-i  amm mve  derler gibi
3. Bahar feyz  eylese b d-ı ir dat mevc-i h z
Ma  rifetler    ıl olur dilde gevherler gibi
4. Z hid    ded  de bitmez meyve-i   aşk-ı  ud 
Hi    durular olur mı per-perverler gibi
5. Ehl-i bu l n   ret-i  a dan g r n r  a  ıy 
G steririz neler be  e kendilerin erler gibi

[74b]

(89)

mef  l n/fe il t n/mef  l n/fe il n

1. Der num etdi m nevver tecelli e ad 
  Aceb mi g rmezisem deva-yı zulmet  ebedi
2. Kem l-i feyz-i il hi iri di c n u dile
Ta ardı c yi yine ba r-ı  ulz mu  meded 
3. Bu fenni   aşk  ne bils n Eb    Al  S n 
Ki   a ıl    r olubdur yanında mu  temed 
4. Dir  -i gev hiri hayv na etme gerdan-ı sened
Yanında z hidin ime bu r zdan  adr 
5. Bug n kelam-ı  a   at  i  r isterse 
Kel m-ı  a   ıy  g zle ki  a dır senedi

(90)

1. Hârdan kül çıkarır gülşen-i hikmetu'l-lâh
Sedef içre bitürür düznemi rahmetu'l-lâh
2. Merğ-i a' māyı şeb ruz bırākmaz gözden
Seniñ hārāda verir düdeye ni' metu'l-lâh
3. La' l ider kânbed hişānda seniñ saḡati
Misk idüb hūni verir kadrine kıymetu'l-lâh
4. Beyt-i ma' mūrı sipihre çıkarır şüretde
Andan efzūn verir ka' beye hürmetu'l-lâh
5. Haqqıyā sen ne nebīsin ne velī 'ālemde
Yeniden verdi saña hıfzla 'işmetu'l-lâh

[75a]

Ḳıle li fī'l-maṭāf

Lā büdde liehli't-tevfīk min şelaṣeti envār. Ya'ni bir kimseniñ ehl-i tevfiḡ ve i' nāyet olduğunun ' alāmeti vücūdunda üç nesnenin vücūdudur.

Nūru'l-ilm. Evvela nūru'l-ilm hāldir. ' İlme nūr iṭlāk eyledi. Zīrā zulumāt zulüm ve me'āşī ve cehilden necāt ana menūtdur. Ve ' ilm-i hālīñ ' ilm-i icmālī kifāyet etmez. Belki taḡşīlen vuḡūf ve ihāṭa lāzımdır. İcmāl ' ilm-i ḡalīn ḡayriyededir.

Ve nūru'l-Hüdā. İkincisi nūr-ı hidāyetdir. Ya'ni nūr ' ameli şālīḡdir ki nūr ' ilmi nāfi' üzerine müterettibdir. Tāki ḡalīb ve ḡalib ḡizmetde mutetābık ve ṭarīḡ-i ḡaḡḡa sülūkde mütevāfiḡ olalar. Zīrā ' ilmin şemeresi ' ameldir. Nitekim rūḡuñ eṣeri ḡareket ve iḡsāsdır.

Ve nūru's-şebāt. Üçüncüsü nūr-ı şebātdır ki ' amele müdāvemetdir. Ve illā inkıṭā' -ı müdde-i mü'eddi olur. Nitekim kohsārān cūlara feyz-i ābile imdād etmese şahrālardan şular kesülüb insān ve ḡayvān ve nebātın helāk ve fenāsına bā'eş olur. İnsāndan murāt rūḡ-ı insānī ve ḡayvāndan maḡşūd nefis-i ṭabī' iyye ve nebātdan maṭlūb āşārı maḡbūle-yi ḡayātdır ki müntefi' bihdir. Anınçün demişlerdir ki tārikü'l-vird mel'ūnun ya'ni tārikü'l-vird olan kimse teraḡḡiyātdan maḡrūm ve maḡāmāt-ı muḡarrabīnden meṭrūd ve maṭrūḡdur. Pes sa'y idüb ' alā'd-devām envār-ı şelaṣe ile mūnevver olmaḡ gerekdir.

[75b]

Ḳīle lī ḳubīle's-ṣubḥi yevme'l-ḥamīs

Men idrake'n-nübüvvete'l-ūla lem yüdrük illā cüz'e Muḥammedin ṣalle'l-lāhü 'aleyhi ve selleme Kemā enne men edrāke'l-hilāli feinnehü lem yüdrük illā cüz'e'l-bedri fe eyne idrāke'l-cüz'i min idrāki'l-küllü. Ve lem yetesenne ḡalike ey idrākü'l-küllü kemā hüve illā lilümmeti'l merḥūmeti feinnehüm. Ve in lem yüdrükü en-nübüvvete'l-ūla ve hiye nübüvvetu'l-ümemi's-sāligihi'l-vāḳi'ati fī ezyedi min ḥamseti elf senetin min ibtidā'i düveri's-sünbületi lākinnehüm biidrākihim. En-nübüvvetu's-ṣanīyetü'l-Muḥammediyyetü'l-vāḳi'atü fī evaḥiri'l-elfi's-sādisi ḳad edrekü eczā'en en-nübüvveti külliha. Fehüm enveru 'inde'l-lāhi te'āla min ehli'n-nübüvveti el-ūla kemā enne'l-bedrü enveru mine'l-hilāli. Ve fīhi işāretün ilā faḡlihi. Hazīhi'l-ümmetü ve ilā vaḥdetü'n-nübüvveti fī'l-ḥaḳīḳihi feinne külle nübüvvetin vaḳi'atin min ledün ādeme 'aleyhi's-selāmü ila zamāni nebiyyinā ṣalle'l-lāhü 'aleyhi ve selleme feinnemā hiye min eczā'i'n-nübüvveti'l-muḥammediyyeti ḡaḥerāt fī ṣuveri muḥtelifetin. Ve ṣerā'i'u mütenevvi'atü bi ḥasebi ihtilāfi'l-ezmāni ve'l-eṣḡāṣi. Fenübüvvetühü 'aleyhi's-ṣalevatü ve's-selāmü nübüvvetün külliyyetün cāmi'atün licemī'il nübüvvāti cemi'il-küllü lieczā'ihī. Ve itlāḳu'n-nübüvveti's-ṣāniyeti 'aleyhā innemā hüve bii'tibāri teḳaddümü'n-nebevāti'l-cüz'iiyyeti fī'l-'ayni'l-ḡārici. Feleyse fī'ḡ-ḡāhiri illā nübüvvete ūla ve nübüvveten ṣāniyeten ve leyse

[76a]

Fī'l-ḥaḳīḳati illā nübüvvete vāḥideten tilke'n-nebevāti'l evveli min evāililhā ve tefāṣililhā. Kemā ennehu leyse illā bedra vāḥiden. Feleyse elhilālū ve mā yelihi min'el-merātibi illā min mebdāi ḡalike'l-bedri. Ve tefāṣilīhi ve fīhi rumuzun ile'l-farḳı beyne meḳāmi'r-rūḥi ve meḳāmi'l-ḳalbi. Fā inne meḳāme'r-rūḥi kemaḳāmāti'l-enbiyā'i 'aleyhi's-ṣelāmü. Fimerātibi'n-nübüvvātihim. Ve meḳāmü'l-ḳalbi kemeḳāmi nebiyyina 'aleyhi's-ṣalevatü ve's-selāmü Fi mertebeti'n-nübüvvetihi. Fe innehü kemā enne meḳāme'l-ḳalbi ecme'ul-meḳāmāti. Liennehü'l-menzilü'l-ileyhi ve'l-münḡirü'r-raḥmānī. Fekeḡa nübüvvetü Muḥammedün 'aleyhi's-ṣelevatü ve's-selāmü ecme'u'n-nübüvvāti. Liennehü be'aṣe litetmīmī meḡārimi'l-aḡlāḳi. Ve tafṣilü'l-meḳāmāti 'alā'l-itlāḳi velleḡi lā nebiyyün ba'dehu la müṣirri'an ve lā mütābi'an. Fe inne'l-ḡilāfete ḳā'meten meḳāme'n-nübüvveti'l-kemāli isti'dādāte'l-veresīhi'l-Muḥammediyyeti. Ve kemā enne teḳaddüme'r-rūḥi 'alā'l-ḳalbi lā yestelzimü faḡlehü 'aleyhi min külli'l-vücūhi. Liennehü ḳad yekūnū'l-veledü ekmele mine'l-vālidi. Fekeḡa teḳaddeme ādeme min yelīhi 'aleyhi ṣalle'l-lāhu 'aleyhi ve selleme. Velizā yekūnū ādeme ve men dünēhu

tahte'l-vā'ihî yevme'l-kıymeti. Ya'ni livāühü'l-‘ālî müştemilün ‘alā cem‘il-ulviyyeti felā livā'ü fevķihî. Ve'l-küllü dahilün tahtehu. Ve fihî telvîhun eyzan ila enne ev aħara hażihî'l ümmeti ecme'a min eva'lihā ġāliben li ennehu külemā teķāribü'z-zemāni iştedde zuhūru'l-emri ve's-şemsi şemsi ve in lem yerehā ezżarīru vel hafāşü. Ve'l-ħamdü lillāhi te'āla 'alā nu'amāi'l-mütevātirihi ve ālāi'l-mütevāfireti

[76b]

Şadera fî'l-ħaķîmi 'anlisāni'l-inbisāķi

“Eclibū lî külle leylin külle nevmin”. El-murādü min külli nevmin külle rāħatin ve ħużürin lilķalbi yuķavvîhi ‘aletteveccihi ilā ‘ālemi'l-meleküti. Feinneħü ķad yeteşevveşü ħālühü. Emma min ciheti'l-efķāril-‘ā'ıķati ev min ba'zi'l-avārizi'l-ħāriciyyeti'l-māni'ati'l-ķāriħati. Key yenālū'l-yā'ü ķāfen külle yevmin. El-mürādü mine'lyā'i el-yedü'l-yümna elkātibetü. Ve mine'l-kāfi'l-kütübi ve'r-raķmi. Ey key yenālū ileyhi ketbe şey'ün min'el-vāridāti külle yevmin ve şabāħin. Feinneħü izā zāle elħużürü ve zehebet el-cem'ıyyetü cā'e ķaħeķa'l-ħāmmi feyekünü'l-yedü mu'aķķıleten 'anilķitābeti. Min te'āla 'an şıfāti'l-muħaddişine. Ey men erāde en yetenezzeħü 'an şıfātin muħdeşin mişlehü ve yedħule fî zumreti'l-melā'ıketi'l-muķaddeseti. Bel yetteşifü bişıfati's-şamedıyyeti'l-maġbūķi bihā 'inde ehli't-tecerrüdi ve'l-insilāhi liennāha min'eş-şıfātıl'alā'l-eħadiyyeti. “küllü yevmin ķāne mu'tāden eş-şavmü”. Ya'ni zalike't-tenezzeħü lā yaħşülü lehü illā bi'l-i'tibāri li's-şavmi ve'l-müdāvemeti 'aleyhi ķemā hüve şān el-mürtāzine. Ve'l-ħāşilü enne's-şavme ve'l-müvāşalete yuşalı's-sālikü ilā derecāti' il-muķarrebine minhü'l-mücerredāti. Feyekünü min eķrabi'l-mevcüdāti ilā 'ālemi'l-ihtirā'i feyezidü aħezühü 'an'il-lāhi te'āla bilā vāşıtatın. Lātüdiri ke'sān illā yā sākıyān.

[77a]

Ya'ni fî ba'zi'l-mecālisi ve hiye mecālisi'z-zehādi'l-fāriġine 'anizzevķi'l-memlevine bi'l-inkāri. Kemā yedüllü 'aleyhi't-teķlilü biķavlihi. “meşrebül'irfāni mürrun 'inde ķavmin”. Felev ķāne'l-meclisü meclise'l-işşāķi'l-meşħünine bi's-şevķi ve'l-cezbi lekāne heze'l-meşrebü 'azben zelālen cidden lā mürren māliħān ze'ākān. Fā idāretülke'si fihî dā'iretün bi'l-emri. Ve fî zıddihî bi'n-nehy

Şümme verede fî'l-ħaceri eyzan

(91)

müfteilün/müfteilün/fā'ilün

1. Bāyi'ü'l-lāhe bitaķbīli'l-ħacer

Ķable hedeme'l-beyti eydi men fecer

2. Hakkimū bi'l-lāhi yā ehle's-şafā

En-nebiyye'l-Muṣṭafa fimā şecer

3. Men ra'eytūm 'indehū min zemzem

Felitekūnū bi'leküffi ehl-i cerr

4. İnne İbrahîme yā ehli'l-ḥelāl

Min cibālin seb' atin beytā baḥzin

5. Kād ifādū'l-hakḳa ḥakḳı yākirām

Minhū mā'e'l-feyz-i ve'l-' ilm-i infecere

[77b]

‘İşk

Kesr-i ‘ayınla ifrāt-ı muḥabbetdir. Anınçün Hāk te‘ālaya ‘āşık itlāk olunmāz. Zīrā şifāt i‘tidālle üzerinedir. Bu i‘tidālîñ eseridir ki cenāb-ı nebevī ‘aleyhi’s-şalavatü ve’s-selām **“Fāstekim”** ²⁰¹ hitābıyla me’mūr olmuşlardır ki bû istikamet-i i‘tidālîye ile vücūd-i per temkinleri ziyāde rezānet ü vikād bulmuşdur. Ve muḥabbet-i muzā‘afa ma‘nāsına Hāk te‘ālaya ‘āşık itlāk etmişlerdir. Velākin ḥācet yokdur. Belki itlāk-ı mezkūr mizānında müşākileye maḥmūl veyāḥūt ḥāl-i sālîk i‘tibāriyledir. Ya‘ni sālîk ‘āşıktır ki kendi ile maḥbūb ve ma‘şūk meyānında hicāb-ı ‘aşk vardır. Pes Hāk aña vāşıl ise dāḥī ol Hākdan bıkaderi’l-ḥicāb müctehiddir. Hāk te‘āla dāḥī ‘abdiñ kendī gibi bī hicāb olduğun ister bu mertebede aralarında niyāz-ı nāz geçer ki aña maḳām-ı **“ḳāb-ı ḳavseyn”** ²⁰²dirler. Kaçan maḳām o ednāya terakḳī eyleye. Şıfat-ı ‘āşıkıyyet-i muḥabbetiyye ve ma‘şūkıyyet dāḥī maḥbūbiyyete mütebeddel. Ve belki ‘āşık-ı muḥibbiñ ḥālî ma‘şūkıyyet ve maḥbūbiyyete müteḥavvel olur. Bu şüretde muḥibb maḥbubiyyet ile muḳayyed olub maḥbūb-ı

[78a]

Hakîki kayıddan muṭlak olur. Nitekim muktezā-yı ḳudsi zātīdir. El-ḥāşıl ‘aşkıñ ibtidāsı bilā ifrāt olan muḥabbet-i za‘īfedir. Ve intihāsı dāḥī bilā ifrāt olan muḥabbet-i ḳaviyyedir ki evvālā nūr-ı nār ve andan nar dāḥī yine şıfat-ı ūlāsı olan nuriyyete rāci‘ olur. Velākin bu rucū‘da kemāl şıfatı vardır. Anınçün erbāb-ı ḥakīḳatiñ ḡazab ve rahmetine sā’irler ḳıyās olunmaz. Ve nār-ı şehvet-i ḥakīḳiyye dāḥī bu mertebede zuhūr eder. Ve ‘aşk-ı hicābı insānı taltīf ve terkīḳ ve bu cānib-i ma‘şūḳa cezbe bahāne

²⁰¹ Hūd Sûresi 112. Ayet “O halde (ey Resûlüm) sen, beraberindeki tevbekârlarla birlikte, **emrolunduğun gibi dosdoğru ol!** Aşırını gitmeyin! Çünkü Allah, ne yaparsanız, hepsini görür.”

²⁰² Necm Sûresi 9. Ayet “O derece ki (Peygambere) iki yay arası kadar yahut daha az kaldı.”

olmağla muṭlaḳā maḳbūldür. Anınçün demişlerdir ki: “**El-mecāzü fıtratü’l-ḥaḳıḳati**”. Pes fersüde ṭābi‘ ve bār-i dil olanlardan eşer-i ḥaḳıḳat zuhūr etmez. Zīrā eşer-i ḥaḳıḳat muḥabbet ve ‘aşḳ üzerine müterettibdir. Ve ‘aşḳ dāḥi bā‘ aṣ ibtilā-yı ‘azīmedir. Anınçün melā’ikede muḥabbet vardır. Velākin ‘aşḳ-ı ādem yoktur. Zīrā rütbe-yi ‘uḳūl imtiḥāna taḥammül etmez. Belki imtiḥān etmek kuvvā-yi muḥtelifenin āşarını izāle içündür. Ve bu izāleye zühd ve taḳvā dedikleri ma‘na-yı kifāyet etmeyüb ‘aşḳa muḥtāc olmuşdur. Zīrā ‘aşḳ nāra benzer ki muḥriḳdir. Pes ḥis ü ḥāşāk sivā-yı iḥrāḳa nār-ı ‘aşḳ lāzımdır. Ve māsivānıñ ḥis ü ḥāşāk mertebesinde olduğı nā’ire-yi ‘aşḳ ziyāde müşteğil ve alevi ḳubbe-yi eflāke muttaşıl olana göredir. Ve illā ateş-i za‘īf ile ḥicāra kibrīt olmaz. Ve ‘amel-i ḳalīl ile sūtūn ve menḥūt olub vücūd bulmaz. Velakin çe çāreki herkes mertebeyi isti‘dāddan tecāvüz eyleyüb zorla kendine güzel ḳılmaz.

[78b]

(92)

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Bir elif bul mekteb-i ‘irfānda evvel bāyı şor
Ḳad ḥamīde eyleyüb yā gibi andan yāyı şor
2. Aşl-ı eşyā ābdır didiler ābın aşlı ne
Heft cūdan da sū’āl it hem yedi deryāyı şor
3. **Ḳāf ve’l-Ḳur’ān**²⁰³ dedi Ḳurān nedür ol ḳāf yā
İki nokṭa bālini bāz eyleyen ‘anḳāyı şor
4. Nūr içinde nār olur mı gül içinde ḥārzār
Ādem ‘āşī olduğı şol cennetü’l-me’vāyı şor
5. Levḥe kimse yazmadı ammā ḳaleminden bildiler
Cism-i ‘arş-ı a‘zamı devr iden ejderhāyı şor
6. Ḥaḳḳıyā irdi ḳafadan mehdī-i āḥir zaman
Rūberū ol anıñ ile ḥazret-i ‘İsāyı şor

[79a]

(93)

²⁰³ Ḳāf Sûresi 1.Ayet “Kaaf. Şanlı Kur’ân hakkı için!”

Velehü

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Düşme ey āşüfte bülbül verdhandān üstüne
Meyl-i renk etmek düşer mi hiç merdān üstüne
2. Hün-ı çeşm levha-yı ruhsār-ı pür-naķş eyledi
Gerçi hünile haţ olmaz rakķ-ı Qur’ān üstüne
3. Çün degüldir ihtiyārı ‘āşķ öcünden ağlamak
Nola ķan döksem cigerden çeşm-i giryān üstüne
4. Mü’minim dirken nedendir eylemek inkār-ı ‘āşķı
Zühdā vaz‘ etmek olmaz küfr-i imān üstüne
5. Düş-i dervīşe yaraşmaz hil‘at-ı şāhı ebed
Hırķa-yı dervīşi hem giydirme sultān üstüne
6. Sırr-ı esmā ‘ile mazhar olmak isterseñ eger
Emr-i cānānı ķo Hāķķī başla cān üstüne

[79b]

(94)

Velehü

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Cemālīñ pertev endār-ı cihāndır yā Resūl’ul-lāh
Güneş nūrı gibi nūruñ ‘iyāndır yā Resūl’ul-lāh
2. Egerçi āyineñde cilveger dir pertev-i vahdet
Velīñin çeşm-i ‘amādan nihāndır yā Resūl’ul-lāh
3. Nola mest ola cānım sünbül-i hoş-bū-yi geysüden
Ki reşķ-engīz būy bū-sitāndır yā Resūl’ul-lāh
4. Sülūk erbābı minhāc-ı sünenden yol bulur Hāķķa
Sünen-i bürde pür-emn-i imāndır yā Resūl’ul-lāh

5. Şefâ' at şerbetinden etme Hakkî mücrimi mahrûm
Kâpında zâr ider bir hasta cândır yâ Resûl'ul-lâh

(95)

Velehü

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

1. Dirîgâ şimdi merdân-ı velâyetden eşer yokdur
Nedendir kim bu bâğ içre o yellerden eşer yokdur
2. Çū sidre rîşe şaldı mudde' ilar sū se sū arza
Niçün bir tîşe ile anlaruñ ' araķi kesr yokdur
3. Bulunmaz kuş sūdâdır fî'l-meşel bir feyz-i hâlet bahş
Çevirseñ altın üstine cihâni serteser yokdur
4. Ser-i manşûrî gâltân oldu sırr-ı Hakk için âhir
Bu meydân-ı haķîkatde bugün bir öyle ser yokdur
5. Toğar bu mâder-i eyyâmdan biñ veled her gün
Velîkin şeyh Hakkî gibi bir kâbil-i siper yokdur

[80a]

(96)

Velehü

mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Baķub her hâlle zenb-i vücûda
Diyü gör dâ'imâ estagfiru'l-lâh
Düşüb ağlayı ağlayı sücûde
Diye gör dâ'imâ estagfiru'l-lâh
2. Kula Hakkıñ işi dâ'im ' itâdır
Şudur iden ise kuldân haţâdır
Dile her güne ' işyân bir ğıţâdır
Diye gör dâ'imâ estagfiru'l-lâh

3. o telvīni ermiş temkīne aī
Yakın ire bulasın tā ki aī
Budur her sālīke viren teraī
Diye gōr dā'imā estaġfiru'l-lāh

(97)

Velehü

mefā'ılün/mefā'ılün

1. Ne virdise cihān ār
anā' at eyle ey dervīř
Nice bir sū be sū ara
anā' at eyle ey dervīř
2. Budur nācī olan fıra
Ki uvvet vormeye ġara
Yeter loma yeter ıra
anā' at eyle ey dervīř
3. Mesāvīden sūkūt eyle
Hemīře zikri uvvet eyle
Vücūdun lā-yemūt eyle
anā' at eyle ey dervīř
4. Gider ırşı fenāya vīr
Tevekkül pāyesine īr
Bu aī ul saa aıdır
anā' at eyle ey dervīř

[80b]

İskender

İskender ikidir. Biri İskender-i Yūnānīdir ki ur'ān da: “**Ve Yes'elūneke an zī'l-arneyn**”²⁰⁴ ile murād birdir.

ızır 'aleyhi's-selām anın muaddi bařı olmaġla teftīř-i āb iin zūlūmātta giderken nāġāh-ı 'ayn'ul-ayāta müşādefe edüp andan řurb ve iġtisāl eyledi.

²⁰⁴ Kehf Sūresi 83.Ayet “(Yahūdiler) sana bir de Zül'l-Karneyn'den soruyorlar.”

Ve ilā yevm'il-kıyām zindeki tevellüdü demişlerdi ki Hızırın her yüz yigirmi senede ki 'ömr-i tabi'ıdır.

Vücūdu bekā-yi taze bulub müteceddid olur. Tāki enfās-i kıtsiyyesinden riyāz-ı isti' dādāt dahī neşvünema bula.

Nitekim ilyasın dahī 'aleyhi ma yestehikku müddet-i mütāvāte mürûrundan vücūdı müteceddit olup: **"İnneke min'el-münzarın"** ²⁰⁵ ve fikābınca ilā kıyām essā'a feyz-i bekā bulur.

Ve zebāne-yi sāvesi ile hırman-ı fāsıd tab' ān sūzān olur.

Ve biri dahī İskender-i Rumīdir ki sahip āyinedir. Nitekim şegr-i Mısır'da İskenderiyye nām-ı te'sīs ettiği şehir refi'ul-'umāre hālān üstünde eser-i meyl bākīdir.

Bu İskender ki Dārāyı katl eylemiş ve Aristaṭā līs-i hekīm oña vezīr olmuştur.

Ehil ve şu' āradan besyār kimseler ve İskender meyānın fıraḡda ḡalaṭ idüb Ḥaḡret-i Ḳur'ānda mezkūr olan Zū'l-ḡarneyni İskender-i Rūmī ve şahīb-i āyīne kıyās etmişlerdir.

Şāhib-i āyīne olan İskender kāfir ve müşrik idi.

Şāhib-i sedd olan İskender ise muvaḡḡid ve mü'mīndir. Belki Ḳur'ān da olan ḡitābāt-ı Celīle suret-i vahy iş'ār etmekle ba'ḡ-ı 'ulemā nübüvvetine zāhib olmuşlardır.

[81a]

Ve lākin her ḡitābdan nübüvvet lāzım gelmez. Zīrā kāh olur ki erbāb-ı velāyet ve ilhāma dāḡı ḡitāb-ı ilāhi vārid olur. Ümmü Mūsāya ve ḡaḡret-i Meryem'e ve emşāline vārid olduğu gibi. Ve İblisin Ebū'l-Beşer Ademe 'aleyhi's-selāma ettiği vesvesede dāḡı ihtilāf edüp her biri bir keyfiyeti maḡşūşa üzerine taşvīr eylemiştir. Zevāhir-i āyātdan tebdādür eden budur ki 'alā vecḡi'l-imtiḡān cennete duḡülle bi'l-muşāfehe muḡāveledir. Zīrā zamān-ı milād 'İsāya dek 'aleyhi's-selām İblīs semāvāta 'urāc ve istirāḡ sem'a ederdi. Soñra sema-yı ḡāmise ve sādise ve sābi'adan mercūm olub milād-ı faḡrū'l-enbiyā da 'aleyhi's-salavatü ve's-selām cemī' eflāḡdan mahcūr oldu. Demişlerdir ki dünyāyı iki mü'mīn ki İskender ve Süleymāndır vee iki kāfir dir ki Şeddād ve Buḡt-i naşşardır bieserihā zabṭ eylemişlerdir. Ve dört peygamber hālā zümre-yi aḡyādadır ki ikisi semavidir ki İdrīs ve 'İsādır. Ve ikisi dāḡı arzīdir ki Hızır ve İlyāsdır. Ve Hızır ve 'İsānın zümre-yi şahābeden olduklarına ḡavl vardır. Ve fi'l-ḡaḡṭṭa aḡṭāb-i ālem dedikleri bunlardır ki sā'irler bunlara ḡulefādır. **"Yaḡṭeşşu bi raḡmetihī men yeşā zū'l-faḡl-ı-azīm"** ²⁰⁶. Ednā-yı derācāt ve imān bunlara ve bunlara varışe olanlara i'tiḡād ve ḡāllerine teslīmdir. Ve illā sū'i ḡātime ḡavf olunur ve'l-'iyāzū bi'l-lāhi te'ālā.

²⁰⁵ A'rāf Sûresi 15.Ayet "Allah da, "Haydi mühlet verilenlerdensin!" buyurdu."

²⁰⁶ Âl-i İmrân Sûresi 74.Ayet "Dilediği kimseye rahmetini tahsis eder. Hem Allah, büyük fadıl sahibidir."

[81b]

Ġamküsār

Bu kelime ba‘z-ı lügāt-ı Fārisiyyede küşizten ve küsesten lafzından vaşf-ı terkididir. Ġam üzicidür deyü tefsir olunmuşdur. Pes hılāf-ı kıyās üzerine olūr. Mevāzı‘ı keşirede sā‘ir-i hılāfāt gibi ya‘ni havāstār ki talebkār ma‘nāsınadır. Havāstan lafzından taşarruf olunduğu gibi ġamküsār dāhi bū vecihle taşarruf olunmuşdur. Ve cā‘izdir ki sīn ‘alā ġayr-i kıyās zāy-i mu‘cemen bedel olub aşlı ġamkezār ola. Ġam ödeyici ma‘nāsına zirā kezārdan ödemek ma‘nāsınadır. Nitekim vam kezār ve namāz kezār dirler. Yār-ı muvāfaqa ġamkezār dedikleri ġam ödemesinden ya‘ni sürūr olduğundan ötürüdür. Zirā kazā-yı dīn bā‘eş ferahdır. Nitekim ġamhavār dirler. Ġam-ı yahya ya‘ni kāyırıcı ma‘nāsına ve ‘alā‘t-takdīrin kāf-ı aşliyye olur. Feemmā olki ġamkeyn dirler. Kāf nisbetde ziyāde qabilindendir. Ve cā‘izdir ki aşlı ġam ākīn ola ki ġam ile tolmuş ma‘nāsınadır. Ġamkīn gibi evvelkisi lügatte muvāfıqdır. Zirā lügatde yen lafzı muşāḥabet ve mu‘ayyet ifāde ider. İkinci deḡā’ıķde İbn-i Kemālīn meslekīdir. Zirā ākīn lisān-ı Fārisīde yuşeddaḡu ve minder ve yorgān ve emşālī nesnelerin içlerine toldurduḡları şeye dirler. ‘İnde‘t-terkīb elif ḡazf olunub ġamkīn dinülür. Ve olki ḡāksār dirler. zelīl ma‘nāsına bunda sārdepe ma‘nāsınadır. Nitekim ‘İraḡiyyeye säre derler. Hā‘ü taḡşīş ile. Zirā depeye

[82a]

Depeye İḡtişāşī vardır. Aşlı budur ki zelīl olan kimse başına toprak saçmak ‘ādetdir. Ve Qur‘ānda gelür: “**Ev miskīnen zā metrabetin**”.²⁰⁷ Zirā miskīn olān biḡāsebi‘l-ḡālib ḡa kī muttaşıl ve turāb-i ālūdedir. Bu sebebdendir ki teyemmümde mesh-i ra’si meşrū‘ degildir. Zirā vuzū ve teyemmüm vesile-yi vişāldır ki Ḥāḡḡa münācāt ve teḡarrübdür. Ḥāḡ ise emāret-i fırḡat ve şī‘ār-ı muşībetdir ki ehl-i müşā‘ib başlarına toprak saçup ḡāḡ geribān ve seyyāḡ pūş ola gelmişlerdir. Pes vesile-yi şalavat olan teyemmümde mesh-i ra’s etmek hılāf-ı ḡikmetdir. Bundan fehmi olundu ki ma‘nāy-ı mezḡūr ābda meḡḡūtdur. Zirā āb şūret-i feyz ve ‘ilim ve ḡayātdır. Meker ki mā-yi māliḡ oladır. Yā gibi. Zirā derya “**Ve iza‘l-biḡāru succirat**”²⁰⁸ ve fesābeḡa kıyām-ı sā‘atde āteş ya‘ni ḡamīm ehl-i cehennem olsa gerekdir. Bu cihetden ba‘z-ı eşḡāb āb-ı deryā ile tevāzzu etmişlerdir. Bundan fehim olunur ki mā‘i ‘azeble tevāzzu efzāldır. Meger ki mā‘i māliḡa zārūret-i ḡaviyye ola iḡtisāl dāhi buḡa kıyās oluna. Eḡerciki ḡazreti ‘Oşmāndan raḡiya‘l-lāḡu ‘anh cüdde-yi maḡrūsada āb-ı deryāda iḡtisāl mervīdir. Ve lākin zārūrete mebnīdir. Zirā cüdde de ila‘l-ān ḡatlu şu yoḡtur. Belki ehālisi şāḡarice

²⁰⁷ Beled Sūresi 16. Ayet “**Yahut topraklı (tozlu) bir yoksula yemek yedirmektir.**”

²⁰⁸ Tekvīr Sūresi 6. Ayet “**Denizler kaynayıp ateş kesildiḡi vakit.**”

ve ba‘ż-ı miyāh-ı rākideye muhtāçlardır. Ve bundan ahz olundu ki fir‘avun alzemde arık olmuştur. Nil de değil. Nitekim: “**Üğrikū feüdhilū nārān**”²⁰⁹ naşşı aña delildir. Zīrā baħr-ı alzem mā’i mālīħdir ki ħüküm nārdadır. Nıl ise bişehādet el-ħādiş enhār-ı cennettendir ki sebep-i ħayātdır. Pes ba‘eş ħayāt olān āb-ı mübārekede e‘dāniñ arık ve memātı müsteb‘ addır. Hezā feinnehu yenfe’ike

[82b]

Lütf

‘İnde’l-mu‘tezile Allāhü Te‘āla üzerine ‘ibāda lütf etmek vācibdir. Ve lütf dedikleri ‘ibādı tātate takrīb ve ma‘şiyetden te‘bīd ider nesnedir. Bi‘şet-i enbiyā gibi feemma ‘inde ehl-i sünnete Hakk te‘āla üzerine ‘ibād hakkında bir nesne vācib degildir. Belki fā’il-i muhtār olduęı cihetden irādet ve meşiiyetine mevķūfdur. Bu faķīriñ fehim etdięi budur ki Hakk üzerine vucub dedikleri muktezā-yı rubūbiyyet üzeredir. Ya‘ni rubūbiyyeti Hakk terbiye-yi ħalkı ħikmetde icāb eylemişdir ki ‘ademi terbiyyenin vücudu yoktur. Nitekim ħikmetde vācibdir dirler. Olmamak olmaz ma‘nāsına bunun nażiri şeri‘atde ba‘ż-ı umūrda diyāneten vucubdur. Egerçi orada azāen vucub yoktur. Zevcin zevce ħizmeti gibi. Pes Hakk te‘āla üzerine bir nesneyi azā ve icāb etmek olmaz. Belki icāb etdüęü muktezā-yı rubūbiyyet olan ħikmeti beyāndır. El-ħāşıl icāb dedikleri ħakdan ħakķadır. Yoħsa ħalkdan ħakķa degildir. Nitekim Ķur‘ānda gelir: “**Ketebe ‘alā nefsihi’r-raħmete**”²¹⁰ Ya‘ni Hakk te‘āla kendi nefsi ve zātı üzerine rahmeti icāb eyledi. Zīrā ħallaķdır. Ħallak ise rezzaķiyyeti ve sār şifāt-ı celileyi iktizā etmişdir. Bu sebebdendir ki küffār ve mellāħda daħi dünyāda ism-i rahmān mū‘cebince rahmetden müsteęizlerdir. Ve şirk ve ilħādları vuşul-ı rahmet-i dünveviyyeye māni‘ degildir. Pes dünyāda anlarla mu‘āmele-yi rububiyet ve āħiretde mu‘āmele-yi ulūhiyyet eyler. Sırr-ı ęāmiızdır ki keşf-i şaħiħa mevķūfdur. Ve buña sırr-ı rubūbiyyet dirler. El-ħāşıl biħasebi’l-ħaķiķa

[83a]

Mes‘ele-yi mezkūrda bizim ile mu‘tezile meyānında ħılāf yoktur. Mesele-yi ru‘yet daħi böyledir. Zīrā ehl-i sünnetin işbāt etdüğü ru‘yet tenzih-i te‘emma münāfi degildir. Ve ebşāriñ ru‘yet-i Hakk te‘alluķi ebşārda melħūz olan ayutdan tecridledir. Ve ol ru‘yet ki teşbih bābindandır. ‘Ālem-i şifāta rāci‘dir ki şifāt ve esmā-yı ilahiyye ‘āleme nāzırdır. Şüret-i ‘ālem ise teşbih bābindandır. El-ħāşıl biħasebi’l-mevtın ve’s-şifāt-ı teşbihe i‘tibār olunmak biħasebi’z-zāt tenzih-i tāmma münāfi degildir. Ħuşuşan ki kendi

²⁰⁹ Nūh Sūresi 25. Ayet “**Onlar, günahları yüzünden suda boęuldular**. Ardından ateşe atıldılar ve kendilerine Allah’dan başka yardımcılar da bulamadılar.”

²¹⁰ En‘ām Sūresi 12. Ayet “De ki: “Şu göklerde ve yerdekiler kimin?” (Eęer cevap vermezlerse sen söyle), “Allah’ındır” de. **O, kendi üstüne rahmeti yazdı**. Sizi mutlaka kıyamet gününe toplayacaktır; bunda şüph yoktur. Kendilerine yazık edenler var ya! İşte onlar, iman etmezler.”

zâtı hasebiyle Allāhü te‘āla mer’iyyi olmak degil belki ma‘rûf bile degildir. Anınçün denilmiştir ki: **“Mā ‘arefnāke ḥaḳḳa ma‘rifetike”** ²¹¹ ey “biḥasebike” velakin “mā ‘arefnāke ḥaḳḳa ma‘rifetike” ey biḥasebinā bundan fehim olunür ki maḳṭu‘āt-ı Kūr’āniye ta‘rif-i ilahi ile erbāb-ı ḥaḳā’iḳa ma‘lūmedir. Zīrā taht-ı vücut vezir-i tecellide olan eşyādan bir nesneniñ meḥlūl ḳaldığı yokdur. Anınçün ‘ulemā-yı kelām demişlerdir ki: **“ Ḥaḳā’iḳu’l eşyā’ şābitetün vel‘ilmü bihā müteḥaḳḳiḳun”**. ²¹² Egerçiki ‘ulemā-yı zevāhir ve ‘ulemā-yı bevāṭın meyanında beyne’l-ḥaḳā’iḳ tefāvüt vardır. Meşelā insaniñ ḥaḳīḳati ḥayvān-ı nāṭıktır demek erbāb-ı zahir sözüdür. Ve insaniñ hakikat-i sırrı ilahīdir ki suret-i raḥmāniyede zuhurider demek eshāb-ı bāṭın sözüdür. **“Feeyne eḥadühümā mine’l-āḥari”** Ve şifāt-ı ḳadīme-yi ilāhiyyeyi inkār iden felāsife ve mu‘tezile ile ehl-i ḥaḳīḳat meyanında kelām-ı ‘arīz vardır. **“Lāyubā‘u’l-ibilü fi sūḳi’d-decāci”** ²¹³ ve feḳabaḥa her maḳāmiñ bir meḳālī ve her meḳālīñ dāḥi ricālī vardır. fefhem. Hedāke Allāhü Te‘āla.

[83b]

Civānmerd

Lügatde yigit kişi ve genç yaşlu dimekdir. Şonra saḥī ve cömerd ma‘nasında isti‘mal olundu. Zīrā civāna ḳuvvet ve şecā‘at lāzımdır. Şehāvet dahī şecā‘attendir. Anınçün baḥīl olan kimse ciyān ve tersān olur. Zīrā bezl-i vücut bezl-i māl üzerine müterettibdir. Pes şol kimsedeki bezl-i mālā cerā‘et yokdur. Bezl-i vücuta dahī cesāret olmaz. Bu sebebdendir ki dāire-yi velāyete gadem başanlar bezlle tevessül etmişlerdir. İbrahīm Edhemiñ vesatirleriñ terkleri gibi ki aña fenā-yı şifāt dirler. Terk olan dahī böyledir. Velākin maksūd olan def‘i te‘alluḳ daldır ki biḥasebi’l-ḡalib terbiye-yi mürşide menūṭdur. Civānmerdiñ aslı merdcivāndır ki mevsūf ve sıfatdır. Sonra terkīb mercī şüretinde ifraḡ olunmuşdur. Ve bu meḳüle mevsūf ve sıfat meyanında edat rabita-yi mahzūfa vardır ki lafzakidir Takdīr-i merd ki cuvānestdir. Pes bu meḳüle terkīblerde takdīr-i iradat ḳavā‘id-i Ferseddir. Ve mevsūf sıfatdan e‘am olsa izāfet dahī cāizdir. **“Ḥatemü fizzātehü”** gibi. Merd civān ve merd cūmer dahī bu kabīlden olmak cāizdir. Zīrā merd lafzı civān ve cömerdden e‘amdır. Enūşirevan ‘ādilde izāfet cā‘iz degildir. Megerki Enūşirevān kesri ile te’vīl oluna fe e‘rafū feinnehu ḡad ḡaleda fihī keşīrun mimmen entümā ila ma‘rifeti’l-luḡati’l-Fārisiyyeti ve gavā‘idiha. Ve ol ki cuvanmerk diridir. ‘Aḳabilindendir. Zīrā aşlı merk cuvandır ki civan ölümüne uğrayasın dedikleridir. Vech-i zemm ve du‘ā budur ki meşā’ib gerçi besyar ve afātı ālem bişmārdır. Velakin anlardan üç nesne taḥşış

²¹¹ Tercümesi: Ey bütün mahlûkat tarafından bilinen Rabb’im, seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanımadık.

²¹² Tercümesi: Eşyanın hakikati sabittir. Onun bilinmesiyle gerçeklik anlaşılır.

²¹³ Tercümesi: Tavuk pazarında deve satılmıyor. Bakılacak

[84a]

Ve istiṣna olunub ziyāde şiddet ile vaşf olunmuşdur. Evvelkisi zıkr olunan merk-i civānīdir. Zīrā insānīn müddet-i ṭabīʿiyye teʿayyüşi istikmāl-i vücūd içündür. Sūrʿat-i mevt ise maʿnāyı mezkūru tefvīt ider. Anıñçün hazreti ʿAlī raḏiye'l-lāhü ʿanh şıyāvetde merkden rucūliyyeti terciḥ etmişdir. Zīrā şıyāvetde saz cinnet vardır. ʿIsmet var ise daḥī ve demişlerdir ki: “**Ṭūbā limen ṭāle ʿömrühü ve hüsnü amelühü**”.²¹⁴ Pes hal cuvānide vefat etmek eşeddü belāya ve ve āfātdandır. Anıñçün şohbet-i ḳurvā ile ibtilādır. Makṣūd-i eclāf nās ve eḡlāz-ı ademdir ki biḥasebi'l-ḡālib ḡılzat ve ḥaşūnet ve sūʾi aḥlāk ehl-i gurādadır ki Cumʿa ve cemāʿat ikāmet olunan mevāzīʿinden devirlerdir. Nitekim eşerde gelür: “**İyyaküm velkefūra fein sākenī el-kefūra sākinūʾl-guburī**” Bundan fehim olunur ki ḳurādan ḳuşbān ve bilāda muḥācirāt eşer-i raḥmet ve ḥılāf-ı şūret ḡadabdır. Zīrā tabaʿ biri birinden sārıkdır. El-hāşıl ḥayvān ki şohbet eyleyen daḥī ḥayvān ḥükmünde olur. Laḥm-i ḥayvān ḡalīz-i ekil ve müdāvetinden nehy olunmaḳ şıfāt-ı ḡalībesini īrāşdan taḥzīr içündür. Üçüncüsü şohbet-i sultāndır. Ve bu şohbete egerçiki ḥavāşş ve ʿavām teşnedir. Velākin sırr-ı eşeddi imtihānāt olduğuna cehldir. Ve bunun sırrı daḥī sükütü ʿanhdır. Ve şohbet-i sultān takrīb ile mürāḥḥaş ve takrīb ile memnūʿdur. Ve şohbet-i sultān iki kimseye müsellemdir. Biri kerāmet-i kevnıyyee ve biri daḥī kerāmet-i ʿilmiyyeye mālīk ve ḳādir ola ki birinde ḥalkı ve birinde kendi nefsinı taḥlīs vardır. Fefhem feinnehü ʿamīḳun ciddān.

[84b]

(98)

Velehü

mefāʿilün/feʿilātün/mefāʿilün/feʿilün

1. Tenim çevgāndır cevher-i cāna göre
Güher-i sıfāle güherdir veli-i zamāna göre
2. Zamāna mühre-i serḥīle dürrī fert etmez
Egerçi mertebe-i şırḳanda ḳāna göre
3. Gedā nazar ne bilür şāh maʿrifet-i ḳadrin
Ki göre fark-ı zemīn yoktur āsumāna göre
4. Ne ʿayş ve nūş ola bu zehirnāk dünyāda
Ne emin ola dile bu cāy bī-imāna göre

²¹⁴ Tercümesi: Ne mutlu, ömrü uzun ve amelleri güzel olana.

5. Kırıldı dest kazâ'ile şişe-i nāmūs
Velik hükm-i setāre budur Qur'āna göre

6. Erişdi menzile çil salda haqqı-yı sālīk
Ki yolda kalmadı bu çekdügi kemāne göre

(99)

Velehü

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Yā Rasūle'l-lāh reşk-i engīz tūbādır kadūñ
Ğıbta-i gülgonca-yı firdevs e' lādır hadūñ

2. Enbiyā hasret-i nikāh çahekdirir
Ber seri 'arş bezin olmuşdur 'ālī mendek

3. Bir kademde ne tıbāk 'ālemi kıldıñ güzēr
Ber nazar ne seyr-i didar ilāhi eylediñ

4. 'Ālem her derde hezār olmadı bī' at gerdesi
Olsa serrīdu'l-lāh fevka eydihim yedin

5. Bī' at-ı ma' mūr felekden kudsīyān idüb nüzül
Nola olsa çeḥre sāy-i āsitān ma' bediñ

6. Haqqı-yı bī tākati cezb eyle sırr- ravzaña
Bülbül-i dil çoḡdan eyler ārzūy-ı meraḡdan

(100)

[85a]

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Ya Rasūlellāh diliñ feyziyle çün yemmdir seniñ
Nefes-i kudsiyyen nezāhetde çü Meryemdir seniñ

2. Kāmet-i ser u revāniñ saye tutmaz zerrece
Zāt-ı pākıñ serteser muḡabbet midir seniñ

3. Şerh ü vaşfıñ eyleriken ‘ālem-i hejde hezār
Nokṭa-yı zātıñ yine bakılsa mübhemdir seniñ
4. Çün ezelden sendedir sırr-ı celāli kibriyā
Zātına heybet ebedi emr-i müsellemdir seniñ
5. Hevāce-i ‘irfānıña şākird-i kābil ṭab‘ olub
Evvelā ikrār-ı fazlıñ iden ādemdir seniñ
6. Hakkı-yı sirāb iderse reşha-yı lūṭfuñ nola
Kaṭre-i feyziñ dil-i derya-yı a‘zamdır seniñ

[85b]

(101)

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Devr-i cām feyz ider her demde sāki-i elest
Var ise zevkıñ eger kıl cānını oña rey-i mest
2. Biñ bir esmādan tecellī bulmağa mir’āt-ı dil
Ol kader olmağ gerek dest-i fenā ile şikest
3. Meyve-i çin olmağ dilerseñ sidre-i maṣṣūddan
Bul fenā-yı evvel meṭālibden sivāye şünma dest
4. Himmet-i ‘ālī gerek erbāb-ı ‘aşkıñ dā’ima
Düşmez ‘ālemde hümā-yı meşreb olana meyl-i sebt
5. Bir şanem ḥāne gibidir ḥalka bu dünya-yı dūn
Hakkıyā Hakkā kıl olmaz tā ebed dünya-yı perest
6. Ḥamdü’l-lāh gülüş vaḥdetdeyim bülbul gibi
Açılur dā’im banā esmā-yı ḥakk-ı sünbül gibi
7. Renk-i boya kılmazam herkez naẓar bu bağda
Şadd- tecellī var dilimde tāze ü ter-i gül gibi

8. Eşhebâ himmet sūvârem seyr-i eflāk etmege
Zîr-i teşhîrimdedir her şeb benim düldül gibi

9. Bir dahî renk fenâ tutmaz vücūdum cevherî
Nîce biñ kerre yanub yakıldım oldum kül gibi

10. Zâhirim hāmūşdur deryâ dibinde çün şadef
Bâṭınım çüş etmede olmuşdur ‘aynı kül gibi

11. Hıdmet-i sulṭân ‘aşk itdi egerçi nice merd
Gelmedi ammâ bu meydân içre Hakkî kûl gibi

[86a]

(102)

mef‘ulü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fā‘ilün

1. Bād-ı şabâ-yı ‘aşkla ‘ömrüm bahâr olur
Nûr-ı cemâl-i Hakkla vaktim nehâr olur

2. Ben mizbân-ı ‘aşkım efendi bu tekyede
Hûn çekerle sebeblemesem cânım ‘âr olur

Bu beyt rü’yâda denildi

3. Gördi eridi ‘aşk seniñ zû’l-fikârıñı
Zirâ cevher âteş ile âbdâr olur

4. Pîrân-ı ‘aşk ‘arabda etmez bu ‘arşada
Hükm-i kazâyı çekmede bî-ihtiyâr olur

5. Deryâ-yı dert başdan aşar âşinâlara
Bigâneler maḳâmı hemîşe kenâr olur

6. Hakkî huzûr-ı Hâḳda muḳîm olsa bir kişi
Her bir nazarıma ḥazra-yı veche yâr olur

(103)

1. Gelũñiz eyleyelim dīde-i cānı bīdār
Görelim biz dāhi bī-perde seherde dīdār
2. Pertev-i şems ü kamedir bu devirden maķşūd
Yohsa cān u dile bu heykel ü şüretde ne var
3. Perde-i cān ve cihān ādemi a‘ mā eyler
Gerçi yok gözlüye güzeli kati rūşendir yār
4. Kō yürü ‘ālem terkībi eriş tağrīde
Olmasun yār-ı temāşasına māni‘ dīvār
5. ‘Andelib-i dile vir buy-i fenādan şemme
Renk ü boyañla aldanma şaķın bülbül var
6. Hāķķıyā gonca-yı maķşūd açılsun dirseñ
Bād-ı āhile geçür demleri vaķt-i eşhār

[86b]

(104)

mefā‘ılün/mefā‘ılün/mefā‘ılün/mefā‘ılün

1. Açıl ey sīne tāsında olan aşārı görsünler
Şaķıl ey dil ki gözler lü’lü-i şehvārı görsünler
2. Dök ey dīde ruh üzere kaķre-i hūn baħr-ı minnetden
Hiridārān-ı cān mercān-ı kımetdārı görsünler
3. Sözüñ gevherleriñ sülük-ı beyāna ey dehan-ı nazm et
Ki gerden bend-i ‘irfān nice olur bari görsünler
4. Çıķar tā levh-i dilden ey kalem esrārı nesh eyle
Bu evrāk üzere tā şerh-i cemal-i yārı görsünler

5. Görünür halka-yı hâ'ü celâle içre yüz biñdür
Bu devriñ var ise ebşârı bû edvar-ı görsünler

6. Şalâder var ise ehl-i nazar ' âlemde ey Hakkî
Kamu gelsünler işbu defter-i esrârı görsünler

7. Bu gün ikrâra gelmezlerse bezm-i imtiḥân içre
Yârin cân u cigerden ḥasret inkârı görsünler
[87a]

(105)

Velehü

mefâ'ılün/mefâ'ılün/fe'ülün

1. Yüzüñ Ka' be kaşıñ mihrâb olubdur
Hakka her cānibiñ her bâb bir bâb olubdur

2. Yüzüñ nūr-ı Hakkî fâş etmeye tā
Şaşıñ setr etmege esbâb olubdur

3. Söz gider cevher-i deryây-ı ḥikmet
O deryâda uzun ğırķâb olubdur

4. Hıṭâb-ı Hakkâ maḥremdir kûlâğıñ
Gözüñ ru'yetle şöhretyâb olubdur

5. Vücūduñ serteser esrâr-ı ḥakdır
Diliñ mecmū'a-yı âdâb olubdur

6. Rasūl-i feyzdir Hakkî derūnuñ
Kuvâ-yı dil saña eşḥâb olubdur

(106)

Velehü

mefâ'ılün/mefâ'ılün/mefâ'ılün/mefâ'ılün

1. Ben ol mecmū' ayım kim cümle evrāk hezbende
Benim destimde dir levḥ-i kalem çoktur eşer bende

2. Derūnum gülşen-i perbūy ihsān-ı ilāhidir
Seherlerde nesīm dilgeş-i ilhām eser bende
3. Çıķarmam gevher nāyāb-ı esrārıdır vü ğamdan
Ve illā feyz-i Hākdan bulunur dürlü kehr-i bende
4. Dil-i erbāb-ı   irfān zindedir āşar-ı feyzimden
Kalem bir lü'le-i āb-ı hayāt etmiş meger bende
5. Yürü minhāc pür emin ü imān-ı   acze ey Hakkī
Çıķa belki rāh-ı da  vāyı merdi şoñradır bende

[87b]

(107)

Velehü

fā ilātün/fā ilātün/fā ilün

1. Ey ras l-ı mazhar envār-ı Hakk
Ey hab b-i maħrem esrar-ı Hakk
2. Şol kader verdi külliyyet sa ā
Sende zāhir oldu hep āşar-ı Hakk
3. Āsitāne gider vesile cenneti
Gör n r ānda sa a didar-ı Hakk
4. Hakk a mi  rac eylemezdi  gicede
Olmasaydı nergisi  b d r-ı Hakk
5. Kimseye olmaz m yesser t  ebed
Kim seni  gibi ola muħt r-ı Hakk
6. Hakk ya eyle şef   at y  ras l
R z-ı maħşer görmeye āz r-ı Hakk

(108)

Velehü

müfteilün/müfteilün/fā‘ilün

1. Ey harem-i muhterem Muştafā
Zümre-i ehl-i dile cāy-ı şafā
2. Dāhil-i Firdevs olur zā’iriñ
Sende bulur gül gibi buy-i vefā
3. Vech-i ilāhi görünür sū be sū
Āyineñ içinde görünmez kazā
4. Baħr-ı ‘ıd-ı nesne ki derūruñdadır
Dürü yetim şadef-i iştafā
5. Būse ki hāzırdır ray-ı şikiñ
Hasta-yı hicrāna tūrābıñ şifā
6. Keşf-i serāperde iderseñ eger
Kalmaya Hakkī gözüne hiç hafā

[88a]

(109)

Velehü

mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Gülden katī terdir bu gönül hār götürmez
Nāzikleri gör kim nice āzār götürmez
2. Zāhid ehli nice ide taħammül gam-ı ‘aşķa
Bir vecihle hīç mūr olan bār götürmez
3. Minhāc-ı mücennede yürü zerre mişāl ol
Kim sengi şabā sebūñ āşar götürmez

4. Durmaz dil ‘ aşıkda gider şûruni herkez
Zirâ ki deḡ ine jinkâr götürmez

5. Temkîn dile sa‘ y ĩdegör Hakkı zemîn sâ
Gerçi ânı bu künbed-i devvâr götürmez

(110)

Velehü

fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

1. Eyyühâ’l-‘ uşşâku eşḡabü’l-Hüdâ
Ebşirü ḡad zâ-i nûri’l-Muştafa
Men cenâbi’l-ḡudsi ḡad cā’ennida’
Ebşirü ḡad zâ-i nûri’l-Muştafa
2. Evvelü’l-ervâḡi ḡatemü’l-mürselîn
Efzalü’l-eşyâ’e maḡbûbü’l-mu‘ ayyeni
Leyse illâ raḡmeten lil‘ âlemîn
Ebşirü ḡad zâ-i nûri’l-Muştafa
3. ḡayru ḡalkı’l-lâhi fî ‘ afvi’l-ḡaṡâ
Maḡzu faẓli’l-lâhi fî bâbi’l‘ aṡâ
Eḡdarü’l-insâni fî raf‘ il ‘ ızâ
Ebşirü ḡad zâ-i nûri’l-Muştafa
4. Zerretün min nûrihi şemsü’z-zuḡâ
Şu‘ letün min şem‘ ihi bedrü’d-decâ
Ḳaṡretün min baḡrihi ‘ ilmi’l-verâ
Ebşirü ḡad zâ-i nûri’l-Muştafa
5. İstişnâ’i’l-ḡalkı min envârihi
İstifâde’n-nâsi min esrârihi
İstibânü’l-ḡakkı min eṡvârihi
Ebşirü ḡad zâ-i nûri’l-Muştafa

6. Şār ‘inde’l-lāhi maḥmūdu’l-maḥāmi
Min şıfātı’l-ḥüsni memdūḥü’l-enāmi
Sārı‘ ü şallū ‘aleyhi bi’s-selāmi
Ebşirū ḳad zā-i nūri’l-Muştafa

7. ‘Azzimū’ş-şehre’l-lezī fihī’l-vilādi
İ‘rā’ü evşāfūhü beyne’l-‘ibādi
Ḳāle Ḥaḳḳī fihı yā ehle’r-reşādi
Ebşirū ḳad zā-i nūri’l-Muştafa

Velehü

(111)

1. Şalli yā Rabbi ‘alā ḥazreti
Ve ‘alā elihı ve‘tertihi

[88b]

Şüret-i Mektüb Biḥazret-i Na‘tī

Feseḥa’l-lāhu Fī Müddetihi

Gül nesrîn riyāz-ı şafā. Nārveni ḥad yeka’ iştāfā Cenāb-ı mekremet-ı gürdār. Ve menḳabet-ı āşār ki fī’l-ḥaḳīḳa deyū inhāne-yi ḳal‘ā renk ve firūz-ı şüret ve biçāre peyker-i sepherde ferman-nuvīs şaḥīfe-yi ḳader. Ve emir ferma-yı ḥalīḳa-yı ḥallāk ḳüyā ve fūdera. E‘nī ‘uṭādır ki kātibü’l-felek pir eşerdir. Pehlūzen zeberḳān vüzārat-ı pāye ki dū bervā sultān-ı ḥaşmet nihād āfitāb-ı pehnāver sāye. Olduḳça ol arāyış nümāyı ‘arūs cāh ve celāl. Ve mişāte-yi perdāht kenān-ı çehre’ gülgüne-yi iḳbāl cenābları şaḥīfe-yi dū renk eyyām ve leyālide bienḳaşı yekrengi’ ‘āḳıbet eyle müşbet ve mekīn. Ve cāyī inkeşit ḥarfگیرān inhıraf ve ıztırābdan bī gā’ile-yi dil per temkīn olalar. Ba‘deza ol neyyir i‘ṭam seher ve fedāriden ki hevādār-ı zerre vāre mektüb-ı şerefyār ve nāme’ ‘izzetmedār maşḥūb olan berāt berā’et-i şı‘ār zimmet-i himmetleridir. Ḥüsni tedbīr delīzīrlerinden nāşī ve kemāli rāy bieşvāblarından fāşī āyine-yi ḥuşulde cilveger olmuş ve kār kāh

[89a]

Emelde nesīḥ mülemme‘tār gibi rengin şüret bulmuşdur. Maḳbūzu’l-enāmil ‘alā vechi’l-kāmil olub per feyz-i himmetden bārān riī ve fādārī olduḳlarından velāşlū lā yeḥṭa’i ve feḳabeḥa āyīn ḥānvārkān üzere icrāyı çeşmisār keremkarī ḳaldıḳlarından riyāz-ı ins vūdādı seyrāb ve ter ü tāze teveccüh melekūti isticlābına behāne-yi bī-irtiyāb

olmuştur. Zîrâ ibtidâ-yı neseb şebâbdan tebâşir şabâhü'l-hayr kühûlete gelince meyânda fî'l-cümle irtibât belki ittîşal farkdan ve intizam-ı şeryâ-yı bi'l-imkân olan eşhâşın şân mi'âdlarından zebân-ı hâl müteredid olduğu “Zalike va' dü gayr-i mekzûb” zuhûrî hılâf ve gaddârî ile “Zalike va' dün va' dü 'ürkûb” mekâlesine tebdîl ve “mâ yehde'üne illâ enfûsehüm” teşrîbine taḥvîl kılınmıştır. Ve 'acebdenki çerḥ-i şa'bedebâz sebûksârân dehan bâze taklîb yesâri bî-meymenet ile ibrâz etdüğü şû'un bu kalemün ve izhâr kılduğı ef'âl-i mütenevvi'a-yı 'acâ'ib numûne mağrûr olub rûz-i bazâr ve istiftâḥ ve ibbân keşâyîş 'âkıde-yi şabâḥ verâvâḥdır. Deyu her bi 'âkıbet endiş naḳd-i ikbâl ve teveccühü [89b]

Şarf metâ'ı kalîl dünyâ etmekle taḥşîl emân-ı nefis ḥûd kâme müteve'îl ve küryev-i çeb verâset mu'âtelâta muḳtehem ve müteğalgal olmuşlardır. Derûne emir tesğaribdir ki ve daḳḳı ḥânân kitâb gibi ki kod kâne bî-şu'urdur. Mücerred per genç nâme-yi mu'rebi ile mâ ḥûlyâyı serden nâşi ref'i mevâni mirâşad ve istiğrâc defâ'in maḳâşîd ideriz zu'mîyle ayîn nâ beḥardî üzere bilâḥire pîran câḥ bilâ üftâde veyâ mâr gezire-yi üft-i zehir alur. Veyâ zarben lâzibḥûñ çıka nida-yı şimşîr cefâne gerden nihâde olub encâm kâr biḥasebi'l- i' tîḳâd ṭarincâne-yi dünyâ serâyı sinc ve câ-yı şüyûn ve iştelem bulmuşlardır. Ne 'âḳıl kim 'ayyâr ve ne idrâk afet yârdır ki çerme pûlâr âteş 'inân 'ömr-i' azîz bâriye nûrdiy' Sâ'ât ve mâḥ ve sâl etmelikde ve infâs-ı ma' dūde-yi insân şîşe-yi vücūd ve zücâce-yi şadrdan âb-ı cevbisân aḳûb gitmekde yine devr bî-uşûl-i çerahden ḳarâr ümîd eyler. “ Ve mālî yaḥlidü nî fî ḥâzihi'd-dâri mālî min zevâlin.” deyü merteciz olub söyler. Bū hencâr bennâyânı bî-esâs ve bū hendâr muḥanmennân bî-ḳiyâs ötürü maṭlûb olan nâme-yi ma' ḥûd keşide-yi semṭ taḥrîr ve intizâm-ı yâfta düşte-yi taḳrîr kılınmadı.

[90a]

Zîrâ ol şahş bu riyâbâf-ı destigâḥ ḳallâ-yi ve ḥûd ravî büstân lâğ ve bâlî ve teniñ çeşmü rîş kâv ki ḥamir mâyası heyyân bin beyyân olmaḳ ve dem gerek ya'ni şubḥ kâzîb gibi muhiyyâ-yı bî-ḥayâsı 'âkıbetü'l-emirzerdir. Veli nişânen bulmaḳdır. Meyânımızda ḳadimden nây gibi 'âḳd-i irtibât nâbeste ve tîr cesbânı menzil ittîḥâde nâcestedir. Binâen 'alâ ḥazâ şâyet şefâ'atımız pes kûş endâz ve ceseden min 'indi nefsihî ḥilâfiyla 'amele 'alem efrâz olmaḳ beyminden ol maşlaḥat siziñ nûk ḥâmeñiz işâretine menûṭ ve ṭaraf tamâm ifâdenize merbûṭ kılınmıştır. Fî'l-ḥaḳîḳa meşfû' leh olân sâz-ı avâziñ mübâyî'ası müteḳâdimül 'ahd-i ve 'ahid mü'âḳadesi ma' lûm erbâb-ı sülûk ve cehtdir. Mâmûldür ki bu ḥuşûşda tevaḳḳufumuz sebab sūr'at infî'al olmaya eşer zâmaḥṭûbeleri olân mecmûa ki 'arûs şanadlı neşyin zer kelimeḥ evşâf ve tenḳpûş cuḥle ḥâne-yi menâḳib ḡibṭaengîz veşşâfdir. Tuḥfe-yi sefer ḥaça bedel ilhân olunmuştur. Velâkin

vaḳtimiz ziyādetiniñ ve ders-i tefsīr iştiḡālimizdeñ ḳūva ve ḥavāssımız āvenk olmaḡla ḥakkak kelk nādiregar bedāyi‘-i nigār ancaḳ bu ḳadār per dāḥte-yi simāy efkār eylemişdir. Nediylim “der āseteyn enist ve el‘ uzr” maḳbūle ‘inde’l-keremi’n-nās yūsbi ve sucūdī maẓmūnī ḥūd ma‘ lūm ẓamīr meveddet-i esasidir.

[90b]

Hemişe cān derāzī bā ne‘īm ve ‘azzū nāzī müyesser bād. Hūṣet eztūselāmī bimādir āhir ‘ömür. Civanām reft bātemām ve’s-selām maḥūṣet.

Min El-faḳr sümmiye ezzebh Ḥaḳḳī

Tāriḥ-i İtmām (ḡufira zenbū vücūdihi) **Mecmū‘-i Na‘tī Efendi.**

Temmet

(112)

mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Bu mecmū‘ a ṣadeḑdir dürr-i pāk ‘ ilim ve ‘ irfāna
Budur simṭi’l-cevāhir fil-ḥaḳīḳa gerden-i cāna
2. Medār-ı feyz mevc-engīz ūlūlden baḥr-ı ‘ummān sā
Ḳalemnden levḥa menşūr olmuşdur böyle dürdāne
3. Dildir yā nola reşk etse bu feyz-i ferāvāne
Ki nā’il olmuştur böyle lūlū böyle mercāna
4. Ḳad-i ṭübāya benzer serv-i satır istikāmetde
Leṭāfetde kemal-i i‘tidālī benzemez bana
5. Meyān her dū satırı cevibār şīr-i cennetdir
Yāña keşt etmege ehl-i dile beñzer ḥayābāna
6. Müşābihdir menşūr-i şafvet kesret-i neşrī
Şerri yā naẓımdır naẓm-ı ḥaḳīḳat çeşm-i e‘yāna
7. Bunuñ faşşında naşş-ı ḥikmet Loḳmān yazılmışdır
Budur teşḥīr-i dil içün bedel-i mühr-i Süleymāna

8. Kehervüş sinesinde hıfz ider erbāb-ı dil ānı
Şefāsında ebed meyl eylemez lea‘l-i bedaḥṣāna

[91a]

9. Buña ‘ayn’il-kemāl ehl-i noḳṣān diñmesün zinhār
Şübüti göstermesün ehl-i başıret çeşmi devrāne

10. Bu siḥre dikme bir cāzvi ḥāme olmadı ḳādir
Bu naḳış seyir iden kāfir gelür elbette īmāna

11. Zārūret yok cilā-yı mūhre-i cihāngire
Ruh-ı Yūsuf ḳomaz bünyāları ityān-ı burhāna

12. Bū rıṭıl feyz-i ḥāṣṣıñ ḳımet ü ḳadrin bilür ‘āḳıl
Bu şerbetden ebednüş eylemez ‘ālemde divāne

13. Bu zerreyñ köye bir cevḡān-ı himmet vār ise gelsün
Ḳamu erbāb-ı dil meydāna girsün şahsūvarāne

14. Gider şimdi nögeri āyine-i İskendere baḳma
Yeter bū feyz bī-minnet ne ḥācet āb-ı ḥayvāna

15. Budur bir cāme-i dāl ve gül-i dil kīm tecemmülден
Olur bā‘şe zemīn-i āsumānda şöhret-i şāne

16. Lisānū‘l-ḡaybi ḥaḳ tārīḥ itmām içün ey Ḥaḳḳī
Dedi mecmū‘a-yı Na‘tī efendi erdi pāyāne

Sene 1124 (Miladi 1712/1713)

Resm-i ḳadīm iktifā-yı bi‘l-kesri heden

Hazf-ı bā ve te meḡer mevāzī‘i eşbitā ol nitekim ḳavā‘idi Farsda mebnidir

²¹⁵ icūdi maẓmūni ḥūd ma‘lūm zāmīr müveddet esāsdır.

²¹⁵ Miladi 1712

[91b]

(113)

Velehü

müfteilün/müfteilün/fâ'ilün

1. Oldı bitti bu meyve-i ma' nî

Nüşa-yı Na' tî Efendî ya' nî

(114)

1. Nevvere'l-lâhü kalbehü ebedâ

Mâ ihtefâ envâru nehârin ü bedâ

2. Ve ahîru da' vâhüm eni'l-hamdülillâh

[92a]

Ḳāle Ebū Ḥanīfe (Raḏīye'l-lâhü 'Anhü) Libnihi Ḥammād²¹⁶.

Yâbüneyye erşedeke Allâhü ve iyyâke üşbike biveşâyâ in ḥafîẓtehâ ve ḥâfeẓte
'aleyhâ racevtü leke's-se' âdeti fî dînike ve dünyâke inşâ'e'l-lâhü te' âlâ.²¹⁷

Evvelühâ: Mürâ' atü't-takvâ biḥıfẓ-i cevâriḥike 'ani'l-me' âşî ḥavfân mine'l-lâhi
te' âlâ. Velḳıyâmü bievamirihi 'ubûdiyyeti lehü.²¹⁸

Eş-şânî En lâ testekirra 'ala cehli mâ teḥtâcü ila 'ilmihi.²¹⁹

3 En lâ te' âşera illâ men teḥtâcü ileyhi fî dinike ev dünyâke.²²⁰

4 En tünşife min nefşike ve la tünşife lehâ illâ ezẓarurete.²²¹

5 En lâ te' âda müslimân ev zımmiyyen.²²²

6 En teḳne' a mine'l-lâhi bimâ rezzeḳake min mâli evcâh.²²³

7 En teḥsene ettedbira fîmâ fiyedike istiğâen bihi 'ani'n-nâsi.²²⁴

8 En lâ testehine 'ani'n-nâsi 'aleyke.²²⁵

9 En teḳa' a nefseke mine'l-ḥavzi fî'l-fuẓüli.²²⁶

²¹⁶ Ebu Hanife hazretleri (Allah ondan razı olsun) oğlu Hammada dedi:

²¹⁷ Ey oğlum! Allah seni ve beni vesayetimle (nasihatimle) ihya etsin. Eğer onu (vesayetimi) korursan ve Allah da onu senin üzerinde korursa, Allah'ın izniyle hem dininde hem de dünyanda sana saadet verir.

²¹⁸ 1. Bütün günahlardan sakınmalı ve takvâ sahibi olmalısın,

²¹⁹ 2. Daima ilmi arayarak, cehaletten kurtulmaya çalışmalısın,

²²⁰ 3. Din ve dünya için muhtaç olduğun kimselerle arkadaşlık yapmalısın,

²²¹ 4. Ölmeyecek kadar ve sadece zaruri hallerde nefsinin istek ve arzularını yerine getirmelisin,

²²² 5. Müslüman veya zımmilere düşmanlık ve eziyet etmemelisin,

²²³ 6. Allah'ın sana verdiği kanaat etmelisin,

²²⁴ 7. İnsanlara muhtaç olmamak için çalışmalısın,

²²⁵ 8. Seni ilgilendirmeyen işlerle meşgul olmamalısın,

²²⁶ 9. Hiç kimseyi kendinden küçük görmemelisin,

10 En telka'n-nāse mübtediyen bi's-selāmi muḥsinān fī'l-kelāmi müteceyyiben ilā ehli'l- ḥayri medāriyān li ehli'ş-şerri.²²⁷

11 En teksūra zikre'l-lāhi te'ālā ve'ş-şalātü 'alā rasüli'l-lāhi te'ālā 'aleyhi ve selleme.²²⁸

12 En teşteğile biseyyidi'l-istiğfāri vehüve ḳavlühü 'aleyhi'ş-şālevatü ve's-selāmü.Seyyidü'l-istiğfāri.²²⁹

Allāhümme ente rabbi lā ilāhe illā ente.Ḥalektenī ve ene 'abdüke ve va'dike mesteta'tü e'üzü bike min şerri mā şane'tü ebü' leke bi ni'metike 'aleyye ve ebü' bizenbi fāğfirlī feinnehü lā yağfiru'z-zünübe illā ente.²³⁰

Men ḳālehā hīne yüşbiḥa femāte min leyletin daḥale'l-cennete. Ve men ḳālehā hīne yüşbiḥu femāte min yevmihi daḥala'l-cennete.²³¹

Ve 'an Eb'd-derdā raẓīye'l-lāhü te'ālā 'anhü ḥīne ḳīle lehü ḳad ihtereḳa beyteke ḳāle mā ihtereḳa beyti bikelimātin semi' tehünne min rasüli'l-lāhi

[92b]

Şalle'l-lāhü te'ālā 'aleyhi ve selleme men ḳāleha evvelü'n-nehārihi lem tüşbihü muşibetün ḥatta yümkiye. Ve men ḳālehā āḥiru'n-nehāri lem tuşibḥü muşibetün ḥatta yüşbiḥa.

Allāhümme ente rabbi lā ilāhe ente 'aleyke tevekelitü ve ente rabbü'l-'arşı'l-āẓimi lāḥavle velā ḳuvvete illā billāhi'l-'aliyyi'l-'aẓimi māşā'allāhü kāne ve mā kāne ve mā lem yeşā' lem yekün e'lemü enne'l-lāhe 'alā külli şey'in ḳadir ve ennellāhe ḳad eḥāṭa bi külli şey'in 'ilmān. Allāhümme innī e'üzü bike min şerrī nefsin ve min şerri zī şerrin ve şerri küllin ente āḥizün bi'n-nāşiyetihā inne rabbi 'alā şırāṭin müsteḳīm.

13 En tevāzabe 'alā ḳırā'ati'l-Ḳur'āni külli yevmin ve tehdī şevābehā ila'r-rasüli 'aleyhi'ş-şalavatü ve's-selāmü ve vālidīke ve esātīzike ve sā'iril müslimīne.²³²

14 En taḥterize min eşḥābıke ekşera min e'dā'ike iz ḳad keşūra fī'n-nāsi'l-fesādi fe'adüvvüke min şadīgike müstefārün.²³³

15 En tektüme sirrake ve zehebeke ve zehā beke ve mezḥabeke.²³⁴

²²⁷ 10. İnsanları selāmlamal; onlara tatlı söz söylemeli; iyilik yapanları sevmeli, kötülük yapanlarla iyi geçinmeye çalışmalısın,

²²⁸ 11. Allah'ı çok zikretmeli ve Resûlullah'a da çok salavat getirmelisin,

²²⁹ 12. Peygamber Efendimizin her zaman okuduğu ve bütün istiğfarların efendisi diye adlandırdığı şu istiğfar duasını her zaman okumalısın:

²³⁰ “Ey Allah'ım!.. Sen benim Rabbimsin. Senden başka ilah yoktur. Beni sen yarattın ve ben de senin kulunum. Gücümün yettiği kadar sana verdiğim ahd ve vaadim üzerindeyim, yaptıklarımın kötülüklerinden sana sığınırım. Bana verdiğin ve üzerimde tamamladığın nimetlerini ikrar ediyorum. Günahlarımı da ikrar ediyorum. Beni bağışla çünkü senden başka günahları bağışlayacak kimse yoktur.” (Buhari, Daavat:2/16)

²³¹ Her kim bunu gece uyumadan önce söylerse, o gece öldüğü zaman cennete girer. Her kim bunu gündüz söylerse, o gün içinde ölürse cennete girer.

²³² 13. Hergün Kur'an-ı Kerim'(den) okumalısın. Sevabını Peygambere, baba ve annene ve bütün Müslümanlara bağışlamalısın.

²³³ 14. Düşmanlarından fazla, dostlarından kendini korumalısın. Zamanımız fesad ve fitnenin yığın haline geldiği zamandır. Düşmanın, dostundan istifade etmektedir.

16 En tülhşine'l-cevādū tüşbira 'alā zī'l-cārī. ²³⁵

17 En tetemesseke bimezhebī ehli's-sünneti ve'l-cemā'ati ve tetecennebe 'an ehli'l-cehāleti ve zī'd-delāleti. ²³⁶

18 En tülhīşa'n-niyyete fī cemi' umūrike ve tücehhide fī ekli'l-helāli 'alā külli hālin. ²³⁷

19 En ta' mele bihamseti eḥādişin inteḥabtühā min ḥamsemi'e elf ḥadīş. ²³⁸

El-evvelü innemā'l-e' mālū bi'n-niyāti. ²³⁹

Be Min ḥusni islāmi'l-mer'i terkū mālāya' nihi. ²⁴⁰

Cīm Lā yū'minū eḥādüküm ḥatta yuḥibbe lieḥihi mā yuḥibbū linefsihi. ²⁴¹

Del Enne'l-helālū beyyinün ve'l-ḥarāmū beyyinün ve beynehümā müştebihātün lā ye' lemühünne keşirān min'en-nāsi femen itteḥa's-şübehāti istibrā' lidinihi ve 'ırzihi ve min veḥa' i fi's-şübehāti veḥa' i fi'lḥarāmi kerā' in yera' ḥavle'l-hüma yüşikü en yeḥa' a fīhi illā ve enne liküllü mülkin ḥümma. Elā ve enne ḥamyi-llāhi meḥārimühü. Elā ve inne fīl-cesedi muzḡaten iza şalaḥat şaleḥa'l-cesedü küllühü ve iza fesedat fesede'l-cesedü küllühü elā vehiyī'l-ḳalbū. ²⁴²

El-müslimū men selime'l-müslimüne min lisānihi ve yedihi. ²⁴³

20 En teküne beyn'l-ḥavfi ve'r-recā' fī ḥālī şıḥḥatike ve temüte biḥüsni'z-ẓanni bi'l-lāhi te' āla ve ġalebeti'r-recā' ve biḳalbin selīmin. inne'l-lāhe ġafūrun

[93a]

Raḥīmün ²⁴⁴

Evvelü men şalleyhā **Ademe** 'aleyhi's-selāmü ḥīne ehbeṭa min'el-cenneti ve ezleme 'aleyhi'd-dünyā ve hīne 'aleyhi'l-leyli. Ve lemyekün yūra ḳīle ẓalike feḥāfe

²³⁴ 15. Yolunu, gidişatını, düşüncelerini ve bütün sırlarını gizlemelisin. Güvenmediğin kimselerle fazla sohbet etmemelisin,

²³⁵ 16. Komşuna iyilik yapmalısın ve sakın ola ki onu rahatsız etmeyesin,

²³⁶ 17. Cehalet ve sapıklıkla dolu olan kimselerin mezhebinden uzaklaşmalısın. Ehl-i Sünnet vel-Cemaat mezhebine dört elle sarılıp, ona göre amel etmelisin,

²³⁷ 18. Kazancın helal olsun. Her işte niyetin daima halis ve samimi olsun,

²³⁸ 19. Beşyüzbin hadis-i şerif içerisinde seçtiğim şu beşini, hayatın için vazgeçilmez birer düstur olarak kabul etmelisin,

²³⁹ "Ameller ancak niyetledir. Her insana, ancak yaptığı niyetinin karşılığı vardır." (Buhari, İman:41, Müslim, İmare:155)

²⁴⁰ "Müslümanın güzelliklerinden biri de kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesidir." (Tirmizi, Zühd:11, İmam-ı Malik, Hüsnü'l-Huluk:3)

²⁴¹ "Sizden biriniz kendisi için sevdiğini, başkaları için de sevmedikçe imanı kemâle ermez" (Buhari, İman:6; Müslim, İman:71, Tirmizi:3517, İbn Mace:66)

²⁴² "Helal de belirlidir. Haram da belirlidir. Aralarında bazı şüpheli durumlar vardır. Bu şüpheleri insanların çoğu bilmez. Kim şüphelerden uzaklaşırsa namusunu ve dinini korumuş olur. Şüphelere düşen kimse ise harama düşmüş olur. Bir korunun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi, daima koruya girmekten şüphelenir ve sürüsünü korur. Her padişahın bir korusu vardır. ALLAH'ın korusu da haramlardır. İnsanın vücudunda bir et parçası vardır. Eğer bu iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Şayet o kötü olursa, bütün vücut kötü olur. İyi bilin ki o da kalptir." (Buhari, İman:39, Müslim, Musakat: 107, Ebu Davud: 3229, Tirmizi: 1205)

²⁴³ "Hakiki müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden rahatsız olmadığı kimsedir." (Buhari, İman:4, Müslim, İman:64, Ebu Davud:2481, Tirmizi: 2629)

²⁴⁴ 20. Allah hakkında iyi niyetli ve iyi düşünceli olmalısın. Korku ile ümit arasında yaşamalısın. ALLAH'ın azabından korktuğun gibi onun rahmetinden de sakın ümidini kesmemelisin.

havfân şediden. Felimâ iştekka'l-fecru şalli rek' ateyni şükren lillâhi te'âla. Er-reka'tü'l-ülâ linnecâti min zulmeti'l-leyli. Ve's-sâniyetü bişükri'r-rucû' ve zâv'i'n-nehâri. Fekâne zalike sebebü kevnihâ ve rek' ateyni ve furizat 'aleyne.

Ûile evvelü men şallâ ba'de'z-zevâli ve âlî **İbrâhime** 'aleyhi's-selâmü hîne emera bizîbhi'l-veledi şalla erbe'ân.

Elevvelü şükrün lizehâbi 'ammil veledi.

Ve's-sâniyetü şükrü'n-nuzûli'l-ğidâ'.

Ve's-sâlişetü li ra'ziye'l-lâhü te'âla hîne nûdiye kad şaddakte errü'yâ.

Ve'r-râbi'atü lişabri veledihi 'alâ ma'reti'z-zîbhi. Ve kâne zalike minhü te'tavvü'ân.

Ve kad ferzahü 'aleyne.

Ûile evvelü men şalla el'aşra **Yunuse** 'aleyhi's-selâmü incâ'ü'l-lâhi te'âla min erbe'î zulumâtin vaqte'l-aşri. Zulmetü'z-zilleti ve zulmetü'l-leyli ve zulmetü'l-mâ'i ve zulmetü'l-batni-lhavti. Feşalleyhâ şükrân ittavve'â ve emeranâ bihâ.

Ûable evvelü men şalle'l-mağribe şükrân te'tavvu'an **İsâ** 'aleyhi's-selâmü hîne hâtiyeti'l-lâhi te'âla bi'kavlihi eente kulte li'n-nasi "**ittehazûnî ve ümmi ilâhîne**" el-âyete. Ve kâne zalike ba'de gûrubi's-şemsi fâ'l-ûla linefyi'l-ülühiyyeti 'an nefsihi ve's-sâniyetü linefyihâ 'an vâlidetihi ve's-sâlişetü lî işbâtiha Allâhü te'âla.

Ûile evvelü men şalla el'işâ'ü **Mûsa** 'aleyhi's-selâmü hîne harece min medîneti ve zalle e't-тарыка ve kâne fiğammi'l-mer'eti ve gammi eñihi Harûne ve gamme 'adüvve Fir'avne ve gamme evlâdehü felemmâ encâhu'l-lâhü te'âla min zalike küllihi. Ve nûdiye min şâtî'l-vâdi şalla erbi'ân te'tavvu'ân ve emeranâ bizâlike. Ve hazîhi'l-eqvâli'l-leti zekertühâ 'akibe külli şalatin ve ceddetühâ fi şerhi'l-alâmeti kavâmü'd-dîni's-sekkākî menķületün 'an ebî'l-fazli me'a ziyâdâtin. Fe neķultehâ muhteşaratün. Şeyh ekmâl ve leyse el-mescidü şalavâtin 'alâ hiddetin tüsemmâ taḥiyyetü'l-mescidi 'alâ mâ yetevhemühü

[93b]

El-âmmetü bi'l-maķşûdi ennehü lâyeķa'u duḥûlühü 'abeşen fi'l-mescidi. Ve lihazâ hanna-i fi beytihi ve deēhale elmesçide feşalla rek' ateyni sünnete'l-fecri mişlen. Fe kad atâ şükrân. El-vuzû'ü ve taḥiyyetü'l-mescidi ve edâü's-sünneti's-şubḥi intehâ min şerhi ḥaşeni'l-ḥuşeyni.

Ûâle 'aleyhi's-selâm men ķara'e ayetü'l-kürsiyyi debera külli şalatin ferizatin lem yetevelle ķabza ruḥihi illâ Allâhü te'âla. Ravâhü el-ķurṭubî mine't-tezkâri. Ve rüviyâ ibnü's-süneni ve'l-ķurṭubî fi tefsîrihi ennehü yeķra'ü ba'de'l-ferîzati "fâtiḥate'l-kitâbi ve ayetü'l-kürsiyyi ve şehide'l-lâhü ennehü ve ķul Allâhümme mâlike'l-mülki" ilâ ķavlihi

“biğayri hisābin” ve zıkrān lehā feẓā’ilü ‘aẓimin ẓıyā’ün ma‘neīyyūn. Ve fī vāqı‘ āti’l-burhāniyyi ve semerḳandiyyi bimecmū‘ ātihi lā yekrahū el-muşāfeḫatū fī’l-mescidi ‘alā’l-eşāḫḫ. Hāveye’l-minyeti in ḫadde’z-zinā lā yesḳuṭu bi’t-tevbeti ḫāveye’l-mīnyeti. Ve’l-müstehabbū ennehu iza erāde en yescüde ey li’t-tilāveti yeḳūmū şümme yescüdü ve iza rafe‘a rā’selhū min’es-sücüdi yeḳūmū şümme yeḳ’üdü inteha ẓahiriyyeti. Ve ḳāle en-nevevi raḫime’l-lāhū enne’z-zünubi ve in tekerrarat miete merratin bel elfāvmāt fiküllü merratin ḳabilete tevbetühü. Evtābe ‘an küll-i merratin vāhidetin şāḫḫat tevbetühü Cāmi‘u’l-münāda el-farḳu beyne’l-ḫadişi’l-ḳudsiyyi ve’l-ḳur’āni enne’l-Ḳur’āne münzilün bilafzihi me‘a Cebra’il ‘aleyhi’s-selām. Ve’l-evvelü ḳad yekünü biilhami vehüve müfevviẓün ileyhi şalle’l-lāhū ‘aleyhi vesellem mine’t-ta‘biri ‘anhū intehā min şerḫi ḫaşeni’l-ḫüşeyni. Ve ḳad rūvinā fī kitābi İbni’s-süneni ‘ani’l-Hüseyni ibni ‘Alī raẓıye’l-lāhū ‘anhümā ḳāle rasūlu’l-lāhi şalle’l-lāhū ‘aleyhi vesellem “men veled mevlūdün feezzin fī iznihi’l-yümna ve eḳāme fī iznihi-l-yūsra lem teẓurruhu ümmü’s-şıbyāni min’el-eẓkāri ve rūvinā fī şāḫiḫü’l-Buḫāri ve selleme ‘ani’l-muğīrati’bni şu‘bete raẓıya’l-lāhū ‘anh enne rasūlu’l-lāhi

[94a]

‘Aleyhi ve selleme “kāne iza fereḡa min’eş-şalāti ve selleme ḳāle lā ilāhe illā’l-lāhū vaḫdehū lāşerike leh. Lehü’l-mülkü ve lehü’l-ḫamdü ve hüve ‘alā külli şey’in ḳadīr. Allahümme lā māni‘a limā e‘ṭayte ve lā mu‘ṭıye limā men‘ate ve lā yenfe‘u zelceddi minkelceddi mineleẓkāri.

Ve rūvinā fī Şāḫiḫ-i Müslim ‘an Ebi Hüreyrete raẓıya’l-lāhū ‘anh ‘an Rasūlu’l-lāhi şalle’l-lāhū ‘aleyhi ve sellem: “Ḳāle men sebbiḫ Allāhū fī deberi külli şalatin şülüşen ve şelaşine ve ḫamdā’l-lāhi şülüşen ve şelaşine ve kebbera’l-lāhū şülüşen veşelaşine ve ḳāle temāme’l-me’ti “lā ilāhe illā’l-lāhū vaḫdehū lā şerīke leh lehü’l-mülkü ve lehü’l-ḫamdü vehüve ‘ala külli şey’in ḳadīr” guḫırat ḫaṭāyāhü ve in kānet mişle zübdü’l-baḫri. Min’el-eẓkāri rūvinā ‘an Enes raẓıya’l-lāhū ‘anh fī kitābi’t-Tirmizī ve ḡayrihi ḳāle ḳāle Rasūlu’l-lāhū şalle’l-lāhū ‘aleyhi ve sellem: “Men şalla el-fecri fī cemā‘atin şümme ḳa‘ade bizikrillāhi te‘āla ḫatta teṭlu‘a’s-şemsü şümme şalla rek‘ateyni kānet keecri ḫaccıhi ve ‘umrihi tāmmetān tāmmetān tāmmetān. Ḳāle’t-Tirmizī ḫadiş-i Ḥasen min’el-eẓkāri ve rūvinā fī kitābi’t-Tirmizi ‘an ‘Ömer bin el-ḫaṭṭab raẓıya’l-lāhū ‘anh enne rasūlu’l-lāhi şalla’l-lāhū ‘aleyhi ve selleme “ḳāle men ra’e şāḫibü belā’en fe ḳāle el-ḫamdülillāhi’l-leẓi ‘afāni mimmā ibtelāke bihi ve faẓżalani ‘alā keşirin mimmen ḫaleḳa tefzılā elā ‘avfı min ẓalik-elbelā’ü kā’inen mā kāne mā ‘āşe ẓa‘‘afü’t-tirmizi üstādi Ḳultü ḳāle el-‘ulemā’ü min eşḫābinā ve ḡayrihim yenbeḡi en

yeķ le haze'z-zikra sirr n bi ays  yesme' u nefs h  ve l yesme' u'l-m btel ' l illa
yen lem  albeh  bizalike.  ll  en tek ne beyyeten ma'  iyyeten fel be'se en yesme' ah 
zalike in lem ye af min zalike m fsideten. Ve'l-l h  e' lem  min'el-ezk ri

[98a]

Edebiy t k t ph nesi 482 Mecn ' a-yi E '  r ve Ma  l t-ı  sma' il H   

   ib ve m lik kit b-ı m n  t li     Efendi  er f  Mu  afa v li  skenderiyye ve
u r  ve ib an h l li. Sene:244

 steroga   abasında esas efken z viye  ari atı h y t 'l-halveti derviş H san
 uddise sirrahu el-b ri derg hında mevc d  sma' il H    h zretlerini  kend  h t yla
olan mecn ' a ve leh  istinah olındı ı ma' l m olmak i  n i  r  ıldı.



3.İSTANBUL NADİR ESERLER ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ YEREL YER NUMARASI NEKTY00482 İLE KAYITLI MECMUA-İ EŞ'AR VE MAKALAT-I İSMAİL HAKKI'NIN MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

Tablo 7. Mecmua-i Eş'ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı Mestap'a Göre Tasnif-Manzum Kısım

Yer Nu: NEKTY00482						
Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi		Açıklamalar
1b	Ḥaḳḳī	Cild-i sebzile bu defter gūyā Tūfī-i sebz-i Zangābāridūr	Nokṭa-i ma' rifet hemçü nebāt Dehni-i içre feyz-i bārīdur	Kıta / 2 Beyit	-.--/..--/- .-	Min Münşaat'il Faḳīr Ḥaḳḳī
2a	Ḥaḳḳī	Te' āla'l-lāh bu 'ālem özge sun' -ı kirdgārīdır Duḥūl etmek bu şun' uñ sırrına 'aḳlın ne kārīdır	N'ola merhem ne lūtf u kerem olursa Ḥaḳḳıya Ḥaḳḳın çoḳdan bu cāy-i iştilamda dīlfikārīdır	Gazel / 5 Beyit	..--/..--/- --/..--	Velehü
2b	Ḥaḳḳī	Etdi Ḥaḳḳ kudretle genç-i şāyegāne ibtidā Ya' ni izhār-ı şu' unāt-ı nihāna ibtidā	İntehāsı "küntü kenzeñ" ²⁴⁵ oldı naḳd-i ma' rifet Ḥubb-ı zātı ḥaḳdır ey Ḥaḳḳı oña ne ibtidā	Gazel / 5 Beyit	..--/..--/- ..--/-	Velehü
2b	Ḥaḳḳī	Her kim oldıysa ḥudādan āgāh Dedi her ibtidāda bi's-mi'llāh	Ḥaḳḳıya rahmet-i Ḥaḳ-cü iseñ İde gör bir günāha yüz biñ ah	Gazel / 5 Beyit	..--/..--/- .-	Başlık yok
3a	Ḥaḳḳī	Gelüñ gelüñ diyelim lā ilāhe illa'llāh Dāi'mā söyleyelim lā ilāhe illa'llāh	Ey Ḥaḳḳı kûl ḥalka ḥaḳ virdi bu vird-i sebaḳ Tolsa cihān mutlaḳ lā ilāhe illa'llāh	Gazel / 5 Beyit	Hece ölçüsü	Velehü
3a	Ḥaḳḳī	'Āşıka cümle-i eşyāda tecellī görünüñ Her tecellīde niçe gūni tesellī görünüñ	Keşret-i feyz ile Ḥaḳḳı bugün oldu deryā Gerçi şüretde kamu ḥalkıñ ekallı görünüñ	Gazel / 5 Beyit	..--/..--/- ..--/-	Velehü
3b	Ḥaḳḳī	Ey göñül tā-be-key bu dürlü heves Māsivādan yūri 'alāḳayı kes	Ḥaḳḳı Ḥaḳḳ 'aşkına feryād eyle Variken 'indelīb-i dilde nefes	Gazel / 5 Beyit	..--/..-- /..-	Velehü
3b	Ḥaḳḳī	Belürdü çehre-i Ādemde nūr-ı Raḥmānī Göründü āḥir o yüzden cemāl-i sübhānī	Gel imdi lezzet-i esmāyı vir müsemməya Kı ḥalka Ḥaḳḳı olasın ḡıdā-ı ruḥānī	Gazel / 5 Beyit	--/..--/-	Velehü
4a	Ḥaḳḳī	Yā Resūlallāh yüziñ nūrundan oldu āfitāb Āfitāb-ı ṭal' atundan ḥāşıl oldı mihre tāb	Şeyḥ Ḥaḳḳıya seniñ imdād-ı feyz-iñ olmasa Ḥāmeden olmazdı cārī böyle na' t-ı müstetāb	Gazel / 5 Beyit	..--/..--/- ..--/-	Velehü
4b	Ḥaḳḳī	Ey yüzi pertev-i envār-ı Hüdā cilvegehi Nūr-baḥş-i dil şad merdim olan yek nigeḥi	İrmege menzil-i iḥsāna şefā' at eyle Sedd-i rāḥ olmaya tā Ḥaḳḳı fakīr-iñ künhü	Gazel / 7 Beyit	..--/..-- /..--/..-	Velehü
5a	Ḥaḳḳī	Maṭla' i nūr-ı ilāhīdır yüzüñ yā Muştafā Cümle vahy-i āsumānīdır sözüñ yā Muştafā	Eyle Ḥaḳḳı bendeni şāyān-ı feyz-i merḥamet Oldı zirā kim kadīm-i öksüzüñ yā Muştafā	Gazel / 6 Beyit	..--/..--/- ..--/-	Velehü
5b	Ḥaḳḳī	Ey yüziñ gülşen-i ḥüsnüñ gül-i şadberg-veş Āb-ı rūyuñ içün eyler ebr-i çarḥ āb-keşi	Ġam-ı 'aşkıñdır rāy-i şāh-ı sa'adet pīşe Ḥaḳḳı haste dilüñ māye-i şādī vü ḥuşu	Gazel / 8 Beyit	..--/..--/- ..--/-	Velehü

²⁴⁵ Hadis-i Kutsi-Tercümesi: Gizli olan bir hazine idim.

Tablo 7. (Devamı)

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Açıklamalar	
6a	Ḥaḳḳī	Ey güzīn-i kā'ināt u Muṣṭafā-yı ḥüb-rū Ḥūsn-i bī-hemtāha eyler ḥūsn-i Yūsuf ser-fürū	Kā'be-i 'aşkıñ idelden şeyh-i Ḥaḳḳı kıble-gāh Eşk-i ḥūn-ālūdeden alur gice gündüz vuzū	Gazel / 7 Beyit	---/-.-/- ---/-.-	Velehü
6b	Ḥaḳḳī	Yā Rab şehirlerde esdikçe şabā Şalli 'alā Muḥammedin ve sellim	Ey çemen āra-yı cihan-i Ḥūdā Eyleme ümmetin ravzadan cüdā	Murabba / 6 Bent	Hece ölçüsü	Velehü
7a-7b	Na' tī Efendi	Na' tī Efendi tezkire-i sāni-i vezīr 'Aḳl-ı nuḥust-āşaf sultan-ı Cem-serīr	Gülzār-ı ḥūsnī şolmaya bağ-ı irem gibi Her ne ümīdi var ise ol şabā-ı beşīr	Kaside / 12 Beyit	---/-.-/- -/-	Na' t-i Na' tī Efendī Şahib-i Mecmu'a
8a	Ḥaḳḳī	Ḳatre-i ḥūn-ı ciger deryā-y-ı şīr olmak nedir Āb-ı okyānūsdan ḳatre-i keşīr olmak nedir	Ḥaḳḳ bilmez Ḥaḳḳıyā bīñ bir su' āle bir cevāb Şol elif-bāda 'acibdir nokta bir olmak nedir	Gazel / 7 Beyit	---/-.-/- ---/-.-	Velehü
8b	-	Giriftem tevāfer āsyāb-ı cihān Velī dāne der āsyāb-ı cihān	Be-şüret nümāyed safa-güsterī Be-ḥūn münḳalib gerded āb-ı cihān	Gazel / 9 Beyit	---/-.-/- -	Velehü
9a	Ḥaḳḳī	Kendiñi görme sezā-yı medḥ zemm olmak dile Ntk sīret ol velī şüretde kem olmak dile	Ḥaḳḳī İsmā'īl veş ḳurbān-ı 'aşka vir boyun Sende bu mevsimde 'īd it ehl-i dem olmak dile	Gazel / 6 Beyit	---/-.-/- ---/-.-	Velehü
9b	Ḥaḳḳī	Çehre-i maḳşūd açılmaz baht-ı bīdār olmasa Çeşm-i 'amādan ne ḥāşıl keşf-i dīdār olmasa	Hoş geçerdi germ olub taḳvāyla ehl-i cihān Ḥaḳḳı'yā bezm-i ezelde 'işka ikrār olmasa	Gazel / 6 Beyit	---/-.-/- ---/-.-	Velehü
10a	Ḥaḳḳī	Ey bād-ı şabā toḡrı çemenden mi gelürsin Ya müjde eyle cāna Yemenden mi gelürsin	Nazm eyleyüb ey Ḥaḳḳī yine dürr-i me' ānī Ehl-i dile deryā-yı 'Adenden mi gelürsin	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ./.-	Velehü
10a	Ḥaḳḳī	Belā-yı 'aşḳ beni şehir-i cihān etdi Ki yahşī ḥālimi ahirine pek yāmān etdi	Ne güne ayinedir kimse görmedi yarı Egerçi Ḥaḳḳıya vech-i nedir 'ayān etdi	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ./.-	Velehü
10b	Ḥaḳḳī	Tecellī -i Ḥudā kim yezüldür cevher-i 'ālem Haber verdi bu sır-ı kā' ināta sürür-ı 'ālem	Ola gör Ḥaḳḳıya 'ālemde sende ādem-i kāmīl Seni sır-ı ḥilāfet içün toḡurdu māder-i 'ālem	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ---/-.-	Velehü
10b	Ḥaḳḳī	Āşinā çünki vefā bezmine bīḡāne gelür Bilsem erbāb-ı vefā yanına ayāna gelür	Āşinā çünki vefā bezmine bīḡāne gelür Bilsem erbāb-ı vefā yanına ayāna gelür	Gazel / 5 Beyit	---/-.- ./.-	Velehü
11a	Ḥaḳḳī	Ey 'andelīb-i dil yūri seyr cihāna çık Faşl-ı bahār oldı gül ü gülsitana çık	Dost sitemden ağlariseñ Ḥaḳḳıyā eger Divān-ı ḥān Aḥmed-i kürsi mekāna çık	Gazel / 6 Beyit	---/-.-/- ./.-	Velehü
11b	Ḥaḳḳī	Ža'tīf görme Süleymān isende ger mūrı Ki bir ḳavīnūñ olupdur umūr-ı me'mūrı	Bu bezm içinde mey-ii nb-ı 'aşka 'aşḳ olsun Olursa Ḥaḳḳī ḡōñül olsun anuñ maḥmūrı	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ---	Velehü
11b	Ḥaḳḳī	Açıldı gülşen-i envār şan bahār oldı Sacıldı sūñbül ile yāsemen biḥār oldı	Derūñī şūfī-i şāfī gibi şular taşdı Bu mācerā-yı görüb Ḥaḳḳī bī-ḳarār oldı	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ./.-	Velehü
12a	Ḥaḳḳī	Gördi şafā-yı 'ārız-ı cānānī āyna Kıldı giderdin āyine-i cānı āyna	Çarub 'aşḳ-ı pākla ey Ḥaḳḳī sil süpür Tā dil-serā nīñ ola meydānı āyna	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ./.-	Velehü
12a	Ḥaḳḳī	Ḳayd hevāya düşme olursun esīr gel Şayd ḡazāl ārzūyı ḳo şīr gel	Şulḥ u şalāha eyle bu 'ālemde meylīñi Ey Ḥaḳḳī ḳurma kimse ile der-ḡīr gel	Gazel / 5 Beyit	---/-.-/- ./.-	Velehü
12b	Ḥaḳḳī	Ḳad eşreḳa dūnyānā Min nūrī muḥayyānā	Ḳad cāe leke el-'irfāñū Ḳad žā'e leke'l-burḥāñū	Murabba / 9 Bent	---/-.-	Velehü
12b	-	Be-koştem der-i saray-ı sipenç Be-reftem be-Mısr ü be-Rūm ü Şām	Merā der-Burūsa be-dādend cāy Muḳīmem der incā be-şubḥ u şām	Kıta / 2 Beyit	---/-.-/- /.-	Velehü/Farsça olarak yazılmıştır.

Tablo 7. (Devamı)

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Açıklamalar	
13a	Ḥaḳḳī	Aşınâ şüret biyegâne görünür ne ğarīb Ḥard ehl-i göze divâne görünür ne ğarīb	Ḥaḳḳıyâ şeş cihete oldu muḳābil vaḥdet Ka' beteyn ehline emâne görünür ne ğarīb	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .--/-.--	Velehü
13a	Ḥaḳḳī	Oldu diline baḥr-ı felek şemsle māhi Güyâ ki şeb-u rüz yüzer anda dumāhi	Ḥaḳḳıya içür şerbet cânbeḥş ve şālik Leb teşne kavme ḥālet nezi' içre ilāhi	Gazel / 5 Beyit	--./-.--/..-- ./-.-	Velehü
13b	Ḥaḳḳī	Ḥamīde-i kadle baḳsın ne ḥāle döndüm ben Yanun şekline girdüm yâ dile döndüm ben	Bu deñlü lehce-i bülbül nevâ ile Ḥaḳḳī Olub ger fitne-i şad ğuşşā lāle döndüm ben	Gazel / 5 Beyit	Hece ölçüsü	Velehü
13b	Ḥaḳḳī	Bezm-i şafāda irdi sebūdan meşāme bû Var bir kerāmet anda hele bûş degül sebû	Ḥün cekerdür içdiğim ey Ḥaḳḳī rüz u şeb Pâkinde meşreb olmayan anı şanur ki şu	Gazel / 5 Beyit	--./-.--/..-- .-/..--	Velehü
14a	Ḥaḳḳī	Hemīşe nûş-ı müdām muḥabbet eyleyelim Müdām çeşme-i mül içün ne minnet eyleyelim	Belâ-yı hecr seni etdi Ḥaḳḳıyâ bîmār Nişân-ı merk belürdi vaşıyyet eyleyelim	Gazel / 5 Beyit	...-/...-- ./.../..	Velehü
14a	Ḥaḳḳī	Ben ki seym-i ğam ğināda kalb-i şānımdır benüm Killet-i kâf kanâ'at aşıyānımdır benüm	Şeyḥ İsmâ'îl Ḥaḳḳī oldu maḥz 'abd-ı Ḥaḳ Gerçi dir şāhân-ı ğulām âsitānımdır benüm	Gazel / 5 Beyit	Hece ölçüsü	Velehü
14b	Ḥaḳḳī	Ḥayālîn cüy-i eşk içre perî-i āba beñzetdüm Yâ āb-ı şāf renge 'aks iden mehtāba beñzetdüm	Dil-i pür-ḥālet-i Ḥaḳḳıyî köhne rüzgāra sen Dime şeyḥ anı ben cünbüşde zirâ şāba beñzetdüm	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .-/-.--	Velehü
14b	-	Gözlerüm şişe-i çarḥı sîrāyet Şoñ demi güzeliñe muhtāc etdi	Görmeden kaldı yâri dîdelerüm Nûr-ı zulmetle imtizāc etdi	Kıta / 2 Beyit	-.--/-.--/- .-	Velehü
14b	Ḥaḳḳī	Bezm-i 'ayş fenāda devr budur Cām-ı lebriz ğamdır içdiğimüz	Neşve-yâb-ı belâyuz ey Ḥaḳḳī Kendimüzden 'aceb mi geçdiğimüz	Kıta / 2 Beyit	..--/..-- /..--	Başlık yok
16b	-	Nazar etse gedâ sene ol şāh Olur evvel de maḳbul dergāh	Ref' ider mûr-ı saḳf-ı merfû'î Cer eder kühî kendine ber gāh	Nazm / 2 Beyit	...-/...--/- -	Limuharririhi
18a	-	Bezm-i ḥaş icre oturşa aḥbāb Cây-ı derbān olur 'inde'l-bāb	Etmesün da' vay'-ı zevk-ı ābî Çünkü oldu hevādan vehbāb	Nazm / 2 Beyit	-.--/-.--/- .-	Limuharririhi
21b	-	Kaldı çünküm maḳām-ı sidrede rûḥ Ḥātırı oldu biġāyet-i mecrûḥ	Dedi sîne müdde yoktur ol ḥālet Ki evvele şohbetiñ ile meşrûḥ	Nazm / 2 Beyit	..--/..-- /..--	Limuharririhi
22b	Ḥaḳḳı	Ka' be' köyünde göster tal'at-ı mustehseniñ Şeyḥ İsmâ'îl Ḥaḳḳı yol ki kurbān seniñ		Müfred / 1 Beyit	-.--/-.--/- .--/..--	Limuharririhi
27b	Ḥaḳḳī	Delk-i āyine-i 'ālem nümādır yâ Resûl'al-lāh Nazargāh-ı Cenāb-ı kibriyādır yâ Resûl'al-lāh	Nigāh-ı lütuf ki her laḥza' oldu intizār üzre Kerem kıl şeyḥ-i Ḥaḳḳıya recādır yâ Resûl'el-lāh	Gazel / 5 Beyit	...-/...--/- --/....	Limuharririhi
30b	-	Gerçikim şîr-i fîṭrat oldu velî Semenle şîriñ oldu farkı celi	Şureti ruḥa girmeyen âdem O nebilür ki nedir sırrı 'alî	Nazm / 2 Beyit	-.--/-.--/- .-	Limuharririhi
34b	-	Aşk-ı ilahi şîkal ü daldır çü āyine Āyine şîkal ile açılır her āyine	Girdab-ı 'aşk çekdi çevirdi sefîne var Deryâ-yı hayret aldı dal-ı ḥākā'iyine	Gazel / 5 Beyit	--./-.--/..-- ./-.-	Başlık yok
35a	-	Hevesi kendim etme âdem iseñ Besdir rasib-i nefse nân-ı cevîn	Bir nevend ile ide belki nevîd Rah-ı 'aşk içre duvar ayânın nevîn	Nazm / 4 Beyit	..--/..-- /..--	Velehü
35a	Ḥaḳḳī	Tîġ-i 'aşkıñ çāk eyler beni 'Aḳıbet bu yolda ḥāḳ eyler beni	Ref' idüp taht'üs-şerādan ḥaḳḳıya 'Aşk-ı ḥaḳḳ fevk'es-simān eyler beni	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .-	Velehü

Tablo 7. (Devamı)

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Açıklamalar	
35b	Ḥaḳḳî	Nâr-ı 'aşkıñla yanarım yâ Rasul'el-lâh seniñ Nur-ı dîdârîñ umarım yâ Rasul'el-lâh seniñ	Dir bu Ḥaḳḳî cânıma imdâd kıl nurunla tâ Şem' a-i na' tîñ uyarım yâ Rasul'el-lâh seniñ	Gazel / 6 Beyit	-.--/-.--/- .-/-.-	Velehü
35b	Ḥaḳḳî	Ḳadrin ne bilür câhil olanlar 'ulemânîñ Farkı nedir a' mâya göre hûnla mânîñ	Ḥaḳḳî çeke gör başını vâR ceyb-i hafâye Keym vakti değıldir bu zamân şöhet ve şanıñ	Gazel / 6 Beyit	--./--./-- ./--	Velehü
36a	Ḥaḳḳî	Pay-ı sa'îm keşt ider şahr' ur-ra Gözlerim eyler hacel deryaları	Ger serkde var isem sevdâyı ḥaḳḳ Ḥaḳḳıya terk eyle gel sevdaları	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .-	Velehü
36a	Ḥaḳḳî	Bir kaçre nemâ bahr-ı belânın nice demdir Ben ğarka-i deryâyı demem bir niçe demdir	Âzrede-i hâr olalı gülzâr fetâda Ey Ḥaḳḳî benim çeşmim odumdan beri ğamdır	Gazel / 5 Beyit	--./--./-- ./--	Velehü
36b	Ḥaḳḳî	Münkir minden olsada imân yamân olur Gerçi ḥadîş söyledi imân yâman olur	Göz dikse menzil-i emele bir kişi eger Ahîr vücûdı Ḥaḳḳî mişâli kemân olur	Gazel / 5 Beyit	--./--./-- ./.-	Velehü
36b	Ḥaḳḳî	Ticâret isteyenler 'aşkla bazarı görsünler Bu nef' i bilmeyenler yoğ iderler varı görsünler	Bugün bu zevkî 'aşka irmeyen zehhâra varsunlar Yârın ey Ḥaḳḳî ḥasretle ahû-zârı görsünler	Gazel / 5 Beyit	---/---/- -/---	Velehü
37a	Ḥaḳḳî	Ey gönül şâbir ve taḥammül eyle derd-i yâr var Neylesin netsin gerek çünkim ciğerde yâr var	Tekyegâh dehirde ger şöhet-i ḥaḳ civâsın Ḥaḳḳıyâ şübḥ ve mesâsin meclis-i ahyâra vâR	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .-/-.-	Velehü
37a	Ḥaḳḳî	'Azîz Mısrı vücûd oldı Yûsuf cânım N'ola dil ehli görüb dirse bana sultânım	Sefîdkâğda fülûl konuldu kudretten Sevâd-ı noktama bak añlâ Ḥaḳḳıya şânım	Gazel / 5 Beyit	..--/..-- /..--/..--	Velehü
37b	Ḥaḳḳî	Konuldu tecrübe-i Nîl-i Mısrı için miḳyâs Veliyekün eyleme feyz-i ḥudâya âni kıyâs	Bugünkü bekr-i me'âni saña naşîb oldı Sûrur u sevrini dilde Ḥaḳḳî neyler yâs	Gazel / 5 Beyit	--./--./-- ./--	Velehü
37b	Ḥaḳḳî	Dil seniñ yâ Rab çün Ya'ḳub maḥzun giderir Gerçikim Yûsuf gibi 'âlemde memnûn giderir	Bahr-ı 'aşka taldı kendi kimse bilmez hâlini Ḥaḳḳî bî-çâre bu deryâda zu'n-nûn giderir	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .-/-.-	Velehü
38a	Ḥaḳḳî	Çâre perde bürünür üstüne mâh Çârdeh mâh iken Allâh Allâh	Gör yine budur şevâhid-i tevḥîd Ola gör Ḥaḳḳî sende gevâh	Gazel / 5 Beyit	-.--/-.--/- .-	Velehü
38a	Ḥaḳḳî	Nesîm-i hûş nefes izhâr bağı eyledi dilşâd Bilindi ol nefesden tekye-i gülzârda irşâd	Şafâyı ḥatırı âdem değışmez ravza-i ḥalde Bugün cennetde sen Ḥaḳḳî biḥamdî'l-lah zî'l-imdâd	Gazel / 6 Beyit	.-./.-./.- ./.-.-	Velehü
42b	-	Nûr-i 'adl olsa meş' il-i şâhı 'Âlem nûra ireğördî râhı		Müfred / 1 Beyit	-.--/-.--	Limuharririhi
43a	-	Baña sultân-ı cihân olmaḳdan Cân ü başile kulluğın yeğdir	Sana gercek kûl olsa bir âdem Bu cihân içre begler begidir	Kıta / 2 Beyit	---/---/- -	Limuharririhi
43b	-	Nazâr-ı zâhirile şol ki bakar Şekl-i insânda olur 'ayn-ı bakar	Variken câna cennet ikrâr İder inkârlar yerini saḳar	Nazm / 2 Beyit	---/---/- -	Limuharririhi
45b	Ferezdak	Ve ḳad telteḳî'l-esmâ' i fî'n-nâsi velkünye Keşirân velakin ferriḳü beyn'el-ḥalâyıḳı		Müfred / 1 Beyit	--./--./-- ./--	Şiiri ferazdak/ Arapça olarak yazılmıştır.
45b	La edri	Ney heme yek renk dârde der nistâ neha velecek Eziği ni kand ḥized vezdi ger ney bu diya		Müfred / 1 Beyit	.-./---/- ./..-	Kelâmı Hakani/ Farsça olarak yazılmıştır.

Tablo 7. (Devamı)

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Açıklamalar	
52b	Ḥaḳḳī	İlāhī māye-'i feyzīñ ḥayāt-ı cavidānımdır Dilim envā'-i esrāra müheyya cer'adanımdır	Ḳatı çok lütf ve ihsānın görübdür bende-i Ḥaḳḳī Nola el-ḥamdülillāh dirse gervid dezbanımdır	Gazel / 6 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
52b	Ḥaḳḳī	Yine el-ḥamdülillāh cīsm-e cān bi eṣfā geldi Tecellī muṭla'ından toğdı sırr-ı Muṣtafa geldi	Yürü esrar-ı Ḥaḳḳı ḥaḳḳıyā şemden geri setr et Tecellī ruz-i şām oldu zamān ihtifā geldi	Gazel / 6 Beyit	..-/-.-- /..-/-.--	Velehü
53a	Ḥaḳḳī	Ḥayāl-i rükyi gözden çıkarmam sürme-i āsā-yı ben Görürsemde yüzünden nice ḳahr-ı cān fersā-yı ben	Ḳalem-den verdi Ḥaḳḳ Ḥaḳḳī bana bu feyz-i 'irfānı Nola levḥe yāzarsam yek beyek esrar-ı müsenna ben	Gazel / 5 Beyit	---/---/- /..-/---/-	Velehü
53a	Ḥaḳḳī	Çü bülbül ağlamak gül gibi ḥandān olmadan yegdir Gam-ı 'aşkıyla olmaḳ belki şādan olmadan begdir	Bu demlerde neverdi defter fażıl etmek ey Ḥaḳḳī Eger vahy olsada ḥalka varak-ḥavān olmadan yekdir	Gazel / 5 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
53b	Ḥaḳḳī	Ḳul olmasa hiç kimse sultan bulunur mu Yüz sürmese şu yerlere 'ummān bulunur mu?	Çok geldi cihān-ı tekeyesine şeyḥ-i ilāhī Ey Ḥaḳḳı velī seyyid-i 'Osmān bulunur mu	Gazel / 5 Beyit	---/---/- ./--	Velehü
53b	Ḥaḳḳī	Ben ne şofiyim ne şeyḥī ḥānḳāh Belki 'abdi feyz-i dergāh-ı ilāhī	Ġarḳ-ı baḫr fażıl iken Ḥaḳḳī niye Bīm-i 'adlinden nedir bu āh ah	Gazel / 5 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
54a	Ḥaḳḳī	Elā inne Bursāhiye'd-dārulī Fein 'izte miltū ila semti mısra	Leīn cā'e naşrun min'el-lāhī lī Feḥaḳḳun lihakkī fetūḥātu naşr	Gazel / 5 Beyit	---/---/- /--	Velehü/Arapça olarak yazılmıştır.
54b	Ḥaḳḳī	Ḥarīm-i ḳurbe geldim vir icāzet yā Resūlu'l-lāh Ḳılam tā Ka'be-i zātūñ yā Resūlu'l-lāh	Bu İsmā' il ḥaḳḳīññ kemal-i za' fī var iken Nice ḳurbana etsun yā cesāret yā Resūlu'l-lāh	Gazel / 6 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
55a	Ḥaḳḳī	Ben bir geda-yı bi-serūpā bir ḥaḳīr zāt Sen serīr-i nāzda sultān-ı ka'ināt	Cendān ki lāyiḳ nigeññ ker degilsede Ḥaḳḳī eyle küşe-i çeşmiñle iltifat	Gazel / 5 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
55a	Ḥaḳḳī	Merḥabā ey vadi-i tūl ve rāz-ı arzū Çün muḳadderdir olurmu ihtirāz ārzū	Ḥaḳḳıya ḳadr-i kelāmıñ bilmedi ehl-i ḳıyās Ḳaldı bāzār-ı cihānda şöyle bāz-ı ārzū	Gazel / 6 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
55b	Ḥaḳḳī	Şabır et ey dilekim gelüb geçmekdir de evḳāt-ı dert Bir iki gündür ki olmuşdur cihan miḳāt-ı dert	Sure-i ra'dı oḳu va'd-ı şabah ḥaşre ḳo Ḥaḳḳıya ders isterisen pes bugün ayāt-ı dert	Gazel / 5 Beyit	---/---/- --/---	Velehü
55b	Ḥaḳḳī	Yoktur elimde neyleyeyin ihtiyār āh Āh u fiğāna bā'aş olur iztirār-ı āh	Gülğoncalar şikefte olur Ḥaḳḳıyā seher Etse hezār dertle bülbül-i hezār āh	Gazel / 5 Beyit	---/---/- ./--	Velehü
56a	-	Delā bir laḫza erām ise maḳşūd Nedir Bursa nedir Mışır nedir Şām	Nehār-i 'ömür bir sā' atçe gelmez Tolar bu şişe-i çerḫ olur aḫşām	Kıta / 2 Beyit	---/---/- -	Velehü
56a	-	Dehn-i ḥāme olubdur mīzāb Feyz-i necaş olma da pa lūle-i āb	Ceryān eylese medād-ı andan Dökülür noktālar bī-ğayr-ı ḥisāb	Kıta / 2 Beyit	---/---/- -	Velehü
56a	-	Ola gör pey seyir ehl-i reşāt İresen menzile ta āḫir kār	Zār-ı rāḥ ḥaḳīkat itmekiçün Mā ḥazar ola diliñde ezḳār	Kıta / 2 Beyit	---/---/- .-	Başlık yok
56a	-	Sırr-ı 'uşāḳı bu bezm-i ḡamda Kerem iden 'aşḳıdır ḥaḳīkat de	Āb-ı işām zühd bī-mezeye Barī bir ḳatre-i 'aşḳdan ḳatda	Kıta / 2 Beyit	---/---/- -	Velehü
72b	Ḥaḳḳī	Şihirle gülen her dīdeye çadu görünür Ağzına alsa medād sīhī şu görünür	Ḳıl ḳadar ḳalmadı 'ālemde vücūd-ı Ḥaḳḳī Çeşm-i pir 'illete bakılsa velīmü görünür	Gazel / 5 Beyit	---/---/- ./--	Velehü
72b	Ḥaḳḳī	Ḳıl ḳadar ḳalmadı 'ālemde vücūd-ı Ḥaḳḳī Çeşm-i pir 'illete bakılsa velīmü görünür	Çü İsmā' il yokdur çünki teslim-i dil ey Ḥaḳḳī Zarūrī hancer mevtiyle ḳurbān olsa da neyler	Gazel / 5 Beyit	---/---/- --/---	Velehü

Tablo 7. (Devamı)

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Açıklamalar
73a	Ḥaḳḳī	Yâ ilâhî budur saña recâ-i fûkarâ Fûkarâyı koma kim ola zebûn-i ümerâ	Sırr-ı pâkiñ Ḥaḳḳī ḥaḳḳıya tecellî ile Nûr ki çünki seniñ âyinedir cürd ü serâ	Gazel / 5 Beyit	..-./..- ./..-./..- Velehü
73a	Ḥaḳḳī	Delindi bağrım âhir-i nâye döndi Hamîde oldu küddem-i yâye döndi	Mezârı üzere Ḥaḳḳîniñ çimenler Serâser bir yeşil dibâya döndi	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Velehü
73b	Ḥaḳḳī	Ḳile lî tûcâhe'l-ka' bete'l-müşerrifeñ Ente min ehli beyti'n-nübüvve	Ḥaḳḳıya bu ni' mete şükür eyle kim Mevlâ seni Ḳıldı ehli beytten turduḳça bu dünyâ evi	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Başlık yok/Arapça olarak yazılmıştır.
74a	Ḥaḳḳī	Dergâh-ı ḥaḳdan beni devr eyledi 'işyân-ı dil Ḳıl şefâ' ât bende ki yâ rahmeten lil' âlemîn	Dir bu Ḥaḳḳī bulmağa mir'ât-ı cân içre şafâ Ḳıl şefâ' ât bende ki ya rahmeten lil' âlemîn	Gazel / 5 Beyit	..-./..- - Başlık yok
74a	Ḥaḳḳī	Dem çeker 'aşk erleri ' âlemde ejderler gibi Dilleri suzân ider teşir ahkarlar gibi	Ehl-i buṭlân şüret-i Ḥaḳdan görünüñ Ḥaḳkıyâ Gösteririz neler bekke kendilerin erler gibi	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Ṭala' a fî'l-Ḥaṭîm
74b	Ḥaḳḳī	Derûnum etdi mûnevver tecellî eḥadî ' Aceb mi görmezisem deva-yı zulmeti ebedi	Bugün kelim-ı ḥaḳîḳat şî'âr isterseñ Kelâm-ı Ḥaḳḳıyî gözle ki ḥaḳdır senedi	Gazel / 5 Beyit	..-./..- - Başlık yok
74b	Ḥaḳḳī	Ḥârdan küñ çıkarır gülşen-i ḥikmetu'l-lâh Sedef içre bitürür düznemi rahmetu'l-lâh	Ḥaḳkıyâ sen ne nebîsin ne velî ' âlemde Yeniden verdi saña hıfzla ' ḥikmetu'l-lâh	Gazel / 5 Beyit	..-./..- - Başlık yok
77a	Ḥaḳḳī	Bâyî' ü'l-lâhe bitaḳbîlî'l-ḥacer Ḳable hedeme'l-beyti eydi men fecer	Ḳad ifâdû'l-ḥaḳḳa ḥaḳḳı yâkirâm Minhü mâ'e'l-feyz-i ve'l-' ilm-i infecere	Gazel / 5 Beyit	..-./..- - Şümme verede fî'l-ḥaceri eyzân/Arapça olarak yazılmıştır.
78b	Ḥaḳḳī	Bir elif bul mekteb-i ' irfânda evvel bâyı şor Ḳad ḥamîde eyleyüb yâ gibi andan yâyı şor	Ḥaḳḳıyâ irdi ḳafadan mehdî-i âḥir zaman Rûberü ol anıñ ile ḥazret-i ' İsâyî şor	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Velehü
79a	Ḥaḳḳī	Düşme ey âşüfte bûlbûl verdḥandân üstüne Meyl-i renk etmek düşer mi hiç merdân üstüne	Sırr-ı esmâ ' ile mazhar olmak isterseñ eger Emr-i cânânı ḳo Ḥaḳḳī başla cân üstüne	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Velehü
79b	Ḥaḳḳī	Cemâliñ pertev endâr-ı cihândır yâ Resûl'ul-lâh Güneş nûrî gibi nûruñ 'iyândır yâ Resûl'ul-lâh	Şefâ' at şerbetinden etme Ḥaḳḳī mücrimi mahrûm Ḳapıñda zâr ider bir ḥasta cândır yâ Resûl'ul-lâh	Gazel / 5 Beyit	..-./..- - Velehü
79b	Ḥaḳḳī	Dirîgâ şimdi merdân-ı velâyetden eşer yokdur Nedendir kim bu bâğ içre o yellerden eşer yokdur	Ṭoğar bu mâder-i eyyâmdan biñ veled her gün Velikîn şeyḥ Ḥaḳḳī gibi bir ḳâbil-i siper yokdur	Gazel / 5 Beyit	..-./..- - Velehü
80a	Ḥaḳḳī	Baḳub her hâlde zenb-i vücûda Diyü gör dâ'imâ estağfiru'l-lâh	Ḳo telvîni ermiş temkîne Ḥaḳḳī Yâḳın içre bulasın tâ ki Ḥaḳḳī	Murabba / 3 Bent	..-./..- - Velehü
80a	Ḥaḳḳī	Ne virdise cihân âr Ḳanâ' at eyle ey derviş	Gider hırşî fenâya vîr Tevekkül pâyesine îr	Murabba / 4 Bent	..-./..- - Velehü
84b	Ḥaḳḳī	Tenim çevgândır cevher-i cânâ göre Güher-i sıfâle güherdir veli-i zamâna göre	Erişdi menzile çil salda ḥaḳḳı-yı sâlik Ki yolda ḳalmadı bu çekdüğü kemâne göre	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Velehü
84b	Ḥaḳḳī	Yâ Rasûle'l-lâh reşk-i engîz tûbâdır ḳadûñ Ḡıbtâ-i gülğonca-yı firdavs e' lâdır ḥadûñ	Ḥaḳḳı-yı bî tâḳati cezb eyle sırr-ı ravzaña Bûlbûl-i dil çokdan eyler ârzü-yi meraḳdan	Gazel / 6 Beyit	..-./..- - Velehü

Tablo 7. (Devamı)

Yp. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Açıklamalar	
85a	Ḥaḳḳī	Ya Rasūlellāh diliñ feyziyle çün yemmdir seniñ Nefes-i kudsiyyen nezāhetde çü Meryemdir seniñ	Ḥaḳḳī-yı sirāb iderse reşha-yı lütfuñ nola Ḳatre-i feyziñ dil-i derya-yı a' zamdır seniñ	Gazel / 6 Beyit	-.--/-.--/- .--/-.--	Başlık yok
85b	Ḥaḳḳī	Devr-i cām feyz ider her demde sāki-i elest Var ise zevküñ eger kıl cānını oña rey-i mest	Hıdmet-i sultān 'aşk itdi egerçi nice merd Gelmedi ammā bu meydān içre Ḥaḳḳī kûl gibi	Gazel / 11 Beyit	-.--/-.--/- .--/-.--	Başlık yok
86a	Ḥaḳḳī	Bād-ı şabā-yı 'aşkla 'ömrüm bahār olur Nūr-ı cemāl-i Ḥaḳḳla vaktim nehār olur	Ḥaḳḳī huzūr-ı Ḥāḳda muḳīm olsa bir kişi Her bir nazarıma ḥazra-yı veche yār olur	Gazel / 6 Beyit	--./-.--/-.-- ./-.--	Başlık yok
86a	Ḥaḳḳī	Gelüniz eyleyelim dide-i cānı bīdār Görelim biz dāhi bī-perde seherde dīdār	Ḥaḳḳıyā gonca-yı maḳşūd açılsun dirseñ Bād-ı āhile geçür demleri vakt-i eşhār	Gazel / 6 Beyit	..--/..-- /..--/..--	Başlık yok
86b	-	Açıl ey sīne tāsında olan aşārı görsünler Şācıl ey dil ki gözler lū'lū-i şehvārı görsünler	Bu gün ikrāra gelmezlerse bezm-i imtiḥān içre Yārın cān u cigerden ḥasret inkārı görsünler	Gazel / 7 Beyit	..--/..--/-. --/..--	Başlık yok
87a	Ḥaḳḳī	Yüzüñ Ḳa' be ḳaşıñ mihrāb olubdur Ḥaḳḳa her cānibiñ her bāb bir bāb olubdur	Rasūl-i feyzdir Ḥaḳḳī derünüñ Ḳuvā-yı dil saña eşhāb olubdur	Gazel / 6 Beyit	..--/..--/-. -	Velehü
87a	Ḥaḳḳī	Ben ol mecmū' ayım kim cümle evrāk hezbende Benim destimde dir levḥ-i ḳalem çoktur eşer bende	Yürü minhāc pür emin ve imān-ı 'acze ey Ḥaḳḳī Çıka belki rāh-ı da' vāyı merdi şöñradır bende	Gazel / 5 Beyit	..--/..--/-. --/..--	Velehü
87b	Ḥaḳḳī	Ey rasūl-ı mazhar envār-ı Ḥaḳḳ Ey ḥabīb-i mahrem esrar-ı Ḥaḳḳ	Ḥaḳḳıya eyle şefā' at yā rasūl Rûz-ı mahşer görmeye āzār-ı Ḥaḳḳ	Gazel / 6 Beyit	-.--/-.--/- .-	Velehü
87b	Ḥaḳḳī	Ey ḥarem-i muḥterem Muştafā Zümre-i ehl-i dile cāy-ı şafā	Keşf-i serāperde iderseñ eger Ḳalmaya Ḥaḳḳī gözüne hiç ḥafā	Gazel / 6 Beyit	-.--/..--/- .-	Velehü
88a	Ḥaḳḳī	Gülden ḳatī terdir bu gönül ḥār götürmez Nāzikleri gör kim nice āzār götürmez	Temkīn dile sa' y īdegör Ḥaḳḳı zemīn sā Gerçi ānı bu künbed-i devvār götürmez	Gazel / 5 Beyit	--./..--/..--	Velehü
88a	Ḥaḳḳī	Eyyühā'l-'uşşāḳu eşḥābü'l-Hüdā Ebşirü ḳad zā-i nūri'l-Muştafā	'Azzimū's-şehre'l-lezī fih'l-vilādi İ'rā'ü evşāfihü beyne'l-'ibādi	Murabba / 7 Bent	-.--/-.--/- .--/-.--	Velehü/Arapça olarak yazılmıştır.
88a	-	Şalli yā Rabbi 'alā ḥazreti Ve 'alā elihī ve' tertihi		Müfred / 1 Beyit	..--/..-- /..--	Velehü/Arapça olarak yazılmıştır.
90b-91a	Na' tī Efendi	Bu mecmū' a şadefdir dürr-i pāk 'ilim ve 'irfāna Budur simṭi 'l-cevāhir fīl-ḥaḳīḳa gerden-i cāna	Lisānū'l-ḡaybı ḥaḳ tārīḥ itmām için ey Ḥaḳḳī Dedi mecmū' a-yı Na' tī Efendi erdi pâyāna	Kaside / 16 Beyit	..--/..--/..-- --/..--	Tārīḥ-i İtmām Mecmū' -i Na' tī Efendi
91b	Na' tī Efendi	Oldı bitti bu meyve-i ma' nī Nesha-yı Na' tī Efendi ya' nī		Müfred / 1 Beyit	..--/..--/- .-	Velehü
91b	-	Nevvere'l-lāhū ḳalbehü ebedā Mehteḫā envāru nehārin ve bedā		Müfred / 1 Beyit	..--/..-- /..--	Başlık yok/Arapça olarak yazılmıştır.

Tablo 8. Mecmua-i Eş'ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı Mestap'a Göre Tasnif-Mensur Kısım

Yer Nu: NEKTY00482						
Yp. Nu.	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar / Başlıklar
15b-27a	Ḥaḳḳī		Ḳāle'l-lāhü sübhānehü ve te'ālā “Ve iz ḳāle rabbūke li'l-melā'iketi inni cā'ilün fil 'arzi ḫalifeten” .	İsm-i rahmānı taḫṣiṣden murād budur ki ḳalb-i Muḥammed-i mazhar İsmi Rahmandır ānıñcün rahmeten lil 'ālemün oldı.	Hazreti Allahın insanı halife kılması mevzusunun geçtiği ayeti kerimenin tefsiri yapılmaktadır.	
27a-34b	Ḥaḳḳī		Ḫālīfe: Odur ki anıñ ṭarīḳatı ve ḥükümeti ṭarīḳat-ı Muḥammediye ve ḥükümet-i Aḥmediye üzerine ola sultān ise 'eamdır.	Ve sā'ir ṭabakāt-ı muhtelif-e-i sultāna rāci' ve cümlesi anın merātibine 'ā'ididir. “Fā' rafü cidden feḳad keşeftü leke vücuḥ'el-esmā'e”	Ḫālīfe kelimesinin lügavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Ḫālīfe
38b-39a	Ḥaḳḳī		Şeş cihetten muḫāfaza-i vücüd için bir vefḳ-i cāmî'idir ki bu faḳīr Ḥaḳḳıya ehl'ül-lāhdan biri beyn'en-nevm v'el-yekḳzā ta' līm idüp ḫıfz-ı mülük ve ekābir için cenāb-ı şeyh Vefā ve ḫazret-i şeyh balī'eş-şüfiyünün 'amel etdikleri vefḳ budur deyü işrāb eyledi.	Hezihi da'iretün vāv'ül-vilāyet'il-urfıyyeti elmülāḳayeti'n-nübüvveti ve lehā erkānū erbe'atün mu'addedi ümmehāt'ış-şıfātı keerkān'il-beyti'ş-şerifi zādehü'l-lāhü şereḫān	Korunmak maksadıyla kullanılması tavsiye edilen üç adet vefḳ bulunmaktadır.	
39b-40a	Ḥaḳḳī		Merātibü'l-ḫurūfi's-sābi'ati ve'l'ışrīne'l-leṭi hiye mesā'ırı ḳutbü'l-feleki'l-e'zam ve Ḳapūdan hüve'l-lezī yesseraküm fī'l-birri mezhera fī ṭabakātı'n-nebābeti tebāreke'l- ve'l-baḫri ve āyetün lehüm ennā ḫamelnā lezi ce'ale fī's-semā'i burūcān ve ce'ale zarriyyetehüm fī'l-fulki. fīhā sirācān ve ḳamerān ve münirān		29 tabaka halinde Osmanlı devlet düzeni, makamlar ve vasıfları Arapça olarak dairevi bir şekilde yazılıdır.	
40b	Ḥaḳḳī		Erbāb-ı ḫaḳā'ik 'indeinde ihtilāf vāḳi' olub ba'zılar ḳuṭb-ul'aktāb ve emāmān ve evṭād-ı erba'a ibdāl-i seb'ada dāḫil ve ba'zılar ḫāricdir demişlerdir.	Ve min'el-lahi'l-imdādu ve'l-irşādü Ḥaḳḳī ḡaffera zenbe vücūdehe	Kutb'ül-aktab dairevi şekilde izah edilmiştir.	
41a	Ḥaḳḳī		El-īmānū bişeb'atin ve şeb'üne şu'beten Velā nihayete lilecüz'ıyyāti min'eş-şu'bi “Ednāhe imāmetün el-ezā'an'it-ṭarīḳ	Min mürsemāti'l-fakīri'ş-şeyḫ İsmā'il Ḥaḳḳī'l-Burusevi Ḥaḳḳaḳu'l-lāhü te'ālā imānehü ve e'ṭā lehü imānehü	İmanın şu'belerini anlatan Arapça mensur bir sayfa bulunmaktadır.	
41b-43b	Ḥaḳḳī		Ḳāle'l-lāhü sübhānehü ve te'ālā: “Yeḫtaṣṣu birāḫmetihi men yeşā'ü” ²⁴⁶ ma'lüm olāki merātibi şuriyye ve cümle-i maḳāmāt-ı ma'neviyye ihtisāşāt-ı ilāhiyye ḳabılindendirki ānda medḫal-i kesb yokdur.	Lā siyyamā te'lif-i 'ulūm- 'āliye ve taṣnīf-i melekāt-ı ḡāliye etmek ḫayāt-ı ḳulūbe sebeb ve mestecelb mezid-i ecr-i Çeşitli dini konuların izahı cenab-ı rabdır. Ve'llāhü'l-muḫyî ve yapılmaktadır. minhü'n-nemāi fī'l-ārzi ve's-semā'i		

²⁴⁶ Âl-i İmrân Sûresi 74.Ayet “Dilediği kimseye rahmetini tahsis eder.”

Tablo 8. (Devamı)

Yer Nu: NEKTY00482						
Yp. Nu.	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar / Başlıklar
44a-56a	Ḥaḳḳī		Na' atle şıfatıñ miyânında fark budur ki na' at memdûhda istî' māl olur. Anınçün na' at-ı bâri ve na' at-ı rasûl dirler.	Nihâdında aḥkâm-ı vücûb ve imkândan gâlib olursa anıñla maḥkûm olur nes'ela'llâhi's-şıfatü'l-melekiyye ve'lahlâku'l-mektiyye	Na' atın lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Na' tî Muştafâ Efendi
56b-57a	Ḥaḳḳī		Şamâḥ Zemahşeri muḳaddemetü'l-edebde zebân pâresiyle kâversi pirinç deyü tercüme eylemişdir. Pirinç me'külâtdan ma' hüd hubbedir ki ba' z-ı rivayâtıda 'arḳ-ı Nebevî den mahlukdur	İrâ el-cümle âbın aşlâ mübâsebeti yokdur. Sekânâ Allâhü te' âlâ ve iyyâkûm men kevşere.	Bazı kelimelerin lugavî ve ıstılahi manaları verilmektedir.	Şamâḥ
57a-58a	Ḥaḳḳī		Ḥünkâr ma' lûm ola ki ḥudâvend mâlik ve şâhib ma' nâsınadır. Mâlik-i ḥaḳḳî Allâhü te' âlâ olmağla aña itlâḳ olunub ism-i zât kılındı.	Belki şâhibi ser olân hoş olur. Pes serhoşda ḥüsnü'l-vecihde i' tibâr olunduğu gibi zamîr mahzûf i' tibâr olunur.	Bazı kelimelerin lugavî ve ıstılahi manaları verilmektedir.	Ḥünkâr
58a-58b	Ḥaḳḳī		Pâdişâ elif ile ve pâdişâh hâ ile beg ve emir ma' nâsınadır. Anınçün evâ'ilde melûke beg dirlerdi. Orḥân beg ve Murâd beg gibi. Ma' nay-ı pâdişâh râfi'-i veyl ve râfi'-i zulm dimekdir	Ve ülke sulṭânü'l-enbiyâ' ve sulṭânü's-seḳaleyn ve sulṭânü'l -ka'inât deyu itlâḳ iderler. Ta' zime maḥmûldür. Zîrâ e' âmme-i nâs ma' nâyı ḥilâfeti bilmezler.	Pâdişâ kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Pâdişâ
58b	Ḥaḳḳī		Pâşâ vezîr dimekdir ve etmeçe dedikleri kûşa daḥî itlâḳ olunursa	Ve elfâz-ı Türkiyyeden olmaḳ daḥî muḥtemeldir.	Pâşâ kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Pâşâ
58b-59a	Ḥaḳḳī		Beg emirdir mîr daḥî dirler emirden muḫeffefdir.	İbn-i Kemâl 'acemiyye şâgır kâf dimekle noḳşân göstermişdir. Sâmeḥahu'l-lâhu te' âla	Beg kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Beg
59a-61b	Ḥaḳḳī		Girdâr bu kelime luğâtde 'âdet olub işlenen iş ve şan' at ma' nâsına aḥz olunmuşdur	Ve ey ol fîrâta ki mizâc-ı şîrden mizâc-ı kîre munḳalib ola fâfhem cidden	Girdâr kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Girdâr
62a-66b	Ḥaḳḳī		Ḥikmet-i ḥaḳâ'îk-i eşyâya kemâ yenbeği vuḳûfdur ki herkese maḳdûr deḡidir.	Zîrâ ḥıfz-ı ḥadîş ve teblîğ-i ḥaḳ ile mazhar-ı esrar-ı ḥilâfet olurlar. Fefhem ve'l-lâhu te' âla hüve'l- 'alîmü'l-	Ḥekîm kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Ḥekîm
66b-68b	Ḥaḳḳī		Şâlavât-ı şerîfeniñ e' dâdı seyyâr ve envâ' bîşimârdır ki her biri bir vecihle şâbitdir.	Ve dünyâya bieseriḥâ mâlik olsa daḥî deryâ gibi tegayyûr kabûl eylemez.	Şâlavât kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Şâlavât

Tablo 8. (Devamı)

Yer Nu: NEKTY00482						
Yp. Nu.	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar / Başlıklar
68b-72-a	Ḥaḳḳī		Bebr-i kūhsār bahadırı şîr-i bişe zār şafderî. Ḥazret-i mürtezânîñ kerreme'l-lâhü veche cemi'-i şedâ'idde siper-i ḳazâ ve cümle-i meḥâvifde iştiğâl için irtizâ itdügi du'âdır ki vi'â'i'l-'ulüm ve ḡışâ'ü dūruri'l-fehûm	"Lâ tensâ min şâlihî duâ'ike" buyurduklarından insânü'l'uyûn nâm-ı kitâb manzûme-i 'âḳd-i tahrîr-i müsteṭâb eylemiştir.	Dua metni ve usulü hakkında bilgi vermektedir.	Ed' iye
70a-70b	Ḥaḳḳī		Umûr-ı diniyye veyâ aḥvâl-i saltanat veyâ ḡayrı ḡuşûş da beyne'n-nâs ihtilâf ve iftirâḳ ve ihtilâl vâkı' olsa müdâfe'a-yi ḡavâ'il ve muḥâfaẓa-i devâ'ir için iştiğâle sezâ du'â' 'acâ'ib nümâdır	Ẓekerehu's-şeyḥ reşîdü'd-dîni'y-yezdâ fî't-tefsîri'l-mevsûm-i bikeşfi'l-esrâr.	Dua metni ve usulü hakkında bilgi vermektedir.	Du'â-yi Âḥîr
70b	Ḥaḳḳī		Bu du'â ma'nevi zû'l-irşâdi'lḳaviyyi ḥazreti Şeyḥ Şadre'd-dîn el-Ḳonevîden ḳaddese'l-lâhü sirrahü menḳûldür	Keyfemâ şî'te ve fî külli mâ şî'te fekefânâ ente 'ivaẓân 'annâ ve'an sivânâ ve'l-ḥamdü li'l-lâhi rabbi'l-'âlemîne	Dua metni ve usulü hakkında bilgi vermektedir.	Du'â-yi Ṭâ'ün
71a	Ḥaḳḳī		Bu du'â ma'nevi zû'l-irşâdi'l-ḳaviyyi ḥazreti Şeyḥ Şadre'd-dîn el-Ḳonevîden ḳaddese'l-lâhü sirrahü menḳûldür	Keyfemâ şî'te ve fî külli mâ şî'te fekefânâ ente 'ivaẓân 'annâ ve'an sivânâ ve'l-ḥamdü li'l-lâhi rabbi'l-'âlemîne	Dua metni ve usulü hakkında bilgi vermektedir.	Du'â-yi Sefer
71b	Ḥaḳḳī		Erbe'in-i İdrisiyyede mezkûrdur ki bir kimse on iki gün beher yevm yigirmi beşer kerre	Virdine şafâ-yı bâṭın ile iştiğâl eylese terekḳi-yi münâşib ve zafer-i murâdât ile şerefyâb ola	Dua metni ve usulü hakkında bilgi vermektedir.	Du'â-yi Teraḳḳi
71b-72a	Ḥaḳḳī		İmâm Zerrûki rahimehu'l-lâh te'âla şerḥ-i esmâ-yı ḡüsnaḋa erbe'îni İdrisiyyeden naḳl ider	. Zîrâ evḳât-ı mezkûrde ehlu'l-lahe ḡâlât-ı 'acîbe ve ilhât-ı mâḡrîbe ḡâşıl olur.	Dua metni ve usulü hakkında bilgi vermektedir.	Du'â-yi Diger
75a	Ḥaḳḳī		Lâ bûdde liehli't-tevfîḳ min şelaṣeti envâr. Ya'ni bir kimseniñ ehl-i tevfiḳ ve i'nâyet oldıḡunuñ 'âlâmeti vücûdunda üç nesnenin vücûdudur.	Pes sa'y idüb 'alâ'd-devâm envâr-ı şelaṣe ile münevver olmak gerekdir.	Çeşitli konularda dini izahlar vardır.	Ḳîle li fî'l-maṭâf
75b-76a	Ḥaḳḳī		Men idrake'n-nübüvvete'l-ûla lem yûdrik illâ cüz'e Muḥammedin şalle'l-lâhü 'aleyhi ve selleme Kemâ enne men edrâke'l-hilâli feinnehü lem yûdrik illâ cüz'e'l-bedri fe eyne idrâke'l-cüz'i min idrâki'l-küllî.	Ve'l-ḥamdü lillâhi te'âla 'alâ nu'amâi'l-müteväṭirihi ve âläi'l-müteväfireti	Çeşitli konularda Arapça olarak dini izahlar vardır.	Ḳîle lî ḳubîle'sşubḫi yevme'lḥamîs

Tablo 8. (Devamı)

Yer Nu: NEKTY00482						
Yp. Nu.	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar / Başlıklar
76b-77a	Ḥaḳḳī		“Eclibū lī külle leylin külle nevmin”. El-murādū min külli nevmin külle rāḥatin ve ḥuzūrin lilkalbi yuḳavvīhi ‘aletteveccihī ilā ‘ālemi’l-melekūti	Fā idāretülke’si fīhi dā’iretūn bi’l-emri. Ve fī zıddihī bi’n-nehı Şümme verede fī’l-ḥaceri eyzn	Çeşitli konularda Arapça olarak dini izahlar vardır.	Şadera fī’l-ḥaḳīmi ‘anlisāni’l-inbisāti
77b-78a	Ḥaḳḳī		Kesr-i ‘ayınla ifrāt-ı muḥabbetdir. Anınçün Ḥaḳ te’ālaya ‘āşık iṭlāk olunmāz.	Ve ‘amel-i ḳalīl ile sūtūn ve menḥūt olub vüçüd bulmaz. Velakin çe çāreki herkes mertebe-i isti’ dāddan tecāvüz eyleyüb zorla kendine güzel ḳılmaz.	‘İşk kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	‘İşk
80b-81a	Ḥaḳḳī		İskender ikidir. Biri İskender-i Yūnānīdir ki Ḳur’ān da: “ Ve Yes’elūneke an zī’l-ḳarneyn ” ²⁴⁷ ile murād birdir	Ve illā sū’i ḥātime ḥavf olunur ve’l-‘iyāzü bi’l-lāhi te’āla.	İskender kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	İskender
81b-82a	Ḥaḳḳī		Bu kelime ba’z-ı lügāt-ı Fārisiyyede küşizten ve küsesten lafzından vaşf-ı terkibidir. Ğam üzicidür deyü tefsīr olunmuştur	Pes ba’ eṣ ḥayāt olān āb-ı mübārekede e’ dāniñ ḡarḳ ve memāti müsteb’ addır. Hezā feinnehu yenfe’	Ğamkūsār kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Ğamkūsār
82b-83a	Ḥaḳḳī		‘ İnde’l-mu’tezile Allāhü Te’āla üzerine ‘ibāda lüṭuf etmek vācibdir. Ve lüṭuf dedikleri ‘ibādi ṭā’ ate taḳrīb ve ma’şiyetden te’bīd ider nesnedir	“ Lāyubā’u’l-ibilü fi sūki’d-decāci ” ²⁴⁸ ve feḳabaḥa her maḳāmın bir meḳālī ve her meḳālīñ dāḥi ricālī vardır. fefhem. Hedāke Allāhü Te’āla.	Lüṭuf kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Lüṭuf
83b-84a	Ḥaḳḳī		Lügatde yigit kişi ve genç yaşlı dimekdir. Şonra saḥī ve cömerd ma’nasında isti’ mal olundu. Zīrā civāna kuvvet ve şecā’at lāzımdır. Seḫāvet dahī şecā’attendir	Biri kerāmet-i kevniiyyee ve biri daḥī kerāmet-i ‘ilmiyyeye mālīk ve ḳādīr ola ki birinde ḥalḳı ve birinde kendi nefsinı taḥlīs vardır. Fefhem feinnehü ‘amīḳun ciddān. .	Civānmerd kelimesinin lugavî ve ıstılahi manaları anlatılmaktadır.	Civānmerd
88b-90b			Gül nesrīn riyāz-ı şafā. Nārveni ḥad yeḳa’ iştāfā Cenāb-ı mekremet-ı gürdār. Ve menḳabet-ı āşār ki fī’l-ḥaḳīka deyü inḥāne-i ḳal’ā renk ve fīrūz-ı şüret ve biçāre peyker-i sepherde ferman-nuvīs şaḥīfe-i ḳader	Hemişe cān derāzī bā ne’īm ve ‘azzū nāzī müyesser bād. Ḥūšet eztüselāmī bimādīr āḥir ‘ömür. Civanām reft bâtemām ve’s-selām mahūšet.	“Şüret-i Mektüb-i Ḥazret-i Na’ tī” başlıklı bir mektup yer almaktadır.	Şüret-i Mektüb Bihāzret-i Na’ tī Feseḫa’l-lāhu Fī Müddetihi

²⁴⁷ Kehf Sûresi 83.Ayet “(Yahûdiler) sana bir de Zül-Karneyn’den soruyorlar.”

²⁴⁸ Tercümesi: Tavuk pazarında deve satılmıyor. Bakılacak

Tablo 8. (Devamı)

Yer Nu: NEKTY00482						
Yp. Nu.	Müellif	Eser Adı (varsa)	Baş	Son	Konu	Açıklamalar / Başlıklar
92a-94a	Ebū Ḥanīfe		Yābüneyye erşedeke Allāhū ve iyyāke ūṣbike biveṣāyā in ḥafiztehā ve ḥāfezte ‘aleyhā racevtū leke’s-se‘ ādeti fī dīnike ve dūnyāke inṣā’e’l-lāhū te‘ ālā	İllā en tekūne beyyeten ma‘ ṣiyyeten felābe’sen yesme’ ahū zalike in lem yeḥaf min zalike müfsideten. Ve’l-lāhū e’ lemū min’el-ezkāri	“Kāle Ebū Ḥanīfe Raḏīye’l-lāhū ‘ Anhū Libnihi Ḥammād” başlıklı mensur dini bir risale vardır.	Kāle Ebū Ḥanīfe (Raḏīye’l-lāhū ‘ Anhū) Libnihi Ḥammād
98a			Edebiyāt kütüphānesi 482 Maḳālāt-ı İsmā‘ il Ḥaḳḳī	Mecmū‘ a-i Eṣ‘ār ve İsmā‘ il Ḥaḳḳī ḥazretleriniñ kendü ḥaṭṭıyla olan mecmū‘ a ve lehū istinah olındığı ma‘ lüm olmaḳ için işār kıldı.	Mecmua hakkında bilgi vermektedir.	

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, **İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yerel Yer Numarası Nekty00482 ile Kayıtlı “Mecmua-i Eş’ar ve Makalat-ı İsmail Hakkı”** isimli mecmuanın metin incelemesi ve Latin harflerine aktarımı yapıldıktan sonra mecmuanın MESTAP’a göre tasnifi yapılmıştır. Çalışmamızın konusu olan mecmua, 94 varaktan meydana gelmektedir. Birinci bölümde, mecmuanın tanıtımına yer almaktadır. Bu bölüm içerisinde mecmuanın genel ve muhteva özellikleri, mecmuada yer alan şiirlerin hangi dönem aralığında yazıldığı ve hangi şaire ait olduğu gibi konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, metnin Latin harfleriyle transkripsiyonu verilmiştir. Üçüncü bölümde, mecmuadaki şiirler proje kapsamında tablo halinde verilmiştir. Mecmuada nesir kısımlarda anlatılan fikirleri desteklemek için eklenen manzum kısımlara “limuharririhî” diye başlık kullanılmıştır. Aynı şaire ait şiirlerin peş peşe verildiği durumlarda ise “velehü” şeklinde başlıklar kullanılmıştır.

Muhteva olarak mecmuya baktığımız zaman genel olarak Türkçe yazılan gazellerden meydana gelmektedir. 12b, 45b, 54a, 73b, 77a, 88a, 91b varaklarında Arapça şiirler bulunmaktadır. 8b, 12b, 45b varaklarında ise Farsça şiirler bulunmaktadır. 15b-34b arasında mensur dini bir risale vardır. 38b-39a arasında üç adet vefk; 39b-40a’da 29 tabaka halinde Osmanlı devlet düzeni, makamlar ve vasıfları Arapça olarak dairevi bir şekilde yazılıdır. 40b’de Kutbül-aktab dairevi şekilde izah edilmiştir.

41a’da imanın şubelerini anlatan Arapça mensur bir sayfa bulunmaktadır. 41b-52a arasında mensur çeşitli dini konuların izahı vardır. 56b- 68b arasında bazı kelimelerin lugavî ve ıstılahî manaları verilmektedir. 68b-72a arasında çeşitli konularla ilgili duâlar (taundan korunma, terakki için vb.) vardır. 75a’da çeşitli konularda dini izahlar vardır. 75b-77a arasında çeşitli konularda Arapça olarak dini izahlar vardır. 77b-78a arasında bazı kelimelerin anlamları açıklanmaktadır. 80b-84a arasında bazı kelimelerin lugavî ve ıstılahî manaları anlatılmaktadır. 88b-90b arasında “Suret-i mektub-i Hazret-i Na’tî” başlıklı bir mektup yer almaktadır. 92a-94a arasında “Kale Ebu Hanife raziyel-lahü anhü libnihi Hammad” başlıklı mensur dini bir risale vardır. 98a’da Mecmuanın bulunduğu kütüphane ve müstensihî hakkında bilgiler yer almaktadır.

Mecmuada aruz vezninin kullanılmasının yanında 4 şiirde hece ölçüsü kullanıldığı tesbit edilmiştir.

Mecmua 17-18. yüzyıllarda yaşayan Hakkı ve Na'ti Efendinin manzum ve mensur eserlerinden müteşekkil olmanın yanında 8. Yüzyılda yaşayan Ferazdak'a ait Farsça bir Müfred yer almaktadır. Ayrıca mecmuada 8. yüzyıllarda yaşayan Ebu Hanife hazretlerine ait mensur bir risale bulunmaktadır. İmamı Azamın Arapça olarak kaleme aldığı ve İslam dünyasında da çok meşhur olan "Oğlu Hammad'a ve Talebelerine Vasiyeti" çalıştığımız mecmuada da Arapça olarak yer almaktadır. Mecmuada yer alan bu bölüm Cüneyt Erçin tarafından daha önce Türkçeye tercüme edilmiştir. Mecmuada yer alan şairlerin arasında kaynaklarda daha önce adı geçmeyen bir şaire rastlanılmamıştır. Hakkı mahlası çokça kullanılmaktadır. Yaptığımız incelemede manzum kısımda Hakkı'ya ait 2 adet gazelin 2019 yılında Tubanur Kaya tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan İsmail Hakkı Bursevi'nin Fevaid Mecmuasında geçtiği tespit edilmiştir. Yine incelemiş olduğumuz mecmuanın mensur kısımda geçen iki paragrafında İsmail Hakkı Bursevi'ye ait olan Tamamü'l Feyz Fi Babi'r Rical-Atpazarı Kutup Osman Efendi Menakıbı (İnceleme, Metin, Tıpkıbasım) kitabında geçmesi "Hakkı" mahlasının İsmail Hakkı Bursevi'ye ait olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Hakkı mahlasını kullanan Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Kemahlı Hakkı'nın da divanları incelenmiş fakat benzer hiçbir şiire rastlanılmamıştır.

İsmail Hakkı Bursevi'nin divanı ile çalışmamıza konu olan mecmua karşılaştırıldığında mecmuadaki şiirlerin şairin divanında yer almadığı görülmüştür. Bu durum çalışmamıza konu olan mecmuanın önemini bir kata daha arttırmaktadır. Mecmuada ismi geçen şairlerden Na'ti Efendinin Divanı, tezkirelerde zikredilmekte fakat Divan elde bulunmadığı için şairin şiirleri karşılaştırmalı olarak incelenememiştir. Mecmuada ismi geçen bir diğer şair Ferazdak ise divan sahibi şair olup mecmuada geçen tek beyti, divanında da yer almaktadır. Mecmuada ismi geçen İmamı Azamın Arapça olarak kaleme aldığı "Oğlu Hammad'a ve Talebelerine Vasiyeti" daha öncede çalışılmış birçok mecmuada da bulunmaktadır.

Metin inceleme aşamasında mecmuada yer alan şairler ve şiirlerin tespiti yapıldı. Var olan kaynaklardan tezkireler, nazire mecmuaları, yayımlanmış veya yayımlanmamış divanlara bakarak karşılaştırma yapıldı. Divanlarda olmayan şiirlerin yer aldığı makalelere de başvuruldu. MESTAP tablosunun oluşturulma aşamasında mecmuada yer alan şiirlerin bulunduğu sayfa numarası, şiirleri yazan şairin mahlası, matla' ve makta' beyitleri, kullanılan vezin bilgisi verilmiştir. Bunların yanında "açıklama" kısmında şiirlerle ilgili tespit edilen birtakım unsurlara değinilmiştir.

Kütüphanelerin tozlu raflarından kurtarılan her eserin, aslında toplumsal hafızamız üzerindeki tozları kaldırmaya vesile olacağı açıktır. Bu eserin günümüz alfabesine aktarılması ve araştırmacılara sunulması, Bursevi'nin ve eserlerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.



KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, A. (1999). *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, Ankara: AKM Yay.
- Aksoyak, İ. H. (2014). *Türk edebiyatı eserler sözlüğü* [https:// teis.yesevi.edu.tr /madde-detay/nati-defterdar-huseyin-pasazade](https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nati-defterdar-huseyin-pasazade) (E.T. :25/03/20224)
- Altun, K. (1997). *Tezkire-i Mucîb (İnceleme- Tenkitli Metin- DizinSözlük)*, Ankara: AKM Yay.
- Aydemir, Y. (2007). Metin neşrinde mecmuaların rolü ve karşılaşılan problemler, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(3), 122-137.
- Aynî, M. A. (1944). Türk Azizleri I, *İsmâil Hakkı*, İstanbul: Marifet Basımevi
- Ayvansarayî, H. (1281). *Hadikatü'l-Cevâmî* (ss. 206-208), C. II, İstanbul,
- Belîğ, İ. *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdeti'l-eş'âr*, (haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu), Ankara, 1985,s. 87, vr. 16a-b.
- Bozaslan, U. S. (2012). “Enderunlu Mehmet Âkîf’in Mir’ât-i Şî’r adlı tezkiresinin muhtasar bir nüshası”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 7(3), s. 2531- 2568.
- Bursalı, M. T. *Osmanlı müellifleri*, C. I, İstanbul, 1333, ss. 28-32
- Bursalı, M. T. (1329), *Mevlânâ eş-Şeyh İsmâil Hakkı el-Celvetî*, İstanbul.
- Bursevî, İ. H. *Kitâbu'n-Neîce I*,(haz. Ali Namlı), İmdat Yavaş, İstanbul: İnsan Yayınları, 1997, s. 16.
- Bursevî, İ. H. (2000). *-İsmail Hakkî Bursevî- Divan. (haz. M. Murat Yurtsever)*. Bursa: Arasta Yayınları.
- Bursevî, İ. H. (2011). *Tamâmu'l-feyz fî bâbî'r-ricâl. (Tahk. Ramazan Muslu-Ali Namlı)*, Sımaşk: Dâru Nînevâ.
- Çalışkan, İ. H. (1968). *Enderunî Mehmet Âkîf, Mir'ât-ı Şî'r*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Erzurum.
- Çapan, P. (1993). *XVIII. yüzyıl tezkirelerinde edebiyat araştırma ve tenkidi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çapan, P. (2005). *Mustafa Safâî Efendi Tezkire-i Safâî*, Ankara: AKM Yay.
- Çapan, P. (2011). “18. yy. Tezkirelerinde aile, soy ve akrabalık ilişkilerine dair”, Prof. Dr. Mustafa İsen adına uluslararası klasik türk edebiyatında biyografi sempozyumu bildirileri 6-8 Mayıs 2010-Nevşehir, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, s. 195-222.

- Çeltik, H. (1998). “18. yy. Tezkirelerindeki Divan Şâirleri”, Journal of Turkish Studies / Türklük bilgisi araştırmaları (TUBA), (Hasibe Mazıoğlu Armağanı II), Harvard University, 22, s. 49-85.
- Çınar, B. (2011). “XVIII. yüzyıl tezkirelerinin bilgi kaynakları: Sâlim ve Esrar Dede tezkireleri örneği”, Prof. Dr. Mustafa İsen adına uluslararası klasik türk edebiyatında biyografi sempozyumu bildirileri 6-8 Mayıs 2010- Nevşehir, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, s. 233-248.
- Çonoğlu, M. (2019). *Mecmû'a-i Hakî (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Duran, R. Çeçen, H. (2016). *Tezkire-i Silahdâr-zâde (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Eke, N. U. (2014). *Türk edebiyatı eserler sözlüğü* <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakki-bursali-ismail-hakki-bursevi> (E.T. :25/03/20224)
- Erdem, S. (1984). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurfâ'sı*, Ankara: AKM Yay.
- Ergin, “Ferezdak”, DİA, C. XII, Ankara: TDV Yayınları, 1995, ss.373-375.
- Fatîn, D. (2017). *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. (Haz. Ömer Çiftçi). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>, ss. 100-101.
- Fındıklılı, İ. E. (1989). *Tekmilâtü's-Şakâik fî hakkı ehli'l-hakâik*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, (Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri içinde) C. V, İstanbul.
- Fidan, G. G. (2010). Konya Mevlana Müzesi 2095 numarada kayıtlı mevlevilikle ilgili bir mecmuadan hareketle Bâkî'nin yayınlanmamış bir şiiri, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 95-108.
- Genç, İ. (2000). *Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye (İnceleme-Metin)*, Ankara: AKM Yay.
- Güneş, M. (2008). *Erzurumlu İbrâhim Hakkı Dîvânı*. İstanbul: Sahhaflar Kitap.
- Güzel, B. (2012). *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve “Nuhbetü'l-Asâr min Ferâidi'l Eş'âr” İsimli Şair Tezkiresi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206275/tezkire-i-suara-yi-mevleviyye.html>
- İnce A. (1997). Sâlim Tezkiresi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İnce, A. (2005). “Seci Sanatı ve XVIII. Yüzyıl Tezkirelerinde Kullanımı”, Fırat
- İpekten, H. (1991). *Türk edebiyatının kaynaklarından türkçe şuara tezkireleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- İsen, M. (2010). *Tezkireden Biyografiye*, İstanbul: Kapı Yayınları.

- İsen, M. vd. (2011). *Şair Tezkireleri*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kara, M. (1993). *Bursa’da tarikatlar ve tekkeler*, ss.143-172. Bursa.
- Karahan, A. (1979), “*Tezkire*”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 226-230.
- Kaya, T. (2019). *İsmail Hakkî Bursevî’nin Fevâid Mecmûası Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyonlu Metin)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi , Bursa.
- Keleş, R. (2016). *Divan Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kılıç, A. (2012). “Mecmua Tasnifine Dair”, *Eski türk edebiyatı çalışmaları vü mecmûa: osmanlı edebiyatının kırkambarı*, (haz. Hatice Aynur vd.), İstanbul: Turkuaz Yay. s.77-96.
- Koçak, Şükran. (2019). *Erzurumlu İbrâhim Hakkı divanının tahlili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi, Van.
- Köksal, M. F. (2012). “Şiir Mecmûalarının önemi ve mecmûaların sistematik tasnifi projesi (MESTAP)”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII., Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (haz. Hatice Aynur vd.), İstanbul: Turkuaz Yay., s.409-431.
- Köksal, M. F. Babaarslan, G., (2021). *Türkçe divanlar kataloğu (Bibliyografya)*, F. Öztürk (Ed.). İstanbul: DBY Yay.
- Köksal, M. Fatih, 2011, “*Mecmua: Osmanlı edebiyatının kırkambarı*” <https://mestap.com/mestap/> (E.T. :24.03.2024)
- Kut, G. (1986). “Mecmua”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, (C.6, s.170-173), İstanbul: Dergâh Yayınları
- Muhammed Zâhid el- Kevserî, Makâlâtü’l-Kevserî, Kahire: Matbaatü’l-Envâr, t.y., ss. 482-486.
- Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı*, s.163-164.
- Namlı, (2001) “*İsmail Hakkı Bursevî*”, *DİA*, C. XXIII, ss.102-106. Ankara: TDV Yayınları.
- Safâyî, M. Tezkire-i Safâyî, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, No. 2549, vr. 65b-66a; Sâlim Efendi,
- Selçuk, B. (2009). “18. yüzyıl tezkirelerinde şairlerin mahlaslarına göndermeler”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*.(2): 120-128.
- Selçuk, B. (2009). “XVIII. yüzyıl tezkirelerinde şâirlerin mahlaslarına göndermeler”, V. Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu, Prof. Dr. Harun Tolasa Anısına,

- 16 - 18 Ekim, Mardin; (2009). *Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, s. 120-128.
- Şemseddin, M. (1997). *Yadigâr- Şemsî (Bursa Dergâhları)*, (haz. Mustafa Kara- Kadir Atlansoy), ss.175-199. Bursa.
- Şenödeyici, Ö. ve Akdağ A, (2016). *Mecmualar ve cönkler*. Özer Şenödeyici (ed.). Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Klavuzu, s.367-368. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2005), *Üniversiteler için eski türk edebiyatı tarihi*, İstanbul: Dergah Yay.
- Şeyhî Mehmed Efendi, Vakâyiü'l-fuzalâ, haz. Abdülkadir Özcan, (Şakâik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri içinde), C. III-IV, İstanbul, 1989
- Tarlan, A. N. (1946). Eski mecmualar arasında, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1(2), 122-123.
- Tılfarlıoğlu, M. (2019). Şairlerin bilinmeyen gazelleri, *Mavi Atlas*, 7(1), 163-184.
- Tılfarlıoğlu, M. (2023). Bilinmeyen bir divan şairi 'Adlî ve Gazelleri, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 22(4), 1230-1246.
- Türkyılmaz, N. (2014). *Kemahlı İbrahim Hakkı ve dîvânı*, Uşak Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Uslusoy, M. S. (2014). 18. yüzyıl tezkirelerinin metinlerarasılık bağlamında incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Uslusoy, M. S. (2014). 18. yüzyıl tezkirelerinin metinlerarasılık bağlamında incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Uzun, M. (2003). "Mecmûa", *TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 28, s. 265-268)*, İstanbul: TDV Yay.
- Uzunçarşılı, İ. H. "Büyük Osmanlı tarihi, C. III, , s. 588-589" Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Üniversitesi, Prof. Dr. H. Narman Armağanı, Elazığ, s. 60-74.
- Ünver, İ. (1993). "Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler", *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, s.51-89.
- Vassâf, H. *Sefine-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, C. III, Süleymaniye Ktp., Yazma Başışlar, No. 2307, vr. 37-63.
- Vassâf, H. (2000). *Kemâlnâme-i Hakkî*, haz. M. Murat Yurtsever, Bursa: Arasta Yayınları

- Yılmaz, Ali (1989). Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü, *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı, Sayı 31, s. 491-500.*
- Yılmaz, O. (2008). Metin te'sisinde şiir mecmualarının katkısına bir örnek: süleymaniye kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi koleksiyonu 5214 numaralı mecmua ve muhtevası, *Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 1, 255-280.*
- Yurtsever, M. M. (1990). *İsmâil Hakkî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yurtsever, M. M. (2001). "İsmâil Hakkı Bursevî: Edebî Yönü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DİA)*, , C. XXIII, s. 107. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Hüseyin Bayram İlköğretim ve lise eğitimini Erzurum’da tamamladı. 2006 yılında başladığı Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki eğitimini 2010 yılında bitirerek mezun oldu. 2022 yılında başladığı Gümüşhane Üniveristesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine hâlen devam etmektedir.

